1999

30 Ocak

Hazreti mevzuat Zaman Gazetesi

30 Ocak

Kendi sesine hayran adamlara dair Aksiyon Dergisi

23 Ocak

Bir tenkit; bir müdâfaa Zaman Gazetesi

18 Ocak

-Haşa huzurunuzdan-bu ses nereden geliyor? Zaman Gazetesi

16 Ocak

Saçmalık; eski ve eskimeyen dostumuz! Aksiyon Dergisi

16 Ocak

İçimizdeki "şah"ı nasıl vatandaş kılacağız? Zaman Gazetesi

11 Ocak

Bir zihniyet otopsisi Zaman Gazetesi

09 Ocak

Bir bürokratın hatıra defterinden Zaman Gazetesi

04 Ocak

Kıssa Zaman Gazetesi

02 Ocak

Oruç keyfi Aksiyon Dergisi

02 Ocak

Siz "kostak kostak" yürümeyeceksiniz de kim yürüyecek hocam? Zaman Gazetesi

Siz "kostak kostak" yürümeyeceksiniz de kim yürüyecek hocam?

Gün bugün, devran bu devran hocam; siz "kostak kostak" yürümeyeceksiniz de kim yürüyecek? Size at da yaraşır, meydan da!

"Onun ömrü rüzgar gülü gibi fırıldayıp durmakla geçmiştir" diye bıyıkaltı sızıltısı çıkaranlara niçin aldırış etmediğinizi çok iyi anlıyoruz hocam; onlar "güç"ü kitaplardan okuyarak öğrenebileceğini sanan safdillerdir, oysaki siz "güç"ü, içgüdülerinizin doğrultusunda hayatın yüzünden okuyarak, adeta koklaya koklaya izini sürmüş birisiniz; beceriksizlerin başarılıları kıskanması tabiidir değil mi hocam?

Ayak takımı ile ülkenin okumuş-yazmış evlatlarının eşit olabileceğine inanan gafilleri, öyle güzellikle ikaz etmek her zaman yeterli olmuyor değil mi hocam? Ara sıra şöyle bir silkelemek, fiskelemek de gerekiyor; kayıkçı, faytoncu, minibüsçü, esnaf, ırgat, köylü kendi arasında eşit olabilir elbette; hatta bu eşitliği "umum"a teşmil etmek de kaabil; ama bu kaba-saba insanlar, sizlerin "çok daha bir eşit" olduklarınızı nereden bilecekler ki?

Ne kadar uğraşıp didindiğinize tarih de şahittir hocam; bu milleti adam etmek için, büyüğünü-küçüğünü öğrenmesi için, edep, usul, erkan ve bilhassa ulul-emre itaat etmesini belletmek için ne kadar yorulduğunuzu bilenler biliyor. Üstelik siz vaktiyle kendi rızanızla, "biraz medeniyet görgüleri artsın" iyi niyetiyle demokrasiyi bile bu memlekete kendi rızanızla idhal etmiştiniz. Neticesini biliyorsunuz, üç-beş sene içinde ayaklar baş olmaya kalkıştı, kağnı gölgesinde yatanlar birdenbire "ne oldum delisi" haline geliverdiler. Çamurlu kara lastikleriyle güzelim paspaslarınızı çiğnemeye, avurdu avurduna geçmiş alil ve sararmış çehreleriyle yetkilerinizi paylaşmaya, bin bir masraf ve emekle tanzim ettiğiniz geometrik bulvarlarda pinti pinti gezinmeye kalkıştılar; sabrettiniz. İstediniz ki hödüklüklerini kendileri fark etsinler, cinslerine mahsus an'anevi kadercilikleriyle olmaları gerektiği gibi olmaya, davranmaları gerektiği gibi davranmaya, durmaları gerektiği yerde durmaya rıza göstersinler. Ne gezer? Anlamadılar hocam; onlar anlamayınca siz de gerekeni yaptınız; elbette yapacaktınız, hep yaptınız ve şimdi de yapmaktasınız nitekim.

Onlar oyunu anlamadılar hocam; seyircilikle yetinip eğlenmeleri gerekirken anlaşılmaz huzursuzluklara kapılıp oyuncu, hatta teknik direktör olmaya kalkıştılar. Aslında siz onları "durdukları yerde durmaları" şartıyla seviyordunuz: Otomobilinizi, bahçevanınızı, çantanızı, kapıcınızı sever gibi seviyor ve acıyordunuz; ama onların bu kadar şımarabileceklerini doğrusu siz bile tahmin etmemiştiniz.

Halbuki siz neler yapmıştınız onlar için: Cehaletlerinin pası silinsin diye mektepler mi açmadınız, az biraz mürekkep yalamış olanlarını adam safına geçirip memur defterine mi kaydetmediniz, ayağına pabuç, boynuna kıravat mı takmadınız? Kendi yağıyla kavrulan esnaf takımından, tarlasını ekip biçen köylüden vergi almadığınız gibi aç kursaklarını

doyurabilmeleri için Hazine'den sübvansiyonlarla da desteklediniz. Ne oldu ama hocam ne oldu? adamlar ödediğiniz maaşın "sosyal yardım" olduğunu bile fark etmeden "hak-hukuk" peşine düştüler. Ağzı açık ayran delisi gibi her gördükleri medeni nimete layık olduklarını düşünmeye başladılar. Sağda-solda ileri-geri konuşmaya, bilir-bilmez "düzen"i tenkit etmeye, hatta bu işlerin ancak kendileri tarafından düzeltilebileceğini sanmaya kadar vardırdılar işi; bu kadarı da fazla değil miydi hocam?

"Nankörler" diye hayıflanmakta yerden göğe haklısınız efendim; bakınız şu eyyamda bile hala durumun vahametini yeterince fark edemedikleri nasıl da belli oluyor. Şu gün olmuş hala demokrasiden, temel haklardan, hukuk devletinden, global standartlardan mızıklanıp duruyorlar. Hele son zamanlarda yaptığınız bazı düzenlemelerin hukuka aykırı olduğu zannıyla şikayetlenmelerine ne dersiniz? Kara mizah bu değilse ne acaba, değil mi hocam? Siz müsterih olunuz hocam; siz bu memleketi sokakta bulmadınız ki, sokak tarafından yönetilmesine razı olabilesiniz; bu memleketin idaresi elbette "yol geçen hanı" değil; bilmeyenler öğrenecek hocam; öğreteceğiz; yok öyle!

Gün bugün, devran bu devran hocam; "siz "kostak kostak" yürümeyeceksiniz de kim yürüyecek? Size at da yaraşır, meydan da!

Oruç keyfi

Küçümsememeli, yadırgamamalıydım; Ramazan'ın ilk iftarına birkaç saat kala "memleketimden alış veriş manzaraları" derlemek

çarşıya çıkıp oruçlu yüzlerdeki çocuksu neş'eyi izleyerek kendi kendime "şunların haline bak, o kadarını yiyemeyeceklerini bile bile nasıl da her gördüklerinden satın almak için didiniyorlar" dememeliydim; "Ayıplama, gelir başına" sözünün doğruluğu kafama dank ettiğinde elimdeki pakette ikiyüzelli gram taze mahsül iğde, 150 gram kavrulmuş leblebi, yarım kilo turşu, altı tane horoz şekeri ve bir çarşı çöreği mevcut bulunuyordu.

Çarşı esnafından ağır Ramazan tahrikleri

O gün çarşıyı yine kesif bir turşu suyu, kavrulmuş kahve ve leblebi kokusu sarmıştı. Böyle günlerde mantıktan ziyade duygulara, gözden ziyade koku alma hassasına hitab etmenin, tokluk hissinin verdiği tatminden ziyade aç karnına hayal kurmanın daha değerli olduğunu bilen bir kısım esnaf, belki de asırlardan beri pazarlama stratejisini "ağır tahrik" üzerine kurmaktaydı: İnsanı, oruçlu kafayla en behimî günahları işletecek raddede baştan çıkarıcı bir renk ve koku âhengiyle tablo gibi tanzim edilmiş manav tablaları, sarı çiğ ampullerin düğün yerine çevirdiği dükkânda balıklarını gelinlik kız gibi süsleyerek çığlık çığlığa müşteri arayan balıkçıların dimağa gerdiği lezzet perdesi, fırıncı esnafının susam, yumurta, tereyağla kışkırtılmış taze pidelerin dans ettiği ızgaralı tezgâhın gerisinde yorgun ve vakur bir hâletle ateş gösterisini sürdürmeleri hep Ramazan iklimine mahsus, önceden kabullenilmiş tüketim

kamçılama seanslarından birer cüz değil midir? Turşu tenekesinin ağzını keserle açtıktan sonra suyunu çaktırmadan kaldırımın kenarına boca ediveren bakkal, kavrulmuş kahveyi teknesiyle birlikte kaldırımın dibinde ferahlamaya terkeden kahveci şu mübârek günde nasıl bir cürüm işlediğinin farkında elbette; ama böyle mâsum bir cürümden ötürü kim şikâyetçi olabilir ki?

Böyle tahrike can kurban diye düşünüyor olmalıyız ki, "gücü yeten var yetmeyen var; ayıptır yahu!" diye en insânî perdeden homurdanmak yerine, "iftarda turşu ne de güzel gider be" kandırmacasıyla oruçlu nefsimize leziz rüşvetler vermekten geri kalmayız: Eee, "oruç keyfi" diye bir şey vardır yahu!

Yoksa "Oruç keyifsizliği" mi demeliydik?

Oruç keyfi de nedir diye uzun uzun târif etmenin ne gereği var; işin neticesine göre onu "oruç keyifsizliği" diye adlandırmak da mümkün. Meselâ rahmetli kayınpederim oruç kavramına karşı hiçbir önyargısı olmamasına ve kendini bildiği demlerden beri bütün oruçlarını eksiksiz tutmasına rağmen "oruç keyifsizliği"nin canlı nümûnelerinden biriydi. Özellikle Ramazan'ın ortasını geçip 16'ncı oruca niyet edileceği gün, Teravih'in 20. rekâtından sonra cemaati soluklandırmak maksadıyla okunan ve "Ya Hannân Ya Mennân / Ya zelcûd□i ve'l□ikrâm / Sebbit kulûbenâ ale'l ihsân / Nercû affeke ve'l□gufrân" sözleriyle başlayan "şugul"ün nakaratındaki "Elvedâ, elvedâ şehr□i sıyâm elvedâ" sözlerinin cemaati nasıl müteessir ettiğini hatırlayanlar çıkacaktır; Ramazan'ın ilk yarısında "Merhaba, merhaba şehr(□i R)amazan merhabâ" coşkusu câmi kubbelerinde gümbürderken yolun yarısının kat'edilmesinden sonra başlayıveren "elvedâ" faslı, Ramazan'a doyamayan samimi gönüllere gîrân gelir, hattâ bazı mescidlerde Ramazan'ın son gününe kadar kasd□ı mahsus ile "merhaba" terennümüne devam olunurdu (mâzi sigâsıyla anlattığıma bakmayınız; hamdolsun ki buralarda Ramazan, bütün an'ane ve müesseseleriyle hâlâ gönülleri ışıklandırmaktadır). İşte böyle ortanca günlerinde her evde ve her mahfilde mutlaka,

□ Gördünüz mü, mübârek günler ne çabuk geldi geçti de farkına varamadık; ee bizim gibi günahkârların üstünde böyle feyizli zamanlar kalır mı; kuş gibi geçiverdi de kıymetini bilemedik! nev'inden tatlı sızlanmalar işitilirdi. Kayınpederim bu sızıltıları nerede işitse barut gibi tutuşur, "Riyâkarlık etmeyin birâder; kim demiş kuş gibi geldi de geçti diye, siz bir de bana sorun bakayım nasıl geçiyor!" diyerek parlardı. Onca mukallitliğine ve sohbet ehli olmasına rağmen rahmetli namdar tiryâkilerdendi ve "oruç keyifsizliği"nin neye benzer birşey olduğunun canlı timsali idi. Sair zamanda tütün, kahve ve çay ile teskin edebildiği âsâbına "oruç keyfi" ile söz geçiremediği anlar da olurdu; rahmet üstüne olsun.

Merdiven de merdiven hani...

"Oruç keyfi" ile keyifsizliğini birbirinden ayırmak her zaman o kadar kolay değil galiba: Hâdiseyi arkadaşım anlatıyor;

"Rahmetli dedem orucunu açıp acı kahveyi tütüne dolamadan ve akşam namazını edâ edip sedirin köşesine çekilmeden huzurunda "lâhavle" diyemezdik. O gün ikindi namazından sonra mûtad vaktinde eve geldi. Beni çağırdı,

– Çarşıya git, filân yere bir emânet bıraktım; selâmımı söyle, al gel! emrini verdi. Sözünü ikiletmeden çarşıya seğirttim. Tarif ettiği dükkâna gidip selâmını tebliğ ettikten sonra "emâneti" istedim. "Emânet" ne olsa beğenirsiniz; neredeyse yedi metre boyunda çam ağacından mâmul bir merdiven! Çaresiz yüklenip oflaya puflaya eve getirip avluya bıraktım; evin ahalisi, "bu da nerden çıktı?" diye taaccüp ettiler lâkin bu alışverişin hikmetinden sual eylemek kimin haddine?

İftar topu gürleyip dedem orucunu açtıktan, akşam namazını kılıp tütünü acı kahveye sardıktan sonra anneannem "usûletle" dedeme yaklaştı,

–Efendi, evimiz tek kat üstüne, koca merdiveni ne diye aldın; zaten iki tane merdivenimiz vardı, unuttun mu yoksa? diye incelikle istifsara başlayınca dedem kendini tutamayıp gülmeye başladı,

– Yahu hanım vallahi haklısın; oruç keyfi ile bir alışveriştik ettik lâkin meret merdiven değil sanat eseri âdeta canım; ustası öyle bir işçilik döktürmüş ki, almamaya kıyamadım!

Semer hazır; darısı eşeğe

İşte oruç keyfi böyle bir şeydir; gâhi bir fişek dolusu kırık leblebi olur, gâhi ustasının elinden yeni çıkmış gıcır gıcır bir eşek semeri. Hikâye, "merdiven" kıssasının neredeyse tıpatıp aynısı. Akşam üzeri peşinde hamal, hamalın sırtında eşek semeri ile evini teşrif eden "ehl-i keyfe" hanımı daha kapıda sorgu-sual eylemiş,

– Üstüme iyilik sağlık Osman Efendi, bu semer de neyin nesi? Ne ahırımız var ne eşeğimiz; bu semer bizim ne işimize yarar?

Osman Efendi gevrek gevrek gülümsemiş,

– Oruç keyfi ile alıverdik hanım sultan; bakarsın bir başka gün aynı keyif ile bir de eşek alıveririm; günün birinde lâzım olur bakarsın!

Kıssa

Kadim Şark'ın niçin "kıssa"yı tercih ettiği üzerine gereğince kafa yorulmalıdır. Kıssa hem söyleyiş tarzı, hem öğretim metodu, hem de tahlil biçimi olarak Batılı tarzda dikkat çekici bir surette ayrılıyor; ilk tabakası hikaye, ikincisi hikmet, üçüncüsü tahlil. "Kıssa"yı anlamadan şark'ın derununa girmek mümkün değil.

İftara yakın saatlerde ve imsakı takip eden vakitlerde kendimi İbnü'l-Cevzi'nin "Kitabu'l-Ezkıya"sı, yani Zekiler Kitabı ile ağırlıyorum; eser iki ciltten müteşekkil, ikinci cildi

"Ahmaklar Kitabı"; her iki cildi de baştan sona kıssa, nükte, garip, hoş ve güldürücü hadiselerle lebaleb. Önceleri, "Acaba hicretin 6. asrında Müslümanlar neye gülüyorlar, neyi ahmaklık nişanesi sayıyorlar?" merakıyla eğildiğim kitap, bir kere daha hatırlattı ki, zeka ve ahmaklık nitelik değiştirmeden süregelen iki beşeri kategoridir. Kitabu'l-Ezkıya'dan beğendiğim birkaç kıssa ve kısa nükteyi sizlerle paylaşmama müsaade eder misiniz?

Evvela "Efendimiz"den bir tespit: "Aklının sağlamlığını bilmeden, kişinin Müslümanlığına hayran olmayınız." Ardından Ebu Zekeriya'dan bir rivayet: "Kişi cennetten aklı ölçüsünde zevk alır." (s. 9-12)

Bağdad'ın köprü tarafında iki ama dilenci vardı. Dilenirlerken "Ali için!" diğeri ise "Muaviye için!" derdi. İnsanlar da onları destekler ve ikiye ayrılırdı. Desteklediklerine fazla verirlerdi. Akşam olduğunda dilenciler bir araya gelerek bu şekilde topladıkları paraları aralarında paylaşırlardı. (s. 112)

Zulümüyle maruf Haccac, kendisini tanımayan bir köylüyle konuşuyordu. Ona dedi ki,

-Ey köylü, Haccac hakkında ne dersin?

-Zalim ve haindir!

-Öyleyse onu Abdülmelik'e (halifeye) niçin şikayet etmedin?

-Allah ona lanet etsin; o daha zalim ve hain biridir!

Derken maiyeti etrafına toplanınca köylü Haccac'ı tanıdı. Haccac köylünün ata bindirilmesini emretti. Köylü hemen atını Haccac'a doğru sürerek,

-Ey Haccac dedi, aman bu konuştuklarımız aramızda kalsın ve sakın kimse öğrenmesin!

Bunun üzerine Haccac güldü ve köylüyü serbest bıraktı.

Taassubun ne kadar körleşebildiğini anlatan müthiş bir kıssa:

Harici terörünün kol gezdiği devirde Vasıl bin Ata, beraberindeki insanlarla yolculuk ederken bir Harici ordusu ile karşılaştılar. Vasıl, yanındakilere şöyle tembihte bulundu: "Hiç kimse konuşmasın, sözü bana bırakın." Hariciler mutad üzre bu topluluğu kendilerine muhalif

Müslümanlar addederek katletmeye kalkıştıklarında Vasıl onlara, "Biz müşrikleriz ve Allah'ın kelamını işitmeye geldik." cevabını verdi. Bunun üzerine Hariciler yumuşadı, içlerinden birisi Kur'an okumaya başladı. Bitirince Vasıl, "Allah'ın kelamını işittik, şimdi bize nasıl güvende olacağımızı ve İslam'a nasıl gireceğimizi bildirin." dedi. Bunun üzerine Hariciler gereken malumatı verdikleri gibi, Vasıl'ın da aralarında bulunduğu topluluğun kendi mıntıkalarında güvenle seyahat etmesine izin verdiler. (s. 126)

Uyanık birisi, imama uymuş namaz kılıyordu. Bir ara imam takıldı ve sürekli olarak "euzü" (taşlanmış şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım) çekmeye başladı. Bu hal epey devam edince arkadaki şöyle müdahale etti:

-Şeytanın ne günahı var birader; sen okumasını bilmiyorsun! (s. 147)

Adamın biri, bir tufeyli (otlakçı) ile yola çıkar. Acıktıklarında adam tufeyliye,

-Git biraz et satın al, deyince tufeyli, "vallahi yapamam" cevabını verir. Adam gidip eti aldıktan sonra,

-Bari eti doğra, diye ricada bulunur; tufeyli ise, "vallahi bu işlerden anlamam" diye işi geçiştirir. Adam eti pişirmek üzere ocağa koyar,

-Kalk şu eti karıştır bari.

-Vallahi beceremem, üstüme-başıma dökerim.

Nihayet et pişer, adam yemeği sofraya koyar ve hayli imalı bir ses tonuyla, "buyur yiyelim" davetinde bulununca tufeyli şöyle cevap verir:

-Vallahi sana çokça muhalefet etmekten utanıyorum, diyerek sofraya kuruluverir. (s. 178)

Bir emirin maiyetindeki danışmanlardan biri, bir ara küçük abdeste sıkışarak dışarı çıktı. Dönüşte emir, "neredeydin?" diye sorunca danışman şöyle cevap verdi:

-Görüşümü düzeltmeye gitmiştim efendim!

İbnü'l Cevzi, Zekiler Kitabı (Kitabu'l-Ezkıya)

Çev: Enver Günenç, Şule Yayınları, İst., 1998, 224 s.

Bir bürokratın hatıra defterinden

9 Ocak 1999Haftalardır huzursuz, iştahsız ve gerginim; belirsizlikten nefret ediyorum; nice yıldır siyasi atmosferi dikkatle izlerim, böyle bir şaşkınlık ve tereddüt yaşandığını hatırlamıyorum. Güzelim bürokratik sistemi, üç-beş beceriksiz politikacının elinde zebun görmek yüreğime dokunuyor. Adamlar ellerinden gelse bürokrasiyi de parça parça özelleştirmeye kalkışacaklar.

Yönetimin bir ihtisas işi olduğunu anlamaya çalışmak yerine niçin, herkesin herkesi yönetebileceği gibi bir saçmalıkta ısrar edildiğini anlamak mümkün değil; biz bürokratların hem ülkeyi yönetmek, hem de aynı zamanda ülkeyi yönettiğini zanneden siyaset esnafına durumu belli etmemek gibi geleneksel bir vazifeyi yerine getirirken iki kat yorulduğumuzu niçin anlamak istemiyorlar? Bu ülkeye, bu ülkenin kaynaklarına, okumuş çocuklarına, bürokratlarına yazık günah değil mi?

İşte yine seçim sath-ı mailindeyiz; geçen gün eski lisana aşina bir dostum, "Seçim sath-ı mailindeyiz; fakat mail-i inhidam bir satıhtayız." deyince pek gülüştük; hakikaten öyle. Bu seçim dönemlerinden iğreniyorum; kendi değerlerinden zaten emin insanların değerlerini başkalarına ispat etmek için çabalamak zorunda kalması iğrenç değil de nedir yahu?

Dün akşam sayın bakanla iftar davetinde ayak üstü de olsa merhabalaştıktan sonra bile sinirlerim hala yatışmış sayılmazdı; tamam saf adam, hoş adam; fakat partide onun da geleceği parlak değil ki. Tabii o başka havalarda; "yukardan" işi bağlayabileceğini sanıyor; ama ben sayın bakanın seçimden sonrasını görebildiğini pek sanmıyorum; MKYK bile devreden çıktı neredeyse; ne yapıp etmeli ve şu bir iki gün içinde sayın genel başkan yardımcısı büyüğüme ulaşmalıyım. Şuracıkta istifa tarihine kala kala iki gün kaldı ve benim durumum hala netlik kazanmadı. Vakıa diğer partiden de aday olma şansım var; fakat o durumda listenin kaçıncı sırasında yer alacağımı kestiremem.

İşte şu belirsizlik hali bile ülkenin niçin bu durumda olduğunu açıkça göstermiyor mu? Evet, şuracıkta emekliliğime iki sene gibi bir şey kaldı; ama bunca birikimin iki sene sonra kahve köşelerinde, emekli lokallerinde atıl kalması reva mı? Benim durumumda bir yetişkin adam, ülkesine siyaset yoluyla hizmet etmek için niçin şuna buna ağız eğmek, ince taktikalar takip etmek, beş paralık adamlar karşısında ceketini iliklemek zorunda bıraksın ki? Yirmi küsur yıl üç otuz kuruş maaşa talim ederken edindiğim bilgi ve görgünün, devlet tecrübesinin sıradan bir kasaba avukatına, sonradan görme bir müteahhite, gözü açık bir taşra esnafına hiç itirazsız tercih edilmesi gerekirken, kabiliyetlerimi ispat için başkalarıyla yarışa girmek zorunda kalışıma ne kadar eseflensem yeridir.

Hani kahırlanıp da, "bu memleket adam olmaz" diyeceğim; ama dilim varmıyor. İki gün önce berbere saçımı boyatırken adamın, "Yoksa siyasete mi atılacaksınız beyefendi; eğer öyleyse

kestane rengini tavsiye ederim, bugünlerde çok tutuluyor." diye inceden inceye dalgasını geçmesi pek ağırıma gitti; ama çaresiz katlandım. Adaylığım kesinleşirse yazlığı ipotek eder kampanyayı kurtarırım; ama şu yokluk günlerinde iki takım birden lacivert elbise diktirmek bayağı yıkım oldu. Bu iş bir an önce netliğe kavuşsa iyi olacak.

Ara sıra kendimi yokluyorum; aslında tabiatım icabı demokrat bir adamım; fakat bürokrasimizin tek partili yıllardaki saltanat yıllarını bazen hasretle yad ettiğim de olmuyor değil. Bu kadar basit bir gerçek nasıl fark edilmez anlamıyorum; parlamenter sistem ancak bizim gibi tecrübeli, oturaklı, devlet nedir-nasıl işler bilen insanların eliyle yürüyebilir bir düzen. Yazık değil mi şu iki yıldır geçirdiğimiz onca bunalıma; Meclisimiz sözü sohbeti çekilir, tecrübeli ve oturaklı bürokratlarla teşkil olunsa idi, bugün bir sistem bunalımı ile yüz yüze gelir miydik? Bu kadar basit!

Akşam on dokuz haberlerinde yine ismim geçmedi. Bu yaştan sonra adaylığımı hissettirmek için apartmanın çatısına çıkıp intihar gösterisi yapacak halim yok. Yarın "beyefendi" ile yarınki iftar yemeğinde iki dakika baş başa görüşebilsem yeter; ama aslında onun beni arayıp teklifte bulunması gerekmez miydi?

Ooff, of, n'olacak bu memleketin hali bilmiyorum!

Bir zihniyet otopsisi

Günü kurtarmak, seyirciyi ekran başına mıhlamak, kısacası televizyonculuk kriterleri açısından Kadir Çelik'in yaptığı program "başarılı" idi; ama programın "tırnaksız" ifadeyle başarısını teslim ettiğimiz asıl ciheti, berrak bir zihniyet otopsisine imkan vermesiydi; açık oturumda konuşulanlardan ziyade "konuşulamayanlar"ın, konuşanlardan ziyade konuşamayanların niteliği daha çok öğreticiydi.

Bizim kuşak, gençlik kavgalarının zihni ve ideolojik arka planını bütün koordinatlarıyla tanıyacak kadar tecrübe edindi; ama pahalı ve son derece gereksiz bir tecrübeydi bu. Programda kendisine ilk olarak söz verilen delikanlıyı dinlerken bu tecrübenin ne işe yaradığını düşündüm ve zamanın ne kadar izafi olduğunu bir kere daha teslim ettim: Kurulmuş otomata benzeyen öğretilmiş mantık yapısı, örgüt disiplininin katılığından donuklaşmış bakışları ile o eli yüzü düzgün delikanlıyı dinlerken birden 1979'a dönüverdiğimi hissettim. Karşı tarafı yok sayan, diğer görüşleri doğuştan "butlan" ile malul bulan o tahlil fukaralığının yeni nesle nasıl öğretildiğini merak ettim; merakımı, seyirci sıralarında oturan "ağabey" mevkiindeki şahıs teskin etti. Ezberletilmiş, "özerk, demokratik, ücretsiz üniversite" diskurunu bir nefeste sular seller gibi sıralayan delikanlı, bu taleplerin sadece kendisi gibi düşünenleri ilzam ettiğini sanıyordu. "Karşı taraf" yoktu zaten; karşıda "Kahramanmaraş katliamını" yapan Ülkücülerle, "Sivas'ta aydınları diri diri yakan" gericiler vardı. Bunlar topyekun faşistler oluyorlardı. Faşistler, "Pinochet veya Hitler örneğinde olduğu gibi" bu

dünyadaki aklı başında herkes tarafından suçlanması, itham edilmesi, yok sayılması ve hatta imhası gereken bir "insanlık arızası" idiler. Bunlar tifo, verem, cüzzam, kolera gibi insanlığın ortak düşmanı sayılması gereken mikroplardı ve faşistlere karşı tavır almak o çocuğa göre insanlığın çağdaş ve ortak değerlerinden birisiydi.

O anda, "vay canına" demekten kendimi alamadım; bu yaşımda bile şu delikanlı kadar fikir selametine erişemediğime hayıflandım; "karşı tarafı da dinle" kuralını koyan Roma hukukçularının saflığına acıdım.

Çocuk, karşı tarafa tifüs mikrobu muamelesi yapmaya öylesine alıştırılmıştı ki, tartışma salonuna bile sokulmayan yüzlerce arkadaşının yokluğundan rahatsızlık bile duymadan ezberini seslendirip gidiyordu; diline pelesenk ettiği "demokratik üniversite" modeliyle aslında neyi özlediği açıktı. Delikanlının, kendisi gibi olmayan ve kendisi gibi düşünmeyen kimseye tahammülü yoktu. Taktığı at gözlüğü, zihni fukaralığının farkına varmasını engelliyordu.

Yetmiş bin küsur mevcudu olan bir üniversitede onun gibi kaç öğrenci olduğu tartışıldı sonra; sayıların da izafi değer taşıyabileceğini artık öğrenmiş olmalıydık. 12 Eylül öncesinde de sol fraksiyonlar arasında kendileri gibi düşünmeyenleri "tarihin cürufu" farz ederek onlara insanlık izzet ve onuru atfetmeyen grupların sayısı, adet itibariyle ehemmiyet taşımıyordu.

Kadir Çelik'in ısrarla cevabını aradığı "bu olaylar nasıl sona erer" sualinin cevabını bulamadık; ama problemin boyutlarını fark etmek, cevaptan daha öğreticiydi. Ürpererek farz ettim ki üniversitelerin "kan çanağı" haline gelmesini isteyenlere karşı bizim akıl ve feraset yardımıyla alabileceğimiz hiçbir tedbir yoktu; 12 Eylül öncesinde atla arpayı dövüştürenler, eğer şimdi yine aynı maksat peşinde iseler bu feci gelişmeyi geciktirebilecek veya önleyebilecek zihni bir fren cihazından mahrumduk. Bizim tecrübemiz bizim neslimize aitti ve bizim herhangi bir yolla bu akıldışılığı engellememiz mümkün değildi. Türkiye'nin içinde yaşadığı akıllara ziyan siyasi ve zihni atmosfer, iki kuşak arasında tecrübe aktarılmasını bile dumura uğratacak derecede bulandırılmıştı.

Zihnimde kalan son ıstırap verici tortu, küfür niyetine tükürülen "faşist, ülkücü" ithamlarının hala "popülaritesini" kaybetmediğini fark etmek oldu. İtina ile korunmuş ve biriktirilmiş bu kindarlığın sebebi üzerine düşündüm; manidar bir cevap bulamadım; kendilerini ancak düşmanları ile tarif edebilen bir zihniyetin acınası seviyesinden başka bir ihtimal gelmedi aklıma.

Yıllardır, "evine dön Türk solu, seni özledik" deyip duruyoruz; çağrının niçin "yok sayıldığını" şimdi az buçuk anlar gibiyim.

İçimizdeki "şah"ı nasıl vatandaş kılacağız?

Her hükümet kuruluşunda basında böyle manşetler görürüz: "Saltanata son!" Ardından hükümet kamu kuruluşlarına sert genelgeler gönderir: "Lüks otomobiller kullanılmayacak, yenisi alınmayacak, mefruşata para harcanmayacak." Ardından teferruata geçilir: "Resmi kağıt israfına son verilsin, yüksek bürokratlar telefon görüşmelerinde tasarrufa riayet edilsin, atık kağıtlar SEKA'ya gönderilsin, memurlar tebrik giderlerini kendi cebinden karşılasın, fuzuli yere lamba yakılmasın."

"Saltanata son!" klişesi yine manşetlerde; mefhumun muhalifinden hareketle düne kadar "saltanat içgüdüsü"nün her kademede at koşturduğu ortaya çıkıyor. "İyi de, biz saltanatı 1922'de kaldırmamış mıydık?" demezler mi adama? Osmanlı siyasi varlığının "saltanat" imajıyla özdeşleşmesi, aslında bir tarihi bakış kaymasıdır. Bu bakış çarpıklığı, belki hala tarih derslerinde okutulmakta olan o meşhur cümlenin kaynağını teşkil eder: "Rivayete" göre son Osmanlı padişahı, işgal kuvvetlerine hitaben şöyle yalvarmıştı: "Tek tacıma tahtıma dokunmayın da nereyi işgal ederseniz edin!" Biz Cumhuriyet nesilleri, Osmanlı ile birlikte "saltanat"ın da tarihe karıştığına ciddiyetle inanmıştık. Sanki Cumhuriyet'e geçmekle yüksek kamu görevlileri ıslah-ı nefs etmiş, tabiatlarını değiştirmiş ve fıtratlarını tevazuya çevirmişlerdi. Artık kamu hayatından "saraylar, altın püsküllü tahtlar, gümüş koşumlu saltanat arabaları ve kayıkları" ebediyyen çekilip gitmiş, yerine sade, medeni, alçak gönüllü; ama temiz ve zevkli bir hükümranlık üslubu gelmişti.

Hala vaktiyle kelimelerin canına okumanın ceremesini ödüyoruz; "saltanat" yerine "debdebe" veya "lüks" kavramları tercih edilse problem daha kolay anlaşılabilir hale gelecek. Eğer manşetlerdeki klişeyle "debdebeye son" anlamı murad ediliyorsa -eğri oturup doğru konuşalım-, devlet demek debdebe demektir. Devlet "güç"ün en katı surette yoğunlaştığı kurumdur; güç ise kendi lisanını konuşur ve bu lisanda alçak gönüllülük ifade eden kelimelere yer yoktur. Devletin itibarı, temsili, caydırıcılığı, kudreti, şevketi ve imajı söz konusu olduğunda tasarruf, tutumluluk, sadelik gibi kavramların lafı olmaz. İşin doğrusu vatandaş da devlet başkanına, başbakanına, komutanlarına orta halli yerli otomobilleri, sıradan devlet lojmanlarını layık görmez. Bir bakan, makamında ağırladığı bir misafiri köşe başındaki köfteciye götüremez. Devletin birliğini, istiklalini ve hükümranlığını temsil mevkiinde bulunanların aslında alçak gönüllü bir dekor içinde bulunmalarını kimse hoş görmez. Tüylerini parlatmak zamanı geldiğinde dünyanın her devleti, rejimi, fikriyatı ve bütçesi ne olursa olsun "üçe-beşe bakmadan" gerekli harcamayı yapar. Ne var ki devleti temsile görevli olmayan, bürokrasinin orta ve alt kademelerindeki kamu ajanlarının, "Peter prensibi" gereğince yetki, bütçe ve sorumluluklarını genişletmek için tabii bir eğilim içinde bulundukları da bir gerçektir. Bizdeki "saltanata son" temennisi; özellikle az gelişmiş ve

devlet geleneğinden mahrum kamu düzenlerindeki debdebe eğilimlerine itiraz anlamını taşıyor.

Ülkemizde yıllardan beri başta KİT'ler olmak üzere, hiyerarşi zincirinde gevşeklik bulan her mevki sahibi, gözünü kırpmadan devlet bütçesini bir "sultan" gibi tasarruf etmeye kalkıştı. Bakanlar yerli otomobile binmeye mecbur tutulurken, genel müdürler milyarlarca liralık lüks ithal arabaları kullanmakta fütur göstermediler; evlerine musluk contası alırken kılı kırk yaranlar, "sosyal tesis"lerini tefriş ederken Karun gibi davranmakta beis görmediler. Taşrada görev yaptıklarını ileri sürerek "Bu kadarcık lüks hakkımız değil mi?" bahanesiyle tabii tüketim çizgilerini devlet kesesinden sanayi burjuvalarının seviyesine çıkaranlar, yakın çevrelerinde ne kadar fena bir izlenim bıraktıklarına aldırış bile etmediler; bu lüks harcama eğiliminin dizginlendiğini söylemek iyimserlik olur. Dört yıllığına iktidara gelen hükümetlerin tasarruf genelgesini bile ciddiye almayan, lükse alışmış bürokrat taifesi, üç ay vadeli hükümetin "saltanata son" ihtarına olsa olsa dudak ucuyla gülüp geçmiştir.

Uzun sözün kısası, "cumhuriyet"e terfi etmekle, nefislerimizde yaşanan saltanat içgüdüsünü iptal etmiş olmadık; her erkeğin gönlünde bir kral, her hanımın derununda bir kraliçe yatıyor. Kamu idaresinde ciddiyet, devamlılık ve adaleti hakim kılmadıkça bunca "sultan ve prenses"i hiçbir hükümet genelgesi "imla"ya getiremez.

Saçmalık; eski ve eskimeyen dostumuz!

Nerede okuduğumu hatırlayamadığım için müteessirim; galiba Birinci Dünya Harbi esnasında Ruslara esir düşen bir zâbitimizin hâtıratında zikrolunan bir nükteydi:

Her türlü haberleşmenin imkânsız olduğu bir vasatta "üserâ" zâbitan ve nefer arasında fala bakmak ve rüyâ tâbir ettirmenin yaygınlaştığından bahsolunuyordu; çünkü onlar için memleketten ve sevdiklerinden haber alabilmenin tek yolu, bir nevi "memleket postası" vazifesi gören fal ve rüyâ tabirlerinden ibaretti.

Böyle bir ahvalde hoş görülse bile tarihe nam salmış pek çok pâdişahın, sadrazamın, iş adamının, komutanın, devlet adamının en azından "eşref saat"e riâyet noktasında takıntılı, yanında müneccim, astrolog, falcı, medyum gezdirecek derecede "itikat" sahibi olması neyle izah edilebilir? Geleceğin bilinmezliği, "kader"in nasıl bir mantıkla işlediği, ölümden sonra insanı nelerin beklediği gibi zihin karıştırıcı sualler bazen dünyanın en rasyonel insanlarını bile acze düşürebiliyor. Para ve kaynak yönetiminde vahşi bir "homo economicus" davranışı göstermekte bir an bile tereddüt geçirmeyen iş adamlarının, otoritesinden sorgu□sual edilmeyen yöneticilerin, zahirden acımasız bir hesap adamı gibi görünen bükülmez karakterlerin evden çıkmadan önce gazetedeki burç falına bakmadan adım atmaması, insanın bilinemezliği üzerine dondurulmuş koca bir ünlem işareti gibidir.

Geçen hafta Aktüel dergisinde rahmetli bir siyasî liderin bir medyumla "mâaile" görüşecek derecede samimiyet ve yakınlık kurmuş olduğunu anlatan haberi okuyunca tebessümüm dudaklarımda donuverdi. Rasyonelle saçmalık arasındaki güvenlik bölgesinin aslında bir sigara kâğıdından daha ince ve belirsiz olduğunu farketmenin şaşkınlığı idi bu belki de. Sonra yakın döneme damgasını vurmuş önemli siyâsî kararların, bu kararlara imza atan devlet adamı ve idarecilerin kaçta kaçının bir medyum, bir falcı veya bir astrolog tarafından yönlendirildiğini merak ediverdim: Mâruz kaldığımız "toplam saçmalık"ın miktarına bakılınca böyle bir şüpheye kapılmakta hiç de haksız olmadığım kabul edilecektir.

"Bir kahve falından ne çıkar canım" kandırmacasıyla başlayan rasyonele sırt çevirme dürtüsünün nerede teskîn olabileceğini kimse tahmin edemez. Fincanın dibindeki kahve tortusunun, insanın geleceği ile ilgili sembollere işaret edecek tarzda yoğunlaşması, teorik açıdan saçmadır ama öyle anlaşılıyor ki insanın tabiatında "saçma"ya karşı tabii bir eğilim bulunuyor. Küfür□iman, menfaat□diğerkâmlık, itidal□aşırılık gibi insanın ezelî imtihan konularından birinin de aklîlik ile saçmalık arasındaki düailte olduğu âşikâr. Ne var ki çoğu kere aklîliği zihnimizde yanlış yere oturttuğumuz için olsa gerek, onun zıddını teşhiste yanılmaktan kurtulamıyoruz; metafizik alana duyduğumuz fıtrî ilgi, kolaylıkla kehânet ve benzeri gaipten haberlere duyduğumuz merakla karışabiliyor; bu zihin karışıklığının bir adım sonrası ise saçmalığın meşrûlaştırılmasıdır sadece.

Medyumlarla dalga geçmek, fala inanmamak, müneccimbaşının takdir edeceği "eşref saati" öğrenmeden bir işe başlamayan tarihi şahsiyetleri küçümsemek kolay ama fıtratımızdaki "gayb"ı merak dürtüsünü, bilinemeyene karşı duyulan ürküntüyü yatıştırmak aynı derecede sehl olmayabiliyor. Metafiziği reddeden, dinî temayül sahibi olmamakla öğünen, hatta Ateist olduğunu itiraftan çekinmeyen insanların bile saçmasapan bâtıl itikadların zebûnu olabildikleri sık rastlanan tuhaflıklardandır. Kimi nazar boncuğundan medet umar, kimi içinde ne yazılı olduğunu bilmediği muskalara bel bağlar, kimi kurşun döktürür, kimi de başındaki belâyı defetmek için köpeklere lokma doğrar. Bizim aklımıza ihtiyaç duyacaklarını katiyyen sanmamakla birlikte doğrusu, dinî itikadı üç talâk ile boşadığını ileri sürenlerin içine savruldukları çelişkiyi göğüsleyebilmeleri için geçerli tek yol, boşadıkları ile yeniden nikâhlanmak gibi görünüyor. Vâkıa "dinî alan"ın bâtıl itikadlardan arınmış olduğunu ileri sürecek durumda değiliz: Yaşayan dinin içinde Allah'ın vahyettiği dini teşhis edebilmek için de özel bir dikkat ve emek gerekiyor.

"Gayb"ı merak etmek, insanın bünyesindeki tek "Aşil'in topuğu" değil; neredeyse bütün uzviyetimiz her türlü zaafiyete açık yaralarla dolu. Akıl ile bilinebilecekleri vahyolunanla yanyana getirerek bıkmadan, yılgınlık göstermeden tefekkür ve tezekkür etmekten başka çâremiz yok.

-Haşa huzurunuzdan-bu ses nereden geliyor?

Hakan Şükür'ün Juventus'a gitmek yerine takımında kalması, bazı çevrelerde "hezimet"ten doğan bir infiale yol açtı; çocuğa hakaretin bini bir paraya gidiyor. Juventus'un 2. başkanı Moggi diye bir adamın, ne derece doğru olduğunu bilmediğimiz çirkin ve aşağılık beyanatını marifet gibi başlığa taşıyan gazete, Hakan'a yöneltilen "aklı fikri küçücük paralarda olan, paragöz ve karakteri çok zayıf" ithamını, gizlenemez bir intikam dürtüsüyle iktibas etmiş. Bu gibi hallerde "haşa huzurunuzdan" i'tizarı ile başlayarak anlatılması adet olan bir nükte vardır: Derler ki bir gün Nasreddin Hoca eşeği ile giderken değneği ile hayvanın başına vurmuş. Olacak bu ya, hayancağızın o esnada -haşa huzurunuzdan- yelleneceği tutuvermiş. Hoca rahmetli pek şaşmış bu işe; demiş ki, "İşe bak yahu; nereye vurdum, sesi nereden geldi?"

Bir profesyonelin emeğini en iyi şartlarda değerlendirmek arzusunu "paragözlük"le suçlamak, Protestan ahlakının yeni bir varyantı mı acaba? Galiba mesele sadece paradan ibaret değil; doğrudan Hakan Şükür'ün şahsiyeti, tavırları ve temsil ettiği şeylerle ilgili bir "karın ağrısı" olsa gerek. Doğrusu Hakan'ın Juventus'a gidip hem çok para kazanmasını, hem de başarılı olmasını isterdim. Aslında böyle bir kararı alkışlamak veya kınamak kimsenin üstüne vazife olmamalıdır; ama netice itibariyle bu aniden karın ağrısına tutuluveren "azap tabiatlı"ların halini gördükçe, Hakan'ın kararını alkışlayasım geliyor. Bence iyi oldu Hakan; "nereye vurdum, sesi nereden geldi?"

Bu arada, nice yüzyıldan beri yokluğunu hissederken, son zamanlarda vürûdu ile ıkına sıkına şerefyab olduğumuz beynelmilel filozof, diplomat, entelektüel, yazar, bestekar ve politikacımız da meseleye "va'z-ı yed" ederek Hakan Şükür'le dalga geçmek fırsatını sekitmemiş; filozofumuza göre Hakan cebi paralı, diskolardan çıkmayan, hiçbir ideal tanımayan, ilkeleri olmayan, sırf geçici başarılara, paraya ve şöhrete şartlanmış, dayanışma duygusu olmayan bir kitlenin temsilcisi imiş; böyle buyuruyor Zülküf!

Vay canına Hakan! Bunca fincancı katırını ürkütmek için şimdiye kadar gizliden gizliye ne işler çevirdin de haberimiz olmadı çok merak ediverdim birden!

Filozofumuz "elim değmişken şunları da pataklayıvereyim" diyerek Hakan meselesinden, vatanını çok sevdiğini ileri süren bir kısım "ülkücü"ye bulaşmayı da ihmal etmemiş; "hazret"in irşadatına göre bunlar "Hakanlardan daha tehlikeli" imişler. Yürekleri vatan sevgisinden kabardıkça hemen 8-10 Türk gencini yatırıp kesiyorlar veya üç-beş kişiyi katlediyorlarmış.

Benim "filozof" diye "ti"ye aldığıma bakmayınız; bu fikirlerin ve bu mentalitenin sahibi, bu memlekette cidden filozof muamelesi görüyor, köşe yazarlığı yapıyor, el üstünde tutuluyor. Bugüne kadar mezkûr zatın hangi marifetine binaen tervic edildiğine akıl erdiremezdim; zahir ki bu iltifat batnındaki Karakuş mantığına imiş.

Bir hafta önce eski bir eylemcinin polis tarafından yakalanmasından sonra, Bahçelievler katliamını bahane ederek, eski ülkücülere hakaret etmek yeniden moda oldu. Katliama lanet olsun; Cumhuriyet tarihimizin en büyük iç kavgasına şahit olan o 10 yıl boyunca binlerce insan katledildi. Şimdiki çakaralmaz eski tüfeklerin beyanına bakılacak olursa, o kabus dolu on yılın tek müsebbibi sanki ülkücüler imiş gibi bir mana çıkıyor: Bu naylon tüfeklere göre ülkücüler ortada hiçbir sebep yokken aniden içlerinde kabaran vatan sevgisi yüzünden silaha sarılarak günahsız insanları katletmeye, üniversiteleri işgal etmeye, banka soymaya, adam kaçırmaya, yol kesmeye, askere ve polise silah çekmeye başlamışlar. Bu esnada binlerce ülkücünün katledilmesi ise herhalde aynı mantığa göre eylem dönüşü silahlarını temizlerken "meslek kazası"na uğramaları ile izah edilir olsa olsa. İnsan sormadan edemiyor; o günlerde "devrimci" silahlı çeteler, kelebek koleksiyonu yapmakla mı meşgullerdi acaba?

Eski ülkücüleri müdafaa etmek üstüme vazife değil; ama ibretli bir "liberalizasyon" metamorfozuna uğrayarak medya şebekesinin "vana" mevkiilerinde tutunan "naylon tüfek"lerin, her vesile ile eski ülkücülere küfretmesi, onların derûnunda alakalı-alakasız her fırsatta deşiliveren bir iltihap yoğunluğuna işaret ediyor.

Bu nasıl iltihaptır ki yirmi senedir kurumadı gitti; sakın kana karışmış olmasın?

Bir tenkit; bir müdâfaa

Bayramın ilk günü, sohbet esnasında pek sevdiğim ve saydığım bir büyüğüm bana artık alışıldık gelen bir tenkitte bulundu; tenkit ama incitmemeye, yanlış anlaşılmamaya âzami derecede itina eden, sevgi ve takdir sözlerinin arasına dürülerek tebliğ edilen ince bir tenkit,

" Yazılarını takip ediyorum; ağır bir üslûpla yazıyorsun, eski kelimelere çok yer veriyorsun; bu tarzın anlaşılmanı güçleştiriyor.

Daha önce benzeri ta'riz, sitem ve tenkitlere uğramış ve aynı konuda birkaç defa bu sütunlarda müdafaa kılıklı yazmış olduğum için sevgili büyüğümün ince sitemini, alışılmışlık hanesine koyup geçtim. Ne var ki alışkanlıklar fark etmeyi önlediği için tehlikelidir; alışkanlıklarımız, daha önceden hakkında hüküm verdiğimiz kabullerin eseri olduğu için bu konuda bir kere daha düşünmeye karar verdim. Bu sütuna kıymet atfedip okuyan insanlar olarak bu iç hesaplaşmanın işlem basamaklarından sizin de haberdar olma hakkınız var elbet.

"Ben eski lisâna rûhen merbutum" cümlesini, "eski dile ruhsal açıdan bağlıyım" şeklinde kurmak da var; "toplumsal" hariç olmak üzere "sel"sal" ekiyle biten kelimeler yerine izâfet ekiyle biten kelimeleri kullanmayı daha doğru buluyorum; "râbıta" ise sadece alelâde bir "bağ"dan ibaret değildir. Kelime tercihinde "lugât"e yaslanmak ihtiyacı hissedişim, kurmaya çalıştığım cümlenin, murat ettiğim mânâyı tam bir sadâkatle çevrelemesine gösterdiğim titizlikten ileri geliyor olmalı. İfâdede açıklık, herkesin bildiği kelimelerle yazmak değil bana göre; cümlenin gramer yapısı itibariyle mânâyı ifşâya müsait bir bünyeye sahip olmasıdır.

Fikrî berraklık, kelime kadrosunun sâdeliğinden değil bütün ifâdenin metîn tarzda teşekkülü ile hâsıl olur. Bir cümlede bazı kelimelerin mânâ itibariyle okuyana mâlum olmaması, cümlenin veya ifâdenin anlaşılırlığını ihlâl etmez.

Gazete okuyucusunun bir köşe yazısını anlamak için el altında lügât bulundurmak mecburiyetinde kalmasının normal olmadığını kabul ediyorum; ama insâf ile teslim edersiniz ki Türkçenin bugünkü hâli de pek normal sayılamaz: Anadilimizin fonetik icrâsı, bugün sadece ödüllü ve profesyonel spikerlerin telâffuzunda yaşayabilen gizli ve mahdut bir mevhibe haline geldi; kekelemeden konuşabilen siyâsiler bedavadan "hatip" sıfatı kazanır oldular. Halbuki hitâbet sadece doğru ve güzel telâffuzdan ibâret değildir; hatip ki, şifâhi ifâdenin san'atkârıdır. Yazı diline gelince o ayrı bir hicrân yarası. Üniversite tahsili yapmış olmak bir yana, işi icabı Türkçeyi doğru ve açık yazmak mecburiyetinde bulunanların zaaflarına atıfta bulunup imâ ile geçmek yeter.

Bir de lisânda musiki meselesi var; yan yana gelmiş iki kelime, sadece mânâyı âşikâr etmez, o iki kelime arasında müzikal bir âhenk de mevcuttur. Bu âhenk arayışı, cümleye, paragrafa, hattâ ifâdenin bütününe teşmil olunursa nesirde iç mûsiki inşâsının ne kadar geniş bir kelime kadrosuna ihtiyaç gösterdiği anlaşılabilir. Kakafoniden ve ittiratsızlıktan kurtulmak maksadıyla müterâdif kelimelerin gerekliliği de hesaba katıldığında yazarın hangi vüs'atte bir lügâte yaslanarak kalemi eline alması gerektiği ortaya çıkar.

Kelimelerin tedâisi, rengi, kokusu, tadı ve çerçevesi var; kelimeleri tartmak, yazarlığın ana rükünlerinden biri. Üç beş yüz kelimenin nesini tartabilirsiniz ki? O noktada herkesin anlayabileceği bir seviyede karar kılmak da fazlaca mânâ taşımıyor; anlamak, daima biraz meşakkat ister.

Hâlâ lâyıkınca fark edilmemiş bir başka meselemiz daha var: "Cümle". Türkçe, cümlesini kaybetti, kaçımız farkındayız? Türkçe cümlesinin kendine mahsus bir mimarîsi vardı; ama bugün ortalık "nâtamam" cümleden geçilmiyor. Noktalama işaretlerinde bile ittifakımız yok. Böyle gecekonduya benzer bir perişan mimarî, "fikir"i nasıl taşır ve ihatâ eder?

Teknik açıdan yanlış bir ifâdeyle "Osmanlıca" diye isimlendirilen eski lisânımızın kelime kadrosundan vazgeçemeyişinin bence en mühim sebebi, anlam karşılıklarında istikrar ve vuzuhtur. İskambil oyunundaki "joker" gibi, gerekli gereksiz her cümleye tıkıştırılan "beğeni, söylem, doyumsuz, vb." gibi kelimelerden muğlak kelimeler yerine, daha az okuru memnun etmek pahasına eski kelimelerden müteradiflerden, bağlaçlardan, terkiplerden vazgeçemediğimi belirtmeliyim. Bu bir kusur ise bu kadarcık kusurun hoş görülmesini bekliyorum.

"Dileyen okusun" gibi bir küstahlıktan hayâ ederim; yazarken daima uzaklarda bir yerde varlığını belli etmeden yazı yoluyla hasbıhâl ettiğim bir okuyucunun varlığını hesaba katarak kâğıda kaleme sarıldım.

Biz, câri planda lügâtsiz bir lisanın yazarları ve okurlarıyız; ıstırabımızın menşeinde böyle bir talihsizlik yatıyor.

Kendi sesine hayran adamlara dair

Kendi hüsnüne hayran olmakla mâruf Narkissos'un hikâyesini herkes bilir ama bütün Narkissos efsâneleri, kahramanının ölümüyle biter; Oscar Wilde'inki hariç:

"Narkissos(*) öldüğünde kırçiçekleri çok üzülmüşler, onun ardından ağlayabilmek için nehirden su damlaları istemişler. 'Ah' demiş nehir, 'her damlam gözyaşı olsa, Narkissos'un ardından ağlamama yetmez; ben ona âşıktım!'. 'Ah' demişler kırçiçekleri de, 'nasıl âşık olunmaz Narkissos'a. Öyle güzeldi ki!'

'Güzel miydi?' diye sormuş nehir.

'Senden iyi kim bilebilir? Hergün üzerine eğilip senin sularında kendi güzelliğini seyrederdi uzun uzun...'

Nehir cevap vermiş: 'Ben ona âşıktım, çünkü sularıma eğildiğinde, onun gözlerinde sularımın yansımasını görürdüm." (**)

Bir "teşehhüt" miktarı özgüvenden fazlası...

Narkissos kendisinden ibaret kalsaydı elbette bahse değmezdi; Narkissos'dan önce de sonra da Narkissos'lar hep vardı; hâlâ öyledir. Atalarımızın, "kendini beğenmeyen çatlar ölür" demesine aldırış etmemeli, onların kasdettiği "nefis emniyeti" veya özgüven diye adlandırdığımız şeydir ve herkeste bir teşehhüt miktarı bulunmasında fayda vardır; "teşehhüt miktarı"ndan(*) fazlası fazladır ve Narsisizm'e dahildir. Bugüne kadar tam bir Narsist tanımadığım için şikâyetçi değilim ama kendi sesinin hüsnüne hayran olmak vasfı ile temâyüz eden politikacıları düşünürken, onların siyâsî hayatımızda müstakilen fenomen teşkil edecek derecede sayıca artmaları dikkatimi çekti.

Siyâsette "hitâbet"in önemi, herhalde şöyle veya böyle işin içine "cumhur"un katılmasıyla artmış olsa gerektir. İyi siyâsetçinin iyi ve güzel konuşması gerektiği yolundaki bâtıl inanç da herhalde XIX. yüzyıla dair bir değer olmalıdır. Demokrasili yıllarımızda siyâsilerimiz kendilerini halka beğendirebilmek için iyi siyâset yapmak yerine iyi hatib olmanın lüzûmuna nasıl kail oldular bilinmez fakat, onların hitâbetten bütün nasiplerinin demagoji veya "mugâlata"dan öteye gitmediği şüphesizdir. Kaldı ki mugâlata bile, bir dereceye kadar zekâ keskinliği, yetersiz fikirleri süslü sözlerle parlatma sanatı olarak asgarîden de olsa seviye gerektirir. Bizim siyâsî iklimimizin talihsizliği ancak şöyle tarif olunabilir: Bizde üç cins siyâset erbâbı dikkat çekiyor:

- Demagoglar (Siyâsi kültürden ve güzel sesten nasipsiz)

□ Sesi güzel olanlar (Siyâsi kültürden ve demagojinin inceliklerinden nasipsiz)

□ İyi siyâsetçiler (Demagojiden ve ses güzelliğinden nasipsiz)

Bu kabataslak listeyi isim vererek örneklendirebilme lüksüne sahip değilim; bu noktada hâfızanıza müracaat ederek kimin hangi gruba girdiğini siz tahmin etmek zorundasınız. Esasen bu yazının maksadı, Türk siyâsî hayatında ismi lâzım olmayan birtakım kişilerin sadece ses tonunun güzelliğine (veya böyle bir hüsn□i zanna) dayanarak uzun yıllar boyunca parlamentoda veya siyâsî partilerde post sahibi olmasına zemin teşkil edebildiğini işaretlemekten ibaret bulunuyor.

"Bende bu ses tonu oldukça..."

Derhal belirtmeliyiz ki, □sesine bile değil□ ses tonunun güzelliğine meftûn olanlar arasında sağ□sol ayrımı yapmak mânâsız ise de "meftûnî"lerin özellikle sosyal demokrat siyâset geleneğinde kesifleştiği söylenebilir çünkü Türkiye'de sol siyâset geleneğinin "sağ"dan daha ziyade örgütü önemseyen bir yapıya sahip olduğunu teslim etmeliyiz. Onlar gırtlaktan gelen, yarım ton dâvudî bir sesle tane tane konuşmaya, gereksiz yerlerde bile "ince a" telâffuzuna ve "koşulları saptamak, olasılıkları irdelemek" türünden güzellikler terennüm etmeye dikkat ederler. Konuşmaları, satıhta yoğunlaşan bir popülizm ile mâruf ve mâlûldür. Hemen hepsinin gençliğinde öğrenci derneklerinde yönetici, konuşmacı, ajitatör olarak vazife yaptıkları tahmin edilir. Kendilerine yeterli miktarda konuşma şansı verildiğinde muhataplarını mutlaka iknâ edeceklerine güvenirler. Sol gelenekten gelen "meftûnî"lerin konuşmaları metin tahlilinden geçirildiğinde "aydınlık, ilerleme, çağdaş, atılım, halk, devrim, savaşım, yurtseverlik, kitle, önderlik" gibi şifre kelimelere ağırlıkla yer verdikleri müşahede edilebilir; aynı tipin sağ versiyonu ise içindeki hamâset köpüklenmesini aynı heyecan ve inançla fakat farklı şifrelere müracaat ederek seslendirecektir; "millî, millet, tarih, şan, debdebe, kültür, aziz, vatan, vb." Her iki versiyonun da mânidar müştereği kofluktur. Onlar genellikle fikirleri değil, fikirlerin ardında hâsıl olan köpüklenmeleri dillendirmeyi becerebilirler; tarzları, "kitle"ye çekici gelebilir ama en azından şimdiye kadar kendi ses tonuna hayranlıkları ile müştehir bu zevât, Türk siyâsî hayatının birinci sınıf güzideleri arasında yer bulmaya muvaffak olamamışlardır. Bu hakikati hissedecek derecede akıllı olduklarını kabul etmeliyiz çünkü onların bir başka müştereği ise, yüreklerinde hiç küllenmeden için için yanan, "benim liderden neyim eksik?" kompleksidir.

"Spiker"e ödül verilir mi?

Nejat Muallimoğlu, "Politikada Nükte" isimli muhalled eserinde, Türk siyâsî hayatında "hatip" denilen insan türünün kıtlığından acı acı yakınıyor; haklıdır. Öyle haklıdır ki kavramı izah için "işte hatip filancaya derler" diye nümûne gösterilecek insan bulmakta bile sıkıntıya düşüyoruz. Hatip, ses tonu değil konuştuğu güzel kişidir; zekîdir, nüktedandır, zamanının bilgisiyle mücehhezdir ve anadiline □bütün inceliklerine vâkıf derecede□ hâkimdir ve

bunlara ilâveten iknâ kabiliyeti yüksek bir insandır: Eserini sesiyle inşâ eden bir san'atkârdır o. Böylesini parlamentoda bulmanın meşakkati bir yana Türkçeyi, eline tutuşturulan yazılı metni takib suretiyle kaşını□gözünü yarmadan okuyabilen spikerlere bugünlerde cayır cayır ödül verir duruma geldik. Spikerin başlıca işi, anadilini telâffuzda muvaffak olmaktır; iyi musluk tamir ediyor diye bir musluk tamircisine ödül verilmez; ödül, daha sıradışı başarıların karşılığı olmalıdır. Ancak spikerlerin doğru telâffuzdan ötürü ödüllendirildiği bir memlekette gerçek bir hatibin zuhûrunu beklemekte haklı sayılır mıyız? Ses tonunun güzelliğine hayran bir kısım zevatın kendini nimetten saydığı, sırf bu özelliğinden ötürü siyâsetin zirvelerine göz diktiği bir iklimde, günün birinde gerçekten iyi bir hatip çıksa, varlığını kim, nasıl, hangi kriterle farkedebilecektir?

İsteyen ağlasın, isteyen gülsün; genç nesillere "güzel ve doğru telâffuz" örneği dinletmek icab etse, eski Yeşilçam filmlerindeki dublaj san'atkârlarının seslendirdiği repliklerden başka hemen hiçbir şey yok: Türkçe evvelâ kâğıt üzerindeki âhengini kaybetti, sonra sesle icrâsındaki mûsikinin yetîmi oldu; doğrusu benim bu noktada, kendi sesine meftûn birkaç siyâsîyi takaza etmemin mânâsı da tartışılabilir.

"Gerçek hatiplerini kaybedenler, ancak spikerleri ile öğünmeye mahkûmdur" desem, bu lâfız ileride darb□ı mesel olur mu bilmem; acı duymak için evvelâ acı hissini nakleden bir sinir sistemine sahip olmak gerek.

(*) Narkissos veya Narsis, kadim Yunan mitolojisinde güzelliği ile ünlenen bir efsane kahramanıdır. Bir gün nehrin sularında gördüğü kendi hayaline âşık olmuş ve onu ele geçiremeyeceğini anlayınca üzüntüsünden mum gibi erimiş ve ölmüştü. Öldükten sonra çiçek sûretine konuldu. "Nergis" çiçeğinin ismi ondan mülhemdir. Narsis veya nergis, antik çağda vakitsiz ölümün sembolü olmuştu. "Narsisizm", insanın sadece kendine hayran olmasını tarif eden davranış sapmasına verilen addır.

(**) Oscar Wilde, De Profundis, Can Y. Çev: Roza Hakmen, İstanbul, 1989, (Andre Gide'in bu esere yazdığı önsözden), s. 8;

(*) Aslî imlâsıyla "teşehhüd", şehâdet getirmek. Namaz kılarken "ka'de"de şehâdet miktarı veya "Et tahiyyyât" okuyuncaya kadar geçen süre. Gündelik dilde, "yeterli miktarı" kasdetmek için kullanılır.

Hazreti mevzuat

Eskiden alay yollu "mevzuat hazretleri" derlerdi! Mevzuat denilen kurallar ve prosedürler mecmuasının, işin gereğinden ziyade bürokrasiyi halk nazarında önemli göstermek için icat edilmiş bir "Deli Dumrul Köprüsü" olduğu gerçeği, herkes tarafından üzerinde ittifak edilen bir bedahettir. Mevzuattan herkes yakınırken bugüne kadar mevzuatı, işin icabına eşitlemek için bir şeyler yapmaya kalkışan sadece rahmetli Özal oldu. Özal'dan sonra mevzuatın

yeniden bir "çile süreci" haline getirilmesi için bürokrasimizin elinden geleni ardına koymadığına hepimiz şahidiz; malum "restorasyon dönemi"nde Özal'ın bütün hamleleri gibi mevzuatı sadeleştirmek yolundaki teşebbüsleri de akamete uğramış görünüyor.

Bir müddettir arabamı değiştirmek ve adıma tescil ettirmek için gerekli işlem basamaklarını yerine getirmekle uğraşıyorum; bu esnada itiraf edeyim ki, yardım ve "torpil" gördüğüm de oldu; ama buna rağmen defalarca çileden çıkma raddelerine geldim. Araba dediğiniz dört tekerlek üzerinde seyyar bir makine; elbette buzdolabı, çamaşır makinesi gibi diğer "motorlu menkul"lerden bir farkı olması gerekir. Ne var ki devir işlemleri esnasında tabi kaldığım fuzuli "git-gel"lerden, doldurulması için ihtisas bilgisi gerektiren "esoterik" beyannamelerden, iki adımda bir veznelere koşup parça bölük harç, vergi, ayakbastı parası ödemekten bunaldım. Bu esnada ödediğim çuval dolusu verginin, görülen hizmetle mütenasip olup olmadığını sual etmiyorum; ama bu derecede insafsızca abartılmış vergileri ödemek zorunda bırakılan mükelleflerin hiç değilse sadeleştirilmiş işlem basamakları ile ödüllendirilmesi gerekmez miydi?

Hele işin bir de "Şoförler Cemiyeti" safahatı var ki, varlık sebebini anlayabilene aşk olsun! Bu cemiyet, profesyonel sürücülerin mesleki dayanışmaları için kurulmuş bir dernek; ama kanunun hangi boşluklarından sızabilmişse kendine çok sağlam bir aracılık mevzii edinmiş; bu cemiyete iki üç tabaka kağıttan mamul boş form için 10, iki alüminyum plaka ve baskısı için 9 milyon haraç ödemeden trafik tescil belgesi almanız mümkün olmuyor. Buna karşılık bu derneğin, kendi arabasını özel maksatla kullanan sürücü için bir hizmette bulunduğunu bugüne kadar ne gördüm ne de duydum; devlet, bu cemiyete vatandaştan fahiş kar elde etmesi için imtiyaz vermişse, karşısında verilmesi gereken hizmeti de denetlemeli değil midir? Siz bilemediniz bir milyon maliyetli kağıt ve alüminyum tabakaları için vatandaşı 18 milyon resmi haraç ödemeye maruz bırakmanın adını ben bulamadım; ilgili bakan bulsun!

Tamam, otomobil kullanmak lüks tüketim kalemine giriyor; onun için bedeli de ödenmeli; zaten ödeniyor, ona itiraz eden yok; ama bu süreç esnasında kaybettiğiniz zaman ve illa da tamamlanması gereken formaliteler, asap bozacak kadar gereksiz. Nasreddin Hoca'nın, "Bana bir damdan düşen getirin, halimi ancak o anlar." diye yakınması boşuna değilmiş; sizleri, sinir bozucu şahsi meşakkatimle meşgul ettiğim için müteessirim, ne var ki devlet kapısında "suça meyilli vatandaş" muamelesi gördüğü için öfkeye kapılan tek kişi ben olmasam gerektir. Mevzuat hazretleri, maalesef hepimizi anadan doğma mücrim derecesinde kötü niyetli telakki ettiği için en rutin işlemler için bile bize pösteki saydırmaktan zevk duyuyor.

Bu noktada gayet haklı olarak şu soruyu gündeme getirebilirsiniz: "Devlet, tebasını siyasi ehliyetini kullanmakta güvenilir bulmazken sıradan bürokratik işlemlerde niçin güven izhar etsin ki?" Sual doğru, cevabını bilen beri gelsin.

Eskiden "mevzuat hazretleri" derlerdi diye başlamıştık; eksikmiş! "Hazreti Mevzuat" demek daha isabetli olacak galiba!

1999

27 Şubat

Haydi, gülümse biraz! Aksiyon Dergisi

22 Şubat

"Bu de'va, ne de'vasidir?" Zaman Gazetesi

20 Şubat

"Dikkat et Epiktetos, kolun kırılacak!" Zaman Gazetesi

15 Şubat

15 Şubat, Gümüşhane ve Mustafa Çalık Zaman Gazetesi

13 Şubat

"Güm"e giden insan Zaman Gazetesi

13 Şubat

Subat sûretleri Aksiyon Dergisi

08 Şubat

İnadına buhran Zaman Gazetesi

06 Şubat

"Yerli" Zaman Gazetesi

01 Şubat

"Atatürk sağ olsaydı" testine buyurunuz! Zaman Gazetesi

"Atatürk sağ olsaydı" testine buyurunuz!

Musul civarlarında balistik füze fırlatıldığına ilişkin (hangi kaynaklı?) haberlerin Ankara'da duyulması üzerine İstanbul Borsası'nda hisse senetlerinin üç puan değer kaybına uğraması ve

aynı anda İncirlik Üssü'nde olağan dışı bir hareketlenmenin görülmesi "Atatürk Türkiyesi"nde artık şaşırmadığımız gündelik haberlerden oldu; ama aynı şeyler Atatürk'ün sağlığında cereyan edebilir miydi diye, aklıma geliverdi.

Atatürk devrinin en sağlıklı ve istikrarlı siyasi kriterlerinden başlıcası, hiç tartışmasız Atatürk'ün büyük bir titizlik ve ilgi ile yakından takip ettiği harici siyaset olmuştur; bu siyaset, "milli hakimiyet" prensibine, milletler arası platformda Türkiye'nin eşit, güçlü ve onurlu bir aktör olarak algılanmasına dayanıyordu. Dış siyasette Atatürkçülük çizgisi budur. Atatürk devrinde Türkiye, güçlü bir bölge aktörüdür; bütün komşularıyla istikameti ve muhtevası "Ankara"da belirlenen iyi ilişkiler içindedir; başkalarının iç işlerine karışmama ve başka güçlerin bizim iç işlerimize karıştırılmaması konusunda son derece hassastır. Kısaca Atatürk devrinde Türkiye'nin kendi kuvveleri ile yönettiği, şahsiyetli bir dış siyaseti vardır.

Sual şu: "Bugünkü dış siyasetimiz Atatürkçü çizgiyi takip etmekte midir?"

Bu suale benim cevap vermemin anlamı yok; bu soruya cevap vermesi gerekenleri etkileme ihtimalimiz de bulunmuyor; öyleyse bu sual, "cevabı önem taşımayan" ama "sual edilmesi" gereken bir önem taşıyor. Dış siyasette Atatürkçü çizginin izlenip izlenmediği veya hangi ölçüde bu çizgiye riayet edildiği, biz yönetilenlerin "aklında bulunması" gereken bir problemdir. Bu sualin muhtemel cevabı, Atatürkçülüğün niçin sadece iç siyaseti ilgilendiren ve sadece belirli alanlarda yoğunlaşan bir uygulamaya konu olduğunu da aydınlatacaktır.

Atatürkçülük kavramı o kadar çok tüketildi ve kapsamı o kadar muğlaklaştırıldı ki, bu kavram telaffuz edildiğinde ben hemen "sağ olsaydı" testine müracaat ediyorum; "Atatürk sağ olsaydı nasıl davranırdı?" Zannımca Atatürkçülüğün bundan daha sağlam bir uygulama kriteri olamaz.

İncirlik'ten ne zaman Amerikan uçakları havalansa ve bomba yüklerini bir komşu ülkenin topraklarına boşaltmış olarak "salimen" üslerine dönmüş olsalar ben hemen "sağ olsaydı" testine müracaat ediyorum: "Atatürk sağ olsaydı, İncirlik'te bir Amerikan üssünün varlığına ve bu üssün bizim haber ve rızamız olmadan bir komşu ülkenin aleyhine kullanılmasına izin verir miydi?" diye düşünüyor ve cevabını kendime saklıyorum. "Atatürkçülüğün bu derece revaçta olduğu bir siyasi zeminde cevabını niçin kendine saklıyorsun?" diye sual etmeyeceğinizi biliyorum; siz biliyorsunuz; ama asıl bilmesi gerekenler bilmezden gelmeyi daha münasip buluyorlar.

Kendime soru sormaya devam ediyorum: "Atatürk sağ olsaydı, Türkiye'yi on beş seneden beri uğraştıran bir azılı kaatil, kapı numarasına kadar adresi bilinen bir komşu ülkede barınabilir miydi? On beş sene sonra bu ince nükte hatırlandığında mezkur kişinin İtalya gibi müttefik bir ülkeden esrarengiz bir uçağa binip sırra kadem basması mümkün olabilir miydi? Bu kayboluştan itibaren günler geçtiği halde nerede olduğuna dair hiçbir haber alamayan görevliler Atatürk'e nasıl hesap verirlerdi?"

"Atatürk sağ olsaydı, kurduğu partinin, çok partili çoğulcu ortamda İş Bankası hisselerinin üzerine yaslanarak haksız rekabet avantajlarından istifade etmesini en azından 'şık' bulur muydu?"

"Ooo hocam, aradan yıllar geçti, zaman değişti" mazeretine sığınamazsınız; "Atatürk sağ olsaydı, onun adına konuşanların hali nice olurdu?" Diğer suallerden vazgeçtim, hiç değilse bu sualin muhtemel cevabını kendi nefsinize dürüstçe vermeye çalışınız.

Siz alemi kör, herkesi sersem mi zannediyorsunuz?

"Yerli"

Şair Necati, genç yaşta "nizam-ı alem" uğruna katledilen Şehzade Abdullah'ın ölümünün ardından duyduğu teessür ve şaşkınlığı,

"Yanunca bunca kulundan bir ademi bile yok;

Begüm bu nice seferdür kim ihtiyar ettin"beyiti ile sual çengeline asmıştı. Beli, hep yalnız ölürüz; Necati'nin beyitindeki amansız sual şüphesiz her beşer için caridir; ama daha çok "devletlu" takımının devr-i saltanatındaki debdebesi ile ölüm anındaki kaçınılmaz yalnızlığı yan yana getirmesiyle gerçek derinliğini inşa eder. Barış Manço'nun ölüm haberi duyulur duyulmaz hemen herkesi tesiri altında bırakan o "samimi" teessür beni de çok etkiledi. Barış Çelebi, öbür tarafa "kul takımı"nın hep ustalıkla gizleyegeldiği "bitse de gitsek" sızlanmasıyla değil; ancak gönüller fetheden bir "altın yürek"in -şahlara yakışır anlamında- "şahane" vedaı ile uğurlandı. Taşıdığı "devlet sanatçılığı" unvanını onurlandırarak, kıymetlendirerek gitti. Ardından -ne manaya geldiğini hala bilmediğim- mumlar yakıldı, alkışlar tutuldu, tekbirler salavatlar getirildi, Fatihalar yollandı. İlk defa bir cenazede bu kadar değişik teessür gösterisi, insanlarda yadırgama hissi uyandırmaksızın bir araya geldi. Belki de en manidarı, evinin karşısındaki kilisede onun ruhunu taziz için yapılan ruhani ayin idi. Herkes onu, bildiği, güzel ve doğru saydığı, değer verdiği usul üzre yolculadı ve hayrettir bunca farklılıktan, damakta kekre bir lezzet bırakan o hazin kakafoni yerine pek latif bir sada kaldı. Barış Çelebi, ufulüyle bize bir millet olmamız gerektiğini hatırlatarak gitti.

Keder insanları birleştiriyor, gözyaşını, teessürü ve acıyı tercümeye gerek yok; kendi diliyle konuşan insanlık halleri bunlar; marifet, şuur irtifaında yan yana gelmenin edebini ihya etmekte.

"Dağlar dağlar" ve "Kol düğmeleri" dışında zihnimde gezdirdiğim bestesini hatırlamıyorum. Ne gam; sağlığında bana mektep şarkısı gibi görünen onca bestesi, kırk seneden beri çocuklara, gençlere edeb ve irfan telkin etmiş; ne saadet, ne mazhariyet. Onun neslinden, sağlığında en az onun kadar şöhretin lezzetini tatmış nice sanatkar ve müzisyen de daha önce sırasını savmıştı; ama hiçbiri bu kadar yaygın bir samimi teessür vakıası uyandırmadı. Niçin?

Zaman'da yazan değerli kalem arkadaşlarım, birbirleriyle kavilleşmedikleri halde Barış Manço'nun "yerli" niteliği üzerinde ittifak ettiler; bu hükme diğer mahfillerden iştirak edenler de oldu. Bir süreden beri "milliyetçilik" kavramının artık kendi realitemizi tarif etmekte yetersiz kaldığı gerekçesiyle, onun yerine ikaame edilebilecek bir başka tabir arayışı içinde "yerli" ve "yerlilik" kelimelerinin içini doldurmaya uğraşıyorum; meselenin siyasi boyutu ihmal edilemeyecek derecede kendiliğinden öne çıktığı için çoğu kere yanlış anlamalara sebebiyet veren bu arayışı tecessüm ettirecek bir isim daha yetişti imdadıma: İşte Barış Manço bir "yerli" idi. Pergelinin iğneli bacağı Türkiye'de sabit, diğeriyle bütün yeryüzünü kolaçan eden uyanık bir gönül adamı. Onu, kendi nesli içinde farklı ve müstesna kılan şey, bize ait değerleri "global pazar"da rekabete sunabilecek bir dünyalı gibi davranmayı, sun'iliğe düşmeden başarabilmesiydi.

Geçenlerde bir yerde "düzgün adam" tabirini işittim; "adam gibi adam" manasında kullanılmıştı. Bunca insanın samimi şehadeti Barış Manço'nun "düzgün" bir adam olduğuna kafi olsa gerektir.

Cenazesindeki mahşeri kalabalığı izlerken içimden, "Galiba artık bir millet oluyoruz." diye düşünmüştüm; tam bu esnada bir dostum telefonla aradı; söz oraya gelince, aynı kelimelerle aynı şeyi hissettiğini anlattı, bu tevafuku hayra yorduk.

Şair, "Öyle bir ömr geçir ki olsun / Mevtin sana hande, halka matem" diyor; Barış Manço, bu nüktenin mazmununu doldurarak rahmete intikal etti.

"Er kişi"ye fatiha!..

İnadına buhran

Türkiye'de siyasî temsili sahihleştirmek için yine son derece önemli bir meseleyi seçim sath-ı mâilinde paçavraya çevirmeyi başardık: İki turlu seçimden söz ediyorum. Seçim sonuçlarını rejimin arzuladığı istikamette tecellî ettirmek için Seçim Kanunu'nu yaz-boz tahtasına çeviren siyasî irâde, bu defa aynı gaye ile iki turlu seçim sistemini gündeme getirdi ve samimiyetine kimseyi inandıramadığı için Türkiye'yi krizden çıkarabilecek bir çıkış yolunu kadükleştirdi.

İki turlu seçim uygulamasının mahallî seçimlerle sınırlı tutularak genel seçimlere teşmil edilmemesi, son derece sarih bir tutarsızlık örneği teşkil ediyor; diğer yandan bu yola -artık Mısır'daki sağır sultanın bile bal gibi bildiği- falan veya filan partinin zaafa uğramasını temin için başvurulduğuna dair yaygın kanaat de çok etkili oldu.

Siyasî taassup ve inatlaşma uğruna isabetli bir fikri battal etmek veya yanlış bir nokta-i nazarda ayak diremek neticede hepimize pahalıya mal oluyor. Kimsenin beklemediği bir esnada Meclis'in 18 Nisan'da iki seçimi bir arada yapmak yolundaki kararı yanlıştı; aklın gereği, bu iki seçim arasında yeni değerlendirmelerde bulunmaya imkan veren bir süre

bırakılmasıydı. Ne var ki parlamentomuz, tarihinde ender görülen bir mutabakatla bu kanunu çıkarır çıkarmaz, hemen teknik mahzurlar dillendirilmeye başlandı ve elbette kamuoyu, esas maksadın seçimlerin daha geç tarihlere erteleneceği yolunda şüpheye kapıldı.

Soğukkanlı ve mâkul bir hâlet ile yapılacak değerlendirme, 18 Nisan'da yapılacak mahallî seçimlerin iki turlu usule göre gerçekleştirilmesini, genel seçimlerin bu yıl içinde kabul edilebilir bir tarihe ertelenmesini; ama genel seçimin de iki turlu olarak icrâ edilmesini Türkiye için daha hayırlı olacağını gösteriyor. Dahası var: Türkiye'nin bu seçimlere mutlaka Siyasî Partiler Kanunu'nda yapılacak bir değişiklikle, lider sultasını etkisiz hale getiren, delege hükümranlığını yıkan, seçmene seçim sandığında daha geniş değerlendirme imkânları sağlayan bir düzenleme ile gitmesi de şart görünüyor.

Bu değerlendirmemin, kedinin kanadı olsa gökte kuş bırakmazdı cinsinden bir realiteye aykırılık iddiasıyla küçümsenmesi mümkündür. Siyaset esnafımız daha şimdiden sağcısıyla-solcusuyla seçim hipnozuna tutulmuşken mâkuliyetin câri olmasını bekleyemeyiz elbette.

Bu seçimin buhran doğuracağını tahmin etmek zor değil; inadına buhran diye buna derler!..

NPQ TÜRKİYE

New Perspectives Quarterly, yani mâruf kısaltmasıyla NPQ dergisinin Türkiye versiyonu uzun bir fâsıladan sonra yeniden yayına başladı ve Sonbahar 1998 tarihli 3. sayısı ile okurlarının karşısına çıktı. Kültürel kuşatmadan sıcak eğlenceye başlığını taşıyan bu sayıda ağırlıklı olarak gündemimizden bir türlü düşmeyen bir mesele, yani Medya konusu ele alınmış. NPQ'nun benzerlerinden farkı, ele aldığı konu hakkında global bir perspektif sunabilmesi meseleye kürevî bir bakış açısıyla derinlik kazandırmışlar. Çoğu kere tartıştığımız konuların boyutlarını yoklarken Türkiye'nin hudutlarını, bilmeyerek de olsa ihmâl eden bir kısırlığın zebûnu olmaktan kurtulamıyoruz. Türkiye dışında yayınlanan itibarlı entelektüel periyodikleri izlemekten mahrum olanlar için NPQ, en azından zihin dünyamıza düşürülen küçük bir ışık huzmesi görevini üstleniyor. Derginin sunuş yazısında editörün, Umarız ki dergimizin okur sayısı, bir an önce Türkiye'mizde beklediğimiz entelektüel sayısıyla orantılı bir düzeye ulaşabilir. ilginç bir temennisi de yer alıyor. Abone olmak için 0212 275 41 29 numaralı telefona veya 0212 275 41 83 numaralı faksla dergiye ulaşabilirsiniz.

Subat sûretleri

İnsan tabiatını ıskalayan ucuz toptancılıkları daima şüpheyle karşılamak gerekir:

12 Eylül 1980 tarihinin Türkiye'de insanları birdenbire köşedönücülüğe, vurgunculuğa, hırsızlığa, hatta ahlâksızlığa sevkeden bir dönemin başlangıcını teşkil ettiği yolundaki çokbilmiş izahlar bana hep aceleci ve sıradan göründü. Bu cinsten tahlillerin "12 Eylül

yârânı"nı tersinden de olsa mârifet erbâbı imiş gibi göstermesi de bir başka yılgınlık hâleti gibi geliyor bana. Bizim "toplum mühendisliği" diye niteleyerek mahkûm ettiğimiz topluma şekil ve istikamet verme hevesleri, □yanlış bulsak bile□ ilimsiz ve emeksiz başarılacak işler zümresinden değildir. Siyâsî ve idârî cihazı darbeyle battal hale getirmenin kolaylığı, yeni bir toplum inşâ etme gayretlerinin güçlüğü ile elbette mukayese kabul etmez. Ne var ki, insanın tabiatında mevcut zaafiyetlerin, küçücük vesilelerle su yüzüne çıkıp yaygınlaşabildiğini de kabul etmeliyiz.

Türk siyâsî hayatına "28 Şubat" kestirmesiyle giren ve sayın devlet başkanımızın periyodik ikazlarında belirtildiği üzere el'an devam etmekte bulunan bir süreçte bulunuyoruz. 14 Mayıs, 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 25 Ocak gibi toplum ve devlet hayatında önemli dönüm noktalarını teşkil eden süreç başlangıçları, sırayla kendi insan tiplerini biçimlendirerek tarihe şerh düştüler. 28 Şubat tarihi de daha henüz ikinci yılında kendi insan sûretlerini yoğurmaya başladı. Laisizmin devletle toplum ilişkilerindeki yerini ve önemini bir kere daha tarif etmek kasdıyla başlayan bu süreçte, sair zamanlarda olduğu gibi devrin en kuvvetli rüzgârını arkasına alarak hiyerarşi basamaklarında yükselmek ve güçlenmek isteyen ikbâl düşkünlerine fırsat doğdu.

Bu devrin "yükselen" sûretleri bence şöyle kategorize edilebilir:

Eski tâbirle "müdâhin", yani ilmiyle amel etmek yerine, menfaatleri uğruna bütün birikimini her an reddetmeye hazır ve nâzır "bilim" adamı,

Varlığını ve korunmaya değer çıkarlarını "güçler ayrılığı" prensibinin zayıf noktalarını istismar eden ve yeri geldiğinde ölçü ve istikamet tanımaksızın kullanarak yerini sağlamlaştırma derdine düşmüş bürokrat,

Kamu hazinesi ve kamu çıkarı ile hayâti bağlarını güçlendirmek için her devrin, her fikriyatın ve her eğilimin adamı rolüne ustalıkla girmeyi becerebilen "belkemiksiz" işadamı,

Frenkçesi ile "personality", eski Türkçesi ile "recüliyet" yoksulu, kısaca şahsiyet ve dirayetten mahrum, ağzından çıkanı kulağı duymayan, sözünün arkasında duramayacak kadar ödlek, basiretsiz ve lüzumsuz gevezeliği ile "sürüye kurt getirici" cinsten politikacı,

Kaleminin izzetini ranta, güce, hakkıyla kazanılmamış itibara çevirmek için fırsat kollayan, meslek ilkeleri yerine gücün çıplak lisanına perestiş eden gazeteci,

İçinde yaşadığı toplumun dilini anlayacak zihin vüs'atinden mahrum olduğu ve ancak "tek parti" ikliminde bir "şey" teşkil edebildiğini farkettiği için hürriyeti despotizmle değiştirmeye hazır aydın.

"Bunca menfî karakter, 28 Şubat'la başlayan süreç yüzünden birdenbire zuhûr etti" iddiasında değilim; onlar hep vardı, hiç şüphesiz yarın da olacaklar ama bu kabil zaafiyetlerin soğuk bir çelik ışıltısıyla diğer müsbetler arasında parıldaması, kabul etmeliyiz ki bir ortam meselesidir.

Bir zaafiyeti en azından teşhis etmenin değerini de ihmâl etmemeliyiz çünkü teşhis konulamayan illetin devâsı yoktur.

Haksızlık etmeyelim; aynı süreç içinde prensiplerinin, meslek ahlâkının, siyâsî sorumluluklarının, kaleminin, kürsüsünün, tezgâhının izzet ve haysiyetini tam bir metânet ve şahsiyet ibrazıyla muhafaza edenlerin sayısı hiç de az değil. Tarih hükmünü verdiğinde onlar daima minnet ve şükranla anılacak; diğerlerine gelince:

Tarih, kayıtlara geçirmek için "menfî" tiplerde bile daima "kalite" arar.

"Güm"e giden insan

Ciddiyetine itibar edilir sol mahfillerde, genel anlamda sağcılara yöneltilen bir tenkit var: "Solcular zulüm görürken sağcılar, 'bize ne; ne halleri varsa görsünler' cinsinden bir kayıtsızlığı tecrih ettiler; şimdi sağcılar da zulme uğradıklarında ister istemez sol jargona müracaat ediyorlar; ama bu konuda dürüstçe otokritik yapana pek rastlanmıyor." Aynı meseleye Kanal 7'de yapılan açık oturumda Hasan Celal Güzel de temas etti ve bu fikri teyit eden samimi şeyler söyledi.

Genel hatları itibariyle bu serzeniş doğru. İnsan hakları konusunda sol, sağa tekaddüm etti; keza hürriyetler konusunda da solcu aydınlar, sağcılardan çok önce çetin mücadeleler verdiler ve bu esnada sağdan manevi destek görmediler. "Sağ"ın varlık sebebini devlet fikri üzerine bina etmesi, yıllar boyunca solcuları, devletin varlığına, birliğine ve istiklaline silah çeken muzır kişiler olarak algılamasına yol açtı. "Eldeki yara, duvardaki delik" hesabınca, sadece fikirlerini açıkladığı için eza gören solcu yazar-çizerler -gizli veya açık- bir "oh olsun" duygusuyla dışlandı ve görmezden geldi.

"Yerlilik" damarlarını anlaşılmaz bir düşmanlık ve iğrenti hissiyle by-pass etmeden Türkiye ve dünya gerçeğini yorumlayan bir solun, düşünce ve polemik dünyamız için ne kadar vazgeçilmez bir muhatap olduğunu daha önce birkaç defa yazmış olsam da, hakikati kendi tabiatıyla algılama cihazını dumura uğratan o menhus "oh olsun" korosuna ben de katılmıştım. Bugün, vaktiyle o kolaycılığa itibar ettiğim için mahcubum.

Ne var ki sol, yıllardan beri sağı, tarihin doğru istikamette akışını engelleyen ve ahmakça bir inatla diyalektik mantığa direnen, tarih ve toplum dışı bir arıza olarak değerlendirdi; kaale almadı ve kasten görmezden geldi. Bir elektrikçi için "kısa devre", su tesisatçısı için "patlak boru" ne anlam ifade ediyorsa, sosyalist ütopyanın vürudunu geciktiren sağ kitleler de sol için farklı bir anlam ifade etmedi.

Anlayışsızlık tek taraflı değildi!

Dün akşam, mahalli bir televizyon kanalında solcu bir partiden adaylığını açıklayan bir milletvekili namzedini dinledim; ifadesini çarpıtmamaya dikkat ederek özetliyorum: İş

yerlerinde 800 küsur işçi çalıştıran bir iş adamı imiş. Dört bin metrekare bahçe içinde güzel bir villada oturuyormuş. Aslında siyaseti sevmiyor ve siyasete atılmayı da düşünmüyormuş; ama geçenlerde 16 yaşındaki kızı, "Sabah çıkıp akşam geç saatlerde eve dönüyorsun; bu esnada neler olduğunu biliyor musun baba?" demiş. Aday da bir genç kızı bu kadar ürküten şeyin ne olduğunu merak etmiş: Evin civarındaki caminin hoparlörü açık kalmış; içerde irticaa dair konuşmalar yapılıyormuş, bu bir; ikincisi, evlerinin civarında Aczmendi dergahı varmış, garip kılıklı, demir asalı insanlar evin önünden gelip gidiyor, pencerelere kötü kötü bakıyorlarmış. Sayın adayın kızı demiş ki, "Baba senin bir tane ruhsatlı silahın var; evin ancak bir cephesini koruyabilirsin. Bari annemle bana da silah al ki hiç olmazsa diğer cephelerde biz vuruşalım."

Bunun üzerine endişeye kapılan sayın iş adamı, konuyla Meclis platformunda mücadele etmenin lüzumuna inanarak, genel başkanı tarafından kontenjan vaat edilmesine rağmen reddedip, memleketinden aday olmaya karar vermiş.

İsim ve yer zikretmememe rağmen şu naklimde hata varsa tekzibe hazırım. Az önce "anlayış"tan bahsediyorduk; işte bu da bir "anlayış"; "Canım her solcu böyle böyle obsesif değildir, genellemek yanlış." diyebilirsiniz. Kabul ediyorum; her genellemede "güm"e giden insanın kendisi.

Bu nükteyi izah etmeye çalışıyorum zaten.

15 Şubat, Gümüşhane ve Mustafa Çalık

Her 15 Şubat'ta Gümüşhaneliyim; Gümüşhane, Kelkit vadisinin uzantısında yer almasıyla nereden baksanız hem komşu, hem de "hısım" vilayetimiz sayılır. İki senedir ekmeğini yiyor, suyunu içiyorum. Suyu tatlı olmasına tatlı; ama ekmeği bir başka; geçen yaz Trabzon dönüşü sabahın erken saatlerinde, taş fırında pişmiş baştan çıkarıcı okkalık ekmeğine peyniri katık eyleyip bir kahvede kifaf-ı nefs ile Pirahmet üzerinden alelacele memleket yoluna koyulduğumuzu Gümüşhaneli dostlar duysa idi eminim gücenirlerdi. Evvela, o tarihten on gün önce misafiri olduğumuz Gümüşhane Valisi Sayın Mustafa Aydın, sonra da soyadında taşıdığı köyünün adını neredeyse Türkiye'ye ezberleten Mustafa Çalık, bu habersiz konaklamayı mutlaka "hükümranlık" haklarına karşı nezaketsizlik sayarlardı.

Galiba hepimizin böyle süjbektif değer yargıları vardır; Gümüşhane (ve tabii Bayburt) civarından kimi tanıdımsa, sukut-ı hayale uğramadım; tabii bu hükmü zihnimde bükülmezleştiren ilk kişi, aziz dostum Mustafa Çalık'tır. Mustafa'yla fakülte koridorlarında başlayan tanışıklığımız geçen zaman içinde "dünya-ahiret kardeşliği"ne dönüştü; aramızdaki hukuk git gide öyle bir kıvam aldı ki, günün birinde istemeden karıştığım bir aile meclisinde, bana Çalık ailesinin tabii üyelerinden biriymişim gibi içtenlik gösterildiğine şahit oldum; her haliyle ruhumuzun bel kemiğini ayakta tutan meçhul Türkmen analarından birini teşkil eden

Mustafa'nın annesi, o günden sonra benim de "valide"m mevkiine geçti, kardeşleri ise kardeşlerim.

Mustafa Çalık'ın Gümüşhane'den MHP milletvekili aday adayı olduğunu işittiğimde aklıma gelen ilk şey, "yakışır" oldu. Bugüne kadar aktif siyaseti kendi namıma düşünmedim; ama bizim nesilden ve arkadaş çevremizden "siyaset"i hayat tarzı denilebilecek bir samimiyet ve ciddiyetle benimsemiş ilk isim Mustafa Çalık'tır ve öyle zannediyorum ki seçildiğinde "siyaset" mesleğinin itibarını yükseltecek derecede siyaseti seven ve yaşayan bir insandır. Meclis hükümranlığının zaman zaman zaafa uğradığına şahit olduğumuz geçen dönemde onun gibilerin eksikliğini hep hissettik.

Türkiye Günlüğü dergisi, Mustafa Çalık'ın -Sedef'ten sonra- ikinci evladıdır. Biliyorum ki o yine bir yanı taşra mahcubiyetiyle kızaran çehresiyle yere bakıp "estağfurullah" diyecektir; ama bu hükmümün ifradı yoktur. Aralarında bulunmaktan ömür boyu şeref duyacağım onca insanın mütevazı heyecanı; ancak Mustafa'nın bitip tükenmek bilmez enerjisi ve güvenilirliği ile manidar fikir yoğunluğuna, bir "mekteb"e dönüşebilirdi. Nice günler akşam karanlığından sabahın ilk ışıklarına kadar Mustafa'nın her yarım saatte bir, "Vedat oğul, çaay; Müslümanlar kırılıyor burada, öldün mü?" diye yankılanan sayhalarıyla dönüp dolaşıp "Türkiye" konuştuğumuz, akıllara ziyan projeler geliştirdiğimiz, bazı günler "Bayram"ın refakatinde bir memleket türküsünün peşine düşüp göğüs yumrukladığımız bir mahfil oldu Türkiye Günlüğü dergisi. Bunca hareketlilik içinde Mustafa'yı yorgun, bedbin, karamsar ve kepeneklerini kapatmış vaziyette asla görmedim; nasıl görebilirdim; "başka Türkiye yok"tu ki!

Bugün 15 Şubat; Gümüşhane'nin Rus işgalinden kurtuluşunun 81. yıldönümü ve ben bugün Gümüşhaneliyim. Pek azını vicahen; ama neredeyse tamamını gıyaben -Mustafa'nın temsil ettiği liyakatle- yakından tanıdığım Gümüşhanelilerin övünç ve gururunu paylaşmaktan mutluluk duyuyorum. Ümit ederim ki Mustafa Çalık, Gümüşhane'nin atıl "gümüş" yataklarından çok daha değerli ve çok daha elzem bir ürünü olan "insan"ını tam bir ehliyetle temsil için hemşehrilerinden "razılık" alacaktır.

Yolun açık olsun "dost"; Mevla utandırmasın!

"Dikkat et Epiktetos, kolun kırılacak!"

Elmalarla armutları birbirinden ayıralım; anayasa düzenimiz genel anlamda "yürütme"nin fonksiyonlarını sıralarken "uyarı"dan bahsetmiyor. Kanunla bir görevin yetki ve sorumluluğunu üstlenenlerin temel fonksiyonu icra, yani "yürütme"dir. Yürütme göreviyle yükümlü olanlar kanunun kendilerine verdiği yetki ve sorumluluk çerçevesinde bir işi icra ederler; icra edenlerin iş sarpa sardığında şu veya bu müesseseyi uyarması, anayasal düzenin mantığına terstir. Uyarmak, "yürütme"nin değil, yürütme uzvunun uyguladığı kararlara muhatap olanların hakkıdır, yani basın, sendikalar, sivil toplum kuruluşları, dernekler veya

siyasi partiler "yürütme"nin aldığı kararlara karşı uyarıda bulunabilirler; yürütme uyarı yapmaz, yapamaz çünkü her türlü uyarının ilk, son ve asıl muhatabı "icra"dır.

Anayasamızın ikinci bölümünde "yürütme" uzuvları sayılıyor: Başta Cumhurbaşkanı var; 101. maddeden 107. maddeye kadar "yürütme" genel başlığı altında Cumhurbaşkanı'nın statüsü tarif ediliyor. 104. maddede Cumhurbaşkanı'nın yetki ve sorumlulukları sıralanmış; bunların içinde "gerek gördüğünde alelumum ikazda bulunur" diye bir fıkra bulunmuyor. Dünyanın hiçbir anayasasında böyle bir fıkra olmasa gerek; çünkü dünyanın her yerinde yürütme, "icra" mevkiidir, şikayet, ikaz veya sızlanma yeri değil.

Günün birinde cumhurbaşkanının ikazlarına "meğer haklıymış" dedirtecek bir gelişme görülürse, bunun vebali "yürütme"ye yani Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'na aittir. İcra ile yetkili ve sorumlu olanların, velev ki iş işten geçtikten sonra "efendim ben sizi defalarca uyarmamış mıydım?" diye pozisyon kazanma gayretleri, olsa olsa mizahi değer taşır; amme hukuku açısından bu tip mütalaaların kıymeti yoktur.

Gelelim "uyarı"nın hukuki değerine; bir hakim, hafif suç işlemiş bir suçluyu, hafifletici sebepleri göz önüne alarak uyarabilir; uyarıyı dikkate almamanın müeyyidesi kanunda yazılıdır; ertelenen ceza misliyle infaz olunur. Peki, cumhurbaşkanının yaptığı sistematik uyarıların müeyyidesi ne ola? Kanunun tarif etmediği bir cürmün müeyyidesi de olmaz tabii. O halde sayın cumhurbaşkanı niçin uyarıyor; milletin iyiliğini istiyorsa, anayasada tarif edilmiş yetki ve sorumlulukları ona yeter, daha fazlasını yapmak, cumhurbaşkanı sıfatının da üstünde ve ötesinde bir "siyaset bilgesi" kimliğiyle halkına yol göstermek istiyorsa, bu iyiliği fiili görev süresinin hitamına ertelemesi daha şık olacaktır. Parlamenter demokrasiler, her şeyden önce "bilgelik"le değil, hukuk devletinin lazımesi mevkiindeki prensiplerin ve kurumların ahenkli işleyişiyle ayakta durabiliyor. İşte bu ahenkli işleyişten sorumlu olanların, uyarı kılığında "sistematik şekva"yı tercih etmesi, anayasal anlamda hiç de "kitabi" değildir.

Siyahi bir köle olan Epiktetos, günün birinde keyfi öyle istediği için kolunu geriye doğru kıvırarak eğlenen efendisine burkulan kolunu işaret ederek,

- Dikkat edin efendim, kırılacak, "uyarı"sında bulunmuştu. Nitekim az sonra Epiktetos'un "uyarı"sı doğru çıktı; kol kırıldı. Epiktetos sadece,
- Ben söylemiştim efendim, dedi. "Ben söylemiştim efendim" cümlesini sarf etmek için, söyleyenin doğru yerde olması gerekiyor. Epiktetos'un efendisi hukuken "yürütme" mevkiinde bulunuyordu. Epiktetos ise "maruz"du, yani yürütmenin muhatabı. Şimdi şöyle bir gariplikle karşı karşıyayız: Tarihe sadece "Epiktetos'un efendisi" adıyla geçen kişi, feylesof kölesinin kolunu kırarcasına bükerken, bir yandan da ikazda bulunmaktan geri kalmıyor,
- Dikkat et Epiktetos, kolun kırılacak!

Zavallı Epiktetos'a sızlanma fırsatı bile bırakmayan bir icraat? Ben Epiktetos olsam aynı şeyleri söylerdim,

- Efendim ziyanı yok; siz kolumu kırınız; fakat en azından benim yerime ikazda bulunmayınız; böylesi daha çok can acıtıyor!

Tashih ve özür: Okuyucularımdan iki kere özür dilemem gerekiyor; ilki Barış Manço için yazdığım 'Yerli' başlıklı yazıda geçen 'kakafoni' kelimesinden ötürü. Asıl imlası 'Cacophonie' olduğunu göre 'kakofoni' yazmam gerekirdi. İkincisi ise Gümüşhane Valisi Sayın Mustafa Çetin'in soyadını sehven 'Aydın' olarak hatırlamış olmamdan dolayı mahcubum. Zarif ikazlarıyla beni destekleyen okuyucularıma minnet borçluyum.

"Bu de'va, ne de'vasidir?"

Güneydoğu meselesini azdıran mantık sefaleti, geçen on beş seneden hiç ders almamış; "Güneydoğu geri kalmış bir bölgedir, bu gençler onun için dağa çıkıyorlar" mantığının izini sürmek, Güneydoğululara da, bu memleketin insanlarına da istemeden de olsa hakaret etmek anlamına gelir. Apo'nun yakalanmasından sonra bölgeye "şefkat eli" uzatmak, yatırımları ve teşvikleri artırmak, yolları asfaltlamak, işsizlere iş bulmak gibi pek çok dahiyane fikir yeniden piyasaya sürülüyor.

Bence bu iş devletin nihai siyasetini takib edenler ve "dağa çıkanlar" bakımından şöyle bir manzara gösteriyor:

"Kimse idrak etmedi manasını davamızın;

Biz dahi hayranıyız dava-yı bi-manamızın."

Devletimiz, "Apo'yu yakaladık, geride kalan unsurlar ise sosyo-ekonomik çarpıklıklar yüzünden terörizme bulaşmış saf gençlerden ibarettir; onları da pişmanlık kanunu ve Doğu'ya yönelik bir ekonomik paketle peyderpey kazanırız." teranesinde. Dağdakiler de "bu de'vanın nasıl bir de'va?"(*) olduğunu tahlil edecek serinkanlılıktan mahrum görünüyorlar. Ortada, teşhis edilemeyen bir muğlaklık var; PKK hareketi niçin çıktı, nasıl gelişip serpildi, niçin kitle desteği kazanabildi; devletin konuşan ağızlarından bu suale verilmiş sahih bir cevap işitemedik. Hala yıllar öncesinin tekerlemeleri ile cılkı çıkmış teşhisler tekrarlanıyor ve "işsizlik dizboyu, ahali cahil, onun için şeytana uyup dağa çıkıyorlar." akıldaneliğinin izi sürüyor; ama bu mantık mesela Gazi Mahallesi'nde, Avrupa başkentlerinde bir süreden beri devam eden hadiseleri izah etmiyor.

Bülent Ecevit şüphesiz, diğerlerine göre daha talihli ve kararlı bir lider; ama mantalitesinin 70'li yıllardan bu yana derinlik kazanmadığı ortada. Türkiye'nin siyasi entelijansiyası ya hakikaten yönettiği toplumu hiç tanımıyor veya gözümüzün içine baka baka, tasarlanmış bir kurgunun parçalarını kimseye aldırış etmeden bir araya getirmek için çabalıyor. Yeniden

ısıtılarak tekrarlanan repliklerden anlaşıldığına göre siyasi entelijansiyamızın ajandasında, Güneydoğu meselesini gerçekten anlamaya çalışmak gibi endişe bulunmuyor.

Yanılmış olmayı bütün kalbimle temenni ederim; ama bu teranelerin sığlığı, bu "de'va"nın çözümü için ortada ciddi bir niyet bulunmadığını gösteriyor. PKK hareketini çözmek için, "şimdi zamanı geldi" diyerek Güneydoğu'ya yatırım, iş ve aş götürmeyi planlayanlar, terörün en şiddetli demlerinde Türkiye'nin bölgeye, Cumhuriyet tarihinin en büyük yatırımını yaptığını görmezden mi geliyorlar? Güneydoğu meselesini "havuç ve sopa" arasında halledilebilecek kadar basit motivasyonların idare ettiği bir problem olarak görmek, nasıl bir akıldır? Şimdiye kadar kaç kere "yatırım hamlesi" yapıldı, kaç kere pişmanlık kanunu çıkarıldı; ne değişti?

Bir bilge, "Hadiseleri değiştiremiyorsanız, bakış açınızı değiştirin." diyor; mesele burada. Hiç kimse bakış açısını değiştirmeye niyetli görünmediğine göre, daha nice yıllar biz bu dertle "hem-derd" olur gideriz.

(*) Yakın arkadaş çevremizde, "bu de'va ne de'vasıdır" kısaltmasıyla anlatıp gülüştüğümüz, yaşanmış bir hadisedir bu: Şehrin zengin ve taze tüccarlarından orta yaşlı bir adam, babaları genç yaşta öldüğü için üniversitede okuyan küçük kardeşine hem babalık, hem ağabeylik etmektedir. Bir ara, küçük kardeşinin kendisinden olağandan daha sık aralıklarla ve büyük miktarlarda harçlık çektiğini fark eden ağabey, günün birinde kardeşini sıkıştırmaya karar verir ve sertçe bu kadar parayı nereye harcadığını sorar. Üniversiteli kardeş, "Dava için harcıyorum ağabey." deyince tüccar ağabey küplere biner:

-Ola bu kadar parayı kumarda kaybetsen anlarım, işrete, sefahate harcasan anlarım, içkiye meyhaneye yatırsan onu da anlarım, lakin bu de'vayı bir türlü anlamıyorum. Hele söyle bakayım ola, bu de'va ne de'vasidir?

Haydi, gülümse biraz!

Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra Türk toplumunun yaşadığı sevinç, bence iki hakikatin altını çiziyor; ilki, Türk devletinin onbeş seneden beri bir türlü ele geçiremediği bir başbelâsını başarılı bir operasyonla yakalayarak topluma "güven" vermesidir.

Böyle bir başarı gösterisine sadece devletin değil, toplumun da ihtiyacı vardı; özellikle operasyondan iki gün önce Afyon Cezaevi'nde vukubulan çete infazı, toplum nezdinde devletin güvenilirliğini önemli ölçüde zedelemişti. Öcalan'ın derdest edilmesiyle toplum yeniden devletine karşı güven tazeledi. Toplumun yaşadığı ikinci ve en az ilki kadar önemli duygu, Öcalan'ın yakalanmasını izleyen süreçte PKK hareketinin ve "Güneydoğu meselesi"nin sona ereceği yolundaki beklentiydi.

İlk günlerde yaşanan sevincin yarattığı iyimserlik artık yerini sağduyu ve soğukkanlı değerlendirmelere terk ediyor; çetebaşının yakalanmasıyla Güneydoğu meselesinin gündemden kalkacağını kimse iddia edemez. O halde şimdiye kadar yapılmış olandan daha fazla birşeylerin yapılması gerekiyor. Pişmanlık kanununun çıkarılması, Güneydoğu'ya devlet destekli yatırımlar gibi tedbirler daha önce de uygulanmış ama yaraya şifâ olamamıştı.

Benim nâçiz kanaatime göre Türkiye'de "PKK veya Güneydoğu meselesi" tek başına ele alınarak çözümlenemez. Türkiye'de devlet□toplum ilişkilerinden doğan sürtüşmelerin çözümü, tek başına bir coğrafi bölgeyi veya etnik bir topluluğu odaklamaktan değil, tam aksine devletle toplum arasındaki ilişkileri belirleyen hukuku yeniden tanzim etmekten geçiyor. Eğri oturup doğru söylemeli; bu ilişkileri zedeleyen taraf, toplum değil, bütün kurumlarıyla devlettir.

Siyasi tarih, başlangıcından bugüne kadar devletin hâkim, egemen ve güçlü, toplumun ise itaat eden, ancak devletin izin verdiği hürriyetleri kullanabilen ve zayıf karakterine işaret ediyor. Halbuki kitâbî akıl yürütmede, devletin varlığını ancak topluma borçlu olduğu, toplumun içindeki bazı fertlerin biraraya gelerek devletin tüzel kişiliğini meydana getirdiklerini herkes bilir ve kabul eder. Ne var ki devlet, kendi hukukunu toplum üzerinde kabul ettirebildiği andan itibaren bizzat kullandığı gücü toplumla paylaşmak konusunda hasis davranagelmiştir. O noktadan sonra devletin tüzel kişiliğini temsil eden fertler, yönettikleri topluluğun kendileri kadar olgun, hakşinas ve bilgili olmadığını varsayarak ellerinde bulundurdukları yönetim yetkisini azaltmaya rıza göstermemişlerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısında bazı Batılı toplumlarda bu eğilimi tersine çeviren küçük ve anlamlı atılımların görülmesiyle 20. yüzyıl, toplumun devlet karşısında daha güçlenmesini amaçlayan bir seri gelişmeye sahne oldu. Krallıklar cumhuriyetlere, baskıcı yönetimler daha hürriyetçi düzenlemelere, otokrasiler demokrasiye dönüşmeye başladı.

Bu sürecin en kritik noktası, devleti yöneten seçkinlerin, toplumu yönetime ortak kılmada güvensizlik göstermesidir; en hafifinden "bu hakkı verelim ama, bu hakkın kullanılması devleti zayıflatır" endişesi, devlet seçkinlerinin yetki tamahkârlığına yol açtı.

İşte Türkiye böyle bir kritik dönemeçte bulunuyor: Topluma devredilecek yeni hak ve hürriyetlerin, devletin birliğini, bütünlüğünü ve gücünü zaafa uğratacağı yolundaki korku, devlet seçkinlerini âdeta esir almışa benziyor ve işte bu yüzden Türkiye, neredeyse bütçeye hiç yük teşkil etmeyecek o büyük siyâsî hukuk reformunu bir türlü gerçekleştiremiyor. Bu noktada toplumun talebi dünya üzerinde eşi□menendi görülmemiş siyâsi haklara erişerek bir "ilke imza atmak" değil; Batı demokrasilerinde topluma hangi haklar tanınıyorsa o kadarı.

Halen yürürlükte bulunan 1982 Anayasası, kaşıkla verdiğini sapıyla çıkaran bir siyâsi hukuk sözleşmesi olması bakımından, Türkiye'de devlet seçkinlerinin topluma duyduğu güvensizliği açıkça ortaya koyuyor; temel hak ve hürriyetleri tarif eden kısma baktığımızda neyi

kasdettiğimi göreceksiniz; bir veya iki satırla verilen bir temel hakkın, hemen akabinde onbeş yirmi satırlık bir metinle sınırlandırılması, sözünü ettiğim güvensizliğin mükemmel nümûnesidir. Kezâ kişiye verilen hakların, anayasa tekniğinin ruhuna aykırı olarak kanunla geri alınması gibi örnekleri de kaydetmek gerekir.

Gelelim işin "korku" faslına. Gerçekte bu toplum, kendisine tanınan hakları "davulcuya-zurnacıya" kaptıracak kadar olgunluktan uzak mıdır? Eğer gerçekten öyle ise "bâ'de harab'il-Basra!"; ne kendimizi aldatalım, ne de başkalarını. Devlet seçkinleri, kendi toplumlarına güven duyuyorlarsa, ülkede "devlet-toplum" ilişkilerini travmaya uğratan onca "polis devleti" uygulamasının ne anlamı var? Türkiye'de tercih edilen yolun, bu iki tercihin ortasında yer alan şarkkârî bir kurnazlık olduğunu hepimiz biliyoruz. Devlet seçkinleri bir yandan Türk toplumunun eşsiz sağduyu ve olgunluğunu dilden düşürmezken, topluma devredilecek her türlü hak ve yetki konusunda izaha sığmaz bir endişeyle hareket ediyorlar.

Güneydoğu meselesi, devletin bu konudaki endişelerini "Turnosol Kağıdı" gibi açığa çıkaran bir sosyal problemdir. Türkiye'nin bir kısmını bölmeyi amaçlarken şiddete başvuran bir akımla mücadele etmenin mantığı var ve Türk toplumu bu mantığı onaylıyor ama temel hak ve hürriyetlerine, Batı standartlarında olsun sahip çıkmak isteyenlere karşı bölücü muamelesi revâ görmek yanlış. İşte bu mânâsız ısrar yüzünden Türkiye'de devlet-toplum ilişkileri, son tahlilde her iki tarafın da aleyhine tecelli edecek tarzda zedeleniyor. Öcalan gibi bir şahsiyet zaafına kul-köle olacak derecede şartlanmış ve bu uğurda kan dökmeyi bile göze almış küçük bir azınlık dışında ben Türk toplumunun, genetik hâfızasında mevcut bulunan tarihî insiyaklerin doğrultusunda "bölünme" gibi bir çılgınlığı asla kabullenmeyeceğini savunuyorum. İşte bu yüzden Öcalan'ın yakalanmasıyla başlayan süreçte durumu iyileştirmek için devletin kullanmayı düşündüğü inisiyatifin, sadece Güneydoğu ile sınırlı kalmamasını, bütün topluma bayram sevinci yaşatacak bir "siyasi hukuk reformu" ile başlanması gerektiğini düşünüyorum.

Bir devlet, yönettiği toplumun tamamını veya bir kısmını açık veya potansiyel tehlike olarak gördüğü müddetçe sosyal buhrandan kurtulamaz; eğer "sosyal buhran", kolay yönetimin bir cihazı olarak öngörülüyorsa o başka; o noktada akan sular durur ve galiba Türkiye'de olup-biten de budur; akan suları durdurmak.

Türk toplumu kadar "devlet" kavramına saygı, hattâ saygıyı bile aşan bir kudsiyet izâfe ederek yaklaşan başka bir toplum gösterilemezken, devletin topluma hâlâ "mahcur" muamelesi yapması, yani kendi hukukunu kendi irâdesiyle kullanamadığı için bir "vasî"nin gözetimine ihtiyaç duyan birisi gibi davranması, olsa olsa devlet katındaki sosyolojik bilgi ve birikim eksikliğine işaret eder. Bu zevâta göre ilmin yeri ve irtifâı herhalde mektep veya üniversite ile sınırlı olsa gerektir. İlimden devlet yönetiminde istifade edilmiş olsaydı, herhalde bunca zamandır bir bardak suda koparılan fırtına yüzünden, bizzat yarattığımız

krizlerde bunalma noktasına gelmiş olmazdık. Halbuki dağa taşa "Hayatta en hakiki mürşid ilimdir" vecizesini yazmaktan ibaret gören bir yönetim anlayışına sahibiz. Garip!

Haydi, somurtmayı bırakın; gülümseyin biraz!

1999

29 Mart

"Bayram gelmiş neyime?" Zaman Gazetesi

27 Mart

"Kötü polis" Zaman Gazetesi

22 Mart

Severim işini sevenleri Zaman Gazetesi

20 Mart

Müflonlu terlik -II- Zaman Gazetesi

15 Mart

Şiddetin iki çehresi Zaman Gazetesi

13 Mart

Da'vâ ve dram Aksiyon Dergisi

13 Mart

Yatılı mektep mutfağında pişmiş lahana kapuskası veya Zaman Gazetesi

08 Mart

Gıdı gıdı gıdı!.. Zaman Gazetesi

06 Mart

Yunan krizine dair küçük sorular Zaman Gazetesi

01 Mart

"Türk Müslümanlığı" Tartışmaları, Yeni Bir Toplum Mühendisliği Projesinin Zihni Egzersizleri Olabilir mi? Köprü Dergisi

01 Mart

Afrodit'in bağırsakları ve korkunun babaları Zaman Gazetesi

Afrodit'in bağırsakları ve korkunun babaları

Afrodit'in bağırsakları 24 şubatta ortaya döküldü; Türk siyasetinin mahşer gününde, yeniden seçilmeyi cepte keklik sayanlar hariç, hemen herkes asli kimliğinin en mahrem ayrıntılarını bile saklamayı akla getirmeksizin "tabii" davranmak zorunda kaldı. Seyircisi olmaya mahkum bulunduğumuz şu can sıkıcı oyunun kulis koridorlarından, soyunma ve makyaj odalarından yükselen aşina cayırtılara bıyık altından tebessüm edip geçtik.

Büyüklerimiz, bizde mahşer gününün dehşet ve azametini canlandırmak için, "ananın evladını, Mecnun'un Leyla'yı hatırına getirmeksizin nefsinin derdine düşeceği gün" diye tasvirde bulunurlardı. 24 şubat akşamı yükselen feryatları hatırladıkça yaptığım benzetmenin hiç de yakışıksız düşmediğini görüyorum. O günün kaybedenleri, sanki hesap gününde tartıda eksik bulunmuş gibi ye's içindeydiler, kazananlar ise "demokrasi güzel şey azizim" havasındaydılar. Doğrusu bu hengamede kaale alınmayan yegane taraf, bazılarının, eşine ender tesadüf edilir bir kara mizah belagatiyle ortaya attığı o meşhur tabirle tavsif edilen "sessiz çoğunluk"tu. Seçim çoktan sona ermiş, zarlar atılmış, parsa bölüşülmüş gibi bir maç sonu atmosferi hakimdi o gün Türkiye'ye.

Bir seçime daha, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu'nda behemahal yapılması gereken değişiklikleri, çıkmaz ayın son çarşambasına erteleyerek gidiyoruz. 95 seçimlerinden bu yana milli iradenin en sahih bir tarzda tecelli etmesini sağlayacak en küçük bir iyileştirme bile yapılmadı; pekala yapılabileceği halde kasd-ı mahsus ile yapılmadı. Filmin "esas oğlan"ları aynı, melodram senaryosu aynı, figüran kadrosu, set ekibi, rejisör ve yapımcı da aynı. Bu değişmezlik tablosu içinde biz "sessiz çoğunluk"un kanaatlerini değiştirmesi bekleniyor sadece. Ama bizim filmi seyretmemek yerine o günü aylaklıkla geçirme hakkımız bile bulunmuyor; oy kullanmamak, yine antidemokratik bir uygulama ile suç kabul ediliyor. Böyle bir vasatta seçimlerden ümitvar olmak için hayli iyimserlik gerekiyor ve bizim için iyimserlik yegane düşünce tarzı olarak kendini dayatmakta.

1995 yılında yapılan genel seçimlerin sonuçlarını tahlil eden bir yazıda, Türkiye'de mevcut bulunan siyasi partilerin, milli iradeyi yansıtmak bakımından "sahih" kuruluşlar olmadıklarını ileri sürmüştüm; milli iradeyi aynen aksettirmek yerine ancak muğlaklaştırmaya yarayan bu siyasi ıskalanın, geçen dört yılda ne kadar değiştiğini takdir edersiniz. 18 nisan seçimlerinden

sonra yine buna benzer bir yorumda ısrar edeceğimi tahmin ederim. Geçen koca dört yıl zarfında dünya çapında değişmeyen iki şeyden bahsedilebilir: İnsanın tabiatı ve Türkiye'nin siyasi parti ıskalası. Mevcudiyetini adeta "sit alanı" veya "ecdad yadigarı" cinsinden bir korumacılık hassasiyeti ile muhafaza ettiğimiz bu ıskalanın "esas oğlan"ları, her şey değişirken, kendileri gibi kalmayı başardılar; hezar tebrik!

Afrodit'in bağırsaklarını, bir enstantaneye münhasır kalmış olsa bile 24 şubat tarihinde bir kere daha gördük ve anladık ki, ıskalanın en solundan en sağına kadar bütün siyaset ekabiri, aslında statükoculuk kavramına adanmış birer heykelden ibarettir; değişik bir nokta-i nazardan bakılırsa elbette birer san'at eseri: Ehramlar ve Ebü'l-Hevl, yani sfenksler gibi (Ebü'l Hevl, yani "Korkunun Babası").

Bana kalırsa Türk toplumu manzaranın farkında ve önündeki engelleri, siyasi yapılanmaya rağmen aşarak yürümeye devam ediyor. Aydın sınıfının "hace-i evvel" kisvesine soyunduğu ve bu misyonu hak ettiği devirler geride kaldı; Türk toplumu, siyaset ekabirini de sırtlanıp taşıyarak mesafe kat ediyor.

"Türk Müslümanlığı" Tartışmaları, Yeni Bir Toplum Mühendisliği Projesinin Zihni Egzersizleri Olabilir mi?

Şüphesiz öyle bir şey vardır; geçenlerde istanbul'un fethi münasebetiyle verilen bir Cuma hutbesini dinlerken bu gerçeği bir kere daha farkettim; "İstanbul'un Müslümanlar tarafından fethedileceği, zaten Peygamber'in haberiyle müjdelenmişti. Onu fetheden asker ne güzel asker, onu fetheden kumandan ne güzel kumandandı."

İstanbul'un Türkler tarafından fethini sıhhati meşkuk bir "hadis"e rabtederek, İstanbul üzerindeki mülkiyet haklarımızı "dini" garanti altına alan bu yaklaşım, hiç şüphesiz bize dair bir "din" kavrayışının ürünüdür. Çok tekrarlandığı için gayrıtabiiliğini artık farkedemediğimiz bu kavrayış, İslam Tarihi içinde Türk kavmine özel bir önderlik misyonu ihdas eden efsane, olgu ve yorumlarla beslenerek meseleyi "tarihi ve sosyolojik" özünden kopararak "efsanevi ve kudsi" bir mahiyetle sarıp sarmalıyor. Böylece iki mühim olgu ile akıl münasebetlerini keserek işimizi zorlaştırmış oluyoruz: din ve tarih!

İnsanın din ve tarih olgularıyla doğru ve belirli bir kalite seviyesinin üstünde temas kurması gereklidir. Ancak her iki olgunun da insan zihninde tabii bir karşılığa tekabül ediyor olması, çoğunlukla bu temasın kalite itibariyle sağlıklı sonuçlar vermesiyle neticeleniyor: Din, fıtri bir vakıa çünkü her insanda imana veya onun negatif formunu teşkil eden inkara mail bir hassa bulunuyor. Kişinin bir dine mensubiyeti için çoğunlukla o dinin amentüsünü (credo) kabullenmesi yeterli oluyor. İşte bu temel noktadan başlayan dini hayat, kişinin fikri hamulesi nisbetinde zenginlik kazanarak sürüdürülüyor. Tarih için de benzer şeyler söylemek mümkündür: Mantığın basit esasları çerçevesinde mükayese yapabilen ve normal işleyen bir

hafızaya sahip her insan, tarihi vakıaları anlamak ve onları yorumlamak için gerekli altyapıya da sahip demektir.

Problem de burada başlar; din ve tarih herkesin hakkında birşeyler söyleyebileceği, bu konuda açılmış tartışmalarda kendini taraf hissedeceği, -ve işin en tatsız kısmını teşkil etmek üzere- kolaylıkla yanılabileceği alanlardır.

Tartışmanın Masumiyetini Tartışmak

"Türk Müslümanlığı" kavramı, bundan bir süre önce medya platformlarında dikkat çekici bir istek ve hararetle tartışmalara konu oldu. Tartışma sathından edindiğim intiba, münakaşaların ilmi bir zaruretten ziyade, "Türkiye'ye mahsus" bir Müslümanlık anlayışının tarif olunarak yürürlüğe sokulması yönündeki bir toplum mühendisliği gayretinden ibaret olduğu şeklinde idi. Eğer yorumum doğru ise, bu niyetlere yönelmiş bir tartışmanın tarafı olmaktan yana olmadığımı açıklamalıyım. Türk toplumuna yeni bir din anlayışı dikte etmeyi murad edinen totaliter üsluplu arayışlara, -velev ki itirazcı sıfatıyla olsun- zemin teşkil etmenin yanlış olduğunu düşünüyorum.

İslam'ın farklı zaman, kültür ve coğrafyada farklı yorumlanması tabiidir; Kur'an-ı Kerim, nazil olduğu günden bu yana bir "text" olarak hiçbir değişikliğe uğramamış olmasına rağmen, ayetlerinin farklı yorumlara zemin teşkil etmesi de bu tabiiliğin içindedir. Çünkü iletişimde esas, haberin bizatihi kendisi değil, onun nasıl anlaşıldığı, daha doğrusu habere muhatap olan nihai kişinin ondan ne anladığıdır. Haberleşme, "yorum"u ihmal edemez; özellikle dini metinler adeta yorumla vücud bulurlar diyebilmek mümkündür. Belirli coğrafya veya kültür çevresi içinde zamanla pekişen bu kabil yorumların, gittikçe ona tabi olanlar tarafından "hakikatine en sadık din yorumu" olarak kabullenilmesini de "anlamak" gerekir. Bu çerçevede, Bengal, Balkanlar veya Kuzey Afrikada yaşayan müslümanların yorumundan farklı olduğu açıktır. Anlayışın, hoşgörü sınırlarını aşarak, onaylamaya kadar uzatılmaması gereken kısmı, bu kabil yorumlara herhangi bir gerekçe ile "resmi himaye" getirilmemesidir.

Her Devlet "Fitne"ye Karşı Tedirgindir

"Fitne katilden beterdir" ayetinin geniş kapsamlı yorumu, tarihte Müslüman yöneticilerin, belirli bir dini yorumu sahiplendiklerini ve neticede sosyal ve siyasi istikrar-sızlıkların önünü çevirmek için, farklı bir takım yorumlara engeller getirdiklerini gösteriyor. Bugünün değerleri ile geçmişi tenkid etmek yanıltıcı ve tehlikelidir ama bugünün değerleriyle, bugün olup biteni değerlendirebiliriz; Devletin din karşısındaki tutumu, muasır ölçülere göre, "din ve vicdan hürriyetini tesis etmek" olarak tarif ediliyor. Devletin dini hayatta "belirleyici" olmak niyeti, din ve vicdan hürriyetinin en temel rüknünü zedeler. Ama siyasi otorite için "fitne" veya onun tersinden okunuşu demek olan "istikrar ve barış", hala çok güçlü bir tehdit olarak algılanıyor ve bu yüzden evhama kadar uzanan tedirginliklerin beslediği bir refleksle devlet,hala kendi devamlılığı açısından halkın hangi yoruma inanması gerektiğin belirtmekten vazgeçemiyor.

Bu ölçüler dairesinde Türk Müslümanlığı, kendi içindeki bütün nüanslarla tabii bir vakıadır ve asla devletin biçimlendireceği bir "resmi din" görüntüsü almamalıdır.

Yeni İnkılapçıların Yeni Toplum Projesi

Yeni Türk inkılapçılarının "yeni toplum" projesi, galiba heyecan ve ilhamının evrensel (ekümenik) bir duruş ve iddiaya sahip Katolik Kilisesi'ne karşı kuzey Avrupa ülkelerinin reformasyon devrinde geliştirdikleri bağımsız kilise fikrinden alıyor. Protestan kuzey Avrupa ülkelerinin XVI. Yüzyıldan başlayarak katolik ortodoxi'den yeni bir Hıristiyanlık yorumuyla farklılaşma kalmayıp, sanayi ihtilali akımına kolayca intibak eden kalkınmacı tabiatı gerçekten dikkat çekici bir vakıadır. Bu vakıa, bilindiği gibi kuzey Avrupa kuşağında bir "milli kiliseler" zincirinin teşekkülüne yol açmış ve"ulus devlet" fikri bu kuşaktan başlayarak, sonraki dönemler içinde yaygınlaşmıştı. Kuzey Avrupa kuşağı ülkelerinin "milli birlik" ihtilaflarını, Avrupa'nın diğer aksamına göre daha erken bir tarihte çözmüş olması vakıasına ilaveten Protestan yorumun farklı renklerini benimsemiş olmaları ve bu yorum tarzının, monarkın önderliğinde örgütlenen "milli kilise"lerle pekiştirilmesi de hayli ilginçtir. Protestan toplumların diğerlerine göre erken ve başarılı bir şekilde sanayileşmeleri, teşebbüs gücünün artmasıyla sosyal refahın belirgin şekilde yaygınlaşması, bilindiği gibi Max Weber'in de dikkatini celbederek "Protestanlık ahlakı ve kapitalizmin ruhu" isimli esere ilham vermişti.

Bir "İslam Protestanlığına" Doğru Arayışlar!

Ekümenik Katolik kilisesi'nin (papalık) bütün Avrupa'yı kaplayan ezici ve karşı konulmaz nüfuzuna karşı Kuzey Avrupa ülkelerinde Protestenlığın tutunması ve neticede milli kiliseler biçiminde örgütlenerek başarıya ulaşmasında, ilk protestan önderlerin, gerek monarşi, gerek burjuvazi ile ittifak içinde bulunmaları da tarihi bir gerçektir. Bu ülkelerde monarşi, genellikle milli kiliseler biçiminde örgütlenerek başarıya ulaşmasında, ilk protestan önderlerin, gerek monarşi, gerek burjuvazi ile ittifak içinde bulunmaları da tarihi bir gerçektir. Bu ülkelerde monarşi, genellikle milli kilise örgütünü himayesine almış, monark, kilisenin önderliğini ve himayesini üstlenmiş, hatta bu durum, modern anayasalarda sonucunda farklı protestan yorumların, o ülkelerin tabi olduğu anayasa hukuku çerçevesinde bir nevi devlet dini, milli din halini almış olmasını da tesbit etmeliyiz.

Bu çerçevede Türk Müslümanlığı kavramının durup dururken bir tartışma konusu haline gelmesi, yirminci yüzyılın son yılında toplum mühendisliği teknikleriyle toplumu belki de son bir kere daha formatlama gayretlerinin ürünü olsa gerek. Türkiye'de toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenen islam yorumu, bugüne kadar devlet tarafından -dozu zamana göre azalıp çoğalan- bir tehdit unsuru olarak algılandı. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sarayında kaybetmeyerek "laisizm" durağına kadar yükseldi. Cumhuriyet devrinde uygulanan laisizm uygulamalarının, batı Avrupa ülkelerinde gördüğümüz uygulamadan çok farklı bir tarzda yorumlandığı gözden kaçmamalıdır; bizdeki uygulama, dini hayatın devlet tarafından

bütün süreçleriyle denetim altına alma arzusunu işaretliyor; laisizm, kavramın ortaya çıktığı ülkelerde "din ve devlet işlerinin birbirinden bağımsızlaşması" olarak gelişirken bizde "devletin kontrolü altındaki din" tarzında yorumlanması tesadüf değildir. Devlet, laisizmin iki temel rüknünden birini teşkil eden, "dinin devlet işlerine bigane kalması" şartını titizlikle takib ederken, "devletin dini hayata bigane kalması" ve sadece "din ve vicdan hürriyeti"ni garanti eden hukuki altyapıyı hazırlamak görevini belirgin biçimde savsaklaması anlamlıdır. Ezcümle; "Türk Müslümanlığı" kavramı, bana, daha uygun bir zamanda bundan daha ciddi bir niyetle gündeme getirilmesi muhtemel, "protestan" karakterli,-moda tabirle- "İslami fundemendalizm"e geçit vermeyen bir Müslümanlık yorumunun zuhur edeceğini düşündürüyor. Cereyan eden tartışmalar, bu büyük toplum mühendisliği projesinin zihni egzersizleri olarak değerlendiriliyor olmalı.

Yunan krizine dair küçük sorular

Dikkatlerimizin daha ziyade "iç"e döndüğü önemli bir sosyal değişim sarsıntısının tam orta yerinde yaşıyoruz. Meşhur İspanyol tarih filozofu Ortega Y Gasset, 1934'te kaleme aldığı "Almanlar İçin Önsöz" başlıklı makalesinde bu içe dönüklük haletini, bütün Akdeniz havzasına şümullendirilebilecek bir tarzda şöyle ifade etmişti: "Bize gelince, durum pek farklıdır: Milli endişelerden uzaklaşmak isteyen her İspanyol günde on kere onların ağına düşecek, sonunda anlayacaktır ki, Bidasoa ile Cebelitarık arasında doğmuş bir insan için, bir numaralı, dört dörtlük, kaçınılmaz mesele İspanya'dır." Dış politika ile özellikle ilgilenen biri değilim; bu yüzden merak ettiğim ayrıntının, başta Zaman olmak üzere diğer gazetelerin dış politika sayfalarında defalarca yayınlanmış olması ve benim bu incelikten gaflet sebebiyle habersiz kalmış olmaklığım pekala mümkündür. Yine de en azından bir vasati okuyucu sıfatıyla merak ettiğim mesele şudur:

Yunanistan devletinin, hükümetler üstü bir kararlılıkla, Türkiye'ye hasmane bir tutum izlemek yoluyla, iç problemlerini gizlemeye çalıştığı yolunda bir kanaatimiz var ve ne zaman Yunanistan'la ilişkilerimiz kriz noktasına varsa, bu cinsten yorumları tekrar be tekrar dinliyoruz. Aynı kaynaklardan aldığımız bilgiye göre bizim iç problemlerimiz, Yunanistan'la mukayesesi bile düşünülmeyecek hacimde daha ağır olduğu ve Avrupa Birliği'nin iktisadi ve siyasi himaye şemsiyesi altına sığınmış olmak bakımından Yunanistan'ın bizden daha müreffeh bir toplum olarak takdim edildiği halde bu ülkenin yaklaşık olarak iki ayda bir Türkiye ile askeri platformda dalaşmayı göze alacak kadar kriz politikalarına bel bağlaması hiç de makul görünmüyor. Makul değil çünkü Türkiye'nin askeri gücü, Yunanistan'la mukayese edildiğinde "kahhar" bir ağırlık taşıyor. Hal böyle iken haşarı komşumuzun Türkiye ile sık sık "rus ruleti"ni andırır bir sinir oyununa girişmesi, vasati Türk okuyucu açısından anlaşılmazlıktan kurtulamıyor.

Halbuki Türk kamuoyunda Yunanistan'a yönelmiş ezeli, ebedi ve sistematik bir nefret politikasının mevcut olmadığını biliyoruz. Vaktiyle tek yanlı bir iyi niyet gösterisiyle Yunan turistler için vize uygulamasını kaldırdığımızda, bu iyi niyet zirve noktasına varmıştı. Yunanistan'la savaşmanın, bizim için rahatlıkla göze alınabilir bir nitelik taşıdığı halde kimse tarafından arzulanmadığı da malumumuz. Yani bilebildiğimiz kadarıyla Türkiye, Yunanistan'ı, böyle yaygın bir paranoyaya sokacak çapta taciz ve tehdide maruz bırakmadığı halde, Yunanistan'ın en hafifinden PKK'yı açıkça desteklemek gibi akıl dışılığa mıhlanıp kalması izahsız kalıyor. Evet, tarihi ve diplomatik bir ihmal neticesi olarak Adalar Denizi'nde Yunanistan'ın kazandığı haksız avantajların Türk devletini ve kamuoyunu en azından vicdanen rahatsız ettiğini söylemek mümkün; ama bildiğimiz kadarıyla Türkiye, Adalar Denizi'nde anlaşmalarla kurulmuş statükonun muhafazasından yana bir siyaset izliyor; bu politikanın Yunan hükümetlerini rahatlatması gerekirken, onların Adalar Denizi'ni denizden ve havadan Türkiye'ye kapatmak istemesi de anlaşılır gibi değil.

Manzara Türkiye'den böyle görünüyor; ama karşı tarafın Türkiye'ye nasıl baktığını ve niçin böyle hırçın ve yüksek tansiyonlu bir siyasette ısrar ettiğini bilmiyoruz; yüksek iletişim teknolojisi ile donanmış bir dünyada yaşıyor olmamız, komşumuzun akıl dışı siyasi davranışlarını izah etmeye yetmiyor. Atina'da görev yapan gazetecilerden şimdiye kadar bu sualleri tatmin edecek etraflı bir analiz okumadım; belki böyle kapsamlı analizler yayınlanmıştır ve onları okuyamadığım için şahsen kusurlu olabilirim; ama, bu, hakikati değiştirmez;

Türk kamuoyu, Yunanistan'ı tanımıyor; çünkü ortalıktaki yuvarlatılmış kanaat ve kabullerle Türk-Yunan gerginliğini anlamak imkansızdır!..

NOT: Dün vukubulan menfur saldırıda ağır yaralanan Çankırı Valisi Ayhan Çevik'in şifa bulması için duacıyız; aynı saldırıda hayatını kaybedenlere rahmet, yaralılara geçmiş olsun diliyorum.

Gıdı gıdı gıdı!..

Seçim yasaklarının herkesten ziyade siyasi partileri himaye ettiği aşikar; "kanun koyucu" bu yasağı va'zederken herhalde seçmeni dezenformasyondan korumayı amaçlamıştı; ama fiiliyatta bu yasaklarla korunanların siyasi partiler, hatta "siyaset"in bizatihi kendisi olduğu tartışılmaz.

Bu tespit seçim yasakları kapsamına giriyor mu bilmiyorum; ama siyasi partilerimiz, seçim sath-ı mailinde resmen dökülüyor; hemen hepsinin dilinde yapmacıklı, iğreti, doğruluğuna kendilerinin bile inanmadığı yuvarlak, çiğnenmiş, ambalajı patlak bir retorik geveleyip durmakta. Samimiyet yok, heyecan yok, inanç yok, iddia yok ve hepsinden mühimi geleceği tasarlama cesareti gösteren bir projeksiyon enerjisi yok. Hemen hepsinde sahaya çıkmadan

önce soyunma odalarında iyice yıldırılmış oyuncuların pısırıklığı seziliyor; "Zinhar spor yapmaya kalkışmayın, oynar gibi yapsanız kafi, oyunu ciddiye alıp da skoru tayin etmeye kalkışırsanız başınıza gelecekleri düşünün. Zaten isteseniz de neticeyi tayin edemezsiniz; uslu çocuklar olun, oynarmış gibi yapın kafi, gerisini biz hallederiz!"

"Mış gibi yapmak", zihin dünyamıza Alev Alatlı'nın kazandırdığı bir kavramdı; gerçek rollerini oynamaya cesaret ve kabiliyeti olmayanların, sadece oynarmış gibi görünerek başarılı olduğu, ödüllendirildiği bir sun'ilikten, siyasi partilerimizin bile medet umacağını tahmin edemezdik. Şimdi onlar da "... mış gibi" yaparak günü kurtarıyorlar. Bana öyle geliyor ki, seçim yasaklarının zaman zaman absürd denilecek ölçüde abartılması, soyunma odalarında verilen "zılgıt"ın bu defa stadyum hoparlörlerinden cümle aleme duyurulması anlamını taşıyor.

Çok hoş; siyasetsiz bir seçim kampanyası seyrediyoruz: Fotoğrafçının ancak "gıdı gıdı gıdı" yaparak gevşetebildiği abus çehrelerin, bol ışık ve "photoshop" efektleriyle insanileştirilmiş sahte ve mekanik tebessümleri, bu seçim kampanyasının ilerde en çok hatırlanmaya değer farikası olacak sanki. Ön seçimde kazananları ve kaybedenleriyle birlikte bütün siyaset ehlinin foyası, daha sandığın ucu görünmeden dökülüverdi. "Siyaseti siyasetçi mi inşa eder, yoksa siyasetçiyi siyaset mi biçimlendirir" paradoksu, bütün bayatlığına rağmen zihnimi kurcalayıp duruyor; siyaset ve siyasetçi arasındaki tabii doku uzviyetini kaybetmiş gibi görünüyor.

Türkiye, bizim anladığımız manada siyasete mahal kalmaksızın pekala yönetilebiliyor; seçimlerin "gazını" kaçıran ana saik bu bence. Abartılmış seçim yasaklarıyla tadı iyice kekreleştirilen bu seçimlerde vereceğimiz oy, sandıktan çıkanı değil, bizzat sandığın kendisini meşrulaştıracak. Seçim sonuçlarını, yasaklara kafa tutma pahasına şimdiden ilan edebilirim:

Siyasetçinin adı yok!

Son ana kadar siyasi partiler arasında seçim ittifaklarının yapılacağına muhakkak nazarıyla bakanlar yanıldılar (ben de). Perde gerisinden nelerin olup bittiği bilinmez; ama bu vakıa, mevcut partilerin bir kısmı için köprülerin yıkılması, gemilerin yakılması anlamına geliyor; ikinci seçim tahminim, seçimlerden sonra bazı partilerin sonu "ifna" ihtimaline kadar uzanan ciddi bir karar süreciyle karşı karşıya gelecekleri yolunda. 2000'li yıllara, şimdiki parti yapılanmasıyla gireceğimizi düşünmek bile korkutucu. Belki de siyasi tarihimizin bu en "siyasetsiz seçim"inin şimdiden öngörülemeyen hayırhah sonuçlarından birisi, değişim rüzgarlarının önünü açmak olacak.

Yine de ümitvar olmalıyız; seçimlerin siyasetsiz yapılmasını buyuran irade, "oldu olacak, seçimlerden seçmen faktörünü de ıskat ediverelim." de diyebilirdi.

Ve son tahmin; falda "buhran" görünüyor!

Yatılı mektep mutfağında pişmiş lahana kapuskası veya

"Özal yaşamış mıydı?"

İç siyaset açısından son on yılın en mühim hadisesi bence, 8. Cumhurbaşkanımız Turgut Özal'ın "sürpriz" ölümüdür; ölüm ve sürpriz kelimelerini yan yana kullanmanın garipliğini biliyorum: Hiçbir ölüm sürpriz sayılmamalı; ama Özal'ın ölümünün, Türk siyasetinde havsalaya sığmaz sürprizlere yol açtığını kabul etmeyenimiz var mı?

Turgut Özal "sakar" bir reformcu idi; zaman zaman zücaciye mağazasına girmiş bir fil gibi davrandığı da oldu; ama netice itibariyle o bir siyasetçi değil, reform hedeflerini kararlılıkla gözüne kestirmiş bir teknisyendi. Taktisyenliği su götürebilir; ama teknisyenliği asla. Üstelik reformcuların, ormanda yol açarken "çevre"ye bir miktar zarar verdikleri de bilinmeyen bir şey değildir; bütün ilaçların prospektüsünde "yan etki"ler konusunda ikaz edici notlar görürsünüz. Ne var ki bugünün Türkiye'sinde Özal'dan kalan yegane siyasi miras, hızlı hareket etmek zorunda olduğunu bilen bir reformcunun ardında bıraktığı "yan etki"lerden ibaretmiş gibi bir manzarayla karşı karşıyayız. Turgut Özal'ı gerçek manada istihlaf ettiğini ileri süren bir küçük partinin, seçimde esamisi okunmuyor; Özal'ın kurduğu parti ise, "üzerlik" kabilinden arka fonda görülen fotoğrafı dışında Özal'ın siyasi varisi olduğunu ima edecek en küçük kımıltıdan bile ürküyor gibi. Geçenlerde "Özal'ın gerçek varisi biziz" cinsinden bir cümleyle çıkış yapan parti sözcüsü ise, temsil ettiği fikriyat namına inandırıcı olmaktan çok uzaktı.

"Özal öldü; ama onun çizgisi behemehal takip edilmeli" gibi bir endişem yok; sadece, yakın tarihimizde bir devre ismini verme başarısını gösteren bir siyasi hareketin, bu kadar kısa zaman içinde gücünü kaybetmesi ve hatta silinip gitmesini izahta güçlük çekiyorum. Memleketimizde "tek parti" devrinin ihyasını ciddiyetle savunan bir siyaset geleneğinin takipçileri bile barajları zorlarken, eğrisiyle-doğrusuyla, -şu günlerde tasavvuru bile mümkün olmayan- reformlara imza atmış bir siyasi ekolün "adem"e mahkum edilmiş olmasını manidar buluyorum. Kabus filmlerinde birilerinin bazen aktörün geçmişini silmek ve böylece onu içinden çıkamayacağı bir şahsiyet krizine sokmak için akıllara ziyan kumpaslar kurmasını hatırlatan bir tuhaflık var bu işte.

Seçimlere neredeyse bir ay kaldı; galiba bu seçim, seçilebilecek yerlerde aday olmayı başarabilenlerden başka kimsenin heyecanlanmadığı bir seçim olarak tarihe geçecek. Program diye süslü-balonlu kampanyalarla, cicili bicili reklamlarla kamuoyuna duyurulan şeyler, bir yatılı mektep mutfağında pişirilen lahana kapuskası kadar bayat ve klişe laflarla dolu, bel kemiksiz metinlerden ibaret. Galiba bazıları, "seçim seçim diye sayıklıyordunuz, alın size seçim!" diyebileceği bir soğuk intikam tarzını tercih etmiş olmalı. Bu programları okuduktan sonra insanın, "ee, daha başka ne var?" diye sorası geliyor. Bu program ve heyecan fıkdanında Özal'ın vizyonunu taklit etmek, bana göre merkez sağ veya merkez sol partilerinden herhangi

birisi için, nice zahmetlerle tertip edilmiş halihazırdaki programlardan daha çok etki ve heyecan uyandırabilirdi pekala. "Bu taklittir, taklit bize yakışmaz" diyecekler ise en azından Özal'ın reformcu vizyonunu aşacak ve onu gölgeleyecek enerjiyi bize hissettirebilmeli idiler.

1999 tarihi itibariyle Özal'ı aşmış olmamız gerekirdi yani.

Bugün Özal'ın nam ü nişanesi, hayatlarının en manidar eylemi olarak Özal'a sövmeyi becerebilmiş birkaç "araştırmacı gazeteci"nin küfürbazlık günlerini hatırlaması dışında kalmadı. Sanki böyle birisi hiç yaşamadı; "efsane söyledi ve gitti!"

Bu tuhaflığı kendimce izah edebildiğim bir senaryo tasarlayabiliyorum; ama bu senaryoyu sizlerle paylaşmak yerine -bir tarihçi sabrıyla- beklemeyi tercih edeceğim.

Da'vâ ve dram

Şimdiki nesil nasıl söylüyor bilmiyorum; biz "da'vâ" derdik!

Üst dudağında yeni beliren tüylerin "çıksam mı, çıkmasam mı" derdiyle bin tereddüt geçirdiği bir demde, kendisini ailesine, yakın çevresine, karşı cinse ve daha önemlisi bütün hayata isbat mükellefiyetinin ağır yükü altında bocalarken birilerinin ağzından duyduğu o sihirli kelimenin, ne kadar saygıdeğer bir tesir uyandıracağını tahayyül ediniz: "Da'vâ" kelimesi, âmiyâne çağrışımlarıyla bile sizi bir da'vâ sahibi omaya telkin eden, karşı konulması güç bir ağırlıkla gelir.

Da'vânın lugât karşılığı zengin; Evvelâ "mesele" demek; ekmek da'vâsı, memleket da'vâsı, geçim da'vâsı gibi. Bundan ibaret değil, "bir mesele üzerinde hususi bir fikir ve iddia sahibi olmak" anlamı da var ama bizim siyâsî lugâtimizde da'vâ, siyâsî içtihadı aşan, kapsayıcı fikir ve tezleri anlatıyor. Sadece sağ siyâsî literatürün inhisarında kalması ise ilginç bir nokta. Necip Fâzıl Kısakürek'in "Sakarya Destanı"ndaki o meşhur mısrâ, "da'vâ"nın anlam haritasını belâgatla çizer:

"Eyvah eyvah Sakarya'm, sana mı düştü bu yük?

Bu da'vâ hor, bu da'vâ öksüz, bu da'vâ büyük"

Basit heyecanların yönettiği genç insana, bir hamlede kendini aşmak imkânını, büyük bir da'vâya bağlanmaktan başka ne verebilir? O artık sıradan biri değil, cihanşümûl gayeler peşinde yürüyen bir "da'vâ" adamıdır; da'vâ'ya iştiraki kolaylaştıran psikolojik faktörler, "bu da'vâ ne da'vâsıdır" sualine fazlaca takılmadan ana cereyana katılma arzusunu besler. Çoğunlukla da'vâ, ancak sıradan olmayan insanların değerini anlayabileceği, "hor ve öksüz" bir durumda tasvir edilir. Düşküne ve zorda kalana yardım etmek bizim hem dinî, hem millî reflekslerimizden biridir. Diğer yandan da'vâ, rahata, kolaya, konfora ve tatlı canını eziyete sokmaktan korkanlara daha işin başından yolları kapatır:

"Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?"

Yol çilelidir, dikenlerle, hırçın kayalıklarla, uçurumlarla doludur; gündelik küçük saadetler, sıradan zevkler, mâsum alışkanlıklar ve hayatın herhangi bir ânında "da'vâ"nın nüfûzuna kapatılabilecek şahsî hürriyet alanları daha baştan ayıplanmıştır; da'vâ fedâkarlık ister, da'vâ adamı, ferâgat ve yoksunluğa tâlip olmakla sıradanlıktan kurtulur ve böylece hayatı anlam kazanır. Nihâl Atsız, bu mânâyı şöyle şiirleştirmişti;

"Sen de geçebilirsen yardan, anadan, serden;

Senin de destânını okuyalım ezberden"

Kahramanlık şart mı?

Rasih Yılmaz'ın kaleme aldığı "Toros Yüzlü Adam" isimli eserde Osman Yüksel Serdengeçti'nin hayat hikâyesini okuduktan sonra zihnimin damağında kalan son lezzeti, "o bir da'vâ adamıydı" cümlesiyle özetleyebileceğimi farkettim. Da'vâ adamı, kısaca kahramandır ve kahramanların hikâyesine "destan" denir. Büluğ çağından itibaren zihinde şekillenen da'vâ uğruna hayatın hemen herkese sunduğu küçük saadetlerden vazgeçmek, işsizliğe, hapishaneye, itilip kakılmaya, yaşadığı toplumda "yarı mecnûn" diye yaftalanmaya tâ başından rızâ göstermek, normal şartlar altında pekâlâ yürütülebilecek bir aile hayatını drama çevirmeyi göze almak, yer yer istiskâle ve nankörlüğe uğramak ve bütün bu eziyetlere, kendi çapını aşan bir da'vâ uğruna katlanmak kahramanlık değilse, başka nedir ki?

Osman Yüksel Serdengeçti bu ölçüler içinde şüphesiz bir kahramandı; sual şu; kahramanlık, tekrar edilerek çoğaltılması gereken, genç nesillere, "işte anlamlı bir hayat böyle yaşanır" diye tervîc edilmesi gereken bir davranışlar bütünü müdür? Hayatı bir da'vâ uğruna vakfetmek, belki da'vâ ölçüsünde olmasa bile ona yakın derecede önemli diğer hayat kompartmanlarını ıskalamayı mazur gösterebilir mi? Bu suallerin sol literatürde "oportunizm" veya "revizyonizm" gibi küfre delâlet eden kavramlarla mahkûm edilebileceğinin fakındayım ama da'vâ kavramıyla yüzyüze geldiğim ve etki dairesine girdiğim andan itibaren bu sual hep zihnimi kurcalamıştır. Benden, her istenildiğinde "yardan, anadan, serden" geçmemi taleb eden, da'vâ uğruna kendi hayatımı hiçe saymamı isteyen bir "da'vâ"nın neresinde durmam gerektiğini hayli düşündüm durdum. Bu, dramatik bir karar ânıydı; kendi nefsime sorduğum, "sen bir kahraman olabilir misin?" sualine dürüst bir cevap bulmam gerekiyordu.

Kahramanlık nerede, ben neredeyim?

Bence herkes, ömrünün bir deminde nefsini, bu gibi cevabı müşkül suallerle tâciz ettiği anlar yaşamıştır; kahramanların, kahraman olmayanlara göre sayıca azınlıkta kalmalarından ötürü bu sualin genellikle, "kahramanlık nerede ben neredeyim?" diye cevaplandırıldığını ileri sürebiliriz ama ben daha ziyade, "da'vâ uğruna niçin bir kahraman gibi davranmam gerekiyor; kahramanlığın ağır mükellefiyetlerini omuzlamadan bir da'vâ mensubu olmak niçin mümkün

olmasın?" tezviratıyla zihnimi meşgul etmiş, kendimce "sıradan insanların", yani kahraman olmayanların da kendi çapında bir da'vâyı benimseyebileceğine ve ona hizmet edebileceğine karar vermiştim. Yakıt olarak "kahraman"dan daha azıyla yetinemeyen bir da'vâ, esasen kendi sınırlarını merhametsizce belirlemiş oluyordu. İkinci merhalede büyük da'vâların, pekâlâ kahramanlara ihtiyaç hissettirmeksizin muvaffakiyete varabileceğini hissettiğimi hatırlıyorum; sıradan insanların, sıradan ama doğru davranışlarla, kendini fedâ etmeksizin yapabileceği önemli şeyler vardı ve bu gibi faaliyetler galiba, kahramanların tutuşturduğu enerji patlamasından daha çok toplam enerji açığa çıkmasına sebep oluyordu.

Bu da'vâ nasıl bir da'vâ ki...

İtiraf etmeliyim ki, "da'vâ" kelimesi, beni otuz yıl önceki gibi heyecanlandırmıyor; hayatı ve hadiseleri, başkalarının belirlediği çerçevelerden seyretmekten vazgeçeli yıllar oldu. Geçen zaman, hayatı ve hadiseleri değerlendirmek için "da'vânın alışıldık kriterlerinden başka pekâlâ kullanışlı, doğru ve işe yarar kriterlerin bulunduğunu da hatırlattı. Yardan, anadan, serden da'vâ uğruna bir çırpıda vazgeçmek, da'vâ uğruna ölüme bile koşar adım yürümek yerine, yine da'vâ uğruna yaşamanın ve yaşatmanın da değerli, hatta çok değerli olabileceğini farketmek güzeldi. "Üretmek, çoğaltmak ve yaşamak" gibi değerlerin "eksiltmek, fedâ etmek ve ölmek"le mukayesesi haksızlıktı. Mensuplarından kendi nefislerini her gerektiğinde hiçe saymalarını isteyen bir da'vâ", bütün kahramanlarını sırayla belâya, fedâkarlığa ve ölüme sevkederek nasıl bir dünya kurmak iddiasında bulunabilirdi?

Ve son tahlilde yeniden sormalıydık; uğruna kendimizi fedâ etmemiz gereken bir dâ'va nasıl bir da'vâ olmalıydı; bu hususta biz fikir yürütmeyecek, biz sual sormayacak ve biz karara varmayacak idiysek, buna kim, hangi yetkiyle karar verebilecekti?

Düşünmeye vakit bulmak!

Şüphesiz uğrunda ölümü göze almayı gerektiren değerler vardır; şüphesiz sağ kalmanın, ölmekten daha ağır çektiği, mezelletin batağında debelenmenin zaman zaman ölümden daha beter göründüğü haller olabilir; Hafazanallah! Bu gibi hallerde nihâi kararı, "da'vâ" toptancılığı yerine, nefsî inisiyatife terketmek herhalde daha doğru olacaktır.

Hiç kimseye, "senin da'vân bâtıl, bu sevdadan vazgeç" diye nasihat vermek endişesinde değilim ama kendini çıra gibi tutuşturarak yakmaktan çekinmeyen, beline kuşandığı patlayıcılarla canlı bir bomba gibi kendiyle birlikte mâsum insanları da parçalamayı göze alan, memleketin dağlarında "da'vâ" uğruna gençliğini hebâ eden gençlerin, en azından benim kadar olsun bir durum değerlendirmesinde bulunabilecek fırsat ve zamana sahip olabilmelerini dilerdim. Evet, herkesin böyle bir şansı olmalı!

Madalyonun öbür yüzü

Osman Yüksel Serdengeçti, "işte da'vâ adamı" diye örnek gösterilebilecek bükülmez bir şahsiyetti ama madalyonun öbür yüzünde kavruk bir Anadolu delikanlısının hayatının sonuna doğru gittikçe ağırlaşan şahsî dramını da görüyoruz; Rasih Yılmaz'ın titiz ve emek isteyen araştırması, bize Toros dağları kadar heybetli ve mehîb çehrenin derûnunu ve insânî vechesini de hissettirebildiği için değerli; genç kalem ar

Şiddetin iki çehresi

Terörizmin kendisine ideolojik libaslar biçmesi zihin bulandırıcı; teröre yeltenmek, hiçbir ideolojik gerekçeye uğratılmadan doğrudan bir şahsiyet zaafı olarak mahkum edilmeli. Ne var ki terör yoluyla da olsa şahsiyet zaafını izhar etmenin medyatik bir kıymeti var; gazete manşetleri, şahsiyet zaafından kaynaklanan düşkünlüklerin mandallandığı çamaşır ipine benziyor. Haberleşme hürriyetinin yarattığı çelişkilerden birisi de bu; medyatik ilgiye mazhar olmasaydı, hiçbir şiddet hadisesi terör boyutuna ulaşamazdı. Öyle ki, manşetlerde terörün lanetlenmesi bile terörün öngörülmüş hedefleri arasında yer alıyor.

İdeolojik eylemin herhangi bir noktasında teröre yeltenmeyi göze alan her örgüt, kendi psikopatlarını da inşa etmek zorunda. Sıradan; ama vasati insani değerlere sahip bir insandan bir terörist imal etmek kolay bir iş olmasa gerek. Terörle mücadele etmekle görevli olanların işin bu yönüne; yani vasati bir şahsiyetin şuurlu bir tarzda yıkılarak yerine bir şiddet makinesinin ikame edilmesi sürecine de dikkat kesilmiş olduklarından emin olmak isterdim.

En adi yüz kızartıcı cürümlerden saydığımız hırsızlığın, rüşvetin, irtikabın bile faili açısından izah olunabilir; hatta affedilebilir bir tarafı var; ama kimliği bilinmeyen sıradan insanlara yöneltilmiş şiddetin bu cinsten bir bahaneye sığınabilmesi kolay görünmüyor. Bindiği ticari taksinin bigünah sürücüsüne "bekle, hemen geliyoruz" deyip koltuğun dibinde bomba koyan eylemci, şahsiyet yıkımının son raddesinde insani vasıflardan tard edilmiş çehre olarak canlanıyor zihnimde. Herhangi bir adrese değil, hüviyeti bilinmeyen kişilere yöneltilen şiddetin mazereti yok. Bu cinsten aşağılık bir eylemi, birkaç örgütün birden üstlenebilmesi, şaşırtmacadan çok bende eylemin medyatik karından istifade etmek hırsını hatırlatıyor.

Devletin görevi, eylemciyi eylemden sonra veya daha iyisi eylemden önce yakalamaktan ibaret olmasa gerek; bu derece şahsiyet yıkımına uğramış insanları "eğiten" süreçlerin de denetlenmesi, kontrol altında tutulması ve caydırılması da devletin omuzlarına binen bir vecibedir. Modern devlet, kafaların içine girmek, düşünce süreçlerini denetlemek ve kontrol altında tutmak görevini gönüllü olarak; hatta iştahlı bir heveskarlıkla üstlendi. Umuma yönelik şiddet eylemlerinden zarar görenlerin açtığı tazminat davalarında mahkemelerimizin devleti tazminat ödemeye mahkum etmesi, sadece kamu düzeninin sağlanmasındaki hizmet kusuru ile izah edilemez. Belki de kamu otoritesinin şuur altında yaşayan bir eksiklik hissinin mahkeme kararlarına yansımasıdır bu.

Yıllardan beri "beli büküldü, kafası kırıldı" gibi anatomik tabirlerle artık sonunun geldiği ileri sürülen terörizmin, beli kırılmış olsa da yılan gibi yarım gövde ile melanetini sürdürebildiğine şahit oluyoruz. Bu uluorta sözler iki şeye işaret ediyor: Terörü önlemekle görevli olanlar, terörün zihinde ve şahsiyette inşa edilme sürecini bilmiyorlar veya bildikleri halde güçleri yetmiyor. Her iki ihtimal dahi mantıken hizmet kusurudur.

Bir de silahsız terör var: Bir "gösteri adamı" geçenlerde, o ana kadar varlığından kimsenin haberdar olmadığı bir "ayaküstü gösteri" programında aniden tarih felsefesi sahasındaki mütebahhiresini ispat etmek gayesiyle "Osmanlı da kim; Fatih, İstanbul'u aldı da ne oldu? Ben Osmanlı'yı reddediyorum; üstelik babam da Çeçen'di." gibisinden "parçalayıcı" tesiri olmayan bir kuru gürültü bombası patlatmış. Kabul etmek zorundayız ki vasati derecede "akıllı" bir adam. Bu ülkede işleri kötüye giden sahne adamlarının uygun olmayan yerlere "bevletmekle" hasılatı düzeltebileceğini fark etmiş.

Söylediklerini ciddiye almaya değmez; lakin buluşundan ötürü tebrik ederiz!

Müflonlu terlik -II-

"Müflonlu terlik" modunda bile siyaset yapmanıza izin vermeyen o kapı gibi yargı kararından sonra dahi ümidimizi kaybetmemiştik; içimizde gizlediğimiz, "efendimiz yapacağını bilir, kim bilir şimdi ne ince siyaset taktikaları hazırlıyor, hasımlarına ot yolduracak nice ferasetler düşünüyordur" beklentisinden aldığımız güvenle bekliyorduk.

Ve nitekim yine şahane bir hamle ile siyaset gündeminde bir bomba etkisi uyandırmaya muvaffak oldunuz. Rakiplerinizin, seçimlerden sonra daha güçlenmek amacıyla giriştiği parti içi tasfiye hareketini, usta bir judocu gibi değerlendirerek, onları, yine kendi enerjileri ile yere vurdunuz. Seyredenler, hasımlarınızın, sırf size bu manevra imkanını kazandırmak için kasden bir "küskünler" zümresi oluşturduğunu sanabilirlerdi.

Küskünler hareketinin estirdiği cılız rüzgarı, size saygı ve bağlılıkta hala kusur göstermeyen grubunuzun üflemeleriyle güçlendirerek seçim kararını 312. maddeye bağlamanız gözlerimizi yaşarttı; kapıldığımız zevk ve sürurla kendimizden geçtik. "İşte akıl bu!" diyerek avuçlarımızı kaldırıp birbirine "çaktık" ve mühim bir zafer kazanmışçasına "bingoo" diye haykırdık. Bir anda başta hükümet olmak üzere devletin bütün uzuvları travma geçiriyormuş gibi kaskatı kesildiler; "batı kulüp" şaştı kaldı, "mediya" afalladı.

Büyüksünüz efendim, çook büyüksünüz; vaktiyle şahsınıza karşı yapılmış haksızlıkları, aşikarane bir "müstehakmış; az bile!" hükmüne çevirebilmeniz bile ne kadar büyük olduğunuzu gösteriyor. Doğrusu epey zamandır böyle bir büyüklük gösterisine şahit olmuyorduk; bilvesile şadi olduk.

Bir kere daha anlaşıldı ki sizsiz olmuyor efendimiz! Keşke her ihtimale karşı "klonlama" teknolojisi şu günlerde uygulanabilir hale gelmiş olsaydı?

Bazıları, "misyon"ununuzun henüz ne olduğunu anlayamadıkları için, "yahu günün birinde nasıl olsa ona da emr-i Hak gelmeyecek mi? Mezarlıklar vaktiyle vazgeçilmez olduğunu zannedenlerle dolu" şeklinde fikir yürütüyor olabilirler. Onlar, tarihte kahramanların rolünü anlamayan sefil insanlar efendimiz; bütün denizlerin suyunu sığdıramadığı için bir maşrapayı suçlamak ne kadar yersizse, onları da idraksizliklerinden ötürü bağışlamalısınız.

Bu esnada, "de facto" gerçeklerden ötürü ancak manevi planda önderliğini yapmakla iktifa ettiğiniz siyasi hareketin ne kadar belkemiksiz olduğu da ortaya çıkmış bulunuyor. Belkemiksizliği zaaf eseri olarak niteleyen yaygın kanaate, bu vesile ile gösterdiğiniz ibret nümunesi bile siyasi hayatımız bakımından başlıbaşına bir kar sayılır fakat anlayan nerede? Onlar, bir siyasi harekette belkemiği sahibi olmanın, manevra ve hareket kabiliyetini ne derece azaltabileceğini bilmedikleri için böyle düşünüyor olabilirler fakat açtığınız çığır meyvelerini vermeye başlayınca elbette ibret ve haşyetle titreyeceklerdir.

Bu arada bir kısım çevrelerin, "düşene vurmak Türkmen töresinin neresinde yazıyor?" kavliyle size hitaben kaleme almış olduğum şu samimi mektuplarda insafsızlık yaptığıma dair imalarda bulunduğunu da belirtmeliyim efendimiz. Haşa huzurdan "kim düşmüş" ki böyle düşünebiliyorlar anlayamadım; nitekim ben de onlara bu hayretimi izhar ederek, "Efendimiz düşmez, canı istediği zaman iner; düşmüş görünse bile siyasi taktika icabıdır, ardından hangi hamlenin geleceğini kestiremezsiniz. Büyük şahsiyetleri ancak tarihin muhakemesi yargılayabilir; üstelik arslan gerilir de öyle anlar" dedim. Pek bir şey anlayamadılar; doğrusu bu mütalaanın anlaşılırlığı üzerinde benim de ufak-tefek şüphelerim de yok değildir efendimiz.

Mücadelenizi, hayranlığın baygınlık noktasına erişen bir saygıyla izliyoruz efendimiz; netice ne olursa olsun "büyüklüğünüzü" daima takdir edeceğiz.

Severim işini sevenleri

Bob Ross'u çoğunuz tanımazsınız ama içinizde -az da olsa- mutlaka tanıyanlar çıkacaktır; Bob Ross "tanınmış ve sözüne güvenilir" sosyologlardan değil; siyaset bilimcisi, orientalist, şair, tarihçi, devlet adamı da değil. Tanıyanlar biliyor; Bob Ross bir ressam!

Bob Ross'un resimleri galip ihtimalle itibarlı galeri ve müzelerde sergilenmiyor; eserlerini, sonradan görme zenginlerin milyarlarca lira ödeyerek satın aldıklarını da sanmıyorum; hatta resimde akademist kriterler arayan çevrelerde Ross'un sanatçı yerine konulmadığını ve belirgin bir küçümseme ile "Şu kaldırım ressamından mı söz ediyorsunuz?" diye aşağılanması bile mümkün.

Güney sahillerinin ışıklı yaz gecelerinde kaldırıma tezgah açarak orta sınıftan genç turistlerin ayaküstü portresini çiziveren ve üstelik halkın ölçüleriyle "harikulade" resim yapan adamlar vardır. Bir sihirbaz ustalığıyla beş paralık kağıt-on paralık boya ile üç-beş dakikada bir vesikalık sadakatiyle hüner gösteren bu ressamların, seyircilerinde uyandırdığı hayranlığa hiç dikkat ettiniz mi? Nam-ı hesabıma işini severek icra eden bir sanatkarı seyretmekten büyük zevk aldığımı söylemeliyim; bir kaldırım ressamı, bir kaportacı, bir bıçakçı (hususen İbrahim Usta), bir marangoz veya bir badanacı fark etmiyor. Zenaatı san'at derecesine, sıra malını san'at eserine dönüştüren şey, işin niteliğinden ziyade o işe verilen sevgi (alaka, dikkat, itina) değil midir? Malum ki Türkiye şartlarında bir insanın sevdiği mesleği icra edebilmesi baht işidir. İşinden nefret edenler, işini severek yapanlara büyük bir ekseriyetle galebe ediyor; ama başta sevmediği halde işine "bir aşk oluverdi aşinalık" fehvasıyla sonradan muhabbet peyda eden iyi insanları da unutmuyorum; iyi ve önemli insanlar onlar.

Bob Ross'u şimdi biraz daha yakından tanıtabilirim size: Her pazar akşamı saat on sekiz sularında TRT-2'yi açarsanız samimi bir merhaba ile gülümseyerek size resim yapmanın kolay ve zevkli tekniklerini öğretmeye koyulmasını seyredebilirsiniz. Televizyonda işini icra eden pek çok insanın samimi davranmaya çalıştığı malum; Ross'u seyrederken ve dinlerken samimiyetinden şüphelenmek hiç aklıma bile gelmedi. Maaile Bob Ross'un "Resim Sevinci" isimli programını seyrederken yarım saatin nasıl geçtiğini anlayamıyoruz bile. Ross, resim yaparken mütemadiyen konuşuyor, "Burada küçücük yaramazlar bulutlar olmalı, onu yapmak inanamayacağınız kadar kolay, sadece dikkatle izlemeniz yeterli.. belki de şu çalılığın içinde mutlu bir tavşan ailesi yaşıyordur, şu ağacın arkasında ise minik bir sincap.. ağaçlara bayılırım ben; ağaçlar yalnızlığı sevmezler, bu yüzden yanına en azından bir tane daha yapmalısınız..."

"Resim Sevinci" demiştik ya, hayatında hiç resim yapmamış, resime hiç ilgi duymamış insanların bile o "sevinci" derinden paylaşarak yarım saatliğine büyülenmiş gibi dalıp gittiğini gördüm. Evet, Ross akademik tarzda resim yapmıyor; onun resminde, göğsünde devasa buzullar barındıran genç ve hırçın dağlar, şirin ve kuytu koruluklar, bir sis perdesinin arkasına vekarla yayılmış ormanlar, göller, çağlayanlar, körfezler ve bazen yeşil bir korunun böğrüne birkaç spatula darbesiyle kondurulmuş dağ kulübeleri görebilirsiniz. Belki de el değdirdikleri her şeyi berbad ettikleri için insan resmi yaptığını görmedim. "Sanat değeri yokmuş, yarım saatte 'hızlı badanacı' tekniğiyle yapılıyormuş, insanın ebedi ve ezeli dramına kasden yüz çevirmişmiş"; ne gam? Benzerlerinin camcı esnafında "ucuz baha"ya satıldığını bilsem bile Ross'un resimlerini seviyor ve özellikle onu resim yaparken seyretmeye bayılıyorum.

Daha şimdiden küçük oğlumla Ross'dan öğrendiğimiz tekniklerle birkaç tablo yaptık bile; "sergi" açmayı düşünmüyoruz. Resim yaparken mutlu olmak bize yetiyor.

"Kötü polis"

"Nizam-Selamet-Refah-Fazilet" çizgisi, Türk siyasi hayatında otuz seneden beri ağırlığını koruyor; bugüne kadar mütemadiyen oy potansiyelini artırmayı başaran bu gelenek, "Serbest Fırka-Demokrat Parti-Adalet Partisi" arterinin temsil ettiği an'anevi sağ siyasetten farklı bir üslupta kendini ifade etti. Kısaca "Refah geleneği" olarak isimlendirebileceğimiz bu akım, otuz yılda kendi seçmenini keşfetti, yoğurdu ve biçimlendirdi. Sistemin Refah geleneğine duyduğu öfkenin temelinde şaşkınlık da var; rejimin yönetmenleri, yönetme iddiasında bulundukları toplumu değerlendirirken ilimden değil kıraathane mantığından feyz aldıkları için Refah geleneğini sürdüren partilerden çok onun seçmen kitlesine öfkelendiler; birdenbire bu kadar kesif ve kararlı bir kitlenin nereden çıktığını kestirememiş olmanın şaşkınlığıyla, çoğu kere gereğinden fazla abartılmış tepkiler gösterdiler.

Refah geleneğinin kurmay heyeti, kendilerini iktidara kadar yükselten derin toplumsal dalgaların farkına vararak onun gücünden yararlanırken akıllı, sistemin kendilerine karşı gösterdiği tepki ve öfke refleksini bir büyüme stratejisi haline dönüştürürken kurnazdı; ne var ki üzerine bindikleri toplumsal dalgayı, Batı'da misallerini gördüğümüz Müslüman Demokrat çizgiye çekmek konusunda habersiz ve isteksiz, dini motifleri siyasetin harcına katarken beceriksiz ve nihayet seçmen-parti ilişkisine bir aşiret asabiyyesi şeklini kazandırırken bilgisizdiler. Yakaladıkları derin dalgayı, kendi inisiyatifleriyle demokrasi ve tabii haklar manzumesi ile güçlendirebilecekleri tehi zamanlarda isteksiz ve küçümseyici bir eda ile konuştular; bu diskurun doğruluğuna ve faydasına kail olduklarında ise iş işten geçmiş, inandırıcı olabilmek şansını kaybetmişlerdi. Buna mukabil muhalefette bulundukları esnada sisteme karşı geliştirdikleri hırçın diskurun, iktidar günlerinde yerini uysal bir sızlanmaya terk etmesi, bir başka tutarsızlık örneği oldu.

Şimdi genel seçimlere yirmi gün kala bu geleneğin son partisi hakkında yeniden kapatma talebiyle bir dava açılmış bulunuyor. Zamanlama itibariyle bu davanın seçmen davranışlarına hangi tarzda aksedeceğini şimdiden kestirmek imkansızdır; ancak Refah geleneğinin, zaman zaman üzerine odaklanan rejim husumetinden dolaylı zarar görmek yerine şaşırtıcı bir tarzda ondan gıdalandığını da hatırlamak gerekir. Refah geleneği, bu hareketin kurmaylarının işlediği taktik ve strateji hatalarının seçmen tarafından cezalandırmasını adeta unutturan bir tarz-ı siyasetin de mimarı oldu; yaşadığımız otuz yıl içinde görebildiğimiz kadarıyla onca siyasi hata işlenmiş olmasına rağmen seçmenin, Refah geleneğini oylarıyla te'dib ettiğine hemen hiç şahit olmadık. Bu süre zarfında inşa edilen, "Kesin inançlı" seçmen profili, Refah geleneğini teşkilat ve seçmen murakabesinden neredeyse azade kıldı. İç çelişkilerin gizlenemez hale geldiği anlarda, -her nedense sert bir üslupla yükseliveren- sistem muhalefeti, her defasında geleneğin zaaflarını setr etmeye yaradı. Bu görüşünüyle Refah geleneği, Amerikan filmlerinde görmeğe alıştığımız "iyi polis-kötü polis" kurmacasının kötü aktörünü

canlandırarak rejimin meşruiyetine meşruiyet katıyor gibi görünüyor; seçmenin cezalandırmadığı geleneği rejim cezalandırıyor, seçmenin murakabe etmediği yapılanmayı yargı denetliyor.

Doğrusu bu durumda insan "iyi polis"le, "kötü polis"in ne zaman birbirinin omzuna dostça vurup, "iyi iş çıkardık ortak!" diye sesleneceğini merak ediyor.

"Bayram gelmiş neyime?"

(Bir vejetaryen türküsü)Gündelik hadiselerin küçük akıntılarına, baştan çıkarıcı ayrıntılarına, aktüalitenin lezzetine kapılmaktan kaçınamıyoruz. "Şimdiki zaman"ın bilgisi elzem; "an"ın hakkını vermek, şimdiki zamanda doğru olanı yapmak varlık sebebimiz. Ne var ki "an"ın bilgisini, o an içinde derlediklerimizle değerlendirebilmemiz mümkün değil. Kitap okumayanın gazeteyle yetinmesine benziyor bu. Modern haberleşmenin biricik muradı bizi an'ın bilgisine ram kılmak. An'ın bilgisi sudan ucuz; taze haberi sürekliliği içinde değerlendirmek yorucu, pahalı, ömür törpüsü bir eylem.

Geçen hafta NATO'nun Kosova'ya asla müdahale etmeyeceğinden yola çıkarak karar süreci ile istihza eden bir yazı yazmayı düşünüyordum; Bosna'daki insanlık trajedisine seyirci kalan Batılı vicdanın, Bosna'ya göre daha dar kapsamlı bir problem için dünyanın en büyük savaş gücünü harekete geçireceğini kat'iyyen ummuyordum. NATO'nun müdahale kararı, belki de Kırım ve Kore Harbi'nden sonra Türk kamuoyunun gönülden desteklediği ilk milletler arası operasyon oldu. Harekat başlayalı neredeyse bir hafta olmasına ve NATO güçleri şaşılacak ölçüde kararlı davranmasına rağmen bu "savaş"ın nasıl çıkabildiği hususunda ikna olmadığımı itiraf etmeliyim. Bazı gözlemciler daha şimdiden iddialı yorumlarda bulunarak, NATO'nun "Müslüman bir topluluğa yardım" için harekete geçerek Huntington'ın "medeniyetler çatışması" tezinin iflasını ilan etmiş olsalar da, "kitabi" bilgi ve görgümüz aceleci davranmamayı ihtar ediyor. Muhtemelen bu harekat Avrupa'daki Amerikan varlığının meşruiyeti aşan derecede kalıcılık kazanması sonucunu doğuracağı gibi, "Avrupa Birliği tezi"ne yönelmiş ciddi bir meydan okuma olarak değer kazanacaktır.

Keşke bu savaş, dünya üzerinde insani değerlerin galebesi olarak yorumlandırılabilmiş olsaydı. Daha birkaç yıl önce Ruanda'da binlerce "siyahi" insanın kabile kavgası yüzünden birbirini tavuk boğazlar gibi doğraması esnasında, varlığını vehmettiğimiz "evrensel insani değerler ve vicdan"ın işi ne kadar ağırdan aldığına şahit olmadık mı? Huntington'ın ürkütücü tezinin bir vehim olmasını dilemek başka ama erken ve sebepsiz bir iyimserliğin yaratacağı hayal kırıklığına da hazır olmak gerek: Batı'nın Bosna tecrübesinden ders alarak Balkan Müslümanlarının yardımına koştuğunu görmek güzel olurdu; sadece Müslümanlar için değil, bütün dünyada insani değerlerin yükseldiğine gerçekten emin olmak isterdik. Oysa ki ortada

geleneksel değer yargılarının değiştiğini gösterecek ciddi işaretler görünmüyor. Kipling'in meşhur, "Doğu doğudur, batı da batı.." aforizması hala taze.

Devlet, "irtica"ya yataklık eden kurumlara karşı son derece hassas; bu hassasiyetin gereğinden fazla abartıldığını düşünsem bile, kamu nizamını tehdit etmesi muhtemel "eğitim süreçleri"ne karşı uyanık bulunulmasını anlayabiliyorum. Ne var ki arefe sevincini "canlı bomba" ile zehir eden terör odaklarının beslendiği "eğitim süreçleri"ne karşı devletin ancak nokta görevi yapan polislerin uyanıklığı sayesinde tedbire mecal yetirebilmesi bana çok anlamlı görünüyor. Canlı bombalar nerede yetiştiriliyor, hangi fesat süreçlerinde insanlık onurundan istifa ettiriliyor? Devletimiz "irtica" ile mücadelede kazandığı başarıyı, bölücü terörle mücadelede niçin gösteremediğini "derin derin" düşünüyor olsa gerektir.

Tam da Kurban Bayramı arefesinde bazı yazarlarımız, vejetaryenliğin erdemlerini keşfederek, kurban kesmenin gaddarlığını imaya başladılar. Vejetaryenlik, herkesin saygı duyması gereken bir tercih; ama bayramdan bir gün önce "etyemezlik" ilhamına kapılmanın, birtakım şuuraltı sebepleri olmalı diye düşünmeden edemiyorum.

İnananların bayramı kutlu olsun; vejetaryenlerin de; arefe günü vejetaryenliğin kıymetini fark edenlere ise sadece iyi tatiller!

1999

26 Nisan

Seçimin galibi yok! Zaman Gazetesi

24 Nisan

MHP Zaman Gazetesi

24 Nisan

"Köylülük" vakıasına soğukkanlı bir yaklaşım Aksiyon Dergisi

19 Nisan

"Kerpiç kulübe"den "koruk üzüm" düşünceleri Zaman Gazetesi

17 Nisan

Estetik fukarası bir seçim kampanyasının ardından Zaman Gazetesi

12 Nisan

Sizlerle ekmeğimizi bölüşmekten şeref duyarız Zaman Gazetesi

10 Nisan

Türkçe kalmadı; "English" verelim! Aksiyon Dergisi

10 Nisan

Kimse kızmasın; konu Sivasspor! Zaman Gazetesi

05 Nisan

Barış için dua edelim Zaman Gazetesi

03 Nisan

Yarın her şey olabilir! Zaman Gazetesi

Yarın her şey olabilir!

Bir kelam-ı kibar şöyle diyor: "Sebep anlaşılınca şaşkınlık ortadan kalkar". Dünya tarihinin en manidar çizgilerinden birisi, galiba sebeplerin daima küçük bir azınlık tarafından bilinmesine mukabil kitlelerin şaşkınlığa mahkum edilmesidir. Kitleler sebeple değil heyecanla beslenir; çünkü modern haberleşme teknolojisi, kitlelerin daha doğru bilgilendirilmesine değil, daha etkili tarzda heyecanlandırılmasına hizmet ediyor. Çağlar boyunca yönetenler, daha rahat ve problemsiz bir yönetim için hep duyguları harekete geçirmeyi tercih ettiler; despotik yönetimlerle demokratik yönetimler arasında bu bakımdan esaslı bir fark yok. Olayların gerçek çehresinin bilgisi "güc"ün ta kendisi. Doğru bilgi ile kitle arasında "düzeltici ve düzenleyici" görevini yerine getiren devlet, meşruiyetini ve gücünü bilgiyi denetleyerek inşa ediyor.

Son iki ayda Türkiye'de ve etrafımızda olup bitenleri şöyle bir aklınızdan geçirip icmalini yapabilir misiniz? İçimizden ancak pek azı böyle bir değerlendirmenin hakkını verebilecek ölçüde kavrayış ve dikkat sahibidir. Sade vatandaşların memleket ve dünya ahvali hakkındaki gıdası yevmidir; günü birlik bilgi, eksen ve esastan mahrum, her türlü sürprize açık, düşünce faaliyetinde uzun menzile imkan tanımayan bir bilgi türü; çok rahatlıkla buna "bilgisizlik" de diyebiliriz. Ekran, hoparlör ve gazete manşetlerinden fışkıran haber seli, bizim gibi sıradan insanların öngörmesine değil; ancak gündelik haber ihtiyacımızın (haber rızkı) tatminine elverişli bir yapı gösteriyor. Gündelik haber rızkımızın başka hiçbir şeyle ikame edilmez tabiatı kısaca şu anlama geliyor: Yarın her şey olabilir!

Kitlede mevcut bulunduğu farz edilen o mevhum ve "muazzam" güç, o milli iradenin üstünlüğü, o halk iradesinin yanılmazlığı gibi cumhuri idarelere, demokratik yönetimlere manevi destek sağlayan yaldızlı kavramlar, kitlelerin haber rızkını temin etmekteki çaresizliği yüzünden aslında pek de kıymet-i harbiyesi olmayan şeylerdir. Kitleleri besleyen bilgi kaynaklarını denetledikten sonra tezahür eden kitle iradesi, artık ne kadar kitleye ait sayılabilir? Dünyanın en demokratik yönetimlerinde bile idare edilenler, modern çehrelere bürünmüş bu bilgi engizisyonu yüzünden aslında hür değiller.

Yarın her şey olabilir ve siz, "yok canım, bu kadarı da olmaz galiba!" itirazıyla tahakkukunu imkansız zannettiğiniz her türlü garabetin bir parçası haline gelebilirsiniz. Orwell'in "büyük ağabey"inin her hareketimizi izlemesine, mahremiyet alanlarını kabaca parçalamasına artık ihtiyaç kalmadı; büyük ağabey, nasıl tepki göstereceğimizi düzenledikten sonra, akıllı kulaklarla telefon görüşmelerimizi dinlemesine, minik kameralarla davranışlarımızı izlemesine hacet yok. Kitleler, sadece dört tekerleği bulunan frensiz, direksiyonsuz, vitessiz römorklara benziyor; ancak "çekici"nin ivme ve yönlendirmesiyle hareket eden, duran ve iş gören bir unsurdan ibaretiz sadece.

Buna "kötümser bir yorum sadece" deyip geçebilir misiniz? Kaçta kaçımız on gün önce Kosova krizinin bu boyutlara tırmanabileceğini tahmin edebilirdik ki? Bize sunulan haberlerin sıralaması ve muhtevası, sureta tabii bir ahenk eseriymiş gibi görünüyor; ama keşke öyle olsaydı.

Günün birinde kitle iletişimi teknolojisini hakikaten demokratikleştirmek yoluyla "milli iradeyi amil ve kuva-yı milliyeyi hakim kılmak", teknik açıdan mümkün olabilir. Ne var ki bilgi kaynaklarını ve bilgi kanallarını gerçekten demokratikleştirmeye kimsenin gücü yetmeyecektir. Karl Marks, üretim tarzı ve üretim araçlarının mülkiyeti üzerine dikkat çekerken XIX. yüzyıl kriterlerine hayli uygun bir tahlilde bulunmuştu; XX. yüzyılı yaşayabilmiş olsaydı, teorisini galib ihtimalle "haberleşme" ekseninde yeniden ele almak ihtiyacı hissedecekti.

Yarın her şey olabilir; daha fenası yarın olacakları alkışlıyor olacağımız da kesin gibidir!

Barış için dua edelim

İki kabilenin, iki topluluğun, iki ordunun hatta iki milletin gırtlaklaşmasını makul gösterecek hangi güçlü sebep vardır? Bir harbin gerçek sebeplerini anlamaya çalışmakla passivist olmak arasında hayli belirgin bir fark bulunuyor. Harp total bir dövüş. Şehirli terbiyesinde kavgaya tevessül ayıplanır; özel hukuk, saldırganlığın her neviini mahkum eder; barış halinde bir şahsın diğerini darp etmesi, sözle ve fiille zarar vermesi hatta maddi ve manevi çıkarlarını zarara uğratması bile inceden inceye kovuşturulur, hatta bazı fiiller, mağdurun şikayetine bağlı olmaksızın kamu otoritesi namına re'sen izlenir; ama savaş halinde iki taraf, birbirini

mahvetmek için çılgınca davranır. Sadece cephedeki profesyonel ve eğitimli savaşçılar değil, cephe gerisindeki masum insanlar bile asla kovuşturmaya tabi kalmaksızın katliama uğratılır.

Dünyanın bütün harplerinde taraflar, savaşın haklı gerekçelerine ve harbin kaçınılmazlığına iman ederek birbirlerine silah çektiler. Harp devam ettikçe harbin gündelik gelişmeleri, harbin ilk sebebini besler ve bir müddet sonra ortada sebep de kalmayıverir. Harplerin irrasyonel tarafını, barışlar vurgular. Hiç bitmeyecekmiş gibi başlayan ve süren çatışmalar, "vade"si gelince sonra eriverir. Öldürenler niçin elini kana buladıklarını ve sakat kalanlar niçin yarım kaldıklarını anlamaya fırsat bulamadan iki topluluğun savaşma arzusu söndürülür. İnsanlardan pek azı o anda, "Bu savaş hiç çıkmasa olmaz mıydı?" diye düşünür.

Kayıtsız şartsız passivizmi savunmamı pratik bir gerekçe engelliyor; ben, tarih usulünü, tarih felsefesini ve tarihin ne idüğünü zihnen problem edinmiş bir insanım; disipliner bakış açım bana insanlığın savaşsız edemeyeceğini hatırlatıyor. Akarsu yataklarındaki küçük engellerin sele maruz kaldığında ister istemez değişime uğramaları gibi savaşlar da dünyanın çehresini değiştiren, büyük dönüşümleri başlatan ve sona erdiren bir ortak üslup olarak dikkat çekiyor. Roma İmparatorluğu'nu tehdit eden "barbar" kavimlerle, İkinci Dünya Savaşı'nda çarpışan taraflar arasında savaş üslubu bakımından hiçbir fark yok. Günümüzde savaş ne kadar tenkide uğrasa, "medeni" veya henüz doğru-dürüst medenileşmemiş toplumlarda savaş düşüncesi ne kadar inceden inceye tenkit edilse de 21. yüzyılın savaşsız geçmeyeceğini hepimiz çok iyi biliyoruz. Savaş fikrini aşamamış ve asla aşamıyacak olmak, acı da olsa bir gerçek ve bu gerçek dünyanın irili ufaklı, gelişmiş-gelişmekte olan, güçlü-zayıf her topluluğunu savaşa hazır olmak için akıl almaz harcamalarda bulunmaya sevk ediyor. Bir yılda dünya ekonomisinin savunma giderlerine ayırdığı kaynaklarla ne kadar okul, sağlık hizmeti, alt yapı hizmetleri hatta açlıkla savaşan toplulukların derdine ilaç olunabileceğine dair tahlilleri siz de okumuş olmalısınız. Bilinen sebepleri ve sonuçları ile savaş vakıasının altına bir yekun hattı çekildiğinde şöyle bir hakikat çıkıyor ortaya: Savaş makulleştirilmiş bir cinnet halidir. Herkes savaş aleyhtarıdır ama -benim de paylaştığım o ortak kabule göre- savaşın da kaçınılmazlaştığı, hatta kudsi bir vazife haline büründüğü anlar da vardır.

Katıksız ve tutarlı bir savaş aleyhtarı olmak için, bir başka güç tarafından asla tehdide uğramayacağımıza dair çok inandırıcı tarzda ikna edilmek gerekiyor. Bugünün dünyası, insanların ve toplumların kendini emniyette hissetmesi açısından -mesela- Orta Çağ'dan ne kadar güvenilir bir seviyeye ulaşabilmiştir ki?

"Savaşlara son verecek savaş" aldatmacası artık kimseye inandırıcı görünmüyor; "caydırıcılık" kavramı, "saldırmazlık"ı her defasında dövüyor. Yine makulleştirilmiş bir cinnet iklimine doğru paldır-küldür ilerliyoruz. İnisiyatifimiz sıfır; böyle hallerde dua etmek kadar pozitif bir eylem var mı?

Barış için dua edelim; yapabileceğimiz sadece bu!

Kimse kızmasın; konu Sivasspor!

Bu yazıyı hemşehrilerime, özellikle bütün sezon boyunca "hocam bir Sivasspor yazıyı yazmayacak mısın?" diye beni manevi baskı altında inleten Hürdoğan Gazetesi'nin spor müdürü Abdullah Yiğit'e borçluyum. Sevgili Abdullah'ı her defasında "hele bir şampiyon olun, düşünürüz" diyerek savdım; ama anlaşılan gençler bu defa işi ciddiye almış olmalılar ki, ligin bitimine haftalar kala 3. Türkiye Ligi'nin 2. Grubu'nda şampiyonluklarını açık ara ile ilan ediverdiler.

Kutlu olsun; darısı birinci lige!

Sivaspor, 1967 yılında o zamanki Futbol Federasyonu Başkanı Orhan Şeref Apak'ın gayretleriyle kurulan İkinci Türkiye Ligi'nin "Beyaz Grubu"na dahil edilerek futbol kariyerine başladı ve aynı sezonun beşinci haftasında gittiği Kayseri deplasmanından neredeyse bir vagon dolusu futbol kurbanı ile dönünce, Sivas için futbol, artık futbolun ötesinde şeyler ifade eden bir kavram haline geldi. O meş'um günün kanlı hatırasını sadece Sivaslılar değil, Türk kamuoyu da uzun zaman unutamadı.

Kayseri-Sivas maçının sarsıcı ve feci sonucuna rağmen Sivas'ta futbol heyecanı zaman zaman küllense de hiçbir zaman sönmedi. 82-83 sezonunda 2. ligde artık tutunamayarak amatör kümeye düşen Sivasspor, o tarihten sonra bir daha ikinci lig yüzü göremedi. Futbol seyircisi azaldı. Takım, her sezonda ölüp ölüp dirilerek o yıllarda kurulan 3. ligde tutunma mücadelesi verdi. Sanki Sivassporla birlikte Sivas'ta şehrin ruhu da inkıraza yüz tutmuş gibiydi. Bu vakıanın en yakın şahidi olarak kendimi gösterebilirim: O meş'um maçta canını zor kurtaranlar arasında bulunan bu satırların yazarı, 70'li yıllarda ateşli bir Sivasspor taraftarı iken 80'li yıllarda sezonun ilk maçlarını seyrettikten sonra stadyuma uğramaz olmuştu. Belki biraz ayıp kaçacak ama itiraf etmem gerekiyor; son dört seneden beri 4 Eylül Stadyumu'na hiç yolum düşmedi.

Sivasspor, geçen pazar günü ikinci lige merhaba derken, eminim ki bütün Sivaslılar'da, bu başarıyla birlikte Sivas'ın makus talihinde bir dönüm noktasının açılacağı yolunda bir iyimserlik duygusu uyandırdı. Anadolu'nun en hızlı göç veren illerinden birisi olan Sivas yıllardan beri beşeri ve iktisadi açıdan kan kaybına uğramaktan kurtulamıyor. Şehirde üretim sektörü, az sayıdaki iyi niyetli gayretlere rağmen yüz ağartıcı bilançolar vermiyor. İşsizlik, iktisadi boyutlarını hiçe indiren bir maneviyat yıkıcılığı ile şehrin üstüne kabus gibi çöktü. Bunlar da yetmezmiş gibi 2 Temmuz 1993'te vuku bulan o müthiş fitne, Sivas'ı bir günde bütün dünyanın gözünde bir kabus şehri haline getiriverdi. Necib Türk medyasının da himmetiyle bir cürüm beldesi gibi gösterilen Sivas'a tez zamanda devlet bile sırtını dönüverdi. Komşu illere bahşedilen iktisadi ikramlar Sivas'tan esirgendi. Pek çok otomobil sahibi, plakalarındaki 58 rakamından çekinir oldular. Şehrin fiziki çehresi düzelirken, şehir ruhu, yediği o dramatik darbe ile sersemledi.

Sivasspor'un üçüncü ligin çamurlu ve tozlu sahalarında 17 sene debelendikten sonra ikinci lige çıkması biz Sivaslılar için, bir manada şeytanın bacağını kırmak anlamına geliyor. Son seçimlerde çıkaracağımız milletvekili sayısı 7'den altıya düşmüş olsa bile bu yıl Türkiye'de sekiz 3. lig takımının daha yaşayacağı bir saadetin sekizde birinde ortak olmak bizi ümitlendiriyor. Bu başarıyla birlikte şehir ruhunun soğuk külleri arasında yeniden kıvılcımların parlamasını ümit ediyoruz.

Bütün mesele şurada: Sivasspor şampiyon oldu ama Sivas hala 3. ligde debelenip duruyor; bu şehri yeniden birinci lige çıkarmak için bütün Sivaslıların sahaya inmesi, antrenmana başlaması, üstüne düşeni yapması ve dersini "kaytarmadan" çalışması gerekiyor.

Sivasspor'dan bu kadar; gerisini kendimiz halletmeliyiz!

Türkçe kalmadı; "English" verelim!

İki gazetemizin anlamlı "kültür" hizmeti, birer hafta arayla birbirini izledi; daha önce teflon tava, cam kâse, çürük kurşun kalem, cep telefonu, masa örtüsü,

yoğurt, gazoz, makarna ve kızarmış patates dağıtarak okuyucusunu aydınlatmayı hedefleyen gazetelerimiz, şimdi asıl promosyon kimyâsını keşfettiler: "English".

Ne onunla ne onsuz!

Ecnebî lisan, Tanzimât'ı müteakiben Tercüme Odası faaliyete geçeli beri okur□yazar takımı için derin bir kompleks teşkil etti; önceleri □haklı olarak□ilim adamları ve yüksek bürokratlar için bir "lâzıme" teşkil ederken sonraki yıllarda eğitimin her kademesine sirâyet eden bir "vâcib" haline geldi. Yakın zamanlara kadar orta dereceli okullarda başlatılan yabancı dil eğitimi artık ilkokul safhasını, hatta anaokullarını bile kapsamı altına aldı. Ne onunla olabiliyorduk, ne de onsuz. "Düz" devlet okullarında yabancı dil öğretiminin fecî sonuçlar verdiğini devletten başka herkesin teslim etmesine rağmen bu aksak düzen inatla sürdürülüyor. Yabancı dil Türkiye'de artık muazzam bir sektör haline geldi. Orta yaşını çoktan geçmiş bürokratlardan tutunuz da neredeyse kundaklık bebeklere kadar çok büyük bir kitle "English sektörü"ne büyük meblağlar yatırıyor. Kağıt üzerinden bakıldığında bu bir eğitim harcamasına benziyor ama öğretilen, daha doğrusu "öğretilemeyen" şeyin niteliğine dikkat edildiğinde iş değişiyor.

Yabancı dil; ama ne için?

Evvelâ öğretilen şeyin niteliğine eğilelim; mâlum "bir lisan bir insan, iki lisan iki insan" tekerlemesinin de sarahatle belirttiği gibi anadilinden başka bir dili öğrenmenin faydasını tartışmaya gerek yok. Bu tartışılmaz mantık, "iyi ama kimin için ve hangi ihtiyaca binaen?" sualiyle karşılaştığında caydırıcılığını kaybediveriyor. Resmi eğitimden geçmiş herkesin bir yabancı dil bilmesi doğrusu güzel fikir ama bu gidişle doğrusu bu hayali gerçekleştirmemiz

mümkün görünmüyor. Böyle bir hayalin tahakkuku halinde boyumuzun ne kadar uzayacağı da hayli su götürür bir husus teşkil etse de eğitim almış her vatandaşın, her şeyden evvel anadilini doğru tasarruf etmesi gereğini tartışamayız. Garâbet de burada: Eğitim düzenimiz, eğitim gören herkese en az bir yabancı dil öğretemediği gibi anadilimiz Türkçe'yi de öğretemiyor! Buna rağmen yabancı dil, özellikle "English", toplumumuzun en hızlı yükselen değeri. Yurtiçinde İngilizce'ye yaptığımız muazzam yatırımın karşılığını alamadığımız bir yana, her yıl yurtdışına lisan öğrensin diye gönderilen öğrencilere devlet bütçesinden tahsis edilen milyonlarca doların, şöyle veya böyle nasıl geri döndüğünü merak ettiğimiz bile yok. Yabancı dil eğitimine harcanmış paraya neredeyse kudsiyet atfetmemizde bir sakatlık sezmiyor musunuz? Yüzlerce özel kurs, yüzlerce çeşit "İngilizce öğreniyorum" kitap seti, "audio□video" dil laboratuarları, özel ders veren öğretmenlere saat başına ödenen yüklü ücretler hep o "mukaddes" gaye için değil mi: English, English, English!

Anadilini dörtyüz kelimelik bir "hazine" ile ağzını□gözünü yararak tasarruf edebilenlerin herhangi bir yabancı dilde ne derece muvaffak olabileceğini hiç düşünüyor muyuz? Anadilini "sokak" seviyesinde tasarruf edebilenlerin, bir başka lisanda ancak sokak seviyesinde başarılı olabileceğini ne zaman kabullenebileceğiz?

Dil araçtır; anadil bile!

İki gazetemizin birer hafta aralıkla "English mâdeni"ni keşfedivermelerinin anlamını artık tartışabiliriz; bütün okurlarını kampanya sonunda birer "İngilizce öğreniyorum" seti sahibi yapmak uğruna BBC kurumuna ne kadar döviz ödediklerini merak etmiyorum ama harcadıkları dövizi, ilâve okuyucu sayısı ile kapatacaklarını tahmin edebiliriz; bu hesapta açık verseler bile ne gam? English English'tir ve bu uğurda göze alınan fedâkarlığın lâfı bile olmaz!

Anadil gibi diğer diller de sadece birer araçtır ve anadil gibi diğer diller de kendiliklerinden değer ve iş üretemezler, halbuki bizde yaygın görüş bunun tam aksidir; "iki dili sular seller gibi konuşur" nitelemesi düpedüz iltifattır. Türkiye'de bir yabancı dili iyi öğreten kolejler sırf bu nitelikleriyle efsânevî şöhretler, karizmatik câzibeler kazanmışlardır. Ülkemizde bir veya bir kaç yabancı dil bilmekle yetinmeyip, sahip oldukları bu "araç"la mânidar şeyler yapabilen insan sayısının dil bilenlere nisbeti şaşılacak derecede azdır ve bu garâbet pek az sorgulanmıştır. "Amerika'da çöpçüler bile İngilizce biliyor" cümlesi, bu garâbeti sorgulamak için iyi bir başlangıç noktası teşkil edebilir pekâlâ.

Sözün özü: Bazı gazetelerin "English" kelimesinin itibarını tiraja dönüştürme arzusu ne kadar tartışılsa yeridir; ayrıca bu tip kampanyalarla gazete okuyucusunun ve özellikle çocukların İngilizce öğrenmekten ziyade "English" kelimesinin câzibesine kapılmaktan başka bir fayda sağlayamayacakları da tartışılmalıdır. Bu derece yaygınlaştırılmış ve "tavsiye edilmiş" bir

"English" promosyonunun resmi ideoloji açısından ne anlama geldiğini ise elbette devlet büyükleri bizden daha iyi değerlendireceklerdir.

"Hoca" sağ olmalıydı ki...

Ülkemizde son derece ciddî ve endişelendirici bir "Türkçe meselesi" ile yüzyüze bulunduğumuzu ne zaman farkedebileceğiz? Bu memlekette başta akademisyenler olmak üzere, bürokratlar, siyâsetçiler, basın mensupları ve hatta entellektüeller bile anadillerinde hatâsız yazmak ve konuşmak konusunda ciddî sıkıntılar çekiyorlar. Köşesini her gün kalem erbâbının Türkçe yanlışlıklarını düzelterek dolduran yazarlarımız bile var. Türkçe'nin telâffuzu, ancak ihtisas sahiplerinin üstesinden gelebildiği bir "mârifet" mevzuu oldu; noktalama işaretlerinin nerede ve nasıl kullanılması gerektiği konusunda dilciler ihtilaf halinde. Piyasa, birbirini nakzeden imlâ kılavuzları ile dolu. Üniversite mezunları ve hatta "bilimde uzman" sıfatını kazanmış yüksek lisans sahipleri bile, kavranması zihnî derinlik isteyen Türkçe bir metin karşısında" anlamıyoruz" mâzeretine sığınıp, sonra da mâzeretlerinin kabul edilmesini bekleyebiliyorlar.

Ve belki inanmayacaksınız ama bu ülkede Refik Halit Karay gibi sâde Türkçeyi şekerlendiren bir yazarın bile, hafif konularda kaleme aldığı gazete yazıları "sadeleştirilmek" yoluyla öğrencilerin eline tutuşturulabiliyor. İnanmayan, rahmetli Karay'ın "Bir İçim Su" başlıklı kitabının İnkılap ve Aka tarafından yayınlanan 1982 tarihli baskısına bakabilir; iç kapakta şöyle bir "şecaat" sergilenmiş: "Günümüz Türkçesine uyarlayan Ender Karay". Aynı soyadını taşıdığına göre "aileden" olmalı; dedesi bu işe rızâ gösterir miydi diye hiç düşünmemiş bile, kendi lisan zevkine göre XX. yüzyılda Türkçe'yi en rahat, en renkli, en temiz üslûpla kıvamlandıran bir yazarımızın eserindeki bazı kelimeleri "sansür" etmekten çekinmemiş; niçin çekinsin ki, "aferin" bile almıştır?

Vaziyet işte böyle. Bir üniversite öğrencisi için bile Atatürk'ün "Nutuk"unu aslından okuyup anlamak artık fiilen imkânsızdır ama yürürlükteki mantığa göre ilk ve orta öğretim çağındaki çocuklarımız, bakanlığın bile hararetle tavsiye ettiği "Ozmo" sâyesinde evvelâ "English"i çözerek dil nosyonu edinecekler ve ardından Türkçe'yi kendiliğinden halletmiş olacaklardır.

Nasreddin Hoca sağ olmalıydı ki...

Sizlerle ekmeğimizi bölüşmekten şeref duyarız

Türkiye ne kadar içine kapanmak istese, tarihin ve coğrafyanın hâfızası da o kadar Türkiye'ye özgül ağırlığını "âdeta yakasından tutup sarsarcasına" hatırlatıyor. Devlet"i Aliyye'den Türkiye Cumhuriyeti'ne geçerken tedâvüle sürülen resmî tarih tezleri her sarsıntıda ucundan kenarından epriyip dökülüyor. Seçim sath"ı mâiline girdiği için dış politika bakımından en zaafiyetli göründüğü bir zamanda bile, Türkiye'nin Kosova'dan 40 bin civarında "misafir" kabul etmesi, "resmi tarih" verileriyle izah edilemiyor. Türkiye, Birinci Dünya Savaşı'nı sona

erdiren son anlaşma mevkiindeki Lozan barış anlaşmasıyla problemli ve içe dönük bir coğrafyaya hapsedilmiş olsa bile jeopolitik zaruretler bize "büyük" kalmak zorunda olduğumuzu ihtar ediyor. Tarihî mânâda bünyeden sökülüp çıkarılmış her uzuv, ait olduğu uzviyetin sancısı ile kendi varlığına dikkat çekiyor.

Türkiye vizyonunu öteden beri Ankara'nın munkabız ve marazlı penceresinden seyretmeye mecbur olmak, ufkumuzu sığlaştırdı. Otuz"kırk seneden beri aynı lider kadrosunun munkabız çekişmeleriyle geçen iç siyasetimiz, Türkiye'nin gerçek vizyonunu idrak edebilmemizi engelledi. Türkiye, nâdir istisnalar hariç tutulursa en zaafiyetli hâlinde bile bünyesinde mevcut bulunan özgül ağırlığı, dış siyâset haline getirememiş olmanın sıkıntısını çekiyor. Eğer Türkiye'nin özgül ağırlığı dış siyâsetine aksettirilebilmiş olsaydı bugün Avrupa Birliği'ne girmek için sancılanan bir ülke olmaktan çok, Türkiyesiz bir Avrupa Birliği'nin başarı şansının tartışıldığı bir siyâsî iklimde yaşıyor olurduk.

Türkiye, yeni değil, yıllardan beri dış göç kabul eden bir ülke; sadece eski Osmanlı hudutlarının sancılandığı coğrafyadan başka bütün periferisinden göç alıyor. Bu olguyu yorumlamakta doğrusu biz "içerdekiler" bile zaman zaman şaşkınlık geçiriyoruz. Bu ülke, iki yüz seneden beri aydınları tarafından, "burada adam yerine konulmaktansa Frengistan'da ayakkabı boyacısı olmak yeğdir" küfrüne muhatap kaldı. Bardağın dolu tarafını görmezden gelmek, bizde zamanla mazoşist bir alışkanlık haline geldi.

İşin en güzel tarafı Türk halkının bu konuda aydınlarından daha incelikli ve etraflı düşünebilmesidir. Bir imparatorluk bakıyyesi olduğumuz hakikatini Türk halkı, "şüphesiz ilmiyle değil; ama "irfânı" ile" okumuş çocuklarından daha iyi kavramıştır; son iki asırdan beri Devlet"i Aliyye'nin siyâsî hudutları Anadolu'ya doğru geriledikçe, serhatlerden koparak Anadolu'ya ilticâ eden nüfûsumuz, bu topraklarda en azından can, mal ve ırz emniyeti, yiyecek bir lokma ekmek bulabilmişti. Bugün hiç de hoş olmayan bir gerekçeyle de olsa yeniden eski serhaddimizden Anadolu'ya doğru yeni bir misâfir akını ile karşı karşıyayız; seçim curnatasının en hararetli zamanında bulunsak bile Türk halkı, uzaklarda oturan yakın akrabalarına samimiyetle kucağını açıyor; devletimiz "tam da kendine yaraşan bir vakur bir inisiyatifle" lâzım geleni icrâ ediyor. Avrupa Birliği ve NATO üyesi nice "kuşkonmaz" müttefikimiz, bu talihsiz insanlara yardım hususunda armudun sapı"üzümün çöpü hesabıyla nekeslik ederken Türkiye âdetâ genetik yapımıza işlemiş bir hasletle 40 bin misafire kapılarını açmakta tereddüd göstermedi.

Türkiye bu işte; biz "içerdekiler", Türkiye'nin bu güzel çehresine meclûb olduğumuz için, onca hoyrat davranışına rağmen Türkiye'yi sevmekten ve ona kötü lâf iliştirmekten sakınıyoruz. Türkiye, özellikle insanına ve halkına karşı sorumluluklarını hatırladığında güzelliği soluk kesiyor.

Şimdi çorbada bizim de tuzumuz olmalı. Zaman okuyucularına Kosovalı misafir kardeşlerimize yardım etmek hususunda telkin ve tavsiyede bulunmaktan hayâ ederim. Eminim ki onlar gereğini ve kendilerine yakışanı "miktarı önemli olmaksızın" yerine getirmek hususunda ne yapacaklarını iyi bilirler.

Hoş geldiniz aziz misafirlerimiz; memleketinizin yerini tutmasa bile dostlar arasındasınız ve ekmeğimizi sizinle bölüşmekten şeref duyarız.

Estetik fukarası bir seçim kampanyasının ardından

Bugün "arife" yarın seçim; siyasi partilerimizin seçim kampanyalarını değerlendirmek için en uygun zamandayız.

Meclis'te temsil edilen partiler, bizzat kendilerince inşa edilmiş o tuhaf mantığa göre eşit şartlarda yarışabilmek için kamu Hazinesi'nden, kaç trilyon olduğunu bilmediğim müthiş meblağlarda para yardımı aldılar ve seçim kampanyalarında bu Hazine fonlarını cömertçe kullandılar. Vergi mükelleflerinin cebinden alınarak siyasi partilerin kasalarına aktarılan bu külliyetli meblağın, gürültü, plastik kirliliği, nobranlık, görgüsüzlük ve estetik fukaralığı olarak yeniden vergi mükelleflerine dönmüş olmasına bir türlü katlanamıyorum.

Şehirlerin tavanı, birbirinden zevksiz tarzda tasarlanmış plastik poşetlerle bir ahir zaman çöplüğünü hatırlatıyor. Caddelerde Hazine parasıyla tutulmuş iri arabalar, sonuna kadar açtıkları cızırtılı hoparlörlerle en iptidai, çocukça ve itinasız siyasi sloganlar haykırarak günlerce dolaba koşulmuş gibi dönüp durdular. Bağırmaktan yorulduklarında, güya halkın pek bayıldığını sandıkları piyasa şarkılarını, -üstelik sözlerini acemice tornistanlarla lider yağcılığına çevirerek kepaze ettikleri- o estetik düşkünü yaveleri bangırdattılar. Kaldırımlarda dağıttıkları el ilanları, broşürler, bildiriler de şaşılacak derecede imladan, zevkten ve estetikten nasipsizlikte birbiriyle yarış halindeydi.

Bu seçim kampanyası esnasında bu memlekette "fotoğrafçı" olmadığını; ancak vesikalık fotoğraf çekmek ve bunları fotoğraf kağıdına basmakla geçimini sağlayan bir iş kolunun varlığını da hayretle gördük. Tebessüm etmek yerine "sırıtan" aday fotoğraflarını gördükçe köylü zevkinin şehirlerde nasıl egemenlik tesis edebildiğini daha yakından fark ettik. Eline bir kalem alarak bilgisayarlı bir masanın koltuğuna oturan veya elindeki kalemle ilkokul çocuklarının havaya yazı yazmalarını andıran naif kurgularla objektif önünde poz kesen adayların aslında seçmenlerini ne kadar küçümsediklerini hissettik.

Gazetelerde yayınlanan çoğu parti reklamlarında, neredeyse her cümlede seçmene "sen" zamiriyle hitap edildiğini görünce tüylerimiz diken diken oldu: "Daha ne kadar sabredeceksin? Oyunu bize ver! Bu beceriksizleri denemekten bıkmadın mı? Gücünü kullan!" gibi propaganda cümlelerindeki sathi samimiyet ifadelerinin ardındaki samimiyetsizlik irkilticiydi ve iticiydi.

Mitinglerinde meşhur bir türkücünün rayicine sığınan bir siyasi partinin düştüğü hata, bence daha acınası nitelikler taşıyordu. Türkü sözlerini aksanla telaffuz eden ve her daim burnunda et problemi olduğu intibaı veren ve eti penseyle sıkılıyormuşçasına bir "saund"la icra-yı sanat eylemeyi marifet zanneden bir türkücünün şehir şehir gezdirilmesiyle murad olunan şey, bana göre "kampanya"dan çok "kumpanya"yı andırıyordu.

Paraysa para, imkansa imkan; peki bu köylülüğün, bu zevksizliğin, bu iptidailiğin sebebi ne? Dereyi geçip de çayda boğulmanın bundan daha sarih bir örneği gösterilebilir mi?

Türkçeyi doğru konuşamayan, aksana yüklenmeyi marifet sayan, giyinmesini, oturmasını, bir fikri nezih tarzda müdafaa etmesini bilmeyen, "vücut dili" kullanacağım derken gülünç durumlara düşen, kendini ifade eden ve takdimden aciz kişi ve kurumlara bir seçmen nasıl güvenilebilir; kaldı ki bu nitelikler "usul"e dair şeyler. Usul safhasında bu kadar kalitesizlik sergilemeyi başarabilenlerin "esas"tan imtihana girmeye hakkı olabilir mi?

Bu memlekette iyi sanatçıların nesli henüz kesilmedi; ama bu birikimi siyaset sathına aksettirmekte partilerimiz başarılı olamadı. Seçimlere estetik bir boyut katmakta hepsi de birbirinden beceriksizdi. Yarınki seçimler, demokrasi tarihimizin vergi mükelleflerinin parasıyla finanse edilmiş ve estetik düşkünü, en itinasız, en kaba-saba kampanyalarına sahne olmuş bir seçim olarak tarihe geçecek.

Esasa gelince; şu bir ay zarfında bir siyasinin sarf ettiği hatırlanmaya değer bir cümle bulabiliyorsanız o meseleyi ayrıca tartışırız.

Yine de hayır ve uğur getirmesini temenni edelim; hayrolur inşaallah!

"Kerpiç kulübe"den "koruk üzüm" düşünceleri

Bu yazıyı aslında cumartesi günü, seçimden bir gün önce okuyacaktınız; ama sandığa gitmeden bir gün önce sizde siyaset soğukluğuna yol açabilecek bir ana fikir ile sizlere hitap etmeyi içime sindiremedim. Bu saatlerde seçimin sona ermesine rağmen sonuçları henüz netleşmemiş olduğu için dar manada "aktif siyaset" hakkındaki vehimlerimi sizlerle bölüşmek istiyorum.

Siyasetin "fırkacılık" boyutuyla bir partizan sıfatıyla haşir-neşir olmak, gençliğimizde -belki de gereğinden fazla- tattığımız heyecanlardandı. 12 Eylül fırtınasından birkaç yıl evvel bu heyecanın pörsüdüğünü ve yerini usulca "okumak, düşünmek ve yazmak" eylemine terk ettiğini fark ettik. "Memleket kurtarma"nın daha şahsi, daha alayişsiz, daha içe dönük; ama mutlaka daha verimli bir şekli olarak "okumak, düşünmek ve yazmak", toplu halde hareket etmeyi gerektirmiyordu. Cemil Meriç merhumun "fildişi kule"si kadar olmasa bile en azından bizim neslin mühimce bir kısmı, derme-çatma da olsa kendi "kerpiç kulübe"sini inşa ederek bir ipek böceği tevazuu ile kozasında didinmeyi daha efdal buldu. Bizim kuşağın talihlilerine

"okumak, düşünmek ve yazmak" lezzetini hatırlatmakta emeği geçtiği için Taha Akyol'u buracıkta şükranla anmak bir borçtur.

O demden sonra aktif siyaset bize niçin "terfi kaybı" gibi göründü; belki Nef'i'nin, "Ben bu haletle tenezzül mü ederdim şiire / Neyleyim kurtulamam ta'b-ı heveskarımdan" buyurduğu veçhile siyaset realitesinin tabiatımıza uygun olmadığını fark etmiştik, belki uzanamadığımız üzüme "koruk" diyebilmenin hesabı içindeydik ama bugün hepsi de okur, düşünür, yazar cümlesinden olan bu neslin siyasete "müstağni" duruşu da bir vakıadır.

İstiğna makamında karar eylemek, bir kere ele geçirildiğinde ilelebet kişiye istiğna konforu sunan bir mevkii değil; şaşıya "şaşısın" diyebilmenin de bedeli var; boğaz dokuz boğum ama, art niyet taşımadığından emin olunan kişilerin sözü de o nispetle dokuz misli ağırlıklı olsa gerek.

Siyaseti küçümsemek, "bize birkaç numara ufak geliyor" kibriyle kerpiç kulübelerimize çekilip dudak bükmek ne haddimize; dünyasının cidarlarını kitap yapraklarıyla inşa edenlerin, yazı satırlarında bulmağa alışkın olduğu fikir istikrarını siyasetin kaypak zemininde bulamamak endişesi demek daha doğru olur. Siyaset, geniş manasıyla mübarek bir meşgale; tabii siyaset erbabının da bu sıfata uygun evsafa sahip olması kaydıyla. Türkiye'de fiili siyasetle uğraşmak isteyenlerin illa ki bir liderin ayak divanına kapıkulu yazılmak gibi sevimsiz bir mecburiyete ram olması fecidir. Küskünler hareketini başlatanlarla zamanlama hatasına duçar oldukları için istihza ettik ama çok mühim bir doğruyu yanlış zamanda da olsa seslendirmişlerdi. Bu gidişle lider oligarşisinin lider aristokrasisine dönüşmesi bile mümkün ve mukadderdir.

Dünkü seçimde yine, nadir istisnalar dışında lider oligarşisinin sadakatinden emin olduğu kişilerle tertip ettiği listeler yarıştı ama eminim ki şu anda bile "kararsızlar fırkası", açık ara ile birinciliğini koruyor olacaktır. Bu bizim kaderimiz; son iki seçimde de hangi partiye oy vereceğimi kararlaştırmak için sancıyla öfke arasında kaç defa gidip geldiğimi hatırlamıyorum. Demokrasilerde seçim çaredir, bizde ise "kapan" görevi görüyor; kendimi hep kıstırılmış, seçme hakkı değil ama tercih etme hakkı ketmedilmiş hissettim.

Oscar Wilde, "De Profundis"inde şöyle diyor: "Bilmeliyiz ki iki dünya vardır: Söz açılmadan var olan dünya; buna reel dünya derler; çünkü onu görmek için konuşmaya lüzum yoktur. Öteki de sanat alemi! Söz açılması gereken bu alemdir; çünkü söz açılmazsa var olamaz". Hamdolsun ki bütün kapsayıcı ve "tirani" tabiatına rağmen, siyasetin dışında, ona rağmen derin güzelliklerin terennüm edilebileceği bir dünya var ve o dünyayı fark etmiş olmak bile, başlı başına bir dünya saadetidir.

Hamdolsun!

"Köylülük" vakıasına soğukkanlı bir yaklaşım

Bir Zaman yazısında "köylülük"ten bahsetmiştim; son seçim kampanyasında şahit olduğumuz estetik sefâletten yakınırken,

"Tebessüm etmek yerine sırıtan aday fotoğraflarını gördükçe köylü zevkinin şehirlerde nasıl egemenlik tesis edebildiğini daha yakından fark ettik (...) Paraysa para, imkânsa imkân; peki bu köylülüğün, bu zevksizliğin, bu iptidailiğin sebebi ne?" cümlelerindeki köylülük ve köylü kavramları bir okuyucumu incitmiş; nâzik bir mesajla da incindiğini belirtmiş.

Bundan birkaç yıl önce, dünyanın en nâzik, umûr□ı hâriciyeye herkesten ziyâde riayet eden ve sözünü dirhemle sarfeden bir ağabeyim de buna benzer bir müşkülle karşılaşmıştı. O da mahalli gazetelerimizden birinde yazdığı bir makalesinde "köylülükten" yakınmış ve yukarıda tırnak içinde iktibas ettiğim cümlelerle tamamen aynı çerçevede olmak üzere derdini anlatmaya çalışmıştı. Ne var ki bu büyüğümün muhatabı, benim okuyucum kadar anlayışlı ve zarif çıkmadı; şehrin Zıraat Odaları Birliği Başkanı olmaktan aldığı bir cesaretle olsa gerek meseleyi mahkemeye intikal ettirmeğe, gazeteyi tekzib etmeğe, hattâ yazarın memur oluşundan hareketle vilâyet nezdinde şikâyette bulunmağa kalkıştı. O günlerde bu tepkiye hem gülmüş, hem de düşündürücü bulmuştuk. Neticede iş mahkemeye intikal etmedi ama eğer dava açmış olsaydı herhalde adliye tarihimizin en garip davalarından birisini teşkil etmiş olacaktı.

Köylü olmak değil de köylü kalmak...

Zaman'daki yazıyı hatırlayanlar, yazının siyâk u sibâkından köylülere dönük bir hakaret anlamı çıkarılamayacağını da teslim edeceklerdir; köylülük sosyolojik bir kategoridir ve gerek hâlâ köyde yaşayan, gerek şehre göç etmiş köylü menşeli kişileri kapsamaz. Köylülük, şehir vasatında köy değerlerini savunmaya, yaymaya, yerleştirmeye kalkışan ve bu yolla şehrin âhenk ve nizâmını, şehirde üretilen değerleri, şehrin gerektirdiği sosyal münasebet tarzını küçümseyen bir inat tavrının adıdır. Verdiğim örneğe göre köylülük, bu çerçeveyi kasdeden bir yazıdan ötürü hakarete uğradığını zannederek bağırıp çağırmak tavrıdır; şehirlilik ise, □okuyucumun yaptığı gibi□ açıklanmaya muhtaç hususlarda ilgili yazara nâzik bir mesaj göndermektir. Adını açıklamayacağım okuyucuma fevkalade nazik ve edepli tepkisinden ötürü teşekkür ediyorum; bu nezaketi ve inceliği gösterdiğine göre, bu kavramın kapsamına girmediği için kendisini müsterih hissetmesi gerekir. Ben doğma büyüme şehirliyim; şehirlilik, benim mensup bulunduğum sosyolojik kategoriyi gösteriyor ama meselenin kategorileri aşan bir tarafının varlığını yakından biliyorum.

İki köylü, iki insan

"Haydar Enişte" bir köylüydü. Askerlik çağına girinceye kadar hayatı köyde geçmiş, sonra şehirde işe girmiş ve eski semtlerden birine iki göz oda çevirerek yuva kurmuştu. Bizim

sülâlede herkes müttefiktir ki Haydar Enişte, nezaketi, terbiyesi, inceliği ve hüsnüniyeti ile adam gibi bir adamdı. Evi, giyimi, kuşamı belki hâlâ köy standartları civarında bulunmasına rağmen ipek gibi yumuşak tabiatı ile kendi iklimini sıcaklaştırıyordu. Genç denilecek bir yaşta rahmete intikal etti ama onun hepimizin zihninde bıraktığı intibâ, tek kelimeyle "güzellik"ti.

Haydar Enişte köyde doğmuştu ama tam bir şehirliydi. Allah ona rahmet etsin. Benim yakın arkadaş ve dostlarımın kısm□ı âzâmı köy menşe'li; Anadolu'da bir ucu köye yaslanmayan aile nâdirattandır. Köy menşe'li olmak, köylü olmak başka şey; şehirde yaşadığı halde köy değerlerine sarılarak kabalığa, nezaketsizliğe, nobranlığa tevessül etmek başka.

Profesör ... Bey de büyük ihtimal köy menşe'liydi ama, kendisini tanıdığım oniki seneden beri hâlâ tam bir "köylü" olduğunu üzülerek belirtmeliyim. Devlet bursuyla yıllarca Avrupa'da kalmış olması, bir ecnebi hanımla evlenmesi, profesörlüğe terfi etmesi, hayatının her kısmında asrî îcaplara ve modern teknolojinin gereklerine itaat etmesi onu hiç etkilemedi. Kendisine sorulsa köylülüğü müdafaa etmezdi belki ama hâli, tavrı, davranışları, tepkileri, diğer kimselerle kurduğu ilişkilerin tarzı itibariyle o tam bir köylü; kaba, saygısız, zevksiz, nobran ve dünyayı siyah□beyazdan ibaret kabul eden dünya görüşüyle "köylü"lüğü hak ediyor.

Aynı îtinasızlığı yedi göbekten İstanbullu biri de yapsa yaptığı işin niteliği değişmez aslında; köylülük böyle bir şey.

Şehirli züppeliği mi?

İşte bu çerçevede şimdi Türkiye'de köylü ve şehirli olmanın sosyolojik mânâsına gelebiliriz. Yaşadığım topraklar yuvarlak hesapla beşbin seneden beri, bugün şahit olduğumuz cinsten bir nüfus hareketliliğine sahne olmadı. Otuz sene önce Türkiye'de nüfusun takriben yüzde 70'i köylerde yaşıyordu ve köyden şehre göç oranı hayli düşüktü. Bu otuz yıl zarfında köyler boşaldı, şehir nüfusu arttı; şimdi, □yine takribi rakamlarla□ nüfusumuzun yüzde 65'i şehirlerde yaşıyor ve bu göç vâkıası hâlâ devam ediyor.

Şehir, insan münasebetlerinin daha girift olduğu bir yerleşim yeri; şehirde yaşamak, köyde yaşamaktan daha fazla hukûkî problemle karşılaşmak anlamına geliyor. Haberleşme imkânları geniş, ulaşım kolay, hayat standartları yüksek; şehirler tabiattan kopuk yaşıyor; kültür, sanat, sanayi, eğitim, muaşeret kısaca medeniyet dediğimiz insanlık birikimi, tabiatı icabı şehir ortamında geliştirilebiliyor; şehirlerde daha fazla kurum var; şehir hayatı gündelik konuşma dilinde bile daha fazla kelime hazinesine sahip olmayı gerektiriyor ve üstelik şehirler insanların köye nisbetle daha sıkışık, daha içiçe yaşaması gerektiği yerler. Bütün semâvi dinler, şehir hayatını esas alan bir zemin üzerine istinad ediyor. Kur'an□ı Kerim'de sosyolojik bir kategori olarak "Bedevilik" övülmüyor, tam aksine yeriliyor. Kısaca şehir ortamı, insanın kendini yenilemesine, aşmasına, tâzelemesine ve sahnını genişletmesine imkân sağladığı için

gerekli. Köylülüğün karşısına şehirliliğin bir değer olarak konulması, "şehirli züppeliğinin" snob bir tezahüründen ibaret değil.

Diğer taraftan köyden şehire göçmüş bir köylü ailesinin ilk kuşakta şehire tam mânâsıyla intibak etmesi her zaman mümkün olmuyor; bazıları "üç kuşak" ölçüsünden bahsediyorlar. Dolayısı ile şehre gelmiş ilk kuşak köylü ailesinin birtakım problemlerle karşılaşması, şehir ölçülerine ve değerlerine göre davranmakta belli bir zaman için uyumsuzluk geçirmesini tabii karşılamak gerekir. Problem burada değil zaten; değişime direnmekte!

Köyün yüzyıllar boyunca kendi içine kapalı kalmasının köy ölçüleri içinde bir âhenk yarattığını, kendi dengelerini tesis ettiğini biliyoruz. Bu çerçevede köy hayatının da saygı duyulacak değerler ürettiğini kabul etmek gerekir; ama köy ölçeğinde. Otuz yıl içinde nüfusunun neredeyse üçte biri köyden şehire göçmüş bir toplumda köy ve şehir değerlerinin çatışmasını da tabii bulmak mümkün; burada inat meselesi haline getirilmemesi gereken husus, şehir hayatını bir köylü gibi yaşamaktır.

Türk Rönesansı şehirde başlar; köyde değil

Başta İstanbul olmak üzere bütün büyük şehirlerimiz bu hızlı göçün sarsıntısını yaşıyor. Otuz□kırk yıl önceki şehir normları, şehirli değerler de alt üst oldu; bu hareketlilik içinde yeni şehirli değerler üretmek ve ona itaat etmek gibi bir meseleyle başbaşayız. Türkiye şu anda bu değerlerin henüz inşâ halinde olduğu bir herc ü merci yaşıyor; bu ortamda şehirli değerleri savunmak bazen sevimsiz intibâların doğmasına yol açabiliyor.

Günün birinde yeniden bir Türk Rönesansı doğacaksa bunu şehirli Türkler, Türk şehirlerinde gerçekle

MHP

MHP'nin aldığı sonuç, hemen her yerde oturma odasına giren kamyon kadar şaşkınlık uyandırdı; ekmeğini bu işten kazananlar, siyasiler, siyaset ilmiyle uğraşanlar gibi ben de bu derin sürprizi sezemedim. Arkadaşlarla yaptığımız tahminlerde MHP'nin barajı geçme ihtimalini hep düşük gördüm; halbuki hemen herkes MHP'nin barajı rahat geçeceğini söylüyordu. Şimdi açıkça görüyor ve itiraf ediyorum ki MHP hakkındaki tahminim, tahminden ziyade temenniye yakındır. İlk ciddi ve demokratik kurultayını bir buçuk sene önce yapan MHP'nin, milletvekili sayısı itibariyle çoğunluğu kılpayıyla kaçırmış olmasının bende güzel bir sürprizden ziyade, dar vakitte gelen külfetli bir misafir etkisi uyandırdığını itiraf etmeliyim.

Kötümserliğimin MHP camiasında suiniyete hamledilmesinden ziyade bir umumi teyakkuz endişesine yorulmasını tercih ederim; Hüseyin Gülerce'nin perşembe günü yaptığı yorumdaki "MHP'nin Parlamento'ya birinci lig oyuncularını getirdiğini sanmıyoruz" fikrine katılıyorum.

Gerek hükmi şahsiyetiyle, gerek şahıs itibariyle hiçbir MHP mensubunu henüz icraata başlamadan şevksiz bırakmayı düşünemem bile; böyle bir nezaketsizliği, eski gönül alakaları ile bağlı bulunduğum bir camiaya değil, hiçbir siyasi teşekküle reva görmem. Ben bu neticeyi, millet tarafından MHP'ye tevdi edilmiş bir, harcama limiti sınırsız bir kredi kartı olarak değerlendiriyorum; MHP'nin muvazzaf kadrosu bu krediyi sadece doğru, hesaplı ve tutumlu değil; ancak "mükemmel" bir tarzda kullandığını gösterdiğinde liyakatini ispat etmiş olacaktır; çünkü MHP'ye oy ve gönül verenlerin beklentisi hayli yüksektir. Diğer partilerin bünyesinde rastlanabilecek ve kamuoyu tarafından anlayışla karşılanabilecek sıradan bir aksaklık, MHP'ye kredi açan insanlarda aynı toleransla karşılanmayacaktır. Halbuki MHP, otuz küsur yıllık mazisine rağmen karizmatik liderinin vefatından sonra sancılı bir kongre dönemi geçirmiş, tek başına girdiği bir seçimde barajı ilk defa geçmiş ve seçmenin ördüğü psikolojik duvarı ilk defa yıkabilmiş bir parti; bu süreçte "birinci lig" oyuncularından çoğunun mevkii itibariyle partiden uzaklaşmış olmasını da tabii karşılamak lazım ama zannımca bu hafifletici sebepler bile MHP'yi hata yapma lüksünden mahrum bırakıyor. Bu nokta, MHP'nin en güçlü ve en müdafaasız tarafını teşkil etmektedir zira MHP, kendisine mevki itibariyle "merkez"i seçmesine rağmen diğer merkez partilerinin zıddına etik değerler çıtasını kendi eliyle yükseğe koymuş, siyasette ideal sahibi bir heyet; bu farklılık onda muhtelif zamanlarda şaşılacak derecede metanet ve aynı ölçüde zaafiyet tesiri yapabilir.

Bugüne kadar hiçbir parti hakkında bu derecede "ilgili" yazı kaleme almadığımı hatırladığımda, bu değerlendirmenin parti içi bir mesele hakkında dışarıdan ahkam kesmek gibi bir görüntü verme ihtimalini gözden ırak tutmuyorum; daha işin başında kötümser kehanetler savurarak, bunlardan bir veya birkaçının doğru çıkması halinde "ben söylemiştim" diyebilme hesabında değilim; tam aksine MHP'nin "vücut dili"ne ve ondan beklenen büyük ümitlere münasip şekilde Türkiye'nin yönetiminde başarılı olmasını diliyorum.

Tahmin edilememiş olsa da MHP'nin barajı gürül gürül geçip Türkiye'nin ikinci partisi olmasının, şu noktadan sonra "işin kolayı" olarak değerlendirilmesi gerekir. İşin zoru şimdi başlıyor: Bu zor vazifede MHP'yi ne türlü müşküllerin beklediğini görmek için kahin olmak da gerekmiyor. MHP, iktidar gömleğini düğmelerken, sadece ilk düğmeyi doğru iliklemekle iktifa edemez; bütün düğmeleri doğru iliklemeye mecbur ve hatta mahkum.

Seçimin galibi yok!

Doğruyu bulmanın iki yolu var; ya başkalarının tecrübesini dikkate alacaksınız veya bizatihi siz kendi tecrübenizin serüvenini yaşayacaksınız; kağıt üstünde heyecan verici görünse de ikinci yol pahalı, zaman kaybettirici ve bir süre sonra insanda doğruyu bulma şevkini kırıcı bir usul. Akıl, daima birinci yolu izlemiştir.

CHP hep ikinci yolu tercih etti ve yıllardan beri lehte veya aleyhte olsun hakkındaki tenkitlere kulak tıkadı; başkalarının tecrübesine kendini kapadı ve siyasi çizgisinin ecrini feci bir akıbetle ödeyerek barajın altında kaldı.

Doğrusu hayli zamandır benim gözümde CHP "anakronik", yani kendi zamanını kaybetmiş, yanlış zamanda duran bir partiydi. Doksanlı yılların Türkiye'sinde tek parti avadanlıklarına rağbet göstermek ve soğuk savaş yıllarının ideolojik verilerine dayanarak iktidar mücadelesinde hırçınlığa tevessül etmek, CHP'nin "şimdiki zaman"ı idrak etmesini önlüyordu; CHP'nin doğruluğunda ısrar ettiği koordinatlar onu şimdiki zamana göre "gerici" bir pozisyona mıhlayıp bırakmıştı; bu aleni gerçeği fark edememek CHP'ye pahalıya mal oldu. El alemi gericilikle itham ederken Parlamento dışında kalmanın anlamı, gericiliğin yükselişi değil, kendi geriliğini görememektir.

28 Şubat süreciyle birlikte CHP'nin çok ciddi bir sahih temsil imkanına kavuştuğunu zannediyordum. CHP, 28 Şubat kararlarını en azından zımnen tasdik ederek atanmış yöneticilerin devlet siyasetini desteklerken, 95 seçimlerinden sonra ilk defa kendi mantığına göre tutarlı bir iş yapmış oluyordu; ama sadece atanmışların politik çizgisinde kalmak CHP'ye yüzde onluk barajı geçecek takatı vermedi. Halbuki iddia edildiği gibi CHP, hala Atatürk'ün kurduğu parti olarak kalabilecek zihni manevra kabiliyetine sahip olduğunu gösterebilseydi bu akıbete duçar kalmazdı; çünkü Atatürk CHP'yi "sol" nitelikli bir parti olarak değil, "tek parti" olmanın ihtiyaçları üzerine bina etmişti. Şimdiki CHP'nin, "Atatürk'ün partisi" yorumu "tek parti" sığlığına mahkum kaldı. CHP'nin "Atatürk'ün partisi yorumu eğer "Atatürk yaşasaydı bugün sosyal demokrat çizgide siyaset yapardı" ön kabulünden yola çıkarak çağdaş manada sosyal demokrat siyaset yapmak ise, bu faraziyenin icabını yerine getirmedikleri açıktır; buna mukabil şimdiki CHP'liler, siyasette "rantiyer" olmayı tercih ettiler. Seçimler için bastırdıkları propaganda afişinde Atatürk'ün ismini ve resmini kullanmaları, samimi Atatürkçülük değil aslında "rantiyer" tavrıydı. Bu kaba hesabın barajdan dönmesi, Atatürkçülüğün geleceği namına ümit vericidir.

Bu seçimi kaybedenler kadar kazananların da sakin kafayla masaya oturup kendini sigaya çekmesi gerekiyor. ANAP liderinin "bu sonucu hak etmedik" değerlendirmesinin -mizahi yükü bir yana bırakılırsa- doğru olduğu bir taraf var: ANAP, beğenilsin-beğenilmesin siyaset yaptı; keza DYP ve FP de öyle. Buna mukabil DSP ve MHP, denizin cezir anında bir kaya ağırlığıyla hareketsiz kalmanın avantajıyla ödüllendirildiler. DSP, yarını meçhul bir parti, hala "tek kişilik gösteri"; izlediği sol siyasetin CHP'den daha tutarlı olduğu söz götürmez; ama nereden bakılsa nisbi bir üstünlük bu. Buna mukabil yazar-çizer ve entelektüel takımının samimi gayretleri, ÖDP'yi küsürattan daha yukarı taşıyamadı.

İnanılmaz; fakat gerçek. Siyasi yelpazenin sol cenahında hala kocaman bir temsil deliği var. Vaktiyle Mehmet Ali Aybar'ın TİP çizgisi, kesintiye uğratılmasaydı Türkiye'de sol düşünce bu derece siyasi temsil zaafına uğrar mıydı, tartışılır!

Temenni ederiz ki bu, Türkiye'nin şahit olduğu son "siyasetsiz seçim" olsun; partiler kımıldamayınca bu defa seçmen kımıldadı ve sükuneti, mümkün olabilecek en "makul aşırılık"la dağıttı.

Seçimin galibi yok; mağluplar yavaş yavaş kendine geliyor, galipler "avans"ı kar zannederlerse temsil krizi uzayıp gider. Özal'ın ölümüyle yerinden oynayan taşlar, hala gediğine oturmadı.

1999

31 Mayıs

Maalesef ruhu yok! Zaman Gazetesi

29 Mayıs

Tabiat tarihi müzesi! Zaman Gazetesi

24 Mayıs

Fenerbahçe nasıl başarılı olabilir? Zaman Gazetesi

22 Mayıs

Borsa'ya ve Fener'in durumuna dair Zaman Gazetesi

22 Mayıs

Yeni milliyetçiliğin yükselişi! Aksiyon Dergisi

17 Mayıs

Taşranın çerağları pırıl pırıl Zaman Gazetesi

15 Mayıs

Evvela şahsiyet, sonra kalite: Kafi! Zaman Gazetesi

10 Mayıs

Tartışmacı arkadaşlara başarılar dilerim! Zaman Gazetesi

08 Mayıs

Ha gayret çocuklar!.. Zaman Gazetesi

08 Mayıs

Halk irâdesi kutsal mıdır? Aksiyon Dergisi

03 Mayıs

Sade suya tirit bir yazı Zaman Gazetesi

01 Mayıs

Yeni çağın anarşistleri: "Hacker"lar! Zaman Gazetesi

Yeni çağın anarşistleri: "Hacker"lar!

Bilgisayar programlarının 1 Ocak 2000 tarihini algılayamamaktan ötürü ortaya çıkması muhtemel problemlerin boyutu ürküntü verici. Henüz sekiz on sene önce günlük hayatımıza giren bilgisayar, daha şimdiden azı dişlerini göstermeye başladı. "Digital kıyamet" adı verilen bu riski önlemek için iki yıl önceden tedbirler alınmaya başlandığına göre bu hengameyi ucuz atlatabileceğimizi tahmin edebiliriz; ama bilgisayar ekranındaki sanal dünyada bundan sonra hangi bubi tuzaklarının yolumuzu keseceğini asla bilemeyeceğiz. Büyük sinema ustası Stanley Kubrick'in o meşhur filmindeki (Uzay 2001 miydi?) kabus bilgisayar, yarın başımıza nelerin gelebileceğini hatırlatmıştı aslında. Şahsi bilgisayarların ağ yoluyla birbirine bağlanması ve alış verişten yangın alarmına, güvenlik sistemlerinden nakit hareketlerine, haberleşmeden bilgi aktarılmasına kadar hatıra gelmeyecek binlerce hayati fonksiyonun bilgisayarlarla denetlenmesi, yeni bir çağın başlangıcını işaret ediyor. XX. yüzyıla damgasını vuran transistör teknolojisi, daha şimdiden kağnı ve çıkrık kadar fersudeleşti. Belli ki önümüzdeki yüzyılda daha az yorulacak, daha çok haberleşecek ve şüphesiz daha az mutlu olacağız. Teknoloji düşmanlığı yapmak niyetinde değilim; ama teknoloji hızlandıkça ve genişledikçe, çok bariz tarzda insana ait olması gereken alanları kapsıyor. Bilgisayarların şu anda sunduğu kısıtlı sanal gerçeklik imkanlarının, yarın hangi insani gerçeklikleri örtebileceğini kimse, belki Bill Gates bile tahmin edemez.

XIX. yüzyılda yükselen vahşi sanayi kapitalizmi, karşısında kendisini aynı hırçınlıkla eleştiren anarşizmi buldu ve anarşistler felsefeden bombaya, sivil protestolardan sabotaja kadar ellerine geçen her vasıta ile dünyanın yeni çehresine karşı çıktılar. Bilgisayar çağının anarşistleri ise "Hacker" diye adlandırılan çılgın yazılım (software) ustaları oldu; Hacker'lar bilgisayarların sanal alemini en güçlü ve en yumuşak noktasından tehdit ediyorlar. Yazdıkları muzır yazılımları, ağ sistemi yoluyla bir anda bütün bilgisayar sistemlerine ulaştırabiliyor, sıkı korunan bilgi şebekelerine, banka hesaplarına sızabiliyor ve bilgisayarların yaptığı her şeyi tersine çevirebiliyorlar. Bugünlerde Türkiye'de bile bilgisayarların "çenesini kilitleyen" Çernobil virüsü de Hacker'ların eseri. İtiraf etmeliyim ki, yaptıkları işin zararı günün birinde

bana dokunsa bile Hacker'lara uzaktan uzağa sempati besliyorum; belki de bilgisayar ağlarının gereğinden fazla mantıklı, soğuk ve merhametsiz dünyası, Hacker'ların muzip haşarılıkları ve can yakıcı muziplikleri ile yumuşayıp beşerileşecek; belki de günün birinde büyük ihtimalle bir Hacker, insani mantık ve aklı taklid eden bir sun'i zeka yongası imal ederek bilgi dünyasına bambaşka bir istikamet vermeyi başarabilecek.

Bilgisayarlar dün sadece prestij aracıydı; bugün daktilo ve hesap makinelerinin yerini aldı, ticari hayata girdi; ama yarın sadece gündelik hayatı değil, bizi de yönetmeye başlayacak; daha şimdiden ışığı söyünmüş bir ölü gözüne benzeyen kararmış ekranıyla evlerimizde, bize rağmen bizi gözetlemeye, denetlemeye ve yönetmeye fırsat kollayan bir beşinci kol aparatı gibi pusuda bekliyor. Beş paralık telefon kablosu üzerinden bütün bilgisayarları bilgi otoyollarına çıkaran internet, bu gidişle televizyon yayıncılığını gölgede bırakacak yeni bir "medya" ejderhası halini alıyor; şimdilik bu alemde sadece tüketici sıfatıyla yer alıyoruz. Sanal gerçekliğin, bildiğimiz türden gerçekliğe dönüştüğü beyin odası kontrolümüz dışında.

Bilgisayar artık masum "atari" oyunları oynanan akıllı bir oyuncak görüntüsünden çıkarak gerçek kimliğine bürünüyor; koza çatlarken içinden ne tür bir kabusun çıkacağını kestiremeyişin tedirginliğini yaşıyoruz. "Bilgisayardan korunun" demenin manası yok; çare, çocukların yaptığı gibi, aleti açıp içine bakmakta.

Sade suya tirit bir yazı

Yirmi civarında siyasi partinin yüzde 22 küsurdan başlayıp binde bilmem kaça kadar azalan oy yüzdesinin teşkil ettiği tabloyu hatırlayın; sonra özel isminiz ve fikri içtihadınızla kendinizi bu karmaşık tablonun neresinde hissettiğinizi bulmaya çalışın: Solunda bir sıfırla temsil edilen küsurat partilerinden başlayarak ülke barajını aşmayı başarmış beş partiye kadar uzanan bu siyasi skala içinde herhangi bir noktayı işaretleyip, "işte ben buradayım" diyebilenlerden iseniz mutlu olmanız gerekir. Demokratik teorinin en "ince yanı" temsil unsurunda yatıyor. Mutluluğunuzu gölgelemek istemem; ama hakikat, "yuvarlama" tarzda temsil edildiğimizden ibaret.

Bu seçimde işimiz biraz daha kolaydı; bir batında dört partiyi birden çentikleme fırsatı olduğu için "çoktan seçmeli" bir tercihler demeti bulduk önümüzde. Tasnif sistemi, bir batında ne kadar seçmenin kaç partiyi tercih ettiğini gösterebilme inceliğini sunmuyor; zannımca kapalı oy verme hücresinde bütün aklı karışıklar hemen hemen aynı tarzda davrandı ve layıkıyla temsil edilememenin tatminsizliğini, farklı partilere oy vererek teskine çalıştı; bütün sandıklarda aynı partiye oy verirken eli titremeyen mutlu ve kararlı seçmen sayısını gerçekten bilmek ve onlar gibi davranabilmek isterdim. Galiba bu sadece gençlerin ve siyasi tercihi kemikleşmiş "kesin inançlı" seçmenlerin bölüşebildiği bir saadettir.

"Armudun sapı, üzümün çöpü var" tedirginliği, belki geçirdiğimiz her seçimden ziyade bu seçimlerde ön plana çıktı. Gazetelerin pazar ilavelerinde yayınlanan o garip karakter testlerini cevaplandırmaya kalkışanlar, bu tatminsizlik hissini daha iyi anlayacaklardır. Testi hazırlayan uzman (?), cevaplandırmanızı istediği sualin seçeneklerini sıralarken aslında sizin seçme hürriyetinizi de fark ettirmeden tahdit etmiştir, halbuki size göre sualin, testi hazırlayan uzman tarafından öngörülmemiş bir başka cevabı vardır. Ne var ki siz, testi cevaplandırmaya niyet ettiğiniz anda testin mantığına da itaati kabul ettiğiniz için, "kendi cevabınız"ı verebilme hakkından vazgeçmiş sayılırsınız. Vereceğiniz cevap sayılacak, ölçülecek ve sınıflandırılacaktır; elmalarla armutların toplanamayacağını çocuklar bile bildiğine göre, uysal ve itaatkar davranarak her testte kendiniz gibi olmak hakkından vazgeçmeniz şarttır. Çünkü aslında sizi "kendinizi tarif ettiğiniz gibi" tarif ve kabul eden bir ölçme ve değerlendirme sistemi henüz icat edilmemiştir; o yüzden eğer temsil meselesini hala ciddiye alıyorsanız, kendinize yuvarlatılmış temsil tablosu içinde bir yer aramak, önceden sıkı sıkıya çizilmiş sütun ve satırlar arasındaki tercih kutunuzu çentiklemekle yetinmeniz gerekecektir.

"Filan parti hizasına bir çentik atmak bana yetmez; ben o çentiğin yerine bir cümle, bir temenni, bir protesto ilave etmek istiyorum." diyebilme imkanınız yok; seçim tekniği buna elvermiyor ve o andan itibaren mutsuzluğa mahkum hale geliyorsunuz. Halbuki seçim sonuçları, aynı partiye oy veren bilmem kaç milyon kişiyi tornadan veya kalıptan çıkmışçasına aynı özellikleri gösteren, birbirine benzer kemiyetler olarak kabul ediyor.

Kendinizi sırf bir kemiyetten ibaret gibi kabul ettiğiniz oldu mu hiç; en son ne zaman?

Siyasi Partiler Kanunu'muz, gerekli şartlara riayet etmek kaydıyla sizin gibi aklıkarışıklara kendi partisini kurmak hakkını bahşediyor; o uzun dikey sütunlar ve yatay satırlar arasında bir çentik kutusu açma hakkı; kendi kabilenizin çetelesi.

Çok yakın bir dostum, "Seçimlerden bu yana sade suya tirit yazılar yazıyorsun" diye itham etti beni; belki de bu kendi kabilesini kaybetmiş bir gezginin mütereddit ayak izleridir.

"Beni Aşk" kabilesinin en son hangi vahaya konduğundan haberi olan varsa duyursun.

İSTİFA EDİNİZ: Az önce ÖSS imtihanının iptal edildiği haberi geldi ve YÖK Başkanı hadiseyi "Polisiye vaka" olarak niteledi. Skandalın niteliği, yüz binlerce gencin ve ailesinin sarsıntısına merhem olmuyor. Özür yetmez; YÖK ve ÖSS başkanından istifa etmelerini bekliyoruz.

Halk irâdesi kutsal mıdır?

Bilmem hangi seçim mağlubiyetinden sonra İsmet Paşa'nın "nankör millet" diye kahırla söylendiği rivayet edilir; söylemiş midir, söylememiş midir bilinmez ama

en azından İsmet İnönü gibi mantığını duygularına galebe ettirmekle tanınmış bir siyâsinin, kalbinden geçirmiş olsa bile inkisârını alenen böyle bir kelimeyle ifade etmiş olmasına ihtimâl verilemez. Ne var ki YDP lideri Hasan Celâl Güzel, partisinin 18 Nisan seçimlerinde aldığı sonucu hayal kırıcı bularak sert bir beyanatla partisini kapattığını ve siyâsi hayatına son verdiğini ifade edince, basında bu tutumunu eleştiren yorumlara tesadüf ettik.

Halkoyunun asla yanılmayacağı ve onun her tercihinde ince hikmetler bulunduğu yolundaki kanaat, klasik kültürlerden kaynaklanıyor. Roma geleneğindeki "Voix populi, voix Dei" müteârifesi, İslâm kültürüne "Halkın sesi, Hakk'ın sesidir" diye aksetmiş. "Efendimiz"in aynı mânâyı işâretleyen "Benim ümmetim dalâlette ittifak etmez" hadis□i şerifini de bu meyanda zikredebiliriz. Bu mânâ günümüzde demokratik teoriye de tıpatıp oturuyor; "Millî irâde"nin üstünlüğü, sadece seçmen çoğunluğunun irâdesini matematik galebe ile izah edilmekle kalmıyor, çoğunluğun irâdesine yarı kutsanmış bir doğruluk da izâfe ediliyor. Halkın tercihlerinin asla kritik edilemeyeceği yolundaki yaygın kanaat, işte buradan doğuyor olmalı

Müteârife, doğruluğu, hakikati apaçık meydanda olduğu için ayrıca isbatı gerekmeyen kabul anlamına geliyor; nâm□ı diğer aksiyom. İyi de halk irâdesinin yanılmazlığı niçin bir müteârifedir veya kısaca halkın ara sıra yanıldığı olmaz mı?

Bu yazı, işbu sual hakkındadır.

Hasan Celâl Güzel yanlış yaptı mı?

Artık siyâsi hayatımızdan çekilen Yeniden Doğuş Partisi'nin lideri Hasan Celâl Güzel, "bu halk için riske girmeğe, fedakârlık yapmaya ve siyaset gömleğini giyinmeye değmezmiş" meâlindeki sitemkâr bir final konuşması yaptığı için eleştiriliyor ama meseleye Sayın Güzel'in nokta□i nazarından da bakmak gerekir. Hasan Celâl Güzel, 28 Şubat sürecinin en kesifleştiği günlerde hukukun üstünlüğünü, güçler ayrılığı prensibini, yargının bağımsızlığını tek başına cesaretle savunmuş ve eminim ki onun gibi düşündüğü halde, onun gibi konuşmayı reelpolitiğe aykırı bulan çok geniş bir kitle tarafından zımnen (yâni kalben) desteklenmişti. Tabii Hasan Celâl Güzel bu fikirleri savunurken sözü yuvarlamak gereği duymadan açık adres ve isimler vererek konuşmuş ve bu yüzden mahkemelerde, suçun sübût bulması halinde bir değil, bir kaç Hasan Celâl ömrünün kifâyet etmeyeceği miktarda hapis cezası talebiyle dâvâya muhatap olmuştu. Çoğumuzun yaptığı gibi, "her doğruyu söyleme fakat her söylediğin doğru olsun" düstûruna sığınarak sükûtu ihtiyar etseydi, mutlaka kendisi için daha hayırlı bir iş yapmış olacaktı. Hasan Celâl Güzel susmak yerine konuştu, hakkında dâvâ açıldıkça doğru bildiğini söylemeye devam etti ve eğer yanılmıyorsam sâbitleşen ilk "cürm"ünden ötürü önümüzdeki günlerde hapishaneye girecek; hakkında o kadar dâvâ var ki, oradan ne zaman çıkabileceğini şimdiden kimse kestiremez.

Sayın Güzel'in bence tek kusuru, "beni ya hapishaneye göndereceksiniz, ya da Meclise" beyanında bulunmasıydı. Konuşurken milleti için konuştuğuna şahsen eminim ama bu

cümleyi sarfettikten sonra verdiği mücadele, sanki milletvekili olmak için uğraşıyormuş rengine büründü. "Milletvekili olmak istemek ayıp mı?" diye sorabilirsiniz haklı olarak; elbette değil ama söylemeseydi daha iyi olurdu sanıyorum. Belki de halkı, kendi durumu hakkında bilgilendirmek için kendine göre mâkul bir kampanya yürüttükten sonra seçilemeyince perdeyi huşûnetle indirdi Hasan Celâl Bey. Birileri belki, "sana mı kalmıştı Don Kişotluk etmek" diye gevrek gevrek güldüler, belki birileri Sayın Güzel'in çoğulcu demokrasi adına yaptıklarını hayalinden bile geçiremeyeceği için incinen vicdânı, "oh olsun, bu memlekette senden başka demokrat kalmamış mıydı?" diye sevindi.

Fakirsen aklından bile geçirme!

Türkiye'de Hasan Celâl Güzel'i tek başına milletvekili seçmeye yetecek kadar seven ve destekleyen elbette vardır ama bir partinin genel başkanı olmak, seçime bağımsız girmesini ahlâken imkânsız hâle getiriyordu. Bu durumda YDP'nin barajı geçmesinden başka ihtimâl yoktu ve seçmen YDP'ye bu krediyi tanımadığı gibi %1 nisbetini bile esirgedi.

Peki, bu davranışa "nankörlük" denilebilir mi?

Bu kelime, böyle bir durum için hayli sert sayılır ama YDP ve Hasan Celâl Güzel örneği, seçmen davranışlarını tahlil bakımından dikkate değer nitelikler taşıyor; seçmenin, nihai karar ânında genellikle pragmatist davrandığını söylemek mümkün; seçmenin son tahlilde güce, statü işaretlerine ve muktedirlik belirten alâmetlere saygı duyduğunu söyleyebiliriz. Sadece milletvekili seçilmek değil, siyâsi partilerin karar ve yürütme uzuvlarında görev almak bile hatırı sayılır miktarda iktisâdî güce ve onaylanmış ilişkiler desteğine ihtiyaç gösteriyor. Kısaca şunu söylemek mümkün: Çevresinde ne kadar iyi tanınsa, kendini ne kadar iyi yetiştirmiş olsa, eğitimi ve ahlâkî meziyetleri ne kadar mükemmel olsa da gariban ve yoksul bir kişinin siyâset basamaklarında yükselmesi fiilen imkânsız. "Şimdi rağbet güzel ile zengine" değer hükmü, ne yazık ki, sadece bir türkü sözünden ibaret değil. Böyle niteliklere sahip bir kişi, parti uzuvları tarafından adaylığa lâyık görülse bile, seçmenlerin bu tercihi onaylayacakları şüphelidir. Galiba Türk seçmeni, seçeceği kişinin vasatî itibarla "içlerinden birisi" olmasını pek hoş karşılamıyor veya şahsî zaaf işareti sayıyor; "kendine hayrı yok ki bana hayrı dokunsun" yargısının doğruluğunu en iyi bilenler, başta seçilenler olsa gerektir.

Ya "demokrasi fidelikleri"nin durumu?

İşin dikkate alınması gereken bir başka yönü, küçük partilerin önüne bir kâbus gibi dikilen "psikolojik baraj" faktörüdür. Söz konusu olan %10'luk Türkiye barajı değil, küçük partilere ilgi ve sempati duyan seçmenin, "iyi ama nasıl olsa barajı aşamazlar, aşsalar bile bu kadro ile başarılı olamazlar" şeklinde geliştirilen psikolojik mahkumiyettir. Son derece ilginç, dikkate değer ve emek mahsulü programlar geliştirmelerine rağmen %1 nisbetinin altında debelenen partilerin, siyâsette esâmisi okunmuyor. Bu yüzden, büyük partilerin, dipten gelen bu önemli dalgayı bir tehdit olarak algılamaması, netice itibariyle siyâsî iklimimizi fukaralaştırıyor:

Okur yazarlar arasında hayli rağbet bulan Liberal Demokrat Parti'nin başarısızlığı, sadece LDP'nin değil, siyâset iklimimizin de zarar hânesine yazılmalıdır. Kezâ Türkiye'de sosyalizmi güleryüzlü çehresiyle yeniden tervic etmek isteyen ÖDP'nin %1'in altında kalması da ümit kırıcı bir gelişme olarak görünüyor bana. Zor zamanda kimselerin yeltenemediği bir medenî cesaret göstererek 28 Şubat sürecini tenkid eden YDP ise, bu yükün altından doğrulamadığı için kapısına kilit asmak zorunda kaldı. Sonuçta yine adı büyüğe çıkmış partilerin mat, donuk ve beylik siyâset üslûplarına mahkûm kalmamız kayıp değilse nedir?

Demek ki (iyi insanlar+iyi fikirler) toplamı, siyasette önü açık bir parti anlamına gelmiyor; bu kadarcık nükteyi sezen nice kabiliyetli insanın, büyük partilerde siyaset yapmak için idealizmi tercih etmek yerine inceltilmiş taktiklerle büyük partilerde kendilerine kulvar aramalarını da bir kenara yazmalı.

Bilmiyorum artık şikâyet edip durmaya hakkımız var mı; siyâsetin soluduğu hava, böyle bir kapalı devre içinde nasıl tazelenir, kırk yıldan beri aynı yüzleri görmekten usandığımız siyaset sahnesinde yeni ve genç aktörler nasıl yer bulabilir? Madalyonun öbür yüzünü de görmeli; "halk irâdesi yanılmaz", "seçim sonuçlarında elbette nice kerâmetler vardır" gibi sözler, bana göre tenkid cihazının mühim bir kısmını battal hâle getirmekten başka hiçbir işe yaramıyor.

Erdem; herkes için ve daima!

Seçim sonuçlarının kerâmeti, kendisinde değil, tıpkı Bâtınîler gibi harflere ve sayılara esoterik mânâlar yüklemeyi alışkanlık haline getirmiş siyâset esnafımızdan menkûl olsa gerektir. Halkın belirlediği seçim sonuçları zamanla değiştiğine göre "mutlak" niteliği taşımıyor; öyleyse yanılma ihtimâli de vardır; aksi takdirde son birkaç seçimden sonra ortaya çıkan siyâsî istikrarsızlık tablosunu bizatihi halkın murad ettiğini kabul etmek gerekecektir.

Demokrasinin en büyük kusuru, herkesin aynı derecede "fâzıl" davranmasıyla mümkün olabilecek bir âhenge dayanmasıdır; erdeme bu kadar ihtiyaç duyulan bir ortamda erdemsizliklerin görünmesini tabii karşılamak lâzım; bu nokta mühim çünkü bütün kusur ve üstünlüklerine rağmen demokrasilerde şarlatanlık ve şarlatanlar hiç eksik olmayacaktır. Halkın kanaatlerini besleyen bilgi kaynakları sâlim değilse, halk irâdesinin selâmetle tezâhür etmesi nasıl beklenebilir ki?

Ha gayret çocuklar!..

Doğru oturup doğru konuşalım; artık bıktık; bu karşılıklı restleşmelerden, beş benzemezle blöfleşmelerden, güdümlü siyasetten, yarıya kadar dolu bir bardağı masaya koyup günlerce sürdürülen "boş-dolu" polemiklerine katlanmaktan, her defasında "cambaza bak!" numaralarına yenik düşmekten, "ardniyet"teki incelikten bile mahrum kaba-saba niyetliliklerden, ucuz kışkırtmalardan, akılsızlıktan, siyasetsizlikten bıktık. Kaç günden beri endişeden yüreğimiz ağzımızda pis fitnelerin üfürülmesinden usandık. İtidalli davranmaktan,

sağduyuyu yitirmemeye çabalamaktan, basiret çizgisinden inhiraf etmemeye çalışmaktan yorulduk.

Cevabını lütfen düşünerek vermeye çalışalım: Bu kadarına layık mıyız?

İş o raddeye geldi ki, "haklı-haksız" tefrikinde bulunmanın manası kalmadı; soluduğumuz havadaki hınç habbecikleri her sağlıklı ciğeri iflas noktasına getirdi. Bir tarafta hukuk libasına bürünmüş bir inat, diğer tarafta saklamak lüzumu bile hissedilmeyen, derinliği sezilemeyen bir kin; bir tarafta yalama olmuş cesaret gösterileri, bir tarafta meşrulaştırılmış korkunun yarattığı dehşet; bir tarafta dirayetsizlik, diğerinde "güc"ün öfkeye bürünmüş kuvvet gösterisi. Biz bu belalı denklemin neresindeyiz?

Kitapların doğrusu, reelpolitiğin manidar beden dili karşısında kem-küm ediyor. Hakikat duygusunu siyasileştirmenin ağır bedelini taksit taksit ödüyoruz. Hakikat'in, doğru'nun, gerçeğin kıymet-i harbiyesi çöp mesabesine düştü; akılsızlığa bu kadar revaç vermenin diyeti ağır; baştan ayağa abese bulandık. Artık her şey doğrudur ve her şey yanlıştır; güzelle çirkin, faydalıyla zararlı, sevgiyle buğz, şefkatle gaddarlık birbirini ikame edebilir oynak değerler derekesine düşmüştür.

Hangi hadiseyi, hangi kritere göre yorumlayacaksınız? Sağduyu "ölçü"yle korunur. Ölçü kalmadı; ölçünün izzetini izmihlale uğrattık. Kırmızı görmüş boğaların tozu dumana kattığı arenada fikr-i selimin lafı olmaz. İlim diye bir değer var, has ismini "bilim"le değiştireliberi ilim, bizim için "mürşid" olmaktan çıktı; keyfi, laçka, izafi bir statü işaretinden ibaret kaldı. İlim de ölçü kullanır; hangi ölçü? İlim, itibarla neşv ü nema bulur; ilmin bir "kapatma" ölçüsünde revaç bulduğu bir zihni iklimde ilmin hakemliğine sığınacak yüzümüz kalmadı; ne yapacağız?

İlkokul çağındaki sabi sıbyanın okulun önündeki sokağa dökülüp, anayasanın temel nitelikleri hakkında koro halinde görüş izhar ettiği bir memlekette kantarın topuzu kırılmıştır; bu noktaya geldikten sonra kimin ne söylediği, kimin haklı, kimin haksız olduğunu tartmak manasızdır. Çocuklar, "Türkiye laiktir, laik kalacak!" diye haykırıyorlar; doğrusu akıllara durgunluk verecek bir hassasiyet örneği; ama Türkçe ifade edildiğinde meselenin garipliği anlaşılmıyor; İngilizceye tercüme edip, hadiseyi -mesela Reuter Ajansı'na- haber olarak geçen bir muhabirin kaleminden okuduğunuzu düşünün; fark edebildiniz mi?

Ah çocuklar, hangi niyetle söylediğinizi elbette bilemem; ama sloganınıza küçük bir düzeltme ile benim de iştirak etmeme izin veriniz: "Türkiye laik olmalı ve laik kalmalıdır." diye sizlere katılsam beni yadırgar mısınız? Henüz bilemezsiniz ki debelendikçe battığımız şu saçmalıkların ilacı, sizin haykırdığınız değil, benim fısıldadığım cümlede yatıyor.

Ah çocuklar, Türkiye hiç laik olmadı ki, "...dır" ekiyle biten hüküm cümleleri kuruyorsunuz? Türkiye gerçekten laik olsaydı, en azından o akli seviyede tutunmak için mücadele etmeye, didinmeye değerdi. Biz başından beri, laiklik adı altında laikliğe devekuşunun deveye benzediği nisbette benzeyen bir garip uygulamanın zebunu olduk. Şimdi devekuşuna deve muamelesi reva görmenin abesiyle boğuşmaya mahkumuz.

Bir şey anlamadınız değil mi? Üzülmeyin, size öğretenler de bir şey bilmiyor zaten; ümit ederim ki büyüdüğünüzde Türkiye gerçekten laik olur ve hiç değilse siz saçmalıklarda bunalmaktan kurtulursunuz.

Yazımı "İnşaallah"la bitirmenin mahzuru var mı çocuklar?

Tartışmacı arkadaşlara başarılar dilerim!

Baş örtüsü meselesinde yasakçılığı savunanlar, Türkçe'den başka bir dile çevrildiğinde daha inandırıcı görünen, beynelmilel hukuk normlarına uygun gerekçeler geliştirmek zorundalar. Hal-i hazırda dile getirilen sebepler, gerekçe sayılmaktan uzak, dayanıksız, keyfi ve kolayca çürütülebilir şeylerden ibaret; "Anadolu kadınlarının tarlada, bostanda, mahallede başını bağlaması başka, türban çok daha başka bir şey" iddiası gülünç. Meclis dahil, bütün kamu alanlarına girip çıkan öğrenci ve kamu görevlilerinin başlarını açması isteniyorsa, bu husus, başta anayasa olmak üzere ilgili kanun ve yönetmeliklerde sarahatle belirtilerek, neredeyse yirmi yıldan beri sürdürülen bu manasız yastık dövüşüne bir son verilmeli. Yorum genişletmelerine, ifade boşluklarına sığınmak, yeri geldiğinde bir yönetmelik maddesini anayasa gücünde bir amir hüküm gibi göstermek, o da yeterli olmadığında "gelenek" unsuruna sığınarak milyonlarca insanı iki arada-bir derede bırakmak milli ahengimizi zedeliyor. Baş örtüsü meselesinin tartışılma seviyesi, Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğu yolundaki karineyi tartışılır hale getiriyor; ama hiç değilse "kanun devleti"ne yaraşan bir uygulama ile probleme nihayet verilebilir; böyle bir çözüm tarzı, vicdanı tatmin etmese bile meseleyi en azından kanun seviyesinde tahkim ederek akli bir zemine istinad ettirecektir.

İyi de, baş örtüsü meselesine şöyle veya böyle bir son vermek murad ediliyor mu, diye sormalı; meseleye bir de böyle bakmalı. Yarın, baş örtüsü meselesinin milli vicdana uygun veya aykırı bir tarzda ortadan kalktığını farz edelim ve kimlerin bu durumdan hoşnutsuzluk duyacağını tahmine çalışalım: İş bu boyutu göz önünde tutmadan baş örtüsü meselesi hakkında yapılacak her yorum, kaynayan kazanın altına bir kucak daha odun atılmasından başka sonuç doğurmaz.

Petrol türevi yakacaklarla çalışan motorlar bugün geniş bir yaygınlık alanına sahip bulunuyor; petrokimya tesisleriyle, otomotiv endüstrisi ve onun yan sanayii ile dünya ekonomisinin çok mühim bir bölümü petrole bağımlı. Bugün, bildiğimiz musluk suyu ile çalışan ve çevreyi kirletmeyen tipte ucuz ve kullanışlı bir motor icad edildiğini farz ediniz ve böyle bir motorun

icadından kimlerin rahatsızlık duyacağını tahmine çalışınız. Petrole dayalı bu endüstriler, suyla çalışan bir motordan nasıl rahatsızlık duyarsa, baş örtüsü meselesinin bir anda Türkiye'nin gündeminden kalkmasıyla kendini boşlukta, belki de işsiz hissedebilecek endüstriler var ülkemizde.

Geleceğin tarihçileri, henüz nasıl halledileceğini asla kestiremediğimiz bu meseleyi incelerken dedelerinin dar görüşlülüğüne ve inatçılığına inanmakta güçlük çekecekler. Akl-ı selimin henüz buharlaşmadığı ülkelerde mesele haline getirilmesine bile izin verilmeden çözümlenen bu gibi ihtilafların, Türkiye'de nasıl olup da bir "milli gerginlik" unsuru haline getirilebildiğini anlayamayacaklar. "Bu kadar enerji kaybına değer miydi?" diye düşünecekler ve eğer hala gülebilmeyi unutmamışlarsa bugünkü halimize, yıllar ötesinden gülecekler.

Siyasi partiler arasındaki seçmen tercihinin büyük oranda esneklik gösterdiği, ideolojik kutuplaşmaların gittikçe daha çok "idrakimize giydirilen birer deli gömleği" olduğu gerçeğinin fark edildiği bir yumuşama zemininde "allem-kallem" yine bir kutuplaşma ve zıtlaşma mevzuu icad edilmiştir. Geçen hafta ilkokul öğrencilerinin de meseleye taraf olduğunu müşahede ettikten sonra artık kesinlikle söyleyebiliriz ki her Türk vatandaşı, baş örtüsü meselesinde -istesin veya istemesin- taraf olmak pozisyonuna sıkıştırılmıştır; acaba murad olunan bu mudur?

İş bu raddeye geldikten sonra meselede taraf olmanın manası yok. Bu konuda "kuru akıl" zihni iklimimize avdet edene kadar sükunetle beklemekten başka çare görmüyorum.

Tartışmacı arkadaşlara başarılar dilerim!

Evvela şahsiyet, sonra kalite: Kafi!

Gençlik yıllarında "siyasi ve felsefi çizgi"yi çok anlamlı bulur, hatta tek başına hemen her şeyi tarif edebileceğini zannederdim; buna paralel olarak "doktrin", "sistem", "dünya görüşü" gibi total belirleyicilerin sadece kendi başına değişim rüzgarı yaratabileceğini düşünür, kötü idareyi rejimle, kötü insanı ise siyasi çizgisini göz önüne alarak izah etmeye çalışırdım. "Bizden" olan iyiydi, doku beraberliğimiz vardı, en ümitsiz şartlarda bile "bizden birisi", bizden olmayana tercih edilebilirdi. Memleketin ahvali ise "bozuk düzen"in veya zararlı sistemin ürünüydü.

Bizim gençliğimiz kısa sürdü; dolayısıyla gençlere mahsus sorumsuzluk halleri, "gençtir, ne yapsa yeridir" diye bağışlanabilecek değerlendirme kusurları ve "hamlık" devri de kısa sürdü. Bundan "gayrı olgunlaştık ve kemale erdik" manası çıkarmıyorum, aksine bu kadar kullanışlı ve inandırıcı bir değerlendirme şablonunu kaybettiğim için yerindiğim oluyor. İdeolojiler, insana düşünme ve değerlendirme külfetini kaldırıp, yerine basit ve şematik çözümler ikame ettiği için cazip; aynı şeylere ve değerlere inanan insanlarla bir kitle teşkil ettiğinizi bilmek

rahatlatıcı; hatalarınızda bile yalnız değilsiniz. Zihin konforunun bütün nimetlerinden yararlanmak için şahsi hürriyeti, kitle ruhu ile mübadele etmek kafi.

Bir süre sonra sağlam ve metin "şahsiyet"in, doktriner gömlekten daha değerli olduğunu öğrenmek insanı rahatsız ediyor. Şahsiyet o kadar değerli bir vasıf ki, üstüne hangi gömleği geçirseniz "şık" duruyor, saygı ve ciddiyet telkin ediyor. İdeolojilerin önemini inkar etmek değil bu; ideolojik eğitimden (veya şartlandırma) önce sağlam karakter inşasının lüzumunu fark etmek.

Sistem, rejim, düzen vesaire... Hiçbiri tek başına mükemmel değil; her biri ilk elde "yaramaz" kaydıyla sarf-ı nazar edilmeye de layık değil. En kötü sistemi bile küçük tashihlerle işletmek ve o sistem altında yaşayan insanları mutlu etmek pekala mümkün. Sihirli kelime "kalite" ve "insana saygı". Yıllarca "bu düzen değişmelidir" virdini diline pelesenk edenlerin bugün o düzenin vidası bile değişmediği halde düzeni müdafaaya kalkışmasını kusur olarak görmem; ama kalitesizlikten, bazen çok küçük ayrıntılarda bile çürük diş gibi kendini hissettiren şahsiyet zaaflarından şikayet etmeye hakkımız var.

Mübalağaya kaçmadan; ama ısrarla şu tespitin altını çizmek istiyorum: Türkiye'nin en büyük problemi şahsiyet zaafı ve buna bağlı olarak sergilenen kalitesizliktir. Türkiye'de artık fikir münakaşası yapılamıyor; çünkü sağlıklı bir münakaşanın "olmazsa olmaz" zemini yok: Şahsiyet ve kalite!

Adam cahil; cahil olmak tek başına alındığında felaket sayılmaz; ama adam aynı zamanda müzmin bir şahsiyet zaafının zebunu ve bu adam, bu memlekette bir kanaat önderi.

Adam kendisini rejimi korumaya vakfetmiş; ama rejime en büyük kötülüğü yaptığının farkında değil; küçüklük komplekslerin girdabında savrulurken tutunabildiği tek dal, kendisini rejimle özdeşleştirmek. Vaziyeti ümitsiz; ama bilmiyor; çünkü kendi hatalarını fark edebilecek otokritik kalitesinden mahrum.

Adam şeklen akademisyen; ama "akademik vasat"ın ne idüğünden habersiz; fıtraten gardiyan (işini adam gibi yapan gardiyanları tenzih ederim); ağzından düşürmediği "bilim"i ise palaskasına iliştirdiği jop niyetine kullanıyor. Gündelik hayatında çizdiği karakter portresi zavallılıktan ibaret; ilmi kalite, hak getire...

Adam hep büyük harflerle konuşuyor; ama söylediklerinin mefhumu, samimiyetsizliğini ve kalitesizliğini anında sıvılaştırıveriyor; savundukları da dahil hiçbir değeri temsil edebilecek bir omurgası yok.

Ve ülkemizde gündemi böyle adamlar belirliyor. İnsanın muhalifi bile kaliteli ve şahsiyet sahibi olmalı ki "çıta" yükselebilsin; bu memlekette ne rejim bunalımını ciddiye almak mümkün ne de altından asla kalkamayacağımız iktisadi ve sosyal krizleri; şahsiyetlilik ve

kalitenin çözemeyeceği buhran yoktur; şahsiyet ve kalite zaafının ise buhran haline getiremeyeceği hiçbir aleladelik mevcut değildir.

Taşranın çerağları pırıl pırıl

Geçen hafta sonu, Türk Edebiyatı Vakfı "Elaziz" şubesinin nazik davetine icabeten Elaziz yollarına düştük. Bu beldenin harimine vasıl olunca bir kere daha anladım ki, Türkiye hakkında bildiklerimiz umumiyetle haritaya yaslanan ve tanıdıkların şehadetleriyle beslenen ön yargılardan ibaret.

Elaziz'in yücesinde öyle bir Harput var ki, Elaziz gibi nice şehri defalarca yeniden inşa etmeye kafi gelecek derecede tarih, mimari ve kültür birikimini derununda muhafaza ediyor. Harput, şaşırtıcı güzellikleri ve "görmüş geçirmiş" haliyle Elaziz'i mayalayıp durmakta; lakin her şehri güzelleştiren esasen o yerin yerlileridir: Türk Edebiyatı Vakfı'nın Elaziz "beylerbeyi" aziz Meftune Güler Hanımefendi başta olmak üzere, iki günlük ziyaretimiz esnasında bizleri adeta bir ihtimam halesi ile kuşatan Prof. Dr. Vedat Tanyıldızı ve zarif eşi, Elazığ Konservatuvarı Derneği Başkanı Sayın Nihat Kazazoğlu, Doç. Dr. Ahmet Buran, Nazım Payam, Gurur Bulut ve artık müsellem hale gelen dalgınlığım yüzünden isimlerini maalesef hatırımda tutamadığım meslektaş, fikirdaş, ve gönüldaşlarımla birbirinden güzel hatıralarla dolu iki güzel gün geçirdik. Türkiye coğrafyasında şaşırtıcı kavislerle gezinerek memlekete omuz veren çelik kolonların Elaziz'de parıldayan aksamını dünya gözüyle görmek, bir manada "memleket" fikrini elle tutulur hale getirdiği için çok değerli bir tecrübe oldu.

Elaziz başta Fırat Üniversitesi olmak üzere, vilayet ve belediyenin şehirle imtizaç ettiği bir belde. Elazığ Valisi Sayın M. Lütfullah Bilgin'in, Özel İdere'ye ait bir binada sivil kültür kuruluşlarını nasıl bir araya getirdiğini görünce doğrusu imrendiğimi itiraf etmeliyim. Taşraya "kültür merkezleri" açmak elbette güzel hizmet ve büyük nimet; ama merkezi idarenin taşraya yapabileceği daha samimi ve ivazsız yatırımlar da var. Kültürle ilgili kuruluşları aynı mekanda toplamak fikri, kendiliğinden kültür ve irfan ışımasına yol açan bir buluş. Elaziz ki, merkezi idarenin ödenekli faaliyetlerine gerek hissetmeden kendi çerağı ile kendi afakını aydınlatabilecek zenginlikte mümbit bir insan ve kültür hamulesine sahip.İşte bu binada faaliyet gösteren Elazığ Musiki Konservatuvarı Derneği, 1971 yılından beri şöhretini bir efsane gibi bütün Anadolu'ya yaymayı başarmış köklü bir hizmet müessesesi olarak TEV ile birlikte bu binada hizmet veriyor. 1971 tarihine bir "mim" koyunuz; çünkü devletimiz, Türk musikisi eğitimi veren ilk devlet konservatuvarını bu tarihten tam beş yıl sonra 1976 yılında Nişantaşı'nda kurabilmişti. Çok kısa bir zaman için de olsa Türkiye'nin ilk ve tek sivil konservatuvarını gezmek, gecenin saat on birinde bile hala tazeliğini koruyabilen çaylarını içmek, keman sanatkarı Kenan Çimtay'ın sazı refakatinde dernek başkanı Nihat Kazazoğlu'nun sesinden bir Elaziz müstezadı dinlemek fırsatını bulabildiğim için kendimi

şanslı sayıyorum. Elazizliler bu kurumun kıymetini biliyor ve maddi manevi yardımlarını esirgemiyorlar; darısı diğer taşra şehirlerinin başına.

"Yıl bir, sayı bir" başlığı ile Elaziz'in kültür ve irfan iklimine çerağ tutan iki güzel dergiden sizleri haberdar etmek isterim: İlki "Külliye" dergisi. Elazığ İzzet Paşa Vakfı'nın desteğiyle yayın hayatına atılan "Külliye" dergisi, üniversite mensupları ile Elazizlilerin nasıl omuz omuza durduğunu göstermesi bakımından çok dikkatimi çekti. (Adresi: Vali Saim Çotur İş Hanı, kat; 2, No: 14-Elazığ). İkinci derginin ismine bayılacaksınız: "Mavi". Mavi, "yaşayan Türkçe"yi esas aldığını gösteren başlangıç yazısı ve temiz baskısı ile parıldayan bir dergi (Adres: Kültür Mah. Kenar Sk. kat: 4, No:1,Elazığ).

Ankara'da hükümet çalışmalarının gerginliği ile hava, güzelim bahar mevsiminde buz gibi görünse de taşranın -neyse ki- kendine mahsus güzellikte bir alemi ve iklimi var.

Hasılı taşranın çerağları pırıl pırıl!

Yeni milliyetçiliğin yükselişi!

Seçim sonuçları ilk hamlede "milliyetçiliğin yükselişi" olarak değerlendirildi; en çok oy alan iki partinin milliyetçilik anlayışları birbirinden farklı olsa da hâricen bu yorumun isâbetli olduğu söylenebilir.

DSP ve MHP'ye yönelen toplam % 40 civarındaki oy desteği, hükümeti kurması muhtemel bu iki partiden daha milliyetçi siyâsetler izlemesinin talep edildiği anlamında da okunabilir. Bu talebin, Türkiye'yi baskı altına alan iç ve dış problemlere karşı toplumun duyduğu tepkinin üslûbunu biçimlendirdiğini öngörebiliriz.

Bir toplumda milliyetçi temâyüllerin yükselmesini nasıl izah etmeli; bu bir sıhhat alâmeti sayılabilir mi?

Tabii ve ârızi yükselişler

Milliyetçilik, içinde bir topluluğa veya kültüre aidiyet hissi taşıyan herkesin tabiatında mevcut bulunan tabii bir yaklaşımdır; toplumların tarih içinde değişime uğramalarına paralel olarak milliyetçilik duygusunun yükseldiği, yatıştığı, derine itildiği veya bir enerji kaynağı olarak aksiyonun önüne geçtiği devreler vardır. Kişi ölçeğinde ele alındığında bir insanın her zaman ve her yerde kimlik bilgilerini tekrarlaması ve bu nitelikleriyle övünmesi tabii bir hâl olarak karşılanmaz. İnsanlar, hayatlarının belirli bir dönemecinde kendi kimliklerine eğildikten sonra, o bilgilerin yeniden kullanılması gerektiği âna kadar kimlikleriyle, sulh içinde barışık yaşarlar. Kimliğin veya millî niteliklerin sıkça vurgulanması, orada kimlikle veya kimliği tarif eden niteliklerle ilgili ciddi bir problemin olduğuna işarettir.

Bir toplumda milliyetçiliğin yükselişi, "tabii ve ârızî" olmak üzere iki sebepten kaynaklanabilir: İlk olarak, sanayileşme ve sınıflaşma sürecine giren veya sanayi ihtilâlinin

dalgalarından etkilenen toplumlarda belli bir safhadan sonra milliyetçiliğin yükselmesi tabiidir. Bu, bir mânâda her insanın ömründe bir kere geçirdiği kızamık veya ergenlik cinsinden bir safhadır. Nitekim ilk defa 17. yüzyılda Avrupa'da yükselen milliyetçilik cereyanı, muhtelif geciktirici sebepler yüzünden farklı zaman ve coğrafyalarda hâlâ tabii şekliyle tezâhür edebiliyor. Bu sebepten bağımsız milliyetçilik cereyanının bir ülkede "ârızî" surette yükselme eğilimi göstermesi, ancak ülkede yeniden "millî birlik ve beraberlik rûhu" etrafında kenetlenmek îcab eden iç ve dış problemlerin varlığını gösterir. Her iki halde de milliyetçiliğin yükselişi, bünyede ateşin yükseldiğini, tansiyonun arttığını ve her hâl ü kârda bünyenin "antikor" üretme ihtiyâcı içine girdiğini işaretlemesi bakımından hiç de sıhhat alâmeti sayılmaz.

Milliyetçiliğin gelişmesinde iki farklı mecrâ

Türkiye'de milliyetçiliğin "tabii" seyri içinde yükselişi, II. Meşrutiyet devrindeki Türkçülük cereyânı ile kendisini hissettirdi. Siyâset literatüründe "imparatorluk" olarak nitelenen çok unsurlu Devlet□i Osmaniye I. Dünya Harbi'nin akabinde dağılırken yerine coğrafî itibarla daha dar kapsamlı, ama daha "compact" bir devlet kurduk: Türkiye Cumhuriyeti bir "millî devlet" olarak tesis edildi ve cumhuriyet idaresi, gelişme istikametlerini, "millî devlet" olmanın icâblarına göre belirledi.

60'lı yılların ikinci yarısında kurulan MHP'nin milliyetçilik anlayışı, benim anlayışıma göre devletin kuruluş felsefesindeki milliyetçiliğin tabii uzantısı değil, aynı yıllarda yükselen ve çok mantıksız bir şekilde milli kültür ve inanca muhalif tavır takınan "sol"a karşı tepkiydi. Nitekim MHP'nin 1965'le 1987 seçimleri arasındaki oy nisbeti ortalama itibariyle % 3.5 civarında kalmış ve bu dönemde ulaştığı en yüksek rakam, 6.4 olmuştur. Türkiye'de sağ□sol çekişmesinin pörsümeye yüz tuttuğu bir dönemde MHP'nin 1987 seçimlerinde % 2.9'dan başlayarak son seçimlerde % 18 oranına yükselmesi mânidardır ve bana göre bu şaşırtıcı oy artışı, Türk toplumunda milliyetçiliğin "ârızî" tarzda yükseldiğini göstermektedir. Nitekim MHP yetkilileri, adreslerini "merkez sağ"da göstermekle, kazandıkları başarının konjonktürel niteliğini hissettiklerini ve bu başarıyı kalıcı hale getirmek için yörünge düzeltmeye ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir.

Peki, hangi milliyetçilik?

Türkiye'de milliyetçiliğin konjonktürel yükselişi, MHP için kitle partisi olmak şansını doğurmasının yanısıra kendisini "demokratik sol" olarak niteleyen DSP'nin oylarını artırmasına da yardımcı olmuş görünüyor. Tamamen Bülent Ecevit'in şahsî siyâset anlayışı ve üslûbu ile târif edilen bu sol anlayışın, 1974'teki Kıbrıs Harekâtıyla başlayan "millî menfaatler gerektirdiğinde şahinleşme" tavrı ile kamuoyunda milliyetçi bir intibâ doğurduğu anlaşılıyor. MHP ve DSP'nin milliyetçilik yorumları, bana göre sadece "devletçilik" müştereğinde

birleşiyor olsa bile seçmenlerin % 40'lık bir yönelişle "aktif milliyetçi siyasetler" beklentisi içinde olduğu açık.

Türkiye'de aktif milliyetçi siyâset beklentisinin yoğunlaşmasını hayra alâmet bir gelişme olarak görmüyorum. Türkiye'yi etkisi altına alan yeni milliyetçi dalga, MHP'nin öteden beri ifade etmeye çalıştığı milliyetçilik kavrayışından çok farklı tarzda tezahür ediyor. Öyle hissediliyor ki, devletin atanmışları, bu yeni milliyetçi dalgayı onaylamakta ve desteklemektedir; bu desteğin mazmûnunda milliyetçiliği, ötedenberi milliyetçilikle birlikte telâffuz edilen mâneviyatçı ve hatta dindar muhtevâsından titizlikle ayırmak endişesi yatmaktadır.

Milliyetçilikten tedirginlik duymalı mı?

Lise yıllarından beri kendisini umûmî mânâda "milliyetçi" olarak nitelemekten rahatsızlık duymayan birisi olarak bu gelişmelerden hoşnutluk duymam gerekirken niçin tedirginleştiğimi izah etmeliyim: Milliyetçiliğin öteden beri büyük saygı atfettiği millî işâret, kavram ve sembollerin gün aşırı gündeme getirilerek, sadâkat gösterileri düzenlenmesi, sıkça "iç ve dış düşman"lara husûmet yöneltilerek kamuoyunun devlet politikaları doğrultusunda ve "millî birlik ve berâberlik rûhu" etrafında birleşmeye davet edilmesi, düne kadar "millî" lâfzını duyunca tüyleri ürperen nice zevâtın, yeni milliyetçi dalganın sırtında ikbâl endişesine düşmesi ve milliyetçiliğin, bana göre pek de gerekli olmayan bir konjonktürde devletin yedeğine alınmasından tedirginlik duyuyorum. Milliyetçiliğin bir devlet siyâseti olarak benimsenmiş olması, gereğinde millî hassasiyetlerin istismar edilmesi yoluyla kamuoyu denetimini ve demokratik muhalefeti pek kolaylıkla safdışı bırakabilir; tarihte örnekleri çok görülmüştür. Kriz zamanlarında milliyetçi siyâsetler, yönetenlere daima hayli geniş bir manevra sahası inşâ edebilmişlerdir.

Peki, bu tedirginliğin "anti□millîlik" olarak değerlendirilmesi mümkün olabilir mi; bütün yazı boyunca hassasiyetle izaha çalıştığım ayrıntılar dikkate alındığında bu mânânın çıkarılmayacağı âşikârdır ama resmî politikaların yönlendirdiği ve medya desteğiyle güçlendirilmiş bir krizin sıcak anlarında sadece bu gibi "ihtiyâtî kayıtları" değil, bütün bir akl□ı selîmi "linç"e tâbi bırakmak mümkündür.

Devletle millet arasında, son yıllarda gittikçe açılan mesafenin bir şekilde yeniden kapatılması gereğini, bakmasını bilen her göz görüyor; bu soğukluğun başlıca sebebi, bana göre milletin, devletinden kendisine doğru yaklaşmasını talep etmesidir ama devlet böyle bir yaklaşımı çözüm olarak kabul etmiyor. İhtimâldir ki devlet, milletle devlet arasında en güçlü müşterek değer olarak gördüğü milliyetçi yapılanmalar etrafında bir yakınlaşma tesis ederek, mevcut soğukluğa kendince bir çare bulmuş olacaktır.

Quod scripsi scripsi!

Quod scripsi scripsi! "Yazacağımı yazdım; kendini hâlâ genel çerçevede milliyetçi olarak nitelemesine rağmen, milliyetçiliğin yeniden revaç bulmasından tedirginlik duyan bir gözlemcinin satırları bunlar; günün yükselen değerlerine şaşırtıcı bir kıvraklıkla ayak uydurarak milliyetçi retorikler savurmağa kalkışan nicelerinin milliyetçiliğinden ürken ve bir yerde "dün neredeydiniz kuzum?" diye evhamlanınca yeni moda milliyetçiliğin bile mânidar bir müşterek teşkil edemediğini farkeden bir "snob"un kuruntuları.

Ve yazar, yanılmış olmayı hiç bu kadar temennî etmemiştir!

Borsa'ya ve Fener'in durumuna dair

Hemen her gazetenin üçte biri "n'olacak bu hükümetin hali?", diğer sülüsü "n'olacak bu Fener'in hali?" sızlanmalarıyla dolu; geriye kalan üçte birin hakimi ise Borsa. Borsa sayfalarındaki karışık istatistikler; ancak konunun uzmanlarına hitab ettiğini zannettiğim esrarengiz analizler bir manada Türkiye'nin ıskalayıp durduğumuz çehresini gösteriyor. "Okuyucu anlamaz, okumaz" endişesi ile on puntoluk standart gazete hurufatını bile 14 puntoya çıkarıp, en tirit haberlere bile 72 puntoluk başlığı az gören editörlük anlayışı Babıali'de (?) giderek revaç bulurken, esoterik bir üslupla kaleme alınmış mason belgelerini hatırlatan Borsa yorumları, o beylik "okuyucu anlamaz" endişelerini bile yerle bir ederek, gazetelerin orta yerine yerleşiveriyor. İtiraf edeyim, gerçekten anlamak niyetiyle Borsa sayfalarını birkaç defa kemal-i ciddiyetle didikledimse de işin içinden çıkamadım; ne var ki orta öğretim seviyesinde öğretim görmüş nice ev hanımının, Borsa'yı hünerli bir spekülatör gibi izlediğini ve benim gibilere bir şey ifade etmeyen istatistikleri büyük bir ilgi ve dikkatle yorumladıklarını da biliyorum!

Borsa'ya yatırılan paranın üretim sektörüne akması ve risk faktörü ihtiva etmesi elbette müsbet değerler; ama bu işi meslek haline getirmemiş sade vatandaş sıfatındaki Borsa iştirakçilerini asıl cezbeden unsurun, küçük birikimleri kısa zamanda kara geçirmek olduğu da aşikar; olsun, kar-zararın kardeşidir derler; benim nazarımda Borsa'yla ilgilenmek, at yarışları veya Spor-Loto'dan medet ummaktan daha sahih görünüyor.

Borsa vakıasının Türkiye'nin ortalama zihin vasatı üzerinde ne gibi tesirler uyandırdığını çok merak ediyorum; tahminim şu: Tasarrufunu kısa yoldan büyük şirketler aracılığı ile üretime sevk eden küçük yatırımcı, en azından "kar iyidir-zarar kötüdür" seviyesinde rasyonel bir muhakeme yürütmek durumunda olduğu için Borsa'nın düz mantık üzerinde bir şifa etkisi uyandırması gerekir. Ne var ki Türkiye'deki Borsa hareketlerinin o garip, anlaşılmaz ve irrasyonel siyasi iklimimizden bu kadar çabuk etkilenebilmesi, bu vadideki ümitlerimi kırıyor. Siyasi ve iktisadi istikrarı gölgeleyebilecek en küçük beyanatın bile Borsa'da derhal in'ikas uyandırması sair memleketlerde tabii karşılansa bile, Türkiye gibi siyasetin mantıkdan ziyade saçmalık faktörlerine itaat ettiği bir ülkede Borsacılar da netice itibariyle irrasyonel saikleri ciddiye almak zorunda kalıyorlar. Türkiye'de iktisadi hayatın, Ankara kulislerindeki ciddiye

alınmağa değmez spekülasyon ve dedikodulardan hemen etkileniveren hassas yapısı tek kelimeyle ümit kırıcı. İktisadi mantığın, siyasi mantığa bu kadar kolay teslim oluvermesi sıhhat alameti değil.

Falan liderin falan törende, fülan lideri görmezden gelmesiyle Borsa rakamları kımıldayan bir ülke, mantık zemininden hayli uzak demektir. Ne var ki spekülasyon yoluyla para kazanmak için mantıklı bir düzleme ihtiyaç bulunmadığını da fark ediyoruz; hatta siyasetin yevmi dalgalanışları, herkesten ziyade kısa vadeli işlemleri seven spekülatörlerin işine geliyor olsa gerektir. Oysa ki Borsa'nın, siyaset dedikoduları, manasız gerginliklerden ziyade iktisadi faktörleri ciddiye alması, zihni iklimimiz için daha şifa verici neticeler doğurabilirdi. Kısaca sezgi ve kurnazlık yerine hesap ve itidalin daha çok kazandırdığı bir Borsa ortamımız olsun isterdim.

Siyasi iklimine akıl ve hesap yerine spekülasyon ve kurnazlığın egemen olduğu bir zihin düzleminde Borsa'yı da kendimize benzetmemiz tabii görünüyor. Her şeyin "itibari" değerler taşıdığı ülkemizde "itibar" dahi aynı akıbete uğramaktan kurtulamıyor. Bu vasatta Fenerbahçe'nin niçin bir türlü iflah olamadığı sualinin cevabı da kısmen aydınlanmış sayılır; ayrıntılar pazartesine!

Fenerbahçe nasıl başarılı olabilir?

Zihni melekeleri ve herkese lazım olan miktarda mantık araçlarını kullanarak Fenerbahçe'de olup bitenleri anlamak, biraz da Türkiye'de olup bitenleri anlamak demektir; her iki örnekte de müracaat ettiğiniz araçlar, size, merak ettiğiniz olgunun tabiatını anlamakta ihanet edecektir. Fenerbahçe, Türkiye'ye benzer; ikisi de varlık içinde yokluğun zebunudur, ikisi de kötü yönetimden bizardır, ikisi de kısa vadeli başarılar uğruna sabırsız davranarak gerçek başarı şanslarını daima meçhul bir geleceğe ertelemekten vazgeçemezler.

Fenerbahçe'de işler yine iyiye gitmiyor; Fener taraftarı yine öfke küpü. Fenerbahçeliler, yıllardır olduğu gibi bu sene de işlerin hemen düzelivermesini ve önümüzdeki sezon bütün kupaların yine Fener müzesine gitmesi için gerekenin yapılmasını istiyorlar. Fenerbahçeliler ligi, birincilikten başka bir dereceyle bitirmekten memnun değiller; ama kalıcı başarılara ulaşmak için gereken sabır, dayanışma ve emek, Fenerbahçe lügatinde sahih bir değer olarak yer almıyor. Sabretmeyi sevmiyorlar; çünkü onlar için kaybedilmiş her şampiyonluk, aslında Fenerbahçe'ye ait bir hakkın, başkaları tarafından "cebren veya hile ile" gasbedilmesi anlamına geliyor; gününe göre maçın hakemi, federasyon, tahkim kurulu veya Galatasaraylı şer güçler devreye girerek Fener'in hakkını yiyor; hal böyle olunca Fenerbahçe'nin şampiyon olamaması, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Harbi'nden yenik çıkma gerekçesine benzer bir bahane ile "yansıtılıyor": "Biz aslında yenilmemiş, bütün cephelerde arslanlar gibi çarpışmıştık; fakat müttefiklerimiz mağlup sayılınca, biz de savaşı kaybetmiş olduk!"

Fenerbahçe camiası dayanışmayı da sevmiyor; çünkü Fenerbahçe'de iktidar olmak, "iktidar" kavramının hemen her manasını karşılayabiliyor: Fenerbahçe'de iktidara gelmek için, daima iktidardakilerin başarısızlığını beklemeye mahkum birkaç muhalefet grubu hep tetikte bekliyor. Ve "emek"; Fenerbahçe camiası, başarı için gerekli emeğin satın alınabileceğini sanıyor; en iyi futbolcu, en meşhur teknik direktör, en zengin ve itibarlı yöneticiler, onlar için daha önceden yoğunlaşmış kaliteli emek anlamına geliyor. Dünyanın parasını harcadıktan sonra başarıdan uzak kalınca otokritik yapmak yerine değiştirmeyi tercih ediyorlar. Sıradan bir teknik direktörün bile iki-üç yıllık sabırla Fenerbahçe'de başarılı olabileceğini pekala bilseler de kabullenmek istemiyorlar.

Fener'de muhalefet, arena kanunlarıyla çalışıyor ve kan görmeye doymuyor. İşlerin iyiye gittiği zamanlarda Fenerbahçe'nin en güçlü yanı gibi görünen medya desteği, başarısızlık hallerinde yumruk haline getirdiği elinin başparmağını hep yere doğru çevirerek "bedel" istiyor: "Fener taraftarı şampiyonluğa alışıktır; ikinci-üçüncü olmak bizi tatmin etmez" mantığı, Fenerbahçe'ye kendini toparlama şansını asla tanımıyor.

Bir Galatasaray taraftarı sıfatıyla Fenerbahçe'nin "içişleri" hakkında ahkam kesmesi gereken en son kişi sayılmam gerektiğini biliyorum; hani o meşhur tabirle "Fenerbahçe büyük camia" elbette. Okuyucuların, arkadaşlarımın ve özellikle Zaman Spor Servisi'ndeki çalışan yazarların haylice bir kısmı haklı olarak, "Fener'i yazmak sana mı kaldı?" diye düşüneceklerdir. Onlara hak vermiyor değilim; ama Fener'in içişleri hakkında ahkam kesmeden, bir GS şampiyonluğunun tadı nasıl çıkarılabilir ki?

"Fenerbahçe başarılı olmak istiyorsa Galatasaray'ın izlediği yolu takip etmelidir." diyecek olsam, bu yüzde yüz masum ve doğru cümlenin Fenerliler nezdinde nasıl yanlış anlaşılabileceğini tahmin ediyor ve aynı şuurla cümlenin altını çiziyorum. Türkiye liglerinde kazanılmış her şampiyonluk, lezzetini biraz da Fenerbahçe camiasının o esnada mahzun, öfkeli ve mükedder olmasında bulur. Ne var ki bu gerçek Galatasaray'ın, Fener'in aksine Türkiye ortalamasından biraz daha yukarıda akıl kesafeti bulundurduğu gerçeğini gizlememelidir.

Nice yıllara Galatasaray ve bizlere bu lezzeti bir kere tattırdığın için teşekkürler!..

Tabiat tarihi müzesi!

"Komünizmle mücadele" bir efsane miydi? Ali Bulaç, perşembe günkü "Arka Plan"ında "Türkiye'de komünizm tehlike oldu mu?" başlıklı yazıyla bu konuyu hayli soğukkanlı ve vukuflu bir yaklaşımla ele almış; ezcümle diyor ki, Türkiye'de komünizmin sosyolojik bir zemine istinad etmesi imkansızdı, üstelik bu ihtimal reelpolitik nokta-i nazarında da imkansızdı, ancak komünizm propagandası ile genç zihinlerin materyalistleştirilmesi yoluyla totaliter ve baskıcı uygulamalara destek sağlaması ciddi bir tehlikeydi.

Artık Moskova'da bile şöyle doğru-dürüst komünist kalmadığı hatırlanacak olursa Ali Bulaç'ın bu tahliline hak vermek gerekiyor; ama bir cümlesi var ki, bana o günlerin zihni iklimini yeniden değerlendirmek için "kilit anlam"larla yüklü göründü: "...bu satırların yazarı hayatında hiçbir zaman komünist bir tehlikeyi ciddiye almadı ve 'komünizme karşı mücadele'ye bir enerji kaybından öte bir değer yüklemedi". Meseleye Türkiye'nin Sovyet tarzı bir komünist rejime tabi olması açısından yaklaşılınca bu hükmü doğru, bu hükmün sahibini de haklı görmek mümkün; ne var ki aradan 25 yıl geçtikten sonra varılan bu kanaat, 25 yıl önce tedhişi sokağa, mahalleye hatta "banliyö trenlerine" kadar yaygınlaştıran solun, "gerillacılık" heveslerini gözden nihan etmeye yetmiyor. Komünizmin 25 yıl önce Türkiye'ye hükümran olması sosyolojik ve politik açıdan imkansızdı; ama Türkiye, bu "imal-i fikr" uğruna binlerce gencini ve on yılını kaybetti. Kaldı ki, Ali Bulaç'ın da teşhis ettiği gibi karşı çıkmak için enerji kaybına değmeyen bu tehlike, rejimi değiştirmeye muvaffak olamasa bile Türkiye'de totaliter ve baskıcı zihniyetin aydınlar ve gençler katında ciddi ölçülerde zemin bulmasına sebep olduğu gibi Türkiye'de adamakıllı bir "yerli sol" siyaset geleneğinin teşekkülünü de engelledi.

Türkiye'yi bir "Sovyet" haline getirmek rüyası bugünden bakılınca çocukça görünüyor; "komünizmle mücadele" derneklerinin gariban çatılarında bir araya gelen taşralıların bir şeylerle mücadele etmek için, ilhamını nereden aldığı meşkuk heyecanlarla kendilerini muvazzaf görmelerindeki safdillik belki iç burkuyor; ama 25 yıl önce bu memleketin sokağındaki en cari problem, ilk isteka vuruşunu yapmak şerefini sol şehir gerillalarına teslim etmek zorunda olduğumuz "tedhiş" meselesiydi ve can güvenliği, bütün ömrünce politize olmamış sıradan insanları bile tehdit edecek yaygınlığa varmıştı. Bu tehditten etkilenen topluluklar, komünizmin kendisi ile endirekt etkileri arasında tefrik yapabilecek zihin selametinden ve zamandan mahrumdular. Dolayısıyla komünizm tehlikesini ciddiye almamak, 25 yıl önce hissedilebilecek türde olmaktan ziyade, aradan hayli zaman geçmesiyle tahlili mümkün bir vakıa olarak görünüyor.

Tarihçilerin "zaman"ı kavrayış biçimi, ferdi anlayışta "sabır" kavramına çok yaklaşır; "Sabırla koruk helva olur / Dut yaprağı atlas-ı ziba" deyişindeki mana, bir tarih araştırmacısının zihninde tarihi olgu ile, o olgunun değerlendirilmesi arasında geçmesi "gerekli" zamandan başka bir şey değildir. Frenkler, "Yağmurda ağlayanla gülen fark edilmez" diyorlar. 12 Eylül'den sonra yaşadığımız 20 senelik müddet, bugün o dönem hakkında daha soğukkanlı ve daha ilmi yaklaşımlarda bulunmaya imkan veriyor; çünkü ilmi vetirenin temel unsurlarından birini teşkil eden "ayrıştırma" ameliyesi, tarihle ilgili bir meselede ancak zaman unsuru yardımıyla imkan kabiline giriyor. Şimdiki zamanın içinde yaşarken şimdiki zamana ait meseleleri tartmakta zorlanmamız pek tabiidir; ama tarih analizi, öyle girift suallerle meydan okuyor ki, çoğu kere aradan "hayli zaman"ın geçmiş olması da yetmeyebiliyor.

Komünizm Türkiye'de rejimi teslim alamadı; ama Ali Bulaç'ın teşhis ettiği gibi pek çok zihni totaliterleştirerek ta bugünlere damgasını vurdu. Türkiye'de zihni coğrafyanın zaman zaman bir tabiat tarihi müzesi gibi görünmesi boşuna değil.

Maalesef ruhu yok!

Yeni hükümetin teşekkül tarzı çok ilginç özellikler gösteriyor; koalisyon ortaklarının bölüştüğü bakanlık koltuklarının gruplar halinde taşıdığı nitelik derin anlamlarla yüklü; DSP, her haliyle devlet seçkinlerinin güvendiği ve inandığı "mutemed" bir parti görünümünde; aynı mantığa göre devletin rüknünü teşkil eden bakanlıklar DSP'ye layık görülmüş. Buna mukabil MHP'ye, dar bütçe imkanlarından ötürü yatırım yapma kabiliyetini zaten kaybetmiş yatırımcı bakanlıkların tesliminde "mahzur görülmemiş". ANAP ise DSP ve MHP arasında tartışma konusu yarattığı anlaşılan ve herhangi bir siyasi görüşü kitlelere ulaştırmakta daha müsait zemin sergileyen bakanlıkları almış. Görünüşe bakılırsa ANAP'ın da DSP kadar devlet seçkinlerinin itimada şayan bulduğu bir parti olduğu anlaşılıyor; görünüşe göre ANAP siyasi akıl katsayısı yüksek, devlet tecrübesi engin "aksakallı" bilgelerden müteşekkil bir denge partisi. Bunca "makbul" vasıflarına rağmen ANAP'ın daha bir buçuk ay önce yapılan genel seçimlerde halk tarafından "küsurat partisi" muamelesine tabi tutulmasında bir gariplik yok mu? Bu durumda koalisyon görüşmelerinden evvel hiç yoktan zuhur eden "özür" krizinden sonra MHP'nin niçin hükümet içinde yer aldığı suali askıda kalıyor.

MHP camiasında "devlet hassasiyeti" yüksektir ve zannımca mevcut partilerin içinde "maslahat-ı devlet" veya "devlet tasarrufu" kavramına MHP kadar ciddiyetle yaklaşan bir kuruluş yoktur. Özür krizinin esrarengiz bir formülle sona erdirildiği günden beri MHP Genel Başkanı'nın ekranlara akseden yüz ifadesi, her haliyle mecburi hizmetini "şark"ta yapmaya mecbur bir tayinci devlet memurunun hoşnutsuzluğunu aksettiriyordu. Buna mukabil diğer iki koalisyon ortağı liderin şen ve mütebessim halleri dikkat çekiyor. Bu manzaranın uzun ömür ve istikrar tevlid etmeyeceğini kestirmek için siyaset ilmi bilmeye gerek yok, psikoloji kafi.

Türk demokrasisi 1950 seçimlerinden beri, sandıktan çıkana güvenmeme korkusu yüzünden kriz üstüne kriz yaşıyor. CHP'nin "tek parti" olmaktan da öte, devletin bizatihi kendisi olduğu günlerde hiç gündeme bile gelmeyen bu faktör, elli yıldan beri cılız demokrasimizi hırpalıyor. Çok partili hayat içinde "tek parti" pratiğini ayakta tutmak için girişilen toplum mühendisliği çabaları, önceleri demokrasiye duyulan sevgi ve güveni yıpratıyordu; şimdi yıpranan değerlerin başında demokrasiyle birlikte "siyaset" ve "devlet" de yer alıyor. Devlet kavramına Hegel derecesinde kudsiyet atfetmesek bile, devlet seçkinlerinin, devleti bu derece "evhami" ve "aksi" bir tabiatta göstermeleri anlaşılmıyor. Devlet seçkinleri dilese, halkın nazarında devletin kredisini yüz üzerinden en az otuz-kırk puan yükseltebilecek siyasi imkanlar el altında bulunuyor; üstelik bu siyasetler bütçeden kaynak aktarılmasını bile gerektirmeyecek

kadar maliyetsiz tedbirler ama bunun yerine devlet müdafaa gardını hiç indirmeyerek halkla arasındaki mesafeyi serin tutmaya itina gösteriyor. Niçin?

27 Mayıs müdahalesinden sonra yapılan ilk seçimlerin akabinde kurulan koalisyon hükümetinden beri bir gazete okuyucusu sıfatıyla pek çok hükümet teşkilini uzaktan seyrettim; bu kadar tatsız ve garip bir eda ile teşkil edilen bir hükümete ilk defa şahit oluyorum. "Maalesef ruhu yok" nakaratıyla biten bir pop şarkısı vardı, bu kabine, bana o şarkıyı hatırlatıyor. Sureta her bir şeyi tamam ama...

Seçimlerden çıkalı şurada kırk gün oldu; yeni Meclis başkanı seçildi, hükümet kuruldu ama hala sevinemedik çünkü ortada gelecekten ümidvar olmayı gerektiren bir nişane görünmüyor henüz. Göle çalınan bu mayanın tutmasını can ü yürekten temenni ediyoruz; sevinmek, ferahlamak ve Ankara'dakilere güvenmek istiyoruz.

Ne çok şey istiyoruz?

1999

28 Haziran

Sitem! Zaman Gazetesi

26 Haziran

Jurnalcilik dün kerihti; bugün?.. Zaman Gazetesi

24 Haziran

"Öyle değil mi Ali öğretmenim?" Zaman Gazetesi

19 Haziran

Made in "Biz"; yâni üretkenliğimiz! Aksiyon Dergisi

14 Haziran

Tutarlılığınızı göstermelisiniz! Zaman Gazetesi

12 Haziran

Şahbaba Zaman Gazetesi

05 Haziran

Adl!.. Zaman Gazetesi

05 Haziran

Söyleyen ve söylenen arasında Aksiyon Dergisi

Söyleyen ve söylenen arasında

"Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol" sözünün hakikatini çoğu kere zihnimizde evirip□çevirmeden kabul ederiz; dürüstlüğün ve nâmuskârlığın ilk lâzımesi bu değilse nedir ki?

Bu kabul, göründüğü gibi olan veya olduğu gibi görünen şeylerin öteki boyutlarını irdelememizi gizliden gizliye engelliyor mu?

Belki yadırgayacak, belki "lâf kıtlığına kıran mı girdi?" diye düşünüp tedirginleşeceksiniz ama pek çokları gibi benim de zihnimde erteleyip durduğum bir nâmuskârlık ölçüsünü mihenge vurmanın zamanı geldi. Geçenlerde Aktüel dergisinde "röportaj" türünün klasiklerinden sayılması gereken güzel bir sohbet okudum. Gazeteci Kürşad Oğuz, yazar Murathan Mungan'la konuşuyordu. İtiraf etmeliyim ki Murathan Mungan ismini daha önceden biliyor olmama rağmen hiçbir kitabını okumamıştım ve yazar hakkında daha ziyade "cinsî tercih"inden ileri gelen bir peşin hükmün tesiriyle hiç de müsbet şeyler düşünmüyordum. Belki de önyargılarımın ne kadar isâbetli olduğunu kendime bir kere daha isbatlamak niyetiyle bu röportajı baştan sona dikkatle okudum ve şuna kanaat getirdim ki Murathan Mungan, "olduğu gibi görünen veya göründüğü gibi olan" bir yazardır. Yazdıklarının edebî değeri hakkında fikir belirtmem densizlik olur ama röportaj esnasında söyledikleri önemli şeyler bana tutarlılığın nümûnesi olarak görünüyor: Bu durumda Murathan Mungan'ı nasıl değerlendireceğiz; ben ve benim gibi düşünenler açısından ortaya çıkan söyleyenle söylenen arasındaki tezat nasıl te'lif edilebilecek?

"Şart mı efendim, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da varlığını farketmemişiz gibi yaparız olur gider" diyebilmek var; peki bu kaçak güreşmek değilse ne?

Aynı çelişkiyi Oscar Wilde'ı okuduğumda da yaşamıştım; Oscar Wilde bizde genellikle Dorian Gray'in Portresi isimli romanı veya yıllarca önce basılan "Salome" adlı piyesi ile tanınır. Bir ahbabın tavsiyesi üzerine Dorian Gray'den önce Wilde'ın "De Profundis" isimli eseriyle tanıştım (bu kitaba Andre Gide'in yazdığı önsöz bir şâheserdir); De Profundis, yazarın Reading Cezaevi'nden "dostu", Lord Alfred Douglas'a yazdığı mektuplardan oluşuyor; alıcısının asla okumadığı mektuplar. Peki, Wilde'ın hapishanede ne işi var? Yazar, 19. Yüzyılın son çeyreğinde İngiliz edebiyatının en meşhur edebiyatçılarından birisi: Dandy (züppe meşrepli), popüler, zengin, şık ve fizikî görünüş itibariyle dikkat çekecek derecede yakışıklı bir adam. Şöhretinin zirvesinde iken, Marki Q... isimli bir şahıs tarafından İngiliz basınında "ahlâksızlıkla" suçlanmaya başlıyor. O esnada Paris'te yaşadığı için kendisine

yöneltilen hakaret ve kışkırtmalara cevap vermek, Marki Q'dan dâvâcı olmak üzere Londra'ya dönüp mahkemeye başvuruyor. Dâvâcı sıfatıyla katıldığı mahkemenin sonucunda, medyatik himmet(!) neticesi kendisini birden suçlu iskemlesinde buluveren Wilde, kamuoyunda ahlâksızlığı yaymak gibi bir ithamdan iki yıl ağır hapis cezasına çarptırılıyor; çiçekli zirvelerden çamurlu eteklere doğru müthiş bir düşüş. De Profundis (derinliklerden yükselen ısdırap çığlığı mânâsına geliyor), işte bu günlerin ürünü.

Türk kamuoyunda "cinsî tercih"i konusundaki söylentiler ayyuka çıkmış ünlülerin müştereken oluşturduğu kerih bir intibâ vardır; karşı cinsi taklid edercesine giyinmek, konuşmak, hattâ ancak kendine mahsus bir vurdumduymazlıkla her iki cinsin de hoş görmediği şımarıklıklara, sululuklara ve rezâletlere öncülük etmek gibi. Ne var ki De Profundis'i okurken, sayfalar akıp gittikçe bizim kamuoyunda tanınmış o prototipin seviyesiz hercailiğinin aksine, insanda saygı uyandıran bir kalite, belki ondan daha önce olmak üzere bir musdaribin □en azından bilinmeye şâyân□ fikir irtifâı ile karşılaşınca, önyargılarımın sarsıldığını hissettim. An'anevi değer hükümlerimiz, en azından cinsî tercihini pespâyelik mevkiine düşürecek derecede kötü örnek teşkil eden kişilere karşı hayli mesâfeli durmamızı öğütlüyor bize; çıplak kelimelerle sual şu: hak, "sûret□i hak"dan zuhûr ettiğinde müşkil nasıl çözülecektir?

Suali başka çehrelerle tekrar edebiliriz: "Sözün kıymeti ile onu söyleyenin tıyneti arasındaki çelişkinin hükmü nedir?" Veyâ kısaca "fikrin de cinsî tercihi var mıdır?"

Eskiler, "âlâmını kalbinde tutup kimseye açma / Zirâ elemin zikri de başka elemdir" mısdakınca, artık yargılanma ve ıslah mesâfesinden kurtularak şahsî tabiatın tabii bir unsuru haline gelmiş sapmalara karşı hiç değilse bir mahremiyet alanı tesis ederek işin propaganda edilmesine karşı tavır almışlardı; şüphesiz bu insaflı bir ölçüdür. Ne var ki bugün her nevî sapmanın fersûdeleştirilerek kaldırımlara serildiği ve bu yüzden bu gibi illetlere zebûn olanların giderek marjinalleşmeye itildikleri bir sosyal iklimde yaşıyoruz. İfratla tefrit kolkola gezdiği ortamlarda bu kabil "insanlık halleri"ne sadece marjinalleşmeyi revâ görmek bir başka yanlış değil mi?

Bugün cevap yok, sual var: Her iki yazardan yaptığım iktibasları okuyarak cevap vermenizi beklemiyorum; suali paylaşmak da yeter.

Adl!..

Hukuki bilgi yanlışı yapabilirim; ama mantığımın sevkiyle düşünüyorum; Abdullah Öcalan'ın daha işin başında, İmralı adasında kurulan bir Devlet Güvenlik Mahkemesi yerine, diyelim ki Ankara'da I. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanması daha doğru olmaz mıydı?

Bir hukuk davası devam ederken, o dava hakkında sonuca tesir edebilecek yorum ve iddialarda bulunmanın kanunen yasaklandığını artık herkes bildiğine göre TRT'den başlayarak bütün yayın kuruluşlarının ağzında gezinen "sanık terörist" nitelemesi, en azından

bir hukuk nezaketsizliği teşkil etmiyor mu? Kesinleşmiş yargı kararı olmadan bir sanığın "terörist" veya "yankesici" diye nitelendirilmesi, hukuk tekniği açısından doğru mu?

Duruşma esnasında bir şehit astsubayımızın hanımı müdahil sıfatıyla konuşurken, hadiseyi nakleden TRT muhabirinin, "salonda çok duygulu anlar yaşandı; öyle ki, salonda bulunan bazı hainler hariç, hemen hiç kimse gözyaşlarını tutamadı" şeklindeki ifadesi, aynı hukuk nezaketsizliğinin ürünü sayılmaz mı?

Açık konuşmak gerekirse bu suallerin bazı çevreler tarafından resmen "muzır ve kafa karıştırıcı" sorular olarak nitelenmesinden çekindiğimi söylemeliyim çünki amme vicdanı bugünlerde çok hassaslaştı. Oysa ki yurttaşlık bilgisi eğitimi almış lise öğrencilerinin bile fark edebileceği bu gibi küçük ayrıntıların ısrarla ihmal edilmesi bana önemli görünüyor. Dava tamamlandıktan sonra bazı Batılı çevrelerin bu gibi usul nezaketsizliklerini diline dolamasından doğabilecek bir endişe değil bu; Türkiye'de "hukuk devleti"nin işlemesi ve hukukun üstünlüğü prensibinin geçerliliğine gölge düşmesi yolunda bir endişe. İç hukukun evrensel prensipler kalitesiyle hemahenk bulunmasını kim istemez? Ama hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü gibi temel niteliklerin, Batı standartlarına itaat veya "elalem ne der?" gibi siyasi endişelerden önce 65 milyon Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı için gerekli olduğunu düşünüyorum.

Hukuk süreçleri, son tahlilde hakkaniyet duygusunu tatmin etmek zorunda olsa bile evvela usul şartlarına uymayı gerekli kılıyor; öyle olmasaydı, Abdullah Öcalan da dahil, bütün "cürm-i meşhut" hadiselerinin, XVIII. yüzyılda Amerika'nın "vahşi batı"sında olduğu gibi "anında infaz" tekniği ile sonuçlandırılması gerekirdi. Amerikan westernlerinin çoğunda tekrarlanan bir kalıptır bu: "Sheriff" ofisinin önündeki hınçlı kalabalık, ellerindeki ip, tüfek, kürek vesair infaz gereçleriyle bağırıp çağırmaya başlarlar.

- Ver onu bize şerif, o alçağın cezasını hemen veriverelim şuracıkta; işi uzatmanın ne anlamı var?

Buna mukabil "Sheriff", içerde korkudan tir tir titremekte olan "sanık"ı korumak ve hukukun üstünlüğü prensibini oracıkta çiğnetmemek uğruna Winchester tüfeğini çaprazlamasına kucağına yatırıp öfkeli kalabalığın önüne dikilir,

- Hepiniz evlerinize dağılın; yargıç gelene ve mahkeme kararını verene kadar sanığa kimse dokunamaz, ardından tehditkar bir ses tonuyla ekler, "hala acil infazda kararlı olan varsa onun sesini duymak isterim!"

"Vahşi batı"da hukuk devleti teessüs edene kadar, buna benzer kaç linç vakasının yaşandığını, bunlardan kaçının kahraman Sheriff'ler tarafından önlenebildiğini kim bilebilir? Doğrusu iç hukukta hukukun evrensel prensiplerine harfi harfine riayet etmek, bazı anlaşmaların altına imza koymakla bitmiyor; o prensiplerin "amme vicdanı"nda yerleşmesi de şart.

Acımız, öfkemiz büyük; sabırsızız, eski yaraların yeniden kanaması çoğumuzu çılgına çeviriyor; ama şu anda "sanık" Öcalan'ın yargılandığı hukuk süreci, bütün usul şartlarıyla aslında bizim için lazım. Öyle zannediyor ve bekliyorum ki bu dava, usul hukukumuzda ve bundan sonraki bütün yargı süreçlerinde, evrensel prensipler lehine bir iyileşme sağlayabilsin. Bu nokta çok önemli çünkü Eski Mısır'dan bugüne kadar "adl"e riayet, uzun ömürlü bütün devletlerin müşterek özelliği oldu.

Şahbaba

Murat Bardakçı ile tanışmayız; ama kendisini bundan 27 sene önce Ankara'da bir musiki topluluğu içinde tamburi sıfatıyla gördüğümü hatırlıyorum; belki "Töre" dergisinin düzenlediği bir toplantıda, daha kuvvetli bir ihtimalle eski Milli Kütüphane binasının salonunda, "Hisar" dergisi etrafında toplanan şairlerin bestelenmiş eserlerinin icra edildiği bir şiir ve musiki toplantısında. Yıllarca sonra Murat Bardakçı ismiyle Hürriyet gazetesindeki tarih yazıları vesilesiyle yeniden karşılaştım; bu yazılar şüphesiz ehliyet eseriydi; ama -azınlıkta da kalsa- polemikçi iştahının kuvvetle hissedildiği ve özellikle günün "mana ve ehemmiyeti"ne muvafık göndermeler yapan yazılarını okudukça bir burukluk hissine kapıldığımı söylemeliyim.

Pirimiz, üstadımız İlber Ortaylı hocamız, geçenlerde Kanal 7'de Süleyman Çobanoğlu'nun "Bu Ülke" isimli programında tarihçi olmak isteyen gençlerin heyecanını sevinçle karşıladığını söylerken önemli bir noktanın altını çizdi: Mealen, tarihçi olmak isteyenlerin lisans seviyesinde tarih eğitimi almamaları, tercihan sosyal ilim sahasında lisans bigileriyle temeli tahkim ettikten sonra yüksek lisans safhasında tarihe eğilmek gerektiğini söyledi. Aynı mealde tavsiyeleri, değerli hocamız Prof. Dr. Ercüment Kuran'dan da dinlemiştim. Murat Bardakçı'nın tarih eğitimi alıp almadığını bilmiyorum; ama serdettiği ehliyete bakılırsa, en azından lisans seviyesinde bir başka vadide eğitim gördüğünü tahmin ediyorum. "Şahbaba" ile geçen hafta, bir arkadaşımın (Yahya Kaptan) vesilesiyle tanıştım. Serde -adam kıtlığında tarihçilik- var ya, meslektaşlarımın gayet iyi bildiği o peşin beğenmezlik tavrıyla, dudak bükerek kitaba eğildim. Bir sayfa, birkaç sayfa daha derken, o tuğla kalınlığındaki mücessem eserin sayfalarını yavaş yavaş devirmeye başlamışım; uzatmanın alemi yok, Yahya Kaptan'ın toleransı ile üç günde Şahbaba'yı bitiriverdim.

Murat Bardakçı'yı tebrik ederim: Son Osmanlı Padişahı Mehmet Vahidettin hakkında yazılabilecek en güzel monografiyi kaleme almış ve "gazeteci" sıfatının, akademisyenler arasında yaygınlaştırdığı o tahfif edici peşin yargıyı, ustalıkla avantaja çevirivermiş. Akademik hayatımızda, özellikle sosyal ilim dalında son derece ciddi ve ağır bir üslup probleminin varlığını bizzat hisseden biri sıfatıyla, sayın Bardakçı'nın sürükleyici, kolay okunabilir ve cazip bir tahkiye tarzı tutturarak bir hüsn-i misal gösterdiğini söyleyebilirim; "ilmi tedkik kuru olmalı, edebi güzellik çeşnisine yer vermemeli" anlayışı, bugün akademik

hayatımızda yaygın bir kanaattir; doğrusu metin düzeltmekten usandığım anlarda, bu hükme katılmak arzusunu zaptedemediğim de olmuyor değil; zira ilmi usullere riayetle yapılmış bir tahlilin, edebi zevk katsayısı yüksek bir Türkçe ile zenginleştirilmiş olması, sosyal ilim sahasında nümunesini parmakla gösterebileceğimiz kadar kıt bir güzellik teşkil ediyor. "Şahbaba", tarih usulüne riayette kusur gösterilmediği gibi, zevkli bir Türkçe ile kaleme alınmış parlak bir tarih monografisi olarak ışıldıyor.

Kusuru yok mu? Eğer kusur sayılırsa, "notlar" kısmının, kitabın sonuna konulmuş olması bence bir kusur. Her sayfada en az üç-beş kere kitabın sonuna gidip gelmek doğrusu hiç hoş değil; ama bazı notların ufak hurufatla birkaç sahifelik bir hacim teşkil etmesi yüzünden bu sevimsiz tedbire müracaat edilmiş olmalı. O kadar kusur kadı kızında da bulunur.

Kitabın asıl değeri, ana konusunun -hala çok sıcak bir gündem maddesi teşkil etmesine rağmen- tam bir ehliyet ve ilmi titizlikle irdelenmiş olmasında aranmalı. Özellikle, eseri ziynetlendiren vesikaların neşrinde ve yorumlanmasında gösterilen titizlik takdire şayan. Kitap, orta halli bütçeler için pahalı görünse de, hacmi ve baskı kalitesiyle fiyatını hak ediyor.

Her tarih meraklısının okuması ve bulundurması gereken bir monografi "Şahbaba". Yazarının eline sağlık ve verdiği emek için teşekkürler!

Tutarlılığınızı göstermelisiniz!

Son üç yılımız devletin ideolojik yörünge düzenlemeleriyle geçti sayılabilir; bu süre zarfında vaktimizi hep ideoloji eksenli tartışmalarda harcadık; devletin tutumunu kimimiz yanlış buldu, kimimiz isabetli. Ne var ki hepimizin gözü önünde duran çok çıplak bir hakikati ıskaladık: Evlilikte aşk çok önemli olabilir; ama hiçbir evlilik sadece aşkla yürümez; mutfak kazanında kaynayacak aş da lazımdır. Devletin ideolojik yörünge düzenlemelerini yüzde yüz haklı, isabetli ve yerinde bulsak bile, iktisadi durum berbat. Başta maliye bakanı olmak üzere işten anlayan herkes aynı fikirde; ya battık, ya batmak üzereyiz.

Üzerinde birçok devlet kuruluşunun hassasiyetle titrediği devlet ideolojisini, memleketin her santimetre karesinde hakim ve cari kılmak ile iktisadi vaziyetin düzelmesi birbirine bağlı şeyler değil; baştan beri bu çok bariz gerçeği hatırlatmaya çalışanların sesi tesir uyandırmadı. Türkiye'nin iktisadi yönetimi, sanki ideolojik durumun ıslahı ile kendiliğinden düzelecekmiş gibi bir beklentinin varlığı hissediliyor.

Naçiz kanaatimce Türk halkı, devletin ideolojik yörünge düzeltme gayretlerine karşı, -pek beğenmese bile- maşeri şuuruna kazılı bulunan "devlet" fikrinin ciddiyeti sebebiyle toplumsal nitelikli bir muhalefet göstermiyor; seçim sonuçları bu fikri destekleyen ince delillerle doluydu. Anlamayı bilene saz! Aynı sabır ve hoşgörünün, bundan daha vahim bir iktisadi kriz tablosunda geometrik diziyle artarak tezahür edebileceğini, her halde devletin ilgili "think tank" kuruluşları bizden iyi düşünüyor olsalar gerektir.

Geçen yıl "ideolojik öngörü"nün bariz şekilde kendini hissettirdiği bir vergi kanunu çıkarıldı; kanunun mimarı, hangi hikmete mebni olduğunu bilmediğimiz bir gerekçeyle siyasi cezaya uğrayarak Meclis dışında kaldı; ama kanun hala mer'iyette, kanuna oy veren partiler hala iktidarda ve daha dün bu vergi kanununu göklere çıkaranlar, şimdi "kaplan katliamı"ndan dem vuran acıklı edebi tasvirlerle kanunun bir an evvel ıslahı için hükümeti sıkıştırıyorlar; halbuki o vergi kanunu, çıkaranların savunduğu ideolojik eseslara pek münasip bir ruh taşıyordu. Bugün görünen manzara, vergi kanununun, o ideolojik öngörünün fos çıkması sebebiyle daha senesini doldurmadan iflas ettiğini anlatıyor.

Aslına bakılırsa Cumhuriyet tarihimiz, ta bidayetinden beri "ideolojik duruş ve istikamet" meselesinin, iktisadi ve toplumsal realitenin önünde tutulduğunu gösteren örneklerle dolu; "arabayı atın önüne koşmak" eğer bu değilse nedir? Türk ekonomisi yıllardan beri çok kötü yönetiliyor; ama tartıştığımız şeyler hep ideolojik meseleler. İdeolojik kararlılık, iktisat yönetimi üzerinde hiçbir tesir icra edemiyor; iktisadi hayatın hiçbir ideolojiyle doğrudan ilgili olmayan farklı kanunları var. Bir beyanatla yüzde 20'lere varan işsizliği tek haneli rakamlara çekmek, dış ticaret açığını kapatmak, verimliliği artırmak, gençleri meslek ve meşrep sahibi kılmak, gelir dağılımını daha adil hale getirmek mümkün olmuyor; keşke olsaydı: Devlet büyüklerimizin münasip gördüğü gibi düşünür, onların sakınca görmediği şeyleri yazar, her yazının sonunu devlet büyüklerimize dua ile bağlar ve neticede, "evet ara sıra saçmalıyorlar; ama hiç değilse Türkiye büyüyor, gençlerimiz iyi eğitim görüyor, işsizlik problemi kalmadı." diye teselli bulurduk.

O yok bu yok; ne var? Bütün mesullerinin DGM'lerde yargılanması gereken bir faiz girdabı var; işsizlik var, eğitimsizlik var, yolsuzluk, hırsızlık, görev suiistimali var. Yıllardan beri Türkiye'nin "defterini" tutanlar, ("dürenler" mi demeliydik yoksa?) müdebbir bir mahalle bakkalının basiretini gösterememişler; ne diyelim, ömürleri ziyadesiyle muammer olsun!

Bütün ideolojik yörünge düzeltmelerinizi saygıyla karşılayacak ve muhalefet için ağzımızı bile açmayacağız; ama siz de bize aynı ideolojik öngörü ile iktisadi vaziyeti düzeltebileceğinizi isbatlamalısınız; memleketin iyiliği ve geleceği namına bunu yapmak zorundasınız ve hiç değilse buracıkta tutarlı olmalısınız.

Zaman sandığınızdan daha çabuk geçiyor.

Made in "Biz"; yâni üretkenliğimiz!

İngilizlerin efsânevî başvekillerinden Churchill'in en büyük zevkini asla tahmin edemezsiniz; herhalde rahmetli Şevket Rado'nun o güzel Hayat mecmuasında okumuş olmalıyım:

Churchill, boş vakitlerinde, mâlikânesinin koca bahçesinin bir kenarında tuğla ve harç ile duvar örerek eğlenirmiş. Duvar belli bir yükseklliğe erişip de tamamlanınca uşaklar duvarı yıkıp, yenisi için ekselânsa yer açarlarmış.

Churchill mason muydu bilmem: Mason ritüelinde duvarcı ustalığının mühim bir remiz olduğunu duymuştum ama mason olsa da olmasa da, neredeyse 24 saatinin tamamını siyâsete ve İngiltere'ye hasreden bir devlet adamının bir başka vâdide üretkenliğini sürdürmek, farklı bir şey imâl etmek, amatörce de olsa asıl meşgalesinin haricinde bir kabiliyetini geliştirmek ve böylece hayata daha sahih bir alanda bir kere daha tutunmak arzusunu anlayabildiğimi zannediyorum.

Modernizmin tasarladığı hayat tarzı, herbirimizi multidisipliner olmaktan uzaklaştırıyor. Uzmanlığın müntehâsına kadar derinleşmeyi emreden yeni üretim biçimi, insanı üretim sürecinin sınırlı bir parçasında görevlendirerek gündelik hayatın önümüze çıkardığı ufak problemler karşısında hareketsiz bırakıyor. Bütünün değil, parçanın önemsendiği bu üretim düzeninde aslolan insanın kendine yetmesi değil, tam aksine küçük gerekçelerle tüketimin durmaksızın tekrarlanmasıdır: Elektrik mühendisi, evindeki elektrik ârızasının teorik sebebini kestirse bile onu bizzat halletmekten âcizdir; artık cam kırılması camcının, damlayan musluk su tesisatçısının, badana işleri boyacının uzmanlık sahasına girmektedir.

Beton demir karışımı kolonlarla iskeleti çatılan apartman daireleri, % 90'a yakın bir kesinlikle o mekânı nasıl tasarruf etmemiz gerektiğini bize emrediyor; en küçük ve mâsum tâdilat arzusunun bile evvelâ "kat mâlikleri kurulu", ardından müellif mimar ve son safhada fen işleri memurunun tasdikine muhtaç olması fecîdir. Sadece insanın değil, mekânın da plastiği kalmamıştır. Birbirinin tıpkısı yüzlerce beton hücrelerden birine sahip olup da onun öngörülmüş bölmelerini, birbirine benzer eşyalarla "döşeyerek" yaşamak bile rahatsız etmiyor bizi; herşey, şahsî müdâhalemizi ve üretkenliğimizi lüzumsuz kılan, sıkıcı bir tekdüzelikte akıp gidiyor; temiz havaya doğru uzanan bir cankurtaran hükmündeki basmakalıp balkonlarda plastik saksılar içinde hormonla azdırılmış süs bitkileri yetiştirmek bile mutlu edebiliyor bizi; kanaatkârlığın bu derecesi artık kanaatkârlıktan başka bir şeydir.

Geçen sene rahmete intikal eden büyük dayım, işçi maaşından artırabildiği küçük bir meblağla toprak damlı eski baba evini yıkıp yeniden inşâ etmeye karar verdiğinde altı yaşında bile değildim ama çok önemli bazı ayrıntıları hatırlayabiliyorum; "evin erkeği" başta olmak üzere konu□komşu, hısım□akraba ve elinden iş gelen eş□dost, evin inşâsında bilfiil katkıda bulunmuşlardı. Şu anda rahmetli babamı, çatının kiremitlerini döşerken görür gibiyim. Annem, baba evinin yeniden ihyâsında kovayla sıvalık çamur taşımıştı belki; eli keser tutan çocuklar en azından hurda çivileri düzeltip yeniden kullanılır hâle getirmek için işe yaramışlardı. Eski âhenk böyleydi; belki yoksulluk da vardı ama insanlar kendi evlerinde ve yaşadıkları mekânlarda iz bırakabilirlerdi; hele "evin erkeği" herhangi bir sahada sanatkâr ise, mekânı biçimlendiren şahsi katkı çok daha derinleşebilirdi. Çok insânî bir şeydi bu; tanıdık kişilerin şahsî emeği ve sanatkârlık nişânesi ile dolu bir mekânda yaşamak, mekânla insan arasındaki münâsebeti sıcacık kılardı.

Kaybetmekten çekindiğim için küçük bir ceviz kutu içinde sakladığım hâtıra eşyâlar içinde bir kemer tokası var; çok dikkatli bir şekilde incelemedikçe el yapısı olduğunu farketmek imkânsız. Bu kemer tokasını babam elleriyle yapmış; şu trenli günlerde işe çok yarayan sustalı kompartman anahtarı da babamın el emeği. Şu çakı ise kayınbabamın hâtırası; namlusundan perçinine kadar ustasının göz nurundan izler taşıyor. Şöyle bir bakın etrafınıza; size ait, sizin elinizden çıkmış, bir yakınınızın hâtırasını taşıyan, dokusuna şöyle veya böyle nüfuz edip ona "katma değer" kazandırabildiğiniz neler var: Bir suluboya resim de olabilir, duvarın badanası da, bir küçücük raf, bir ekmek kesme tahtası, bir abajur veya soğandan alıp yetiştirdiğiniz bir kök zambak veya bir başka şey ama ne?..

Etrafınızdaki hemen herşey, aradaki üretim süreçlerini aşıp da sahibine aslâ vâsıl olamayacağımız meçhul emekçilerin ve daha fenası makinaların eseri; böylece eşyâ ile hiçbir hissî alâkamız kalmıyor; gerektiği zaman kolayca harcayıveriyoruz onları; değiştiriyor ve değiştirdiğimiz şeylerin yeniliği ile övünüyoruz. Eşyâ ile gereğinden fazla hissî alâka kurmayı doğru bulanlardan değilim; eşyâya perestiş tehlikeli ama bu alâkanın öyle bir âhenk noktası var ki, o dengeyi ihmâl edip incitmek, bu defa eşyâ üzerindeki tasarruf kabiliyetini sekteye uğratıyor.

Bunlardan birbuçuk ay kadar önce Tokat'ı Sivas'a bağlayan yolun ilk kilometrelerinde, meşhur "Kızıliniş" rampasının eteklerindeki Geyraz mevkiinin yeşille sermest kuytuluklarından birinde mâaile kır oturmasında idik; Geyraz, belli ki eski mesâfe ölçüleriyle Tokat'ın merkez köylerinden biri imiş ama şimdi şehirle dudak dudağa temâs halinde bir kıyı mahalle hükmünden görünüyor. İkindi vakti erişince, Sivas'la aramızdaki 105 kilometrelik mesâfe, şer'an "seferî" sayılmamıza kifâyet ettiği halde hemen yanıbaşımızdaki cami cemaatine katılmak geldi içimizden. Oturmakta olduğumuz Geyraz İlkokulunun güzel bahçesiyle cami arasındaki o pitoresk kırma taş döşeli sokağı ağır ağır adımlayarak dayımla birlikte "Geyraz Camii" avlusuna girdik. Bir sıcaklık, bir şirinlik, bir sahihlik ve bir huzur hissi ile karşılandığımızı farkediverdik hemen. Avluda çiçekler vardı, birkaç meyve ağacı ve basit bir şadırvan; şadırvanın etrafında daire nizâmında çevrilmiş peykeler; şadırvan külâhının iç hacminde, bir amatör elinden çıktığı âşikâr naif kalem işleri; naif ama lâcivertle yeşilin öyle bir muhabbeti var ki, seyrine doyulmuyor. Dirseğe kadar çemirlenmiş gömleği ile abdeste hazırlanan bir kaç sakallı ihtiyar ve bir bahar ikindisinin toprak ve tohum kokulu ılık atmosferi.

Asıl sürpriz camiin harîminde: Neredeyse zemine yapışmış pencerelerin aydınlattığı sâde bir mekân. Tavan kaplaması, kavak kerestesiyle çakılmış; tavanı tutan direkler de kavak, "fevkànî" diye tâbir ettiğimiz ve husûsen Ramazan ayında hanımlara tahsis olunan çekme kat dahi kavaktan. Kavak deyince ben biraz duraklayanlardanım; Anadolu'nun dokusu çam veya gürgenle değil, kavakla haşırneşirdi ve arada karâbet bulunsun veya bulunmasın "kavak" ağacıyla Anadolu arasında derin benzerlikler sezilir. Bitmedi, minber de kavak vezniyle

çatılmış; hiç şüphe yok ki taban tahtaları da aynı soydan. Ve secdeye eğildiğinizde, kilimin ta düğümlerine kadar sinmiş, insana cennetten bir ıtır gibi buğulanan o güvenilir sabun kokusu. Söyler misiniz, en son hangi ibâdethânede secdeye kapandığınızda, o kerih ayak kokusu yerine temizliğin alâmet□i fârikası sabun kokusu ile yüz□göz olmuştunuz?

Selâm□aleykümselâmdan gayrı cemaatten kimseyle konuşmak fırsatı olmadı ama belli ki Geyraz Camii'ni, Geyraz köyünün sanatkârları omuz omuza verip birlikte inşâ etmişler. Temele ter akıtılmış, duvarlar elbirliği ile örülmüş, ahşap aksâm profesyonelce olmasa bile mü'mince bir neşvenin verdiği gayretle doğranıp çakılmış; belli ki Geyraz köyünün kadınları sık sık ellerinde süpürge, temizlik bezi ve sabunla mâbedi birkaç saatliğine erkek cemaate yasak edip gıcır gıcır temizlemişler köşe bucağını. Ne duvarlarında cafcaflı, çirkin ve işe yaramaz aplikler, ne de tavanın tam ortasından zincirle sarkıtılan devâsâ billur taklidi avize zevksizlikleri... Bu mâbette herşey alçakgönüllü, insânî ve sıcak ölçülere itaat halinde. Belli ki bu cami, cemaatin el emeği, göz nuru ve ivazsız maddî fedâkârlıklarının nümûnesi. İstedim ki o mekândan hiç çıkmayım; bir pencere kenarına kıvrılıp, müteakip vakte kadar tarih, şiir, kelâm veya tefsir okuyayım, tâzeleneyim, dinleneyim ve huzûru gümüş bir tel gibi haddeden çekeyim.

Farkında mısınız; biz Türk milleti mescid yapmayı unuttuk; bu, bize dair bir hüner, bizi çok esaslı târif eden bir hasletti ve biz bunu kaybettik. Mâbedlerimize artık daha çok para harcıyor ama harîmine mü'minlerin huzûrunu ilkaa edemiyoruz. Dilenci ağzıyla topladığımız paraları şatafatlı ve beş para etmez "cami aksesuarları"na harcayıp boyumuzca günaha giriyoruz. Çünkü eşyâ ile meyânımızda mevcut bulunması gereken o hassas dengeyi tahriş ettik.

Bu topraklarda dün, eşyâya biz şekil verir, muhitimizi ellerimizle, emeğimizle ve tevârüs edilmiş zenaatkâr hasletlerimizle şekillendirirdik; bunu unuttuk. Önce evlerimizi yıktık sonra mâbedlerimizi; etrafımızdaki eşyâ bize ait değil; melekelerimizi böyle kaybettik ve şimdi "eşyâ" ile nasıl temâs edebileceğimizi bilmiyoruz.

Bunu bir kenara yazın!

"Öyle değil mi Ali öğretmenim?"

Yılın en uzun gününü, dünyanın en uzun günlerini bir başka deyişle "beyaz geceleri" yaşayan bir şehirde karşıladık: Sabaha karşı 1.30'da bile güneş, kuzey ufkunun ardına gizlenmiş olduğu yerde birkaç saat dinlenmek istermiş gibi "gurup" ışıkları tüllendiriyordu.

O bitmek bilmeyen beyaz gecenin en uzun ikindisinde bir vakitte biz, Petersburg'da ilk mezunlarını vermeye hazırlanan Rus-Türk okulunun mezunlarından Timothy isimli Rus delikanlısını dinliyorduk. Türkiye'den gelen ilim adamı, sanatçı, gazeteci ve davetlilerden müteşekkil bir topluluğun huzurunda Timothy, kusursuz bir diksiyon ve aynı derecede zengin

bir Türkçeyle bizlere ana dilimizle hitap etti. Kendisine, "Bu okulu niçin tercih ettin ve ne öğrendin?" diye soran bir gazeteciye Timothy şöyle cevap verdi.

- Anneme babama saygıyı öğrendim!

Oysa ki bundan ibaret değildi: Normal müfredatın üstüne İngilizce, Türkçe, bilgisayar, fizik ve matematik ağırlıklı dersleriyle St. Petersburg Rus-Türk okulu, Rus standartlarının çok üstünde bir kalite sergiliyordu. Sorular birbirini izledikçe Timothy, nefis Türkçesiyle zor anlaşılır ve incelikli nüktelerle dolu hazırcevaplılığı ile herkesi etkiledi.

İki gün önce ise Moskova'daki uluslar arası Rus-Türk okulunda dört Rus delikanlısının güzel sesinden "Annem" şarkısını dinliyorduk. Neden sonra bu olağanüstü atmosferin sihrinden sıyrılmaya çalışarak bu çocukları yetiştiren ve onlara emek veren genç öğretmenlere takıldı gözüm; hepsi de Türkiye'de başarılı bir eğitimden geçmiş nasiyesi temiz genç insanlardı bunlar; güzel insanlardı. Gözlerinin aydınlığında Türkiye'nin yarınını gezdiren delikanlılardı. Azı evli, çoğu bekar; ama hepsi dumanı tüten bir memleket hasretiyle kavrulan evlatlarımızdı.

Nasıl gururlandık; nasıl koltuklarımız kabardı, bilemezsiniz. Hepinizin yakından tanıdığı bir akademisyen misafirimiz, "Kendimi bir an Amerikalı gibi hissettim." demekten kendini alamadı ve ekledi,

- Harika bir duygu bu!

Kastettiği şey, Türk teşebbüs gücünün, zihin gayretinin ve emeğinin ilk defa, bize kendimizi "dünyalı" gibi hissettirecek derecede evrensel kalite ve başarıya ulaşmış olmasıydı.

Ve sonra en uzun günün en beyaz gecesinin gün batımına doğru sivrisinek gibi vızıldayan cep telefonlarından inanılmaz haberler gelmeye başladı. Yine birilerinin canı fena sıkılmış olmalıydı; "dünyalı olmak neyimize bizim?" diye celallenmişti yine birileri galiba; dünyalı olmak neyimizeydi sahi, güzel güzel birbirimizle kavga edip, incir çekirdeği doldurmaz astarsız meselelerle duran trenleri kaçırmak neyimize yetmiyordu? Tırnak muayenesinden temiz çıkacak mıydık bakalım; mendillerimiz temiz, kolalı yakalarımız ütülü, pabuçlarımız gıcır gıcır boyalı mıydı? Ev ödevlerimizi güzel yapmış, dişlerimizi fırçalamış mıydık?

Yine "teftiş" zamanıydı anlaşılan!..

Nasip olursa ilerde anlatacağım; St. Petersburglular Moskova'dan hiç memnun değiller. St. Petersburg bir dünya şehri; mütemeddin, güler yüzlü, kibar, sanat ve kültür soluyan bir şehir. Moskova'ya, "dünyanın en büyük köyü" derken haklılar. Bize bir "beyaz geceler" lezzetini çok görüp, neredeyse dünyanın teras katı sayılabilecek bu güzel beldede neş'emizi gölgeleyen

bakış açısıyla Moskova'nın Petersburg'a bakışı arasında garip bir paralellik sezdim de hüzünlendim.

Prıbaltıyskaya Oteli'nin odasındaki televizyonda dünya kanallarından dünya haberlerini izliyoruz: Aynı kanalları Türkiye'den de izlemek mümkün; ama dünya gündemi yanında, Türkiye'deki anlık ve gündelik çalkantıların ne kadar önemsiz ve ne kadar herca olduğunu fark etmek için "dışarda" olmak gerekiyor galiba.

Olsun: Teftiş teftiştir ve çiğ yemeyenin karnı ağrımaz. Haydi çocuklar, biz yine dişlerimizi günde en az iki fırçalamayı ihmal etmeyelim. Mendillerimiz her zamanki gibi kardan ak, tırnaklarımız kısa kesilmiş ve pir ü pak olmalı. Derslerimize her zamankinden daha çok çalışmamız gerekiyor; teftiş var.

Teftişler, teftiş görenler açısından pek hoş olmasa da faydası inkar edilemez. Haydi, gücenmeyelim, kırılmayalım; küsme lüksümüz yok bizim. "Niye bu kadar temiz, niçin bu kadar başarılı ve iyisin?" diye sorarlarsa alınganlık, bikeslik göstermek yok. Demek ki, daha iyi, daha başarılı, daha temiz olmanı istiyor büyüklerimiz.

Dünya dönüyor: Bu gerçeği St. Petersburg'un büyülü ikliminde fark etmek acı; ama bu da bir kazançtır.

Değil mi Ali öğretmenim?

Jurnalcilik dün kerihti; bugün?..

II. Abdülhamid'i jurnal şebekesini kurmak ve yaygınlaştırmakla itham edenler kısmen haklıdır; işin kısmi haklılık tarafı ferdin, devlet otoritesine karşı korunmuş bir özel alana sahip olma fikriyle alakalıdır ve ferdin, "kul" statüsünden çıkıp medeni ve siyasi hukukuna sahip bir "vatandaş" kimliğine bürünmesinin başlangıcını işaret eder. Anakronik inceliklere dikkat edilmeden Abdülhamid devrinde, kişinin özlük hakları zedelendiği için Abdülhamid'e "müstebid" sıfatının verilmesini anlamak mümkün; ama hemen hemen aynı zevatın kılık değiştirmiş jurnalciliği günümüzde alkışlaması ve desteklemesini neyle yorumlayacağız? Zihni gerilik bu değilse nedir?

Abdülhamid'in bir hafiye teşkilatı vardı ama 31 Mart vak'asından sonra vuku bulan Yıldız yağmasında görülmüştür ki bu jurnallerin çok büyük bir kısmı değerlendirmeye alınmamıştı. Raviyan-ı ahbar der ki, jurnalleri tedkikle görevli komisyon üyelerinden birçoğu, "tanıdıklar" tarafından verilmiş jurnallerin ortaya çıkmaması için bilahere meseleyi küllemekten yana tavır

almışlardır zira jurnallerin epey kısmı Jöntürk veya İttihatçı diye bilinenlerin imzasını taşımaktaydı.

Ortada yargı kararı yok; daha fenası bugünlerde "istim" hep arkadan geliyor. Hafiye ile jurnalcibaşı arasında kalan "jurnal", şimdilerde modern teknolojinin de himmetiyle medyaların etrafında uçuşuyor. Bu öyle bir terör (yıldırma, tedhiş) mekanizması ki, teorik olarak Türkiye'de yaşayan herhangi bir ferdin, kendisini hedef alabilecek bu tedhişe karşı hiçbir emniyet sigortası yoktur; şartlar değiştiğinde, bu modern jurnal müessesesi istinasız herkesi, hiçbir ahlaki değer gözetmeksizin vurabilir; yaşayan görür!

Meseleye bir başka açıdan yaklaşarak aklın hıfzıssıhhasına katkıda bulunabiliriz; Sayın Fethullah Gülen ile ilgili iddialar hakkında yargının verebileceği iki tür karardan bahsedilebilir; suçlu veya suçsuz. Ne var ki, anayasada zikredilmiş olmasına rağmen "hukuk devleti" fikrinden henüz pek bir behremiz olmadığı için, muhtemel bir tahkikatın sonucunda yargı kararı "beraat" tarzında tecelli etse bile hiçbir kıymet-i harbiyesi kalmayacaktır; zira "linç" işlemi, "necib" Türk medyası tarafından çoktan tamamlanmış bulunuyor.

Bir yazıda Öcalan'ın yargılanması esnasında pek göze batan usul hatalarından söz ettiğimde İzmirli bir okuyucum telefon açarak -mealen- böyle mücerred işlerle uğraşmamam gerektiğini, bazı radikal kalemlerle ağız birliği ediyormuş gibi bir intiba vermemin gereksizliği hakkında bana "babaca" bir tavırla çıkışmış; ama ismini öğrenmek istediğimde, "telefonları dinliyorlar, buna gerek yok" diye ismini lütfetmekten imtina etmişti. Halbuki o yazıda hukukun herkese lazım olduğu ana fikri üzerinde durmaya itina göstermiştim. Maalesef bugün medyatik tedhişten emin olmak için masum olmak kafi gelmiyor; çünkü mahvedilmek istenen, ön tahkikat veya yargı safhası bile beklenmeksizin linç ediliyor.

Hala ideolojik spazmlar (kasılma) içindeyiz; devletimiz 76 yaşına girdi ve hala arabayı atın önüne koşmaktan vazgeçmiyoruz; vaktimizin yarısı ideolojik tehlikenin teorisi yapmakla, diğer yarısı ise o tehlikenin varlığına dair ciddi karine teşkil edecek nümuneler aramak ve bulmakla geçiyor. Devlet ideolojisini küçümsemiyorum, ideolojik münakaşaların faydası da inkar edilemez; ama arzulanan manada ideolojik stabilizasyon temin edildiğinde Türkiye'nin temel problemlerinin kendiliğinden çözüleceği yolunda hiçbir emare görünmüyor; iktisadi ve idari istikrarsızlık Türkiye'nin belini büküyor; dünyanın hiçbir yerinde 100 bin liralık değeri metal üzerine basan merkez bankası kalmadı. Söylemiştim, tekrar ediyorum: Devlet adına ideolojik hassasiyet gösteren kurumların endişesini paylaşabilirim; ama aynı hassasiyet ve ciddiyetin en azından yarısının, Türkiye'nin esas meseleleri hakkında gösterildiğine de inanmak isterim ve bu manada bir tutarlılık aramak, vatandaş olarak hakkımdır.

Veya ben öyle sanıyorum!

Sitem!

"Geriatri", aslınca kocamışlık hastalığı demekmiş ve eğer o kısacık haberde okuduklarımı yanlış anlamadıysam genç yaşta uzviyetin yaşlılık belirtileri göstermesi anlamına geliyormuş. Gazi Üniversitesi Geriatri Merkezi'nin açılışını teşrif eden Cumhurbaşkanımız, "Asıl gençlik yorulmayan toplum işidir. Yaş işi değildir. Eğer toplum yorulmuşsa, bıkkın ve bezgin hale gelmişse yaşlı sayılmak için 75 yaşını beklemeye lüzum yok, 30 yaşında da yaşlı sayılırsınız." buyurmuş.

Anadolu'da ilerlemiş yaşına rağmen son derece genç, dinç ve sağlıklı görünenler için daima, "Onun harmanına kar yağmaz." teşhisi koyulur; bu, biraz da zamanın germ ü serdine lakayd kalmayı başarabilmiş olmanın, hiçbir şeyi tasa edinmemenin tarifidir ve hiç de makbul bir manada kullanılmaz. Halbuki üzülmek, tasalanmak, tepki vermek her ne kadar insanı yıpratsa da insani değerlerdir; insani değerlerin de bedeli vardır ve bu bedeller tabir caizse biraz "geriatrik" hasara müncer olurlar.

Gazi Üniversitesi'nin Geriatri Merkezi açmasını, günün mana ve ehemmiyetine uygun bir tedbir olarak niteliyorum. Halk sağlığı ve hususen "içtimai hıfzıssıhha" emniyeti için sadece Gazi Üniversitesi'nde değil, memleketin her yerinde birer geriatri merkezi açılsa sezadır. Vakıa çağdaş tıp teorisi, hastalığı vukuundan sonra tedavi etmekten çok önce marazı kaynağından ortadan kaldırmayı ön plana alıyor. Bu durumda geriatri merkezlerini çoğaltmaktan ziyade, toplumu erken yaşta kocatan faktörleri izale etmek, toplum hekimliği açısından daha doğru bir "etik" tercihtir.

Anayasanın 56. maddesinde devlet, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak hakkına sahiptir (...) Devlet, herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak... amacıyla..." derken bu görevi bonkörce bir tavırla uhdesine alıyor. Anayasayı yazanlarla uygulayanların aynı dille konuştuğunu bir gün görebilecek miyiz?

Haberde Sayın Cumhurbaşkanımızın ilerleyen yaşına rağmen devam eden dinamizminin sırrını açıkladığı belirtilmesine rağmen topu topu çift sütuna sekiz satırlık metinden bu sırrı öğrenmek kabil olmuyor; ama bir ipucu yakalamak mümkün: "Eğer toplum yorulmuşsa, bıkkın ve bezgin hale gelmişse yaşlı sayılmak için 75 yıl beklemeye lüzum yok. 30 yaşında da yaşlı sayılırsınız." ifadesi, çareyi değilse bile hastalığın seyir sürecini pek güzel anlatıyor: Türk toplumu, hayli senedir toplum mühendislerinin elinde kadavra muamelesine reva görülmekten ötürü yorgundur, bıkkındır ve bezgindir. Bu toplum, yıllardan beri aklın hıfzıssıhhasını yerinden uğratan siyasetlerle, tertiplerle ve -maalesef- tedbirlerle geriatri merkezlerine muhtaç hale getirilmiştir. Ne yazık ki Türk toplumu "harmanına kar yağmayan" bir toplum olmayı hala öğrenemedi. İzzetinefsine, vekarına ve değerlerine yönelen her saldırı, bu toplumun bağrını tam da "iman tahtası"ndan vuruyor. Keşke 75 yaşında bile bir delikanlı gibi dinç ve enerjik kalabilecek bir "eskiv" (ıskalatma) kabiliyetine sahip olabilseydi; keşke

"gamsız"lığı, her şeye rağmen hayata tutunma, dinç ve neş'eli kalabilme aracı gibi bir hayat tarzı olarak benimseyebilseydi; olmadı, bir türlü gamsızlığı öğrenemedi; maruz kaldığı her manipülasyon bu toplumu kocatıyor: Boşa koyuyor dolmuyor, doluya koyuyor almıyor ve böylece sinnen genç ama akıl hıfzıssıhhası itibariyle geriatrik bir toplum haline geliyor.

Sayın Cumhurbaşkanımıza uzun ömürler dileriz, hayatının 75. baharında bir delikanlı gibi genç, dinç ve yaşama sevinciyle dolu olması ne güzel. Ne var ki, daha yirmi yaşlarını sürmekte iken 75 yılın mihneti altında ezilmiş gibi geriatrik semptomlar gösteren bir gençlik kitlesinin de Cumhurbaşkanı olmak sıfatıyla biz sayın devlet başkanımızın, geriatri merkezinin açılışına şeref vermek yanında, toplumda geriatrik semptomları önleyici siyasi irade süreçlerinin açılışlarını da teşrif etmesini beklerdik.

1999

31 Temmuz

Devlet ve bilim ilişkileri tarif edilmelidir Aksiyon Dergisi

31 Temmuz

Ne zaman "oyun kurucu" mevkiinde top oynayacağız? Zaman Gazetesi

26 Temmuz

Abant toplantısından Kur'an kurslarına Zaman Gazetesi

24 Temmuz

Yeni bir anayasa:Niçin olmasın? Zaman Gazetesi

19 Temmuz

"Ne kadar demokrasi, o kadar ekmek!" Zaman Gazetesi

17 Temmuz

Ne maaşı; sosyal yardım bu! Zaman Gazetesi

17 Temmuz

Şahsiyetsizlik bir toplumu tehdid edebilir mi? Aksiyon Dergisi

12 Temmuz

II. Abant Toplantısı'nın anlamı Zaman Gazetesi

03 Temmuz

"Pozitif" cevap bekleyen sorular Zaman Gazetesi

03 Temmuz

Milli kültür, pop ve geriye "kalan" Aksiyon Dergisi

Milli kültür, pop ve geriye "kalan"

Moskova'nın geniş bulvarlarında gördüğüm onca şaşırtıcı nesne arasında en beklenmedik olanı Tarkan'ın konser afişiydi.

Moskova herşeye rağmen bir dünya başkenti; nüfusu onbeş milyonu bulan bir dünya başkentinde, sayıca az, spesifik bir topluluğa değil de bilumum Moskova gençliğine hitab eden bir Türk sanatçısının afişini görmek beni sevindirmeliydi; sevinmek ne kelime tınmadım bile. Aksine biraz burukluğa kapıldığımı söylemeliyim çünkü Tarkan'ı Moskova sahnelerine çıkaran güç, onun popüler kültürün komisyonculuğunu yapmasıydı. Herşeye rağmen popüler kültür sahnında bir Türk sanatçısının hatırı sayılır başarılar elde etmesini küçümsemiyorum ama bu başarı beni onurlandırmıyor.

Bir an şöyle düşündüm; şu bulvardaki reklam panosunda bir Cinuçen Tanrıkorur'un, bir Münip Utandı'nın, bir Sabahat Akkiraz veya Bayram Bilge Tokel'in ismine rastlamak ihtimâli nedir? Herbiri Türk musikisinde birer büyük değer olmasına rağmen "millî kültür"ün üreticisi ve çoğaltıcısı durumundaki bu sanatkârlarımızın, popüler sanatçılar gibi kitlevî bir ilgi görmelerini beklemek muhaldir. Gayet tabiidir ki Cinuçen Tanrıkorur'u Moskova'da zevkle dinleyecek bir salon dolusu san'at eliti daima mevcuttur ama bu sayının stadyumları veya büyük meydanları dolduracak derecede çoğalmasını beklemeyiz; aradaki fark, popüler kültürle millî kültür arasındaki mesafe kadardır. Popüler kültür, "millî" olanı barındırmayacak kadar yuvarlatılmış, tüketimi kolaylaştırılmış ve patates kızartması gibi dünyanın her köşesinde aynı standart lezzeti vaadeden bir yaygınlık alâmet□i fârikasına sahip. Nitekim Tarkan, Kremlin avlusundaki konserinde Türk musikisi icrâ edeceği için bu alâkaya mazhar olmuyor; o, popüler kültürün Türkiye'de neşv ü nemâ bulmuş bir acentası olduğu içindir ki Türk vatandaşlarının üçüncü□beşinci sınıf insan muamelesi gördüğü bir kültür ikliminde star protokolüne tâbi olabiliyor.

"Pop"unuz neye yararsınız?

Popüler kültürle temas etmek kolay; hatta hiç zahmet bile gerektirmiyor; bütün medyalarda popüler kültür ürünleri, neredeyse üste para teklif edilecek bir cömertlik gösterisiyle

tüketicinin üzerine boca edilmekte. Mesela o güne kadar televizyondan gayrı "kültür" nesnesiyle karşılaşmamış onbeş yaşındaki bir çocuk "pop" kültürün bütün sembollerini, yükselen değerlerini, jargonunu ve temel esaslarını hiçbir ekstra gayret sarfetmeden mükemmelen edinebilmektedir. Buna mukabil millî kültür vâdisinde bir yer tutmak, bir irtifâ kazanmak için özel gayret, hatta özel eğitim gerekecektir. Millî kültürün dili, popüler kültürden daha çok kavram ve kelime ihtiva eder; milli kültür değerlerini anlamak ve üretmek herşeyden evvela "ata ruhu" ile derûni temas halinde bulunmayı gerektirir ve sanıldığının aksine millî kültürle temas etmek, aile içinde, tabii çevrede mümkün göründüğü halde künhüne vâkıf olmak daima emek ve sabır işidir. Türk milli eğitiminin temel amaçlarından başlıcasını teşkil ettiği halde Türkiye'de Türk millî kültürünün genç nesillere kazandırılmasında niçin hep başarısızlığa uğradığımızın cevabı, biraz da böyle anlaşılabilir. Meselâ ana dilimiz Türkçe'yi evvela aile, daha sonra yakın çevre içinde hiçbir gayret sarfetmeksizin öğrenebiliyoruz ama bu Türkçe'nin zenginliğine vâsıl olmak için kâfi değil; sokak Türkçesi ile edebî ve ilmî Türkçe arasında çok büyük farklar vardır ve ikincisini öğrenmek daima fazladan gayret ve mesai ister. Kezâ din, edebiyat, musiki, felsefe ve millî sanatlar da bu cümledendir; tabii çevremizden bu hasletleri iptidai haliyle edinmek mümkündür ama milli kültüre vâkıf olmak, daima daha çok emek ister.

Çileli Yol: Millî kültürü üretmek

Millî kültürü tesâhüb etmek mevhibesine koca Milli eğitim teşkilâtımızın senelerdir bir türlü muvaffak olamadığı gözönüne alınırsa, popüler kültürün yaygınlık derecesi (ve tabii ucuzluğu) kolayca kavranabilir. Milli kültür vâdisinde irtifâ kazanmak isteyen bir kimse, maalesef başının çaresine bakmak zorundadır.

Türk musikisini mekteplerimizde öğretemedik; yıllar boyunca öğretmek için hiçbir gayret göstermediğimiz de ayrıca hicrân yarasıdır ama samimiyetle arzu edilmiş olsa bile mevcut eğitim araçları ve öğretmen kadrosuyla eğitim teşkilatımızın bu işin altından kalkamayacağını artık öğrenmiş bulunuyoruz (tam da bu noktada "neyi doğru dürüst öğretebiliyoruz da musiki eksik kalıyor?" diye serzenişte bulunsanız sezâdır). Musiki öğrenmek sadece nazariyat kitaplarıyla, nota mâlumatıyla başarılabilecek bir iş değil; işin bir de kulak terbiyesi faslı var. Notaya çekilmiş bir musiki eserini müteaddid farklı yorumlarla icrâ etmek mümkün; halbuki doğru ve aslî icrâyı notasyon usûlleriyle kâğıda aktarmak neredeyse imkânsız. İşte bu noktada ses arşivine ihtiyaç duyuluyor.

Türkiye'de ne musiki konservatuarlarımız, ne de bu sahada efsânevi bir şöhret ve kıdeme sahip olan TRT'nin ilmî tarzda tertiplenmiş ve çoğaltılmış bir ses arşivi hizmeti veremediğini esefle kaydetmeliyiz; özellikle TRT'nin bu husustaki ihmâli, —bütün iyiniyetli gayret ve birikimine rağmen—affedilir gibi değildir. Buna mukabil TRT, yıllarca sürdürdüğü yayınlarda koro şeflerinin keyif ve istikametine göre bir icra tarzı tutturmakla, bir değil birkaç neslin kulak terbiyesini, bir daha imlâya gelemez biçimde ifsâd etmiş bulunuyor. Geçenlerde

TRT 1 kanalında yapılan bir eğlence programında "Sobalarında kuru meşe yanıyor" türküsünün neredeyse işitenlerde oynama isteği uyandıracak derecede "yörük", yani gereğinden daha hızlı icrâ edildiğini ve hüzünlü bir türkünün neredeyse karşılama havasına çevrildiğine herhalde dikkat edenleriniz olmuştur. Bu cinsten icra hatalarının düzeltilebilmesi ancak ses arşivine müracaatla kulak terbiyesini zenginleştirmekle mümkün olabiliyor; tabii bulunabilir veya ele geçirilebilirse...

Millî kültür nedir, neye yarar diye sual edilirse bilinmelidir ki, nev□i beşer olmanın, dünyalı olmanın, 72 millet içindeki yerini anlamanın ve hâsılı dünya ile iletişim eyleminin ilk ve en mânidar esasıdır denilse kâfidir vesselâm.

Devlet gibi bir firma: Kalan Müzik

Kalan Müzik, hayli yıldır, sanki mes'uliyetini müdrik bir kamu kuruluşu ciddiyeti içinde ve işin maddi kazanç kısmını asla ön plana getirmeden, adeta bir şövalye rûhuyla Türk musikisine karınca kararınca bir "ses arşivi" koleksiyonu armağan etmenin gayretini veriyor. Yayınladıkları albümlere dikkat ediniz; çoğunun ismini ilk defa duymuş olmanızı tabii karşılarım. Milyonluk tirajların vaka□i âdiyeden sayıldığı müzik piyasasında çok satan popüler albümlere yatırım yapmak dururken, Tenekeci Mahmut'un, Keskinli Hacı Taşan'ın, Talip Özkan'ın, Hisarlı Ahmet'in, Lale ve Belkıs hanımların ve daha nicelerinin çoktandır unutulmuş icrâlarını binbir zahmetle bir araya getirip filtreden geçirerek ve üstelik kanuni mirasçılarına te'lif hakkı ödeyerek satışa sunmanın, kapitalist mantıkta yeri yoktur ama bu hizmetin "milli kültür" indindeki kıymeti çok büyüktür; böyle müteşebbisleri alkışlamak, cesaretlendirmek ve gururlandırmak bizler için bir nezaket eseri değil, derhal ve defalarca ödenmesi gereken bir borçtur.

Kalan Müzik'in sahipleri devleti ele geçirmek mi istiyorlar bilemem ama devletin yapması gereken bir işi devlet gibi omuzlandıkları açık; ben buradan ilgililere ihbarda bulunuyorum, bakalım durumdan kim vazife çıkaracak?

Kültür Bakanlığına düşen...

Kalan Müzik imzasını taşıyan her albümün kalite garantisi, "Kalan" logosunun kefâleti altında bulunuyor. Ben bugüne kadar Kalan Müzik'in muhafaza edilmeğe değmez veya birkaç ay sonra kıymeti sâkıt olur cinsten albüm neşrettiğine şâhit olmadım. Kalan Müzik, yayınlarıyla bizlere değil, bu ülkenin yarınlarına hitab ediyor ve hizmet veriyor; Kültür Bakanlığı'nın, TRT'nin, Konservatuarların, enstitülerin bugüne kadar yapamadığı bir kültür hizmetini tek başına omuzluyor; bize "ses hâfızamızı" armağan ediyor ve bu eşsiz birikimi 21. yüzyıla taşıyor.

Kültür Bakanlığı, son günlerde kalitesizliği ve ilmî nokta□i nazardan değersizliği ayyuka çıkan ve ucuz mezhepçilik türetmekten başka hiçbir işe yaramayan antolojiler neşrederek

vergilerimizi çarçur edeceğine, en azından Kalan Müzik'in neşrettiği her albümden en az bin tane satın alarak varlık sebebini doğrulayan bir hizmette bulunabilirdi. Kaldı ki Kalan Müzik neşriyatı içinde birbirinden kaliteli ve güzel Alevi nefesleri ve türküleri de var; albüm haline getirilirken gösterilen ilmî titizlik ve kalite arayışı o derece ciddî ki, herbiri millî kültürümüzün farklı renk ve ıtırlarda tomurcuklanmış birer çiçeği gibi gönüle ferahlık veriyor.

Bu bir "Kalan Müzik" reklamıdır!

Daha önce birkaç kere yazdım yine tekrar ediyorum; tâbiri nasıl anlarsanız anlayınız, Kalan Müzik'in reklâmını veya tanıtımını yapmak benim için bir borçtur; çünkü bu bir kültür hizmetidir. Bu şövalye ruhlu insanlara devletin en yüksek kültür nişanı verilse az gelir ama Ajda Pekkan'ın devlet sanatçılığına layık görüldüğü bir kültür ikliminde, bu ödüle hakkıyla lâyık olanlar kabul ederler mi bilmem. Ben kendi nâmıma Kalan Müzik'in "delikanlı" yöneticilerine, çalışanlarına ve bu işe emeği geçenlere en derin şükran ve saygılarımı sunmak istiyorum; zor olanı seçtikleri için bunu nicedir hak etmişlerdi zaten.

"Pozitif" cevap bekleyen sorular

Faiz geliriyle geçinen sektör hariç Türkiye iktisadi bakımdan küçülüyormuş: "Günaydın!" desek anlarlar mı; başka yoruma hacet var mı?

İktisadın kendisine mahsus doğruları ve yanlışları var. Türkiye'de başlıca görevleri para politikasında, mali işlerde ve iktisat yönetiminde yanlış yapmamak ve doğruları tatbik etmekten ibaret hayli kalabalık bir bürokratteknokrat memur sınıfı var; onlarca iktisat fakültesinde, enstitülerde her yıl "iktisat ilminin doğruları"nı esas alan dersler okutuluyor, tezler yazılıyor. Bu eğitimi başarıyla bitirenler para ve maliye bürokrasisine ehliyet imtihanlarından geçirilerek istihdam ediliyor. Buna ilaveten çeşitli seviyelerde yurt dışında iktisat ve maliye eğitimi görmüş nitelikli elemanlardan da istifade edebiliyoruz. Eğer ilim "en hakiki mürşit" ise, bu vecizenin lazımelerine asgari seviyede itaat edildiğini söyleyebiliriz; ama bunca yeterli alt yapıya rağmen memleketin iktisadi vaziyeti içler acısı, neresinden tutsanız dökülüyor.

Oysaki herhangi bir iktisat fakültesinden on gün önce mezun olmuş bir lisans talebesine sorsanız, Türkiye'nin iktisadi politikasında neyin yanlış olduğunu, doğru siyasetin nasıl uygulanması gerektiğini bir solukta sıralayabilir.

İlim doğru yolu ayanbeyan gösterdiği halde ilmi doğrulara itaat etmek yerine niçin devletin hesabını "oğlan yer oyuna gider / çoban yer koyuna gider" seviyesinde acıklı ve ümitsiz hallere düşürmekten vazgeçmiyoruz?

İktisadi rasyonalitenin kaybedildiği bir zihin ikliminde, meşrebi ne olursa olsun ideolojik yönlendirmenin laftan ibaret kalacağını kestiremiyor muyuz?

Her devletin varoluş sebebini izah eden bir ideolojik diskura sahip olması gerektiği malum; ama resmi ideolojinin ve devletin ayakta durabilmesi için evvelen iktisadi durumun mazbut olması gerektiği aşikar değil mi?

Batık bir hazine, neredeyse üçte bir oranında açık bir bütçe ile Türkiye'yi nereye götürebilirsiniz? İktisadi meselelerde bile ilmin söylediklerine kulak asmayan bir tutum yarınını nasıl görebilir? Bu iktisat politikasının amiyane karşılığı "günü kurtarmak"tan ibaret; bütün enerjilerini günü kurtarmak üzerine yoğunlaştıranlar, yarının getireceği sürprizlere karşı dayanıksız ve savunmasız kaldıklarını peşinen kabullenmiş olmuyorlar mı?

Hayret: İlgili kurullar niçin bir genelge ile iktisadi vaziyeti düzeltmeyi başaramıyorlar? Türkiye'de "emir demiri keser" sözü, hiç bugünkü kadar cari olmamıştı; öyleyse niçin bir emirle bütçe açıkları kapatılmıyor, niçin bir başka emirle istihdam yaratılamıyor?

Kişi başına düşen GSMH, niçin okkalı bir kararname ile bir hamlede ikiüç katına çıkarılmıyor?

Niçin birkaç namuslu ve yürekli bürokrat çıkıp da iki satır "rapor"la kamu düzenimizin canına okuyan iktisadi çürümenin gerçek müsebbiblerini açığa vurmuyor; niçin medyamızın fedakar ve yurtsever "düğmeci" editörleri bu raporları "şöyle veya böyle" yollardan ele geçirip, iktisadi şer odaklarının canına okumuyorlar?

İktisadi başarısızlıktan geçtik, iktisadi çürüme ve artık müesseseleşmeye ve devleti içten kemirmeye başlayan yolsuzluk ve suiistimaller niçin tehdit konsepti içinde tadad edilmiyor?

Sebebi açık!

Çünkü iktisadi başarısızlıklar, rejimimize alenen meydan okuyan birer ideolojik tehdit ve sapma teşkil etmiyorlar; borç bulduğumuz zaman meseleyi o gün için çözülmüş, günü kurtarılmış kabul edebiliyoruz. Borç bulabildiğimiz süre zarfında iktisadı bir "ilim" mevzuu olarak görmemekte mazuruz. Bugün savurduklarımızı gelecek nesillere ödetmeyi başarabildiğimiz oranda iktisadın kendine mahsus doğruları ve yanlışları bizi ilgilendirmiyor.

Doğrusunu söylemek lazımsa aslında "ilim" filan da ilgilendirmiyor bizi; ilim ancak okullarda, üniversitelerde boş zamanları değerlendirme unsuru olarak işe yarayan bir nesne.

Atatürk Cumhuriyet'i müspet (yani pozitif) ilimler temeli üzerine bina etmişti; 76. yılda vasıl olduğumuz kamu zihniyeti artık XX. yüzyıl başlarındaki anlamıyla "pozitivist" bile değildir.

II. Abant Toplantısı'nın anlamı

-Abant'tan-

Meselenin adını "siyasi şuurun yükselişi" olarak koymak da mümkün. Bu satırları kaleme aldığım dakikalarda hazırlanmakta olan II. Abant Toplantısı nihai bildirisi, Türkiye'de

siyasetin artık sadece seçilmişlerin meşguliyeti olmaktan çıkarak -kamu hukuku tabiriyle- "özel alan"dan ve "kamu alanı"na yönelen bir dizi toplumsal ve siyasi talep şekline büründüğünü gösteriyor ve bu talepler çok sahih ve anlaşılır bir tarzda aydın sınıfının talebi alınmaktan ziyade toplumun dilekleri olarak tezahür ediyor.

II. Abant Toplantısı'na katılan bütün entelektüellere hakim olan temel endişe kabaca devlet ile milletin, daha teknik bir tabirle özel alan ile kamu alanının hudutlarını gerçek hukuku içinde tanzim ederek yönetime katılmasının sahihleştirilmesiydi. Din, devlet ve toplum ilişkilerinin iki gün boyunca -tabiri caizse- didik didik edildiği komisyon çalışmalarında siyasetin zeminini tahkim edecek hukuk ve prensipler üzerinde tartışıldı. Mevcut gerginliğin, tansiyon yükselmesine mahal bırakmayacak tarzda nasıl giderilebileceği konuşuldu ve daha ilk günden itibaren tek çözüm şeklinin çağdaş hukuk değer ve normlarına itaat edilerek aranabileceği konusunda ittifak hasıl oldu.

Bu tip arayışların sadece Abant Platformu'ndan ibaret olduğunu söylemek haksızlık olur; ama bundan böyle entelektüel bir gelenek haline bürüneceği anlaşılan Abant toplantılarının, gözden kaçırılmaması gereken bir önem kazandığını da vurgulamak gerekir. Bu toplantıların en mühim özelliği barış, hukuk ve karşılıklı anlayış prensiplerine azami derecede sadakat gösterilerek Türkiye'yi ihtilaçlar içinde kıvrandıran problemlere çözüm üretmek niyetinin belirginliğidir ve Türkiye Abant'tan yükselen bu ciddi ve ağırbaşlı arayışlara kulak kabartmak zorundadır.

Abant toplantıları, aralarında uçurum olduğu zannedilen farklı zemindeki düşünce ve ilim adamlarının samimi, sıcak ve karşılıklı hoşgörüye dayanan dostluklar kurmasına, en azından beşeri temas mesafesinde birbirilerini tanımalarına da zemin hazırladı. Türkiye'de sert kutuplaşmanın yeniden yükselişe geçtiği bu dönemde muhtelif fikir ve kanaat önderlerinin yakınlaşması büyük kazançtır. 1980'li yılların ikinci yarısında gevşeyen sert polaritenin 90'lı yılların ikinci yarısında yeniden sertleşmeye başlaması tesadüfi değildir. Abant'ta geçirdiğimiz iki günün en zevkli dakikaları, işte bu cinsten yakınlaşma ve sohbet zamanlarıydı.

Abant Toplantısı'nı sun'i bir şekilde gerginleştirilmiş bir konjonktürde kararlılıkla düzenleyen, destekleyen ve sürdüren Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'na, Demokraside Birlik Vakfı'na, Hoşgörü Hareketi Derneği'ne, Türkiye Din Eğitimi Vakfı'na ve Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı'na şükran borçluyuz; açık konuşmak gerekirse bu toplantı hem ev sahipleri, hem de katılımcılar açısından şovalyece bir anlam taşıyordu.

Konuşan, düşünen, tartışan ve hukuk içinde sıkıntılara çözüm arayan bu kişi ve kuruluşlar, Türkiye'de "sağduyu" omuzlayanların tabii sözcüsü durumundadır ve eminim ki Türkiye, Abant'tan yükselen sağduyu taleplerini ciddiye alacaktır.

Şahsiyetsizlik bir toplumu tehdid edebilir mi?

İlim, hüner, zenaat, mârifet, ehliyet veya sanat; birini veya birkaçını edinmek için belki bir ömür boyunca uğraşıp didindiğimiz, evlâtlarımıza, gençlerimize kazandırmak için üzerinde hassasiyetle titreyip nice fedâkarlıklara giriştiğimiz meziyetler.

Moda haline gelen frenkçe tâbirlerle "titr" veya "kariyer" diye adlandırdığımız bu hasletlerin yekûnu, bir yerde yetişmiş insan zenginliğinin de göstergesi kabul ediliyor. Her yıl bu gibi vasıfları haiz insanların sayısını artırmak için başta devlet, yama tutmaz hale gelmiş kamu bütçesinden önemli miktarlar ayırıyor; aileler icabında mutfak masrafından kesinti yaparak evlâtlarının belirli bir alanda "ehliyet" sahibi olması için fedâkarlıkta bulunuyor.

Son derece açıktır ki, herhangi bir sahada derinliğine bilgi ve ehliyet sahibi olmak tek başına yetersiz kalıyor; bilgi ve ehliyetin hangi istikamete yöneldiği de çok önemli. Şüphesiz her sahada, bilginin nereye ve nasıl yönlendirilmesi gerektiğini tanzim eden ve "meslekî etik" diye adlandırılan bir iç ahlâktan söz etmek mümkün. Ne var ki ahlâk, hayatın sadece mesleğe denk düşen kısmında hatırlanıp, sair yerde ihmâl edilmeye tahammül göstermiyor; ahlâk, insan hayatında bütünlük arayan bir davranışlar manzûmesi. Belki başka türlü târifleri de yapılabilir ama bu mânâda ahlâkın bütünlük halinde göründüğü yerlerde ancak "şahsiyet"ten söz edebiliyoruz. Öyleyse şahsiyetli insanı, "hayatının sadece belirli kısımlarında değil, tamamında aynı prensiplere samimiyetle itaat eden kişi" olarak tavsif edebiliriz.

Böyle bir târif "şahsiyet" unsurunun bir kişide mükemmele erişebilmesi için o kişinin illâ ki bir titr veya kariyer sahibi olmasını gerektirmiyor: Pazarda parakende sebze—meyve satan bir seyyar satıcı, bir öğrenci veya bir taksi şoförü, hayatının her kompartmanında kendi prensiplerini hassasiyetle muhafaza ediyorsa o evvelâ "dürüst" bir insandır; bu prensipler insanlığın müşterek değerleriyle kesişiyorsa bu meziyetler bütünü "şahsiyet"i inşâ eder. Artık bu vasıfları taşıyan bir kişiye her bakımdan güvenebilirsiniz; toplumların ana direğini böyle insanlar teşkil ederler. Eğer kişi "şahsiyetlilik" sıfatını, yukarda sıralanan ilim, hüner, zenaat, marifet veya sanat gibi vasıflarla tezyîn etmişse, öylelerine ne kadar gıbta edilse yeridir çünkü şahsiyetini hünerle birleştirebilmiş bu "güzîde"ler, ait oldukları toplumu onurlandıran, yücelten ve müşterek seviyesini yükselten bahtlı kişilerdir.

Herkesçe bilinen şeyler, bazen farkedilmeyebilir

Haklı olarak, "bunları herkes bilir, uzun uzadıya yazmanın, sayıp sıralamanın ne âlemi var?" diye sorabilirsiniz; bu kritiğe saygı duyarım. Ne var ki çok göz önünde duran bildik şeylerin çoğu kere görünmez hale geldiği de mâlumdur.

Eksikliğini ve hasretini çektiğimiz şey artık sadece bilgi, hüner, sanat, ehliyet cinsinden vasıflar değil; Türkiye, modernleşme sancılarına uğradığı ilk demlerde, ananevi meslek, hüner, bilgi ve zanaatların fersûde hale geldiği zannıyla sarsılmış ve bu gibi vasıfların artık

geçerliğini kaybettiği vehmiyle şaşkınlığa uğramıştı. Uzun asırlar boyunca toplumumuzda batılı mânâda bilgi, ihtisas veya zanaatler tek başına her müşkülü halleden birer kurtarıcı olarak muamele gördü ve büyük itibar kazandı. Bu kanaatin bugün bile toplumda hayli derin izler bırakmış olduğunu söyleyebiliriz: en az bir yabancı dil bilmek, modern teknolojiyi kullanmak, dünyanın her yerinde kişiye itibar ve statü kazandıran bir meslek edinmek hâlâ bizde efsânevî bir (mythic) hüsnükabul görmektedir. Bardağın dolu kısmında ise başka gerçekler kendini hissettiriyor: Türkiye, yetişmiş ve eğitilmiş insan gücü kaynakları itibariyle en azından birbuçuk asır öncesine göre fevkalâde iyi durumdadır. Aralarında kalite makası bulunsa bile yetmiş küsür üniversitesi, ilim adamları ve sanatkârlarıyla Türkiye, çevresine vasıflı işgücü sunabilecek bir seviyeye erişmiştir. Bu hususta henüz milletçe öğünecek bir toplam kaliteye ulaşmamış olsa bile yerinecek noktayı çoktan aştığımızı gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz.

Peki öyleyse niçin hâlâ işlerin iyiye gitmediği yolunda bir kanaat yaygınlık kazanabiliyor?

Bize "dahası" gerekiyor; dehâ değil!

Kalkınmaktan, kâğıt, enerji, çelik, makina üretim ve tüketiminde dünyanın ilk on listesine girmekten bahsetmiyorum; bahsettiğim şey gerekli un, yağ ve şeker artık mutfakta hazır bulunduğu halde hangi sebeple yenilebilir evsafta helva pişiremediğimiz meselesidir. O kanaatteyim ki bugün Türkiye'ye acı veren pek çok sıkıntının temelinde, çok vahim boyutlara ulaşmış bulunan bir "şahsiyet" problemi yatmaktadır. Bilginin, ihtisasın, meslekî hünerin ve buna benzer "âlet"lerin kifâyet etmediği bir noktadır bu; dahası gerekmektedir: "Daha"sı, hüner ve ehliyet sahibinin şahsiyet mükemmelliğidir, iç ve dış tutarlılığıdır, bilginin yönelmesi gerektiği istikamet hakkında kafa karışıklığından ziyade, net ve şeffaf bir fikre sahip olunmasıdır.

Türk ekonomisinin hâl□i perişanı bence kaynak azlığı, tüketim çılgınlığı veya üretim düşüklüğü ile değil, iktisâdi bir faktör olarak karar mevkiinde bulunan insanlarımızın şahsiyet zaafı göstermeleriyle izah edilebilir; belki tuhaf bulacaksınız ama iktisâdi vaziyetin bozukluğu aslında şahsiyetlilik fıkdânı probleminden kaynaklanmaktadır.

Siyâsî istikrarlığımızın sebebi, siyâsetin nasıl yapılacağını bilmeyişimizden, bu husustaki temel kavram ve kurumları tanımayışımızdan, amme hukuku bilgimizin kıtlığından kaynaklanmıyor; hamdolsun bu gibi hususlarda birkaç ülkeye yetecek derecede bilgi ve görgü sahibi insan malzemesine sahibiz. Eksiklik, yine şahsiyet zaafı ile izah edilmelidir. Bir işte "doğru"nun ne olduğunu pekâlâ gördüğü halde doğrunun gereğini yerine getirmemek bilgi eksikliğine değil, şahsiyet zaafına işaret eder çünkü.

Trafik nizamının içler acısı hali, yolların yetersizliği, denetleyici sayısının azlığı teknoloji eksikliği ile izah olunamaz; bu keşmekeşin derûnundaki en mühim sebep şahsiyet zaafıdır;

zira trafik araçların değil insanların davranışları ile yürütülen bir ortak düzendir. Çoğu kere bir sürücünün şahsiyet zaafı, kullandığı otomobilin direksiyonuna bâriz şekilde yansır.

Hukuk düzenimiz, hâkim azlığından, mahkeme salonlarının yetersizliğinden, hukuk fakültelerinin kıtlığından, kanunlarımızın eksikliğinden dolayı kilitlenme noktasına gelip dayanmış değildir; uğradığımız topyekûn şahsiyet krizinin neticede hukuk cihazını böğründen vurması, şaşılası değil beklenesi bir neticedir.

Şahsiyet odur ki, sollama yasağı bulunan bir yerde araç sollamamayı gerektirir; şahsiyet ilimle amel etmektir; şahsiyet hakikate teslim olmak ve ondan daha ulvî bir merci tanımamaktır. Şahsiyet, başka hayatlara ve varlıklara saygıdır; cansız olsalar bile. Şahsiyet görevle menfaati uzlaştırmamaktır. Mesleki etik kurallarına itaat etmek de bir erdemdir ama asıl erdem, hayatın her ânında, hatta hiç kimsenin görmediği yerde bile insanın kendine duyduğu saygıyı zedeleyecek ve iç bütünlüğünü parçalayacak davranışlardan kaçınmasıdır.

Şahsiyet; evvelen şahsiyet, âhiren şahsiyet!

Dünyada hiçbir kamu düzeni, kamu gücünü kullanarak idare edenleri ve edilenleri yüksek şahsiyet standartlarına eriştirmeye muvaffak olamamıştır ama şahsiyet zaafını ödüllendirmeyen, insan yetiştirme süreçlerinde ahlâkî standartlar gözeten ve belki en önemlisi toplumda etik değerleri yayan kurumları destekleyen kamu düzenleri de vardır. Hayatı yaşanır ve cevrine katlanılır kılan, o toplumda ortak payda olarak kabul gören şahsiyetlilik değerleridir. Helâl yerine haramı tatlı bulan, akıllı olmanın zahmetli süreçleri yerine kurnazlığı seçmeyi tercih eden, bilgi eksikliğini ukalâlık ve ceberrutlukla örtmeyi seçen, iyi değerleri kâr ve çıkarla, civanmertliği uyanıklıkla, hakkı zulümle değiştirmek için fırsat kollayan iklimlerde şahsiyetlilik elbette zemin bulamaz; toplum hayatında orman kaidelerinin hükümfermâ olması şahsiyeti soysuzlaştırır.

Siyâsî içtihadın, kariyerin, mevki ve mansıbın, kartvizitin, herhangi bir topluluğa mensubiyetin peşinen, diğer insânî vasıflara üstün tutulması bir çürüme alâmetidir. Türkiye varlık içinde yokluk çekiyorsa bana göre sebebi şahsiyet zaafının, sosyal bir teselsül zinciri içinde toplumda giderek "yükselen değer" itibarı bulmasında aranmalıdır.

Ne maaşı; sosyal yardım bu!

Bir kişinin yapabileceği işi dört kişinin üstlenmesi halinde o dört kişiden üçü fiilen gizli işsiz durumuna gelir; bu durumda dört kişiden birine yapılan ödemenin adı gerçek anlamıyla "maaş"tır; kalan üç kişinin aldığı ise yine fiilen "sosyal yardım" olur.

Türkiye'de devletin kaç boğaza baktığını bilmiyorum; 7 milyon gibi bir rakam telaffuz ediliyorsa da sıhhatinden emin değilim; velev ki 7 milyon olsun, bu rakamın kaçta kaçının

"gizli işsiz" olduğunu elbette "ita amirleri" de biliyor, bilfiil gizli işsiz durumunda maaş alarak boğaz tokluğuna idame-i hayat eyleyenler de.

Sosyal güvenlik siyasetinin batağa saplanmasındaki ana gerçek işte bu. Ne var ki bu gerçek, bilinmesine rağmen seslendirilmiyor. "Memura verdiğimiz yüzde 20 zam az; ama bütçe imkanları ancak buna izin veriyor" diye sızlanan siyasetçiler cesur konuşmuyorlar; "takiyye" yapıyorlar.

Memurlar, her sene belli zamanlarda grevli, toplu iş sözleşmeli sendika hakkı için eylem yapıyorlar. Kimse memurların karşısına çıkıp mertçe, "toplu iş sözleşmesi talep edebilmeniz için, pazarlık masasına rekabete dayanıklı iş gücü ve üretim performansınızı koyabilmeniz gerekir. Halbuki çoğunuz gizli işsizsiniz. Çalışmakta olduğunuz kadroları, iş gücünüzün değerli olmasından değil; rica, minnet, iltimas ve siyasi baskı gibi faktörlerin bir araya gelmesiyle doldurabildiniz. Esasen biz çoğunuza maaş değil, sosyal yardım ödemesinde bulunuyoruz. Bu gerçekler bir tarafta dururken grevli toplu sözleşmeli sendika hakkı istemeniz yanlışı katmerlendirmek olur. Üstelik siz hem grev, hem de iş garantisi istemekle iş gücünüzün üretim kalitesinden ve rekabete dayanıklılığından emin olmadığınızı gösteriyorsunuz." diyemiyor.

Ortalama memur maaşı düşüktür, hatta sefalet sınırındadır, doğru. Bütçe imkanları daha fazla zamma izin vermiyor bu da doğru; ama devletin bir kişilik işi üç-dört kişiye yaptırdığı da doğru. Bu tutum, üretim ahlakının dejenere olmasına yol açıyor, bu da doğru. Bir memurun yıllardan beri "maaş alıyorum" zannıyla sosyal yardım aldığını kabullenmesi çok zor, bu da doğru.

Devlet bugüne kadar istihdam yaratmanın neredeyse biricik mes'ulüydü; onun için verimlilik kurallarına takla attıran fabrikalar kurup dünyanın hiçbir pazarında rekabete çıkamayan pahalı ve kalitesiz üretimi teşvik etti; bu esnada ekonomiyi liberalleştirmesi gerekirken sendika hukukunu liberalleştirdiği için son derece çarpık ve adaletsiz bir ücretlendirme siyasetinin zebunu oldu. Hatasını fark ettiği an, KİT'leri elden çıkarmayı akletti; ama popülist dalkavukluktan kurtulamadığı için hala vergilerle finanse ettiği nice KİT'te gittikçe büyüyen açıkları, yine halkın vergileriyle kapatmaktan kurtulamadı. Türkiye'de sendikacılık hareketinin belini büken ve neticede işçiye hayrı dokunmaktan ziyade sendika ağaları yaratabilen ana faktör, devletin "işveren" olarak pazarlık masasına oturmasıydı; çünkü özel sektörün istihdam ettiği işçi sayısı, kamu sektörüne göre devede kulak kalıyordu. Buna mukabil sendikacılar, siyasilerle "iş tutmak" suretiyle pazarlık masalarında "işveren devlet"e, akla hayale gelmeyen şartlarda sözleşmeler imzalatabildi. Kısa vadede "sendika işi", işçinin hoşuna gitti; ama onlar bol keseden aldıkları zamlarla evlatlarının üretim hakkını tükettiklerini bilemezlerdi. Aydınlar bu durumu seyretti, devlet seyretti, sendikalar seyretti ve gemi bugün karaya oturdu.

Aklın yolu bir; devletin ekonomide küçülmesi gerekiyor; ama devlet seçkinleri bunu, devletin zaafiyete uğraması olarak anlıyorlar. Mevcut yalanı sürdürebilecek yüzde 20'leri bulabildikleri müddetçe istedikleri gibi düşünebilirler. Emeklilik yaşı meselesi, buzdağının görünen kısmı; suyun altındaki kısmı ise, bütün bir siyasi elitler neslini "maznun" iskemlesine oturtacak kadar büyük ve vahim.

Seçmenin binde bilmem kaç küsur oranıyla cezalandırdığı Besim Tibuk doğru söylüyor.

"Ne kadar demokrasi, o kadar ekmek!"

Türk basınında yayınlanan yorum ve köşe yazılarının kaçta kaçı doğrudan veya dolaylı olarak "devlet", yani kamu alanı ile ilgilidir acaba? Herhangi bir gazete nüshasında basit bir tarama yapılarak bu sorunun cevabı bulunabilir. Benim tahminime göre on köşe yazısının dokuzu "kamu"yla ilgili.

Eminim ki rical-i devlet bu istatistik sonuçlarından pek hoşnut kalacaklardır; ama aykırılık gözden kaçmayacak derecede büyük; devlet, müsbet veya menfi icraatıyla gündemin neredeyse tamamını tek başına işgal ediyorsa, günlük yazısını yazmak üzere masaya oturan köşe yazarı, muhayyilesini ne kadar kamçılarsa kamçılasın eninde sonunda meselenin bir ucunu devletle ilintilemeden hüküm cümlesine varamıyorsa o kamu düzeninde devlet, topluma ait olması gereken alanı pek kaba bir vücut diliyle dolduruyor demektir.

Devlet, dünyanın her yerinde ve her zaman güçlü, mütehakkim ve ceberut yapılanmalar gösterir; keza insanlar da devletlerinin "güçlü" görüntü vermesinden hoşlanır, hatta gurur duyarlar. Türkiye'deki durum dünya vasatisinin biraz üstünde: Kahve sohbetinde bile devletin şöyle veya böyle geçmediği bir konuşma cereyan etmiyor. Halbuki Türkiye artık dünyaya, özellikle Batı dünyasına açılan bir ülke; dünya görgüsü artık devletin doğrudan değil, çok dolaylı olarak varlığını hissettirmesi gereği üzerinde ittifak ediyor. Milletler arası hukuk eskisine göre küçülmüş; ama güçlü, gücünden emin olduğu için gerekmedikçe ortalıkta görünmeyen bir devlet yapılanması standardını öğütlüyor. Türkiye, "muasır medeniyet seviyesi"ne erişmeyi milli hedef haline getirdiğinden beri "muasır dünya"yı ciddiye alıyor; ama devleti, eskiye göre küçültecek, bunun yerine topluma yer açacak gelişmelerden son derece tedirginlik duyuyor: "Evet demokrasi iyi şey, güzel şey; ama demokratikleşmeyi Batı standartları ölçüsünde geliştirmek milli birlik ve bütünlüğümüze zarar verebilir." düşüncesi, yüksek katlarda hayli yaygın endişe halinde; hatta işi, "Biz demokrasiye, II. Dünya Harbi ertesinde ezeli düşmanımız SSCB'ye karşı müttefik bulmak için geçmiştik; yorgan gitti, kavga bitti; bizim ideolojimiz var, fazlası da gerekmez." noktasına kadar götürenler de yok değil.

Demokrasiyi bir nevi "olağanüstü hal rejimi" gibi görenler, Büyük Millet Meclisi'ni devletin bir uzvu zannedenler, ikibinli yıllarda Türkiye'ye yumuşatılmış bir tek parti rejimini reva görenler paranoyaları ile halleşedursunlar, "muasır dünya" ve "muasır medeniyet seviyesi"

kendisine yeni bir dünya kuruyor ve bu dünyaya sırt çevirmekle biz Cumhuriyet'i kuran iradenin en anlamlı mirasını reddetmiş oluyoruz. Doğrusu "muasır dünya"yı görmezden gelerek sığınabileceğimiz asude bir liman kalmadı. Tekstilciler, turizmciler, "ne kadar demokrasi, o kadar iş hacmi" diye feryat ederken, kendi yağıyla kavrulup gitmesine asla imkan olmayan bir iktisadi entegrasyon içindeki Türkiye'nin başka tercihi de kalmıyor. Belki biraz geç olacak, belki bu esnada biraz enerji ve kaynak israfına uğrayacağız; ama fazla geçmeden yeni dünya içindeki yerimizi de alacağız ve bu esnada devlet kaçınılmaz bir şekilde toplum aleyhine kapladığı alanlardan asli yerine çekilmek zorunda kalacak. Eğer Türkiye bu süreçte doğru siyasetler uygulayıp üretimini artırırsa elbette küçük; ama güçlü bir devlet cihazına sahip olacak: "Demokrasi neyimize, gül gibi tek parti fikriyatı bize çok bile" fikriyatına uyup suları yukarı akıtmaya kalkışırsa bu defa küçük; ama güçsüz bir devlet cihazıyla yetinmeye mecbur kalacak.

Öyle zannediyorum ki devletin toplum aleyhine kapladığı alanlardan asli yerine çekilmesi, belki de Türk tarihinde ilk defa fiktif "toplum sözleşmesi" fikrine en fazla yaklaştığımız noktayı teşkil edecek. Zira bu defa demokrasiyi devlet seçkinleri, intelijansiya veya burjuvazi değil, halkın kendisi istiyor.

Yeni bir anayasa:Niçin olmasın?

Son günlerin en sevindirici haberi, Yargıtay Başkanlığı'na Sayın Sami Selçuk'un seçilmesi oldu. Türkiye Günlüğü dergisinde yayınladığı fikri hamulesi yüksek hukuk makaleleri ile gıyaben tanıdığım bir hukuk aliminin bu şerefe nail olması hemen herkesi sevindirdi. Gecikmiş de olsa Sayın Selçuk'u kutluyor ve yeni vazifesinde başarılar diliyorum.

Yargıtay Başkanımız, iki gün önce 1982 Anayasası'nın tamamen değiştirilmesi yolunda verdiği beyanatla, Türkiye'nin önemli problemlerinden birinin de "anayasa" olduğunu hatırlattı. Anayasa hukukçusu değilim, anayasa tekniğine aşina olduğum da söylenemez; ama ne zaman herhangi bir gerekçeyle anayasaya bakma ihtiyacı hissetsem, sıradan bir vatandaş nazarıyla devletin vatandaşını ne kadar güvenilmez bulduğunu gösteren sayfalar dolusu "takyid" ifadelerinden eza duyduğumu belirtmeliyim. İlk iki satırda tanınan bir hakkın, hemen akabinde on beş-yirmi satırla budandığını görmek, o anayasa metninin aslında devlet tarafından vatandaşlara bahşedilmiş bir "atiyye" olduğunu gösteriyor. 1982 Anayasası, gereğinden fazla "devletlu" bir metin; devletin diliyle ve üslubuyla konuşan bir metin ve yurttaşların, ilk fırsatta temel hak ve hürriyetleri bahane ederek anayasayı kevgire çevirmeye kalkışacağından şüphe duyan bir metin. Halbuki anayasalar ruhu itibariyle devletle vatandaşı aynı derecede bağlayan birer sözleşmedir. Nitekim Yargıtay Başkanı Sami Selçuk, yeni anayasa yapılırken devletle vatandaş arasındaki ilişkinin anayasa üslubuna nasıl yansıması gerektiğini şöyle ifade ediyor: "Hukukun üstünlüğü temelinde gelişen ve ona dayanan bir anayasa Türkiye için zorunludur. Bunun nedeni şudur; hukuk devleti dediğiniz zaman devlet

hukuku belirler. Hukukun üstünlüğü dediğiniz zaman devlet ile birey hukuk karşısında eşit düzeydedir ve hukuku toplum belirler."

Türkiye takriben 125 seneden beri iyi kanunla problem çözülebileceğine duyduğu saf inancın acı tecrübelerini yaşıyor. İyi kanun yapmak her zaman yaraya merhem olmuyor; ama bir hakikatin altını çizmeli; toplumun gerçek ihtiyaç ve taleplerini nazar-ı dikkate almadan yasama uzvundan geçirilen kanun metinlerinin çoğu fiilen kadük hale gelmiştir. Bana göre bu defa durum farklı: 1950'li yıllarda demokrasiyi kaymakamın odasına kapıyı vurmadan sellemehüsselam girmek diye anlayan kavrayış, elli yılda hayli olgunlaştı ve değişti. 1961 Anayasası, Türk aydınlarının pembe rüyasını kağıda geçirdi ve başarılı olamadı çünkü tabandan, milletin vicdanından yükselen gerçek bir taleple desteklenmiyordu. 82 Anayasası, aydınlardan ziyade "devletlu"ların kaleminden çıktı ve anayasanın temel endişesi, 61 Anayasası'ndaki "lüks" maddelerin önünü kapayarak idareyi, dolayısıyla devleti güçlendirmekten ibaretti. Bir ifradı diğer tefrit dengeleyemedi; ama öyle sanıyorum ki Türk toplumu bugün "demokrasi" denilen nimetin gündelik hayatında ve devletle ilişkilerinde ne kadar toplumdan yana düzenlemeler getirdiğini iyice fark etti.

Öteden beri sivil fikir odaklarının birer anayasa taslağı hazırlayarak tartışmaya açmalarını münakaşa ederdik de kimileri, "aman yerin kulağı var" endişesiyle duymazdan gelirlerdi. Halbuki bir anayasa metni, mer'i veya taslak haliyle devletin yapısını, vatandaşın devletle münasebetini ve evvelemirde "haklar" meselesini nasıl tasavvur ettiğini gösteren çok önemli bir belgedir. Bugüne kadar sivil odakların böyle bir teşebbüse giriştiğini duymadık; ama artık vaktidir. Öğrenci derneklerinden sendikalara, basın kuruluşlarından vakıflara kadar fikrine güvenen, "Türkiye böyle yapılanmalı ve yönetilmelidir" diye görüş beyan edilebilecek herkes, bu defa asırlara mukavemet edebilecek bir anayasa için kolları sıvamalıdır.

Anayasa yapılırken bu defa "toplum" da konuşmalı ki, anayasadaki yeri, "devletlu"ların insafına kalmasın.

Abant toplantısından Kur'an kurslarına

Abant toplantısının ilk gününde "din ve toplum" ilişkileri komisyonunda bir ön görüşme egzersizi yaptıktan sonra teklifim üzerine gönüllü gruplar oluşturarak bir saatliğine bölündük. Mehmet Ali Kılıçbay, Beşir Ayvazoğlu ve ben, sakin bir yere çekilerek kendi metnimizi hazırlamaya başladık. Metni şekillendirirken temel endişemiz, din ve toplum ilişkilerinde ferde azami derecede hürriyet bahşedecek esaslara erişmekti. "Din" tarifi üzerinde ehemmiyetle durduğumuzu hatırlıyorum; çünkü bu kavram maruf karşılığının haricinde din yerine ikame edilen şeyleri de kapsıyordu; üç kişilik grubumuz neticede "din" kavramını sosyolojinin bakış açısıyla tarif etmekte karar kıldı. Sonraki mesele "ferd"e, din ile ilişkilerini serbestçe tanzim edecek bir hürriyet sahasının nasıl tanzim edilebileceği üzerinde yoğunlaştı: İnsanlar dinlerini serbestçe seçebilmeliydi; ama bu fiiilen imkansız bir durumdu; çünkü çocuk

aile ortamı içinde doğup büyüyor bu cinsten tercihlerini belirlemekte aile çok etkili oluyordu. Metnimize bu fiili durumu kabullenmek gerektiğini belirten bir madde koyduk. Çocuk eğitim çağına gelince ne olacaktı peki? Bize göre "laik devlet"in din eğitimini üstlenmesi hem teoriye aykırı, hem de ferdin vicdan hürriyetini baskı altına alan bir uygulama idi; devlet din eğitimi vermemeli, buna mukabil din eğitimi tamamen "özel alan"da kalmalıydı. Devlet sadece, bu eğitim sürecini kalite ve eğitim ciddiyeti açısından denetleyebilirdi; muhteva bakımından değil.

9 maddelik bu metin, din ve toplum komisyonunun diğer üyeleri tarafından benimsenmediyse de kamuoyuna yansıyan komisyon raporuna esas teşkil etti. Bu safhada Sayın Kılıçbay ve ben, raporumuzun Abant toplantısı tutanaklarına aynen geçirilmesini uygun bulduk ve metni genel kurulda dağıttık. Komisyon başkanı Nevval Sevindi Hanımefendi'nin biraz da latife ile "korsan rapor" diye bahsettiği metnin kısa hikayesi böyle.

Bizim "korsan rapor" kamuoyuna yansıma şansı bulabilseydi, bugünlerde hararetle tartışılmakta olan Kur'an kursları kanun tasarısı hakkında daha soğukkanlı değerlendirmede bulunanların sayısı artabilirdi. Meclis'teki tartışma esnasında fark ettim ki bu konu sadece devletin nokta-i nazarından ele alınmakta: Devlet ve iktidar partileri Kur'an kurslarına iştirak yaşının mümkün olabildiğince yukarı çekilmesinden yana; muhalefet ise tam aksine yaşın aşağı çekilmesi, hatta mümkün olursa hiç yaş tahdidi konulmamasını istiyor; peki, meselenin çocuklar açısından nasıl göründüğünü niçin merak etmiyoruz?

Bu tasarıyla devlet Kur'an kurslarına hoş nazarla bakmadığını, bu işten tedirginlik duyduğunu hatta sözü edilen kurslara katılan çocukların potansiyel tehlike oluşturabileceği ihtimalinden ciddi surette ürktüğünü gösteriyor. Hukukun üstünlüğüne dayalı bir laik rejimde devletin bu yaklaşımı yanlış ve sağlıksızdır. Problem esasen bütün boyutlarıyla bu cümlede yatıyor. "Hukukun üstünlüğüne dayalı ve laik bir yönetim anlayışı" fiilen cari olsa Kur'an kursları etrafında kavga etmeye gerek kalmaz zira böyle bir yönetimde devlet, din eğitimine karışmaz; buralardan suç sadır olduğunda ise, önceden tarif edilmiş suç ve cezası muktezasınca gerekli koğuşturma yapılır ve mesele biter.

Kur'an gibi bu milletin yoluna baş koyduğu bir mana bütününe potansiyel suçlu imal eden bir itham yaklaşımı sergilemenin, hiç de "şık" olmadığı açıktır; bu yaklaşım milleti rencide ediyor, incitiyor ve kırıyor.

Bütün mesele devletin "hukukun üstünlüğüne dayalı ve hakikaten laik" bir yönetim tarzını içine sindirebilmesinde; bu prensipleri hakkıyla icra ettiğinde devlet, bundan böyle daha az yönetebileceğinin farkında; bizler ise şahsi hürriyet sahamızın şimdiye nisbetle daha çok genişleyeceğini biliyoruz. Bunun için tekrar da olsa şu malum sloganı, kendi zevkime göre değiştirdiğim haliyle bir kere daha vurgulayarak yazımı bitirmek istiyorum:

"Türkiye hakikaten laik olmalı ve laik kalmalıdır!"

Ne zaman "oyun kurucu" mevkiinde top oynayacağız?

Akıl, mütearife ile yol alır; mütearife, gerçekliği apaçık meydanda olduğu için isbatı gerekmeyen şey demektir. Felsefe sathında mütearifenin dahi isbatı ve ne idüğünü tahkik etmek mümkündür; ama felsefe bile mütearifelere (aksiyom) dayanmadan mesafe alamaz.

1. yıl münasebetiyle bakalım kim önce akledip de atla arpayı döğüştürecek diye merak etmeye kalmadı; kendi kabuğunu büyük bir televizyonculuk başarısı göstererek doldurmaya muvaffak olan bir programda Osmanlı düşmanları ile Osmanlı müdafiileri göğüs göğüse gelmişler; azim bir cenk olmuş. Etraftan hala mecruhların ah ü eninleri yükseliyor.

Sözü edilen tartışma programını ben de seyrettim; ama bir buçuk dakikalığına; bu süre içinde Edirne'den telefonla tartışmaya katılan ve profesör olduğunu bile açıklamakta beis görmeyen bir şahıs, "Osmanlı bizim neyimize, bizim tarihimiz Cumhuriyet'le başlar" mealinde şeyler söyleyince kendi kendime "mesele tavazzuh etmiştir" deyip ekrana elektrik gönderen devreyi iptal ettim. Ertesi gün bir arkadaşım, sabahın beş buçuğuna kadar dövüşü takip ettiğini söyleyince şaşırmadım; pek öfkeliydi; hayli zaman Osmanlı'ya düşmanlık gösterenlerden sızlandı durdu. "Benim gibi yapsaydın, hem uykusuz kalmaz, hem de sızlanmazdın" dedim; ama meramımı anlatamadım.

Osmanlı tarihi ile Cumhuriyet'in biribirinin devamı olduğu bir mütearifedir; her mütearife gibi felsefe sathında bu meselenin tartışılması mümkündür; ama tartışmaya taraftar olanların "ehliyet" serdetmeleri kaydıyla. Adam daha ilk cümlesiyle ehliyetinin derecesini beyan ettikten sonra "önü zulmet sonu zulmet" bir gecenin seherini beklemeye gerek kalmaz.

Eminim ki bu programcılık mantığı, suyun deniz seviyesinde 100 santigrat derecede buhar haline geldiği mütearifesinden bile sabahlara kadar iştahla sürdürülebilecek bir tartışma icat edebilir. Hakikat kimin umurunda; tartışma devam etsin yeter. Peki, tartışmanın beşinci dakikasında hakikat bütün vecheleri ile ilmi surette tezahür ederse ne olacak; felaket!

Tartışmanın özü ne? Birileri çıkıp Osmanlı geçmişimizi yok sayıyor, biz de başlıyoruz müdafaaya. İtham ve müdafaa sürecinden hakikat çıkmaz; çünkü böyle bir münakaşadan hakikat sadır olması için "tarafeyn"in eşit seviyede ehil ve recül olması lazımdır. Birilerinin suçlayıcı, diğerlerinin müdafii olduğu tartışmalar "galebe" maksadına kilitlenir, halbuki tartışmada asıl galebe hakikatin tecellisidir.

Müdafaa tavrı bizim ruhumuza sinmiştir; garip değil mi, iki asırdan beri hem askeri hem fikri planda en sevdiğimiz mevkii "defansif vazifeler"dir. Halbuki müdafaa, hakikatin ortaya çıkması için uygun bir pozisyon değildir. Tam tersine saldırı da hakikati istihdaf etmez; hakikat ancak ona saygı duyanların erişebileceği bir mevhibedir.

Aslında tartışılıyor mu; bu bir kavga ve meşhur meseldir, "kavgada yumruk sayılmaz". Biz, esas itibariyle ilmin söz söyleyebileceği yerlerde kavga ediyoruz. Bu kavga esnasında vatandaş aydınlanıyormuş; nasıl aydınlanma ve nasıl bir bilgilenme bu? Bu tip münakaşalardan elde edilecek tek kazanç, olsa olsa kavga tekniği hakkındadır.

Mesleki ehliyet ve kariyerini üstünlük sebebi sayanlara gülerim; ama tarih disiplinini, özellikle tarih usulünü ilgilendiren nazik nüansların, bu kabil kavgalar esnasında ayaklar altında kaldığını görmek beni öfkelendiriyor. Bu ülkede, herhangi bir sahada ihtisas yapmış bir kişi rahatlıkla kendisini tarih hakkında konuşmak için yeterli görüyor; kıraathane ve ev sohbetlerinde serdedilen "tarih alakası"nı makul bulurum; ama "biz de bu işten anlarız; biz de kitap okuyoruz" yaklaşımıyla her adımda tarih usulünün zeminini berbad edenleri ciddiye almak zorunda hissetmiyorum kendimi.

Sayın Ahmet Akgündüz'e sözüm yok: Vasati okuyucu seviyesine hitap edebilen, gerçekten emek mahsulü, ciddi ve güzel bir eser hazırlamış; bu eser etrafında açılan bir münakaşaya iştirak etmesini tabii karşılarım ne var ki böyle münakaşaların muhatabı olmak eminim ki onu da muazzeb etmiştir.

Devlet ve bilim ilişkileri tarif edilmelidir

Bu asrın başlarında din ve devlet ilişkilerinin niteliği hakkında bir avuç siyâsî entellektüelin dışında kimsenin fikri yoktu;

Türk kamuoyu laiklik kavramını Cumhuriyet'ten çok sonra tanıdı, 1970'li yıllarda iyice âşinâlaştı, 90'lı yıllarda ise neredeyse ezberleyecek kadar yüz□göz oldu. Devletin laikliği bu derece ısrarla vurgulaması, öyle zannediyorum ki yakın gelecekte devlet seçkinlerinin rahatını bu defa esaslı bir surette kaçıracak ve toplumdan yükselen yeni ve güçlü bir talep neticesinde Türkiye, Batı'da birden fazla laiklik yorumu olduğunu anlayacak ve bunlardan liberal demokrasiye ve Türkiye şartlarına en ziyade münâsip olanını tercih edecektir. O zaman "Türkiye laiktir laik kalacak" sloganı da gerçek mazmûnuna kavuşmuş olacağı için, en başta inanan insanlar, bugünkü tatbikata nisbetle kendilerini çok daha fazla hür hissedeceklerdir. Devlet seçkinlerinin "ne deve ne kuş" garipliğini andıran laiklik uygulaması, eninde sonunda Batı standartlarına itaat etmek zorundadır.

Laikliğin en kaba□saba tarifi devletin din işlerine, dinin de devlet işlerine karışmaması olarak bilinir. Devlet seçkinleri, işin tâ başında işte bu kaba tarifin ahkâmına aykırı davranarak, Türkiye'de laiklik uygulamasını sakatladılar zirâ devletin dine karışmamasına tahammül edemezlerdi. Bunun yerine târifin yarısını tatbikata koyarak dinin devlet üzerindeki taleplerini baskı altına almayı tercih ettiler. Dinî hayatı kontrol altında tutarak idare etmek, dine karşı kayıtsız kalarak idare etmekten daha kolay ve maliyetsizdi çünkü. Laik devleti Batı standartlarında târif etmek ve uygulamak, "daha az yönetmek" anlamına geldiği için bugün

laiklik devlet seçkinleri tarafından toplumun tepesine sarkıtılan bir Demokles kılıcı görüntüsü veriyor.

Bunlar işin bilinen, konuşulan, tartışılan kısımları; ben bir başka cihete dikkatinizi yöneltmek istiyorum. Devlet ile din arasındaki ilişkiyi târif etmek ihtiyacındayız çünkü tarihi süreç itibariyle din, dini siyasete alet etmek isteyenlerin elinde tehlikeli bir araç olabilmişti.

Peki, şimdi sizlere "devlet ile bilim arasındaki ilişkilerin de bir evrensel târife ve hukuka kavuşturulması gerekmez mi?" sualini yöneltsem ne düşünürsünüz? Yazının bundan sonraki kısmını okumadan önce zihninizde bilim ve devlet kavramlarını yanyana getirerek, bu ilişkinin tabiatı üzerinde biraz düşünmenizi ricâ ediyorum.

Kaba târifle "din" vahye dayanır ve insan aklının ürünü olmayan bir bilgi bütününü ifade eder. Dine karşı geliştirilmiş en sert tenkidler özetle, dinin insan kaynaklı olmadığı fikri üzerine yoğunlaşır. Buna mukabil bilim insan kaynaklıdır; aklî usuller kullanmak yoluyla bilinenlerden bilinmeyenlere erişmek, bilinenlerin doğruluğunu sınamak için insan neslinin varabildiği en yaygın ve itibarlı usûl budur. Dinle devlet işlerini birbirinden ayırmak gereğini hisseden rejimler, dinî bilginin en azından kamu işlerinde kullanılmaması gerektiğini ileri sürerek, başka türlü bir bilgi kaynağına itibar ederler; işte bu bilgi kaynağı bilimdir. Laik devletler, dinî bilgi yerine zımnen veya alenen ilmî bilgiyi üstün tutmuşlardır, böyle olmak zorundadır ve başka ihtimal de yoktur.

Devlet, neredeyse en büyük bilgi tüketicisidir; karmaşık devlet cihazının her yerinde bilgiye ihtiyaç duyulur. Bu durumda teorik olarak "laik devlet"in, her nevi devlet maslahatında dinî bilgi yerine ilmî bilgiyi tercih etmesi gerekir. Şimdi bu noktada problemi iki şıkta tartışmaya başlayabiliriz:

1□ İlmî bilgi ne kadar güvenilir bir nitelik taşır; ilmî bilgi ile "hakikat" aynı şey midir; ilmî bilgi ile hakikat arasında bir mesafe bulunabilir mi?

2□ Dinî bilgiyi güvenilmez bulan devletin, ilmî bilgiye itaat edeceğine dair herhangi bir müeyyide var mıdır; yoksa olmalı mıdır?

Ve bir ek mesele: Eğer devlet "dinî bilgi"yi yukarıda gösterilen sebeplerle kullanılmış bulmadığını beyan ettikten sonra kendini "ilmî bilgi" de dahil hiçbir cins bilgi ile kayıtlı saymadığını fiilen gösterirse durum ne olacaktır?

İlmî bilginin bütün meziyet ve kusuru insan kaynaklı oluşundan kaynaklanıyor; ilim, aklın ürünü ama hakikati kucaklayabildiğine veya günün birinde hakikati tamamen kuşatabileceğine dair hiçbir karîne yok. Buna rağmen ilmî bilgiyi son derece dikkate alıyor, itibar ediyor ve ilmî bilginin kuşaktan kuşağa artarak intikal etmesi için büyük gayret gösteriyoruz. Ne var ki bu ihtimam, ilmî bilginin mükemmelliğini doğrulamıyor çünkü ilmî bilgi dediğimiz şey, şimdilik yanlışlanamamış sistematik bilgi bütününden ibaret. Bazı

bilgilerin şimdiye kadar yanlışlanamamış olması, o bilgiyi "mutlaklık" katına çıkarmıyor. Buna mukabil vaktiyle neredeyse mutlak derecede itibar gördüğü halde şimdi sadece ilim tarihindeki yerini almış bilgiler de var. O halde ilmî bilgi, varılan mutlak neticeleri değil, tam aksine bilgiye erişmek için kullanılan usûlü ve süreci vurguluyor; öyle olmasaydı, sadece Kopernik'in veya Newton'un hesaplarına dayanılarak uzak gezegenlere gözlem aracı gönderilemezdi veya İbn□i Sinâ'nın tebâbet kitabı, asırlarca Batı üniversitelerinde "en sahih tıp paradigması" muamelesi görerek okutulmuş olmasına rağmen, bugün terkedilmiş olmazdı. İlmî bilgi prensip olarak tazelenen ve gün geçtikçe olgunlaştırılan bilgidir. Ona ihtiyacımız büyüktür ama ilmî bilgi "mutlak"ı fethedecek kabiliyetten mahrumdur. İlme verdiğimiz değer ve önemle ilmi kutsallaştırmak tamamen ayrı şeylerdir. Nitekim Batı dünyasında "Scientisme" kavramı, ilme, ilmin taşıyamayacağından fazla anlam ve önem yüklemek mânâsında kullanılıyor. Dehâlarıyla ilim dünyasına yeni ufuklar açan büyük ilim adamları bile, yaptıkları işin "ne idüğü" hakkında düşündüklerinde bu sonuçlara varıyorlar.

Modern devlet, kamu cihazını işletirken dinî bilgiye itibar etmiyor; bu, tafsili uzun olmakla birlikte anlaşılır bir yaklaşımdır. Bu hükmün tabii neticesi devletin ilmî bilgiye yaslanması olarak tecellî eder. Her ne kadar "mutlak"ı kavramakta elverişsiz bir araç teşkil etse bile bilimin devlet tarafından, en azından problemleri anlama aracı olarak itibar gördüğüne inanmamız gerekir zira devlet karşısında esasen pek güçsüz bir pozisyonda olan kişinin, devletin nasıl düşüneceği, problemlere nasıl yaklaşacağı ve onları nasıl çözeceği hakkında bilgi sahibi olması gerekir.

Peki, devletimizin "bilim" karşısındaki tutumu nedir?

Anayasanın 27. maddesi, "Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme, öğretme hakkına... sahiptir" diyor. 42. maddede ise, bilimle doğrudan ilgili olmasa bile dolaylı olarak bir atıf cümlesi yer alıyor; buna göre eğitim ve öğretimin, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılacağı öngörülüyor. Yükseköğretim kurumlarının kuruluşunu düzenleyen 130. madde ise bu görevi devlete tevdî ediyor. Bu maddelerin lâfzından ve rûhundan devletin bilimle ilişkisini düzenleyen bir prensip çıkarmak neredeyse imkânsızdır. Çok tekrarlanmaktan ötürü bir devlet sloganı haline gelen "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" sözü ise ne yazık ki bir yasama hükmü olma özelliğini taşımıyor.

O halde devlet, dinî bilgiyi saded harici bırakmakla beraber, ilmî bilgiye itaat edeceği yolunda herhangi bir irâde beyanında bulunmuyor.

Öyleyse "Devlet" nasıl düşünür, nasıl araştırır, nasıl anlar ve nasıl karar verir? Bu suallerin zımnî cevabı elbette "hukuk"tur. Anayasadan başlamak üzere yönetmeliklere kadar uzanan silsile içinde her nevî hukuk müeyyidesi, sadece ferdin değil devletin de davranışlarını

yönlendirir ve belirler. O halde hukukun üretilmesi sürecinde "ilmîlik" niteliğini aramamız gerekiyor. Devlet, hukuk üretirken kendisinin ilmî çerçeve ile tahdid edilmesini ister mi?

Elbette istemez; çünkü devlet tabiatı icabı rasyonel bir cihaz değildir; onun tabiatında cebr ve tahakküm vardır. Devlet tebâsından gönüllü olarak değil zorla vergi alan, onları askerî hizmete alan, yargılayan, kanunlarına itaat ettiren, hürriyetlerini sınırlandıran ve davranışlarını biçimlendiren bir cihazdır. Devletin kendisine mahsus yapısı, dinî veya ilmî bilgiyle değil, eskilerin "hikmet□i hükûmet", Fransız siyâsî kültüründe "raison d'Etat" diye isimlendirdikleri "devlet aklı" ile izah olunur. Devlet aklı, gerektiğinde kendinden başka hiçbir referans kullanmayabilir; bu yolla alınmış bir karar dinî, ilmî veya başka cins bir bilgi tarafından doğrulanmasa bile onun hikmeti kendinden menkûldür.

Bu böyledir; bu hususta tenkid geliştirmek mümkün ise de bu tenkidin orta vâdede hiçbir şeyi değiştirmesi beklenemez; ama devletten şunu talep etmek hakkımızdır: Devlet, dinle ilişkisini nasıl bir anayasa hükmü haline getirme kararlılığını gösteriyorsa, ilimle ilişkilerini de bir anayasa formülasyonu haline getirmek zorundadır. Hâl□i hâzırdaki gidişâtın ışığında kanun koyucunun işini kolaylaştırmak üzere bir formül taslağı sunabilirim; meselâ şöyle birşey:

"Laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duyguları ve bilimsel veriler devlet işlerine ve politikaya asla karıştırılamaz. Zira bilimsel veriler, kendi paradigmaları çerçevesinde sınırlı bir geçerliğe sahip olduğundan ve onu üreten akıl tarafından ne zaman değişikliğe uğrayacağı kestirilemediğinden devlet maslahatında kullanışlı değildir. Aynı tarzda bilimsel çevreler de, devlet işlerine ve politikaya karışmazlar. Devlet, "hikmet—i hükûmet" denilen akıl türünü esas almakla birlikte diğer bilgi kaynaklarına da eşit derecede saygı gösterir."

....

Yoo, gayet iyiyim, tansiyonum, ateşim, sağlık bulgularım normal ama bugünlerde hayli yüksek seyreden hava sıcaklığından herkes gibi ben de etkileniyorum tabii.

1999

30 Ağustos

Yeni bir civanmertlik yorumu: AKUT! Zaman Gazetesi

28 Ağustos

Deprem çadırında "millet-devlet" düşünceleri Zaman Gazetesi

14 Ağustos

Silâh kalleştir Aksiyon Dergisi

14 Ağustos

İZİN! Zaman Gazetesi

09 Ağustos

Türk toplumu "globalleşme"yi destekliyor mu? Zaman Gazetesi

07 Ağustos

"Üretimden gelen gücümüz" Zaman Gazetesi

02 Ağustos

Heykel Zaman Gazetesi

Heykel

Saint Petersburg'daki Rus"Türk Koleji'nin ilk mezuniyet törenine katılmak için Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın davetlisi olarak katıldığımız gezi esnasında vaktimizin büyük bir kısmı müzeler, saraylar, parklar gibi sanat eserlerinin sergilendiği mekanlarda geçti; sadece saray ve müzelerde değil, umûma açık mahallerde de en ziyade dikkatimi çeken husus gördüğümüz heykellerin dakikalarca seyredilecek derecede güzel olmasıydı.

Klasik sanat geleneğimizde heykel yok; ama Batılılaşma serüvenine girdiğimiz demden beri pek çok Batılı sanat gibi heykelle de âşinâ olduk; özellikle Cumhuriyet'ten sonra heykel, Batı şehirlerindeki kadar olmasa bile gündelik hayatta rastladığmız bir sanat unsuru oldu. Güzel sanatlar akademilerinde heykel kürsüleri yıllardır talebe yetiştiriyor; milletler arası başarılara imza koymuş heykeltıraşlarımız da yok değil; ama umûmi mahallerde sergilenen heykellerin genellikle estetik seziş ve derinlikten mahrum tavrı dikkat çekecek ölçüde yaygınlık gösteriyor.

Türkiye'de "heykel" deyince akla gelen ilk ve en yaygın örnek Atatürk heykelleridir. Her ilde, her kazada ve beldede, her resmî dairede, okulda, kışlada hatta özel iş yerlerinin girişinde bile itina ile hazırlanan Atatürk köşelerindeki büstler elbette sizin de dikkatinizi çekmiş olmalıdır; genellikle, bu işi ekmek kapısı edinmiş özel atelyelerde hazırlanan ve seri halde üretilen bu büstlerdeki estetik yoksunluğu, artık bir "fenomen" teşkil edercesine göze batıyor. Geçen yıl Cumhuriyet'in 75. yılını kutladık; ama Türkiye'deki en güzel Atatürk heykellerinin hâlâ ecnebi sanatkârların imzasını taşıması çok ibretâmizdir.

Acaba bu durum, Türk heykeltıraşlığının tereddîsi olarak yorumlanabilir mi? Bu sualin cevabını vermek, artık inkâr edilemez bir estetik fukaralığı sergileyen Atatürk heykellerinin

sanat değeri hakkında derin tartışmalara girişmek herhalde bizden ziyade Türk heykeltıraşlarına düşen bir vazifedir; o konuda yoruma girmek sade vatandaşlık sıfatımıza uygun düşmez; ne var ki aynı sıfatla Atatürk heykellerinin ve Atatürk köşelerinin estetik zaafiyetinden şikâyet etmek hakkımızdır.

Amasya'nın meydanında merkezinde at üstünde Atatürk figürünün yer aldığı bir grup heykeli var ve bence çok başarısız. Kezâ Sivas Hükümet Meydanı'ndaki Atatürk heykeli de hiçbir sanat ekolünün sahiplenmek istemeyeceği bir zevksizliğin eseri. Listeyi uzatmak mümkün: Bu ülkede Atatürk, daima el üstünde tutulan, devletimizin resmî ideolojisinin ekseninde yer alan bir sembol şahsiyettir; hal böyleyken Atatürk'ün en kaba"saba büstlerini fabrikasyon usûlü çoğaltıp halka açık yerlere dikerken biraz da sanat endişesini nazar"ı dikkate almak gerekmez mi?

Kanaatimce Atatürk'ün adına ve hâtırasına inşâ edilen her eser, hatâlı bir algılama ile hemen dokunulmaz ve ilişilmezlikle tabu mıntıkası haline getirildiği için, bu eserlerdeki sakaleti düzeltmek, hatta tenkid etmek bile baş ağrıtıcı bir risk olarak görülüyor; tepeden tırnağa yanlış bir tavır bu.

Türk sanatçıları Atatürk'ün çok güzel resimlerini, portrelerini yaptılar; Atatürk'ü insânî duyarlığını yansıtacak bir hâletle resmeden eser sayısı az olmakla birlikte resimdeki durum heykelden farklı. Yıllardan beri sanat kurumlarında, okullarda, sınıflarda "Atatürk" ana fikirli sanat çalışmaları teşvik edildiği, el üstünde tutulduğu halde Atatürk'ü konu edinen birçok sanat eserinin, hemen çoğunlukla muvaffakiyetsizlikle sonuçlanmasının sebebi nedir acaba?

Kanaatimi söylemek isterim: Biz okullarımızda, resmî kurumlarımızda Atatürk'ü resmî ideolojinin çizdiği sert ve insânî duyarlıktan arındırılmış bir imajla tâlim ediyoruz da onun için. Türk milletinin, bir Türk büyüğüne karşı serd ede geldiği an'anevi hürmet ve muhabbetten Atatürk'ün mahrum kılınması çok dikkat çekicidir.

Türk heykeltıraşlığının Atatürk büst ve heykellerinde sergilediği seviye içime sinmiyor; Kültür Bakanlığı'nın bu konudaki düşüncesini doğrusu bilmek isterdim.

"Üretimden gelen gücümüz"

Hükümetin hazırladığı tasarıyı beğenmeyen sendika liderleri neredeyse her gün, "üretimden gelen gücümüz" tamlamalı tehditkar sözler söylüyorlar. Aslında mutlu olmam lazım; ama dikkat çekecek ölçüde sık tekrarlanan bu lafla her karşılaşmamda buruklukla hüzün arasında bir halete kapılıyorum. Niçin?

Biz Türkler güzel sözleri severiz: Sözün güzelliği, muhtevasının sadık olmasıyla ilgili değildir ve bu yüzden içi boş olmasına mukabil zarfı pek şatafatlı laflar, yıllardan beri dillerde gezinir durur ve zamanla gerçekmiş gibi kabul edilir: "Bağımsız Türkiye" işte böyle hoş ve boş bir

sözdü, keza "sosyal devlet" de; 68 kuşağının "bağımsız Türkiye"cileri bugün 68'lilik değerleriyle bağdaşmayan ve o değerler ışığında bağımsızlığımızı tehdit eden kombinezonların esas oğlanı rolünü oynamaktan yüksünmüyorlar. Sosyal devlet, son iki anayasamızda yerini korumasına rağmen "sınıfsız toplum" gibi ütopik bir faraziyeden ibaret kaldı. Bunlar vakıadan ziyade temenni, şükrandan ziyade yakarış! Sloganlar, vurgudan ziyade örtmeye yarıyorlar. Sloganlara dayanan diskurlar, zihni analiz mesarifinden kaçınıldığını gösteren "ucuz yahni"den ileri gidemiyor.

Sendikacılarımız kırk seneden beri "işçi sınıfı" tabirini hep bu çerçevede kullandılar; kırk yıl evvel böyle bir sosyal sınıf yoktu, bugün var mı? Türkiye'de en büyük işveren hala devlet. Devlete çalışan işçiler, "iş garantisi"ni asla pazarlık masasına koymadan devletle pazarlığa kalkışıyorlar. Hakikatte "üretimden gelen bir güç" olsaydı, sendika liderlerinin parlamento kulislerinde volta atmasına gerek kalır mıydı? Bizim sendikacılar, yıllar boyunca kamu işçilerini temsilen hükümetlerle masaya oturup "üretimden gelen güç"lerini değil, siyasi baskı ve tehditleri kullanarak ballı sözleşmelere imza attılar. Memurlar da, kamu işçilerinin "imrenilesi" durumuna bakarak grevli toplu iş sözleşmeli sendika hakkı istiyorlar, tabii elde bir "iş garantisi!": İş garantisi şartına sığınan bir talebin "üretimden gelen gücü" olamaz. Üretimden gelen güç, rekabete dayanıklı, kolay ikame edilemez ve hakikaten "üretken" bir güçtür. Sendikalı işçileri suçlamıyorum; ama bilmeliler ki, şu anda her sendikalı işçinin aldığı ücretin üçte birini almaya razı en az iki veya üç işçi sırada hazır bekliyor; üstelik bu iş gücü pek vasıfsız da sayılmaz. Türkiye'de işsizlik tahripkar boyutlara ulaştı; gizli işsizleri saymıyorum bile. Konuya ilgili herkes biliyor ki kamu sektöründe istihdam edilen gizli işsiz sayısı da vahim miktarlara ulaşmış bulunuyor. İmdi aralarında hayli gizli işsizin de bulunduğu bir topluluk temsilcilerinin "üretimden gelen gücümüz" diye efelenmesi sizi de hüzünlendirmez mi?

Bir de şöyle düşünmeli: Hizmet sektörünün marjinal labirentlerinde gündelik nafaka uğruna çaresizce didinen milyonlarca gencimiz var; sigortasız, iş güvencesinden mahrum, yakınlarından birinin hastalanmaması için dua etmekten başka elinden bir şey gelmeyen büyük bir kitle. "Üretimden gelen güç" babalanmaları bu insanlar için bir şey ifade etmiyor; onların her biri, sokaklarda tabut gezdirerek hak arayan işçilerin yerine geçmek için iç organlarının yarısını fedaya razı halde.

60 yaşında emekli olmak benim de işime gelmiyor; ama yine de büyük laflar etmeyi doğru bulmuyorum. Bu ülkede vaktiyle sigara masrafı tutarında taksitlerle SSK kredileri kullanarak ev ve araba sahibi olan, müdürlerinin iki katı aylık alan işçiler, üretimden gelen güçlerini değil bugünkü işçilerin kullanacağı fonları kullanmışlardı ve bu fonlar üretimden gelen güçle değil, halkın vergileri ile sübvanse edilmişti.

Hükümetin işi zor; siyasetçi esnafının son kuşağı olarak yakın cedlerinin bıraktığı kirli mirası temizlemek kolay değil. Türkiye'de emek ve ücret dengesinin yeniden kurulması lazım; ama

ondan önce temel kavramları laf kalabalığına, fiyakalı sloganlara iltifat etmeden tarif etmek gerek.

Türk toplumu "globalleşme"yi destekliyor mu?

Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı'nın bir haftalık Türkiye ziyareti, bundan sonrası için ilginç gelişmelere yol açabileceği intibaı verdi: Meselâ Avrupa Topluluğu'na mensup bir ülkenin bakan yardımcısına aynı "suhûlet"in gösterilebileceği pek beklenemez. Diğer taraftan söz konusu kişinin, "Türkiye'nin içişlerine karışmış olur muyum?" gibi bir nezaket ihlâli endişesi taşımaksızın son derece düz ve hükümete akıl verici mahiyetteki demeçleri de dikkat çekiciydi. Nihâyet Sayın Koh'un Güneydoğu bölgesi ve Ankara Ceza Evi'nde yaptığı temaslar da sıradışıydı ve sair zamanda böyle bir şeyle karşılaşılsa Türkiye'de yer yerinden oynardı; birkaç gazetecinin millî onuru kurtarmak saikiyle yönelttiği birkaç sualden başka tepki görülmedi. Hükümet meseleyi "meskût" geçti; gazetelerin çoğu ise, "hükümetin yapması gerekeni Koh yapıyor" diyerek işi büyütme eğilimi göstermediler.

Doğrusu çok enteresan gelişmeler bunlar!

Öyle anlaşılıyor ki yanyana dizili domino taşları yerinden kımıldamaya başladı; soğuk savaş döneminin milli politika argümanları hedef değiştirmiş olsa da muhtemel bir gelecekte galiba peyderpey ıskata çıkarılacak. Muhtemel bir gelecekte belki çok daha sahih, Türkiye'nin geleceğini ve yönetim üslûbunu gerçekten çok ciddi surette etkileyecek gündem maddeleri ve hattâ dayatmalarla karşı karşıya kalacağız. O birkaç gazetecinin Bakan Yardımcısı Koh'a milli onur ve gururumuzu kurtarmak adına "hesaba çeken" tavırlı sorular yöneltmesine bir "mim" koymak gerekir: Koh'un verdiği cevap ne bir özür, ne de "yanlış anlaşıldım" bahanesi! Eurovisyon'da sonuncu olduğumuzda neredeyse aylar boyunca süren "kırılan milli onurumuz" edebiyatı bu defa köpürmedi. Sokaktaki sade vatandaşı bilmem ama "yukarılar"da, gazetecisinden siyaset adamına herkes işin farkında olsa gerektir. Türkiye için artık yeni bir devir açılıyor, "dünya saat ayarı"nı kaale almamak bundan böyle bizim gönlümüze bırakılmayacak gibi.

Birkaç seneden beri uzaktan uzağa ayak sesleri duyulan "global dünya düzeni"nin siyâsî icapları, şimdi kapımızın tâ dibinde soluklarını duyuruyor; bazı çevrelerin bu "globalizm" lâfından ne kadar alerji duyduklarını epeydir dikkatle takip ediyordum ve tahminim, global etkilenme yörüngesine girince bu çevrelerin eskiden beri sürdüregeldikleri klasik nemâlanma pozisyonlarının kaybolacağından duydukları ürpertiyi seslendirdikleri şeklinde idi. Belki de kartların yeniden dağıtılacağını ve oyunun bundan böyle yeni kurallara göre oynanacağını tahmin ediyor olmalıydılar; oyun yeni kartlarla yeniden başladığında sistemden çıkar sağlayanların an'anevî mevkilerini yeniden kazanmaları sürpriz olmazdı ama aradaki kısa fâsılayı riske etmek, bir kısım çevrelere ürkütücü görünmüş olabilirdi. Halbuki işleri bu kıvama getirmek için ne kadar didinmiş, ne büyük riskleri göze almışlardı. "Global"

kelimesini bir nevi küfür yerine ikame etmelerinin esas sebebi, millîlik kavramına herkesten ziyade kıymet atfetmelerinden ziyâde, alışıldık âhengin sarsılması olmalıydı.

Türk toplumu globalleşme konusunda ne düşünüyor; doğrusu bu konuda hayli etraflı ve dürüst bir kamuoyu anketinin yapılmasını isterdim. Benim tahminim, Türk toplumunun globalleşmeden, "yukarıdakiler" kadar endişe duymadığı şeklindedir. Tabii, mühimce bir kısım, bu durumda milli sembol ve değerlerin rencide olacağı endişesine kapılabilir; hele milliyetçilik rüzgârının sağ"sol demeden siyâset hayatımızda iktidara kadar tırmandığı bir demde bu tip tedirginliklerin anlamlı bir yekûn teşkil etmesi beklenebilir ama zannımca ekseriyet, "yukarıdakiler her şeyi bizden daha iyi bilir; üstelik ne düşündüğümüze nasıl olsa kimse aldırmıyor" fikriyle globalleşme sürecine kayıtsız kalacağı yolunda. Benim hissettiğim kadarıyla toplumda yönetime karşı duyulan soğukluk ve bigânelik, hiç bu kerteye varmamıştı.

Türkiye bu defa iç dinamiklerle değil "dış"tan gelen bir tazyikle yeni bir değişim sürecine girmek üzere: Hani yer yer 1945'leri hatırlatan bir konjonktür var karşımızda. "Globalizm"i bilmem; Türk toplumu "daha fazla demokrasi" nişânesi gördüğü her teşebbüsü cân ü yürekten destekliyor.

İZİN!

Zaman gazetesinde muntazam yazmaya başladığım tarih 1995 yılının Eylül ayı imiş; inanamadım ama bilgisayar arşivi böyle söylüyor. Dört sene uzun zaman, özellikle benim yaşımdakiler için. Yılların bu kadar çabuk geçiverdiğini hissetmek doğrusu hoş değil.

Bu dört sene içinde hiç 'izin' kullanmadım; halbuki gazete yönetiminin yazarlarına senede yirmi gün civarında izin hakkı tanıdığını biliyordum. Daha ziyade yolculuk sebebiyle çıkan aksaklıklardan, özellikle faks bağlantısı kuracak bir telefon prizi bulamamaktan doğan nadir engeller dışında yazılarımı hep 'vazife' sorumluluğu içinde gazeteye ulaştırdım. Bahane olsun diye değil; ama kısa süreli bir 'izne çıkmak' fikri son günlerde gözüme cazip görünmeye başladı. Tatil yapacağımdan değil; ama bu esnada daha az yazmak düşüncesi beni heyecanlandırdı. Uzun sözün kısası Ramazan'da dükkanı bakım ve onarıma alan aşevleri gibi ben de dükkanı kısa bir müddet için de olsa kapatmak niyetindeyim. Yazmadan mutlu olabilecek miyim bilmiyorum; nasib olursa izin dönüşü bıraktığımız yerden devam ederiz.

Bu kısa tatili çok görmeyeceğinizi umuyorum. Buluşuncaya kadar sağlıcakla kalınız efendim.

Silâh kalleştir

Güzel silâhları severim; sadece işlemesi veya süsü ile değil tasarımı ve kalitesi ile de nefes kesecek derecede güzel silâhlar yok değildir, hiç olmazsa içlerinden birini satın alıp muhafaza etmek,

"kara gün dostu" veya "takma yürek" gibi alışıldık avuntularla çoluk çocuğun erişemeyeceği bir yerde saklamak her standart Türk erkeğinin standart emellerinden biridir, "Allah muhtaç etmesin ama benim anam ağlayacağına kötünün anası ağlasın" düsturu, silah edinmenin âmentüsü gibidir. Silâh edinme ve bulundurmanın bundan maada dinî, kültürel ve millî gerekçeleri de yok değildir.

Sevgi, alışkanlık, kültür, âdet, önyargı, moda... ne denilirse denilsin tefrik ve hüküm melekesini dumura uğratan her şey, hakikati gözden nihân eden bir sis perdesinin yerine geçmiş olabilir.

Gündelik hayatın âhenginde silâh çocuklar için karşılaşılması olağan bir nesne değil, ne var ki çocuklar için üretilen oyuncakların büyük kısmını silâh taklitleri meydana getiriyor. Bizim neslin çocukları silâhı sinemayla tanıdı, Teksas, Tommiks, Kinova gibi çizgi romanlarla "silâh kültürü" edindi. Sığırın çene kemiği ile tabanca yerine oynamak, o da bulunmazsa tahtadan kaba saba taklitler imâl etmek, budama mevsiminde söğüt dallarından ok—yay yapmak çocukluk oyunlarının en heyecanlı aksâmıydı.

İlk gerçek tabancayı akşam oturmasına gittiğimiz ev sahibimizin elinde görmüştüm. Gecenin bir yarısında kapıya gelen adama biraz beklemesini tenbih ettikten sonra oturduğumuz odanın toprak döşemesini keserle kazıp, balmumlu bezlere sarılmış üçgen şeklinde bir paket çıkarmıştı yerden. Pas tutup tutmadığını kontrol için bezleri açtığında hayranlıktan nefesim kesilir gibi olmuştu: Pırıl pırıl menevişleriyle göz alan, şarjörlü bir tabancaydı bu. Garipti; bütün kovboylar şarjörlü değil, "toplu" tabanca kullanırlardı.

Karadeniz havalisinde belki daha abartılıyordur ama bizim neslin çocukluğu ve gençliği şu veya bu sebeple durmaksızın köpürtülen bir silâh hayranlığı ile dopdoluydu. Bugünkü gibi aslından ayırdedilmeyecek kadar başarıyla taklid edilmiş oyuncak silâhlar bulunmadığı için içimdeki silâh düşkünlüğünü 'kaleme kuvvet' resimle bastırmaya çalışırdım. Silâhın gerçeği kanunen yasaktı ama bilebildiğimiz kadarıyla övgüye değer bir iş silâhla icrâ ediliyordu: Kitaplar, filmler, çizgi roman kahramanları, Efe hikâyeleri, İstiklâl Harbimiz hattâ Kore Savaşı bile silahla kazanılmamış mıydı? Silâh canı, malı, nâmusu, istiklâli ve haysiyeti korumanın sembolü gibiydi.

Silâh etrafında yaratılan bu dâsitânî kültürün hâlâ canlılığını koruduğunu söyleyebiliriz; bugünün çocukları silâhla tanışmak konusunda bizden daha "şanslı"lar! Televizyon denilen başı ve sonu belirsiz sürecin belkemiğini silâh ve şiddet temaları oluşturuyor. Kötülerin silâhla işlediği kötülükleri, iyiler yine silâhla düzeltiyorlar. Bugüne kadar bildiğim kadarıyla hiçbir ülke, silâh fikrine karşı kültürel ve felsefî derinliği olan bir tavır almadı. Çocukları silâhlardan uzak tutmak için didinen birkaç idealist eğitimcinin gayreti ise pek cılız kalıyor.

Silâh ne işe yarar? Silâh öldürücü bir âlettir ve Hazreti Mûsâ'ya emânet edilen On Emir"den biri de "Öldürmeyeceksin!" ihtârıdır. İnsan varlığının bütünlüğü ve devamı, hemen bütün

dinlerin müştereken kabul ettiği bir rükün; hemen bütün kültürler cinâyet fikrini lânetliyor, cezâ kanunları insanların birbirinin fizik bütünlüğüne zarar vermemesi için inceden inceye düşünülmüş önleyici maddelerle dolu. Dünyamızı tanımayan bir "uzaylı"ya bu müşterek değerlerden söz etsek herhalde biz "dünyalı"ların silâh fikrine ulaşamayacak derecede sulhperver ve iyi yaratıklar olduğumuza hükmederdi ama dünyâ ahvâlinden haberdar oldukça bu iyi niyetini dehşet ve şaşkınlıkla değiştirirdi şüphesiz. Doğrusu bu ya, riyâkârlık ve tutarsızlığımızı silâh kadar âşikâr eden başka ne var ki? Haydi bu tutarsızlığımızı kendi vicdânımıza anlatmak için başvurduğumuz "beylik" bahâneleri bir kere daha hatırlayalım: "Silâh, evet öldürücüdür ama aynı zamanda hayat kurtaran tarafı da vardır. Genellikle sivil ahalinin silâh kullanması sert kanunlarla engellenmiştir ama düşmanların tasallutundan kurtulmak için silahlı kamu görevlileri bulundurmak, dünya tarihinin ilk gününden beri terkedilmeyen bir âdet olmuştur." Bahâne listesini çoğaltabiliriz ama bu, insanlığın bilinen ilk zamanlardan beri silahlarla beraber ve onların gölgesinde yaşadığı gerçeğini değiştirmeyecektir; bu bizim en çâresiz, en zayıf ve en öldürücü tarafımız!

Farkedildiyse şimdiye kadar hep tabanca, tüfek gibi "basit" ve tahrip gücü sınırlı silâhlardan söz ettik; halbuki silâh kavramı XX. yüzyılda tüyler ürpertici bir yaygınlık ve tahrip gücü kazandı; artık gemiler bir silâh, uçaklar, zırhlı araçlar, namlu çapı 20 cm.yi geçen devâsâ toplar, kıtalararası hedef vurabilen uzun menzilli füzeler, nükleer bombalar da silâh kavramı içinde. Silâh'ın sadece tabanca□tüfekten ibâret sayıldığı asırlar, Köroğlu devri kadar tarihî bir nitelik kazandı. Dünya ekonomisinin toplam cirosu içinde silâh sanayii artık başta güreşiyor. İlk defa 1. Cihan Harbi'nde devlet adamlarını meşgul eden "top mu tereyağ mı?" sualinin cevabı artık merak edilmez oldu. Öncelikli tercihler daima silâhtan yana kullanılıyor; öyle ki devletlerin ihtiyaç sıralamasında silâhlanma, işsizliğe, açlığa, altyapı eksikliğine, eğitim ve sağlık giderlerine bile göz kırpmaksızın tercih edilir bir âciliyet kazanmış bulunuyor. Beylik tâbirle "evet, tıp hayli ilerledi" ama ölüm endüstrisinin başarılarına yetişmekte âciz kalıyor. Öldürmek kolay, yaşatmak pahalı!

Âdemoğullarının tarih boyunca kurduğu ve övündüğü bütün medeniyetler, silâhların gölgesi altında yeşerdi, barışı ancak çok kısa sürelerle işleyebilen "dehşet dengeleri" ile koruyabiliyoruz: İki düşman güç öyle korkunç ve tahripkâr bir tarzda silâhlanıyorlar ki bir yerde silâha başvurmaktan ürkmeye başlıyorlar; dehşet dengesi işte bu! Eğer kısa süreli barışları dehşet dengeleri ile koruyor ve sürdürebiliyorsak, kurmakla övündüğümüz medeniyetlerin anlam derinliği de o kadar sığlaşmıyor mu? Silâhsız bir dünyada yaşamak niçin herbirimize saçma ve realiteden kopuk bir ütopya gibi görünüyor? Onca büyük ve sanatkâr rûhun yazdığı güzel kitaplar, inşâ ettiği binâlar, onca sanat eseri, kanunlar, anayasalar ve milletlerarası sözleşmelerin temelinde silahların koruduğu âsude zamanların ve hayatların bulunduğunu görmezden gelerek "medeniyet"imizle daha ne kadar gurur duyabiliriz?

Daha güzel bir dünya tasavvur ederken, "silâhsız bir dünya" dilemek lüksüne sahip olmadığımızı bilmeliyiz; bu yüksek fikre ulaşmak için insanoğlunun karşısındaki en büyük engel, yaradılışındaki o müthiş çelişki! Yaşatmak ve öldürmek için insan beyni ezelî bir gayret içinde; insan bu müthiş çelişkiyi uzlaştırmak göreviyle başbaşa kaldığı için derinliği ölçülemez bir varlık. Silâhsız bir dünya tasavvur etmek, ne kadar yüksek bir fikir olsa da son tahlilde abesle iştigâl.

Peki ama hiç değilse o amansız silâhlanma yarışına son vermek ve güvenlik ihtiyacı için bir türlü vazgeçemediğimiz silâhları daha basite ircâ etmek mümkün olamaz mı? Hiç değilse bu kadarını olsun tasavvur etmek hakkımız olsa gerek; öyle bir silâh ölçüsü kabul edilmeli ki, bir silâh, öldürme ve tahrip fonksiyonlarının yanısıra sair zamanda iyi ve hayırlı bir işe de yarayabilmelidir. Meselâ bıçak öldürücü bir silâhtır ama onunla patates, ekmek doğramak da mümkündür ama bir tankla, silah olma vasfı dışında nakliye işi yapmak imkânsız olduğuna göre bıçak serbest, tank ise "centilmenlik hârici" sayılmalı ve yasaklanmalı, bununla da yetinilmeyip, günümüzde artık mânâsını kaybeden ve vahşi bir spor haline gelen avcılık (olta balıkçılığı da dahil) engellenmeli ve ağır suç kapsamına alınmalı; çocuklara ve gençlere silâhın problem çözebildiği kanaatini telkin eden bütün sanat eserleri ve yayınlar kaldırılmalıdır. Tabanca tüfek gibi sivil ahalinin de kısmen bulundurmasına izin verilen bütün ateşli silahlar toplatılıp imhâ edilmeli ve teorik olarak kalleşliğe imkân verdiği için metal aksâmı eritilip, çatal kaşık imâlinde kullanılmalıdır. Sadece kol gücüyle işe yarayabilen kesici ve delici silahlarla techiz edilen ordular, "ateş gücü"nden ziyade her askerin bedenî metânet ve maharetine dayanan beden eğitimi ile güçlendirilmeli, hattâ bu konuda yeni bir Cenevre sözleşmesi akdedilerek bütün devletlerin imzâsına açılmalıdır.

"Yunan tankla teyyare ile bastırıp gelirken biz kılıç□kalkan ekibi ile mi karşı koyacağız?" sualinin muhatabı ben olmasam gerektir. İnsanlık, silah meselesinde bir kalleşliğin zebûnu olmuş ve zamanla kalleşlik, kalleşlik olmaktan çıkıp herkesin gücü nisbetinde onayladığı "balistik" bir hüviyete bürünmüştür. Saçmaladığımı düşünebilirsiniz, aslında ben de tatbiki mümkün şeyler ileri sürmediğimin farkındayım ama işbu saçmalık, "silâhın gerekliliği" için ardarda dizdiğimiz ve aslında inanmadığımız o meşhur bahânelerden herhalde daha çok tutarlı ve haysiyetli olsa gerektir. Bazen aykırılığı farketmek için, aykırı haller tasavvur etmelidir; daha doğduğu andan itibaren çok yaygın, etkileyici ve belirleyici bir silâh propagandasına mâruz kalan nesillere, daha farklı ve insânî boyutlar taşıyan bir dünyâ inşâ edilebileceği başka nasıl anlatılabilir ki?

"Güzel silâhları severim" diye başlamıştım ama bu cümledeki mantık hatâsını artık hepimiz farkedebiliyoruz: Silâh güzel değildir ve eğer medeniyet fikriyle övünmeye kararlı isek, bu medeniyetin "siyofil" yani, hayattan ve yaşatmaktan yana değerleri var gücüyle desteklemesi gerekir.

Deprem çadırında "millet-devlet" düşünceleri

Büyük felaketler, küçük ve arizi ayrıntıları önemsiz hale getirerek en manalı müştereğimizi bize tekrar hatırlatıyor: İnsan olmak. İnsanlık değerlerini ikinci plana iterek bir "millet" olabilmemiz mümkün değil. Böyle zamanlarda hemen "biz" sigasıyla konuşmaya başlıyoruz ve iyi ediyoruz. Enkaz altında hala çıkarılmayı bekleyen ölü ve yaralılar bizim kayıplarımız, yıkılan binalar bizim, bizim yüreğimiz yanıyor ve bu felaket bizim başımıza geldi. Şimdi sağcı, solcu, Müslüman, laik, sivil, asker, bürokrat vesaire değiliz: Milletiz. Bu şuura sıradan günlerde sahip olmak bizi hakikaten millet yapar; sair zamanda bu gibi tefrik unsurlarını gereğinden fazla önemsiyor, hatta insan olmanın önüne koyuyoruz; bu, hakikati incitici bir tavır ve tavırdan tevbe etmek gerekir. Bir topluluk ancak "deprem çadırı"nın ıslak tentesi altında millet olmak şuurunu idrak edebiliyorsa önümüzde daha alınacak çok mesafe var demektir.

Bir de devlet var: "Yurttaşlık Bilgisi" kitapları devleti, milletin teşkilatlanmış şekli diye tarif ediyor; ne güzel temenni, ne hayırhah dua! Manidar bir süreden beri devlet, millete rağmen ve milletin dışında teşkilatlanmış bir kurum gibi sunuyor kendini; millet-devlet beraberliğini hiçe sayan, millete muallimlik etmeyi marifet bilen, millete "medenilik" namı altında muaşeret öğretmeğe kalkışan oligarşik bir kurum ve bu kurum geçirdiğimiz o müthiş felaketin ilk üç gününde, efsanevi güç ve şöhretine hiç yaraşmayacak şekilde işe "va'z-ı yed" edemedi. Son günlerde resmi ağızlardan sıkça tekrarlanan "devlet duruma hakimdir" sözü boşuna söylenmiyor; çünkü devleti sanıldığından büyük ve müheykel gösteren aynanın arka yüzü göründü. "Devlet duruma hakimdir" sözü, aslında bir ihmal ve suçluluk telaşesini aksettiriyor. Devletin resmi yayın organlarında günde defalarca tekrarlanan "devlet düşmanları" edebiyatı da bu telaşenin eseri.

Daha bundan birkaç gün önce Devlet Başkanımız, devlette ıslahatı öngören bir çalışmayı kuvveden fiile geçirebilmek için hazırlıklar içindeydi. Devletin düşmanları olabilir; ama devletin ıslahını talep edenleri de devlet düşmanı saymak en azından ucuz bir yaklaşım olur; devletimiz esaslı ve kapsamlı bir ıslahata muhtaç ve ıslahatın ilk adımı devletle millet arasında akdedildiği kabul edilen siyasi mukavelenin yeniden kaleme alınmasıdır; bu mukavelenin tanzimini yeni bir afet ertesine bırakmak akıl işi sayılmaz.

Richter ölçeğine göre 7,4 şiddetinde ve 45 saniye süresince Marmara Bölge'mizi sarsan deprem, efsanevi devlet kavrayışımızın sırlarını döktü; sır tabakasının arkasında ne olduğunu depremden önce de söyleyen iz'an sahipleri vardı; ama sade vatandaş bu gerçeği ancak şimdi fark edebiliyor. Eğer depremin sonuçları doğru okunursa bu manzara hayra tebdil edileblir. Devlet, aslında çok ağır ve dayanılmaz sonuçlar doğuran bu bilançoyu doğru okumalı, doğru dersler çıkarmalı ve her şeyden önce devletin "millet" ölçeğine göre düzenlenmiş bir yapı olduğunu hatırlamalıdır. Bir mesken nasıl insan ölçeğine göre tasarlanıyorsa, devlet de millet

ölçeğine göre tasarlanır ve milletin ergonomik ihtiyaçlarına göre biçimlenir. Bu lazımeleri görmezden gelmek mümkün; şimdiye kadar izlenen yol zaten bu idi; ama bu yolda hayır bulunmadığı artık anlaşılmalı ve devlet kendini reforma tabi tutmalıdır.

Bırakınız muhalefeti, iktidara bile hoşgörüyle bakmayan bu devlet cihazı "yaraları sararız" vaadinin hemen arkasından "imdadiye" niyetine "deprem salması" çıkarıyor. Elbette vatandaşın yarası yine vatandaşın vergisiyle sarılacak, bu gayet tabii; ama bu esnada birileri, devletin vatandaşın vergisiyle vatandaşa hizmet götüren bir kurum olduğunu da hatırlamalı.

Deprem müthişti; ama iz'an sahipleri teslim edecektir ki biz bu depremi yine (ucuz değil) hafif atlattık; "nasıl olsa unutulur, her şey eskiye döner" hesabında olanlar bu nükteyi unutmamalılar.

Yeni bir civanmertlik yorumu: AKUT!

-Zor zamanda elini taşın altına koyan bütün sivil toplum kuruluşlarının şahsında-

Eski zamanların civanmertleri ve yiğitleri düşene kılıç çekmez, yoksulu destekler, hakka hizmet eder ve insânî değerler uğruna gereğinde hayatlarını hiçe sayarlardı. Şimdiki zamanların civanmertlik ve şövalyelik yorumu için AKUT örgütlenmesi, daha şimdiden parlak bir örnek teşkil etmiştir ve öyle sanıyorum ki Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının tarihinde AKUT'un bu felâket esnasında gösterdiği dirâyet, çeviklik, beceriklilik ve diğerkâmlık önemli bir dönüm noktası teşkil edecektir.

AKUT bir sivil toplum kuruluşu, hepsi de genç ve okumuş çocuklar; felâket duyulur duyulmaz kimseden emir ve talimat beklemeksizin, yolluk-yevmiye, harcırah gibi endişelere takılmaksızın, tamamen kendi imkânlarıyla harekete geçtiler ve bütün Türk toplumunun takdirini kazanacak bir şecaat gösterdiler. İşte bu, eskimeyen yiğitlik değerlerinin şimdiki zamana mahsus yorumudur.

Devletimiz artık sivil toplum kuruluşlarının her hareket ve niyetinden endişe etmek yerine bu gibi gönüllü birlikleri teşvik eden bir bakış açısı kazanmalıdır. Eminim ki bugünden sonra yüzlerce sivil toplum kuruluşu ya AKUT benzeri çalışmaları desteklemek veya ona benzer teşkilatlanmalara giderek bu hayırlı çığırı takip edeceklerdir; AKUT'a sadece kurtardıkları canlar için değil, ülkemizde sivil inisiyatif kuruluşlarına yeni bir heyecan kazandırdıkları için de teşekkür etmeliyiz.

Eğer siyâsî karar sahibi olsaydım demiri tavında döver ve Kızılay'ın yeniden teşkilatlanması konusunda AKUT'çu gençlerden hizmet talep ederdim, zira görüyoruz ki hantal bürokrasimiz ne yapacağına karar verene kadar çoğu kere iş işten geçiyor; kadirnâşinaslık etmeyelim, uğradığımız felâket büyük, yaygın ve şiddetliydi ve bu yüzden devlet refleksi gecikti; ne var ki sivil toplum kuruluşları, devlete karşı mevzilenmiş değiller ve kösteklendikleri zamanlarda

bile devletin yükünü hafifleten bir fonksiyon ifâ ediyorlar. Buna mukabil devletimiz sivil toplum kuruluşlarına bugüne kadar tedirgin yaklaştı; kimi zaman bölücülüğün, kimi zaman irticâın mehazı olarak şüphelendi ve özellikle son birkaç yılda aldığı tedbirlerle sivil toplum kuruluşlarını âdeta canından bezdirmeye kavl ü karar etti. Türkiye'de AKUT'tan daha güçlü, daha teşkilatlı ve daha zengin yüzlerce vakıf, dernek, sendika mevcut. Bu kuruluşlar desteklenmiş, özendirilmiş ve yönlendirilmiş olsaydı bu felâketi hem daha az kayıpla atlatabilir, hem de yaraları daha az zamanda sarabilirdik. An'anevi "devletçi" anlayışımız hemen devletçi refleksini işleterek depremin bütün mâlî yükünü sırtlanmaya kalkıştı ve akıllarına gelen ilk tedbir "imdadiye" kabilinden deprem vergisi salmak oldu. Bu verginin mahzurları, daha kanunlaşmadan artık âşikâr hale geldi. Hepimiz biliyoruz ki devlet istese de bunca yükün altından kalkacak halde değildir; ama milletin hamiyyetperverliği lisân-ı münâsiple harekete geçirildiğinde her iş kolaylaşır. Nitekim "vergi" lâfı işitilince çevremdeki herkes, yardım için ayırdığı meblağı cüzdanının bir köşesine saklayarak beklemeye koyuldu. Yakın arkadaşlarım, "nasıl olsa vergi ödeyeceğiz, yapacağımız yardımı kampanyaya vermek yerine bizzat tahkik edip araştırarak ihtiyaç sahiplerine kendimiz teslim edeceğiz veya aramızda fon oluşturup muhtaç gençlere burs vereceğiz" şeklinde konuşmaya başladılar. Gönül arzu ediyor ki, bu felâket başta devletimiz olmak üzere elinden iş gelen herkese bir ders olsun: Sivil toplum kuruluşları, bizim gibi devletçi geleneğin çok güçlü olduğu toplumlarda devlete rekabet eden değil, devletin yükünü omuzlayan hizmetler ifâ edebilirler; ama daha ortada fol-yumurta yokken potansiyel rejim düşmanı sayılmak insanların hamiyyet duygularını soğutuyor ve devlete duyulması gereken saygıyı rencide ediyor.

Siyasî eğilimleri, menşeleri her ne olursa olsun insana hizmeti şiar edinen, bir zor zamanda elini taşın altına sokan herkese şükran borçluyuz. Bu halimle işlerine yarar mıyım bilmem; ama yapabileceğim ne varsa (sadece bir AKUT tişörtü mukabilinde) AKUT'çu gençlerin hizmetine sunmak isterim; Allah onlardan razı olsun ve içimizde iyilerin sayısını artırsın.

1999

27 Eylül

Tez elden devlet ıslahatı gerek Zaman Gazetesi

25 Eylül

Birkaç fotoğrafa bakarken düşündüklerim Aksiyon Dergisi

20 Eylül

Geçmiş olsun Protestan kardeşlerimiz Zaman Gazetesi

13 Eylül

Cumhuriyet Altını! Zaman Gazetesi

11 Eylül

Türk halkı demokrat; ya siz? Zaman Gazetesi

11 Eylül

"Pat" diye gelen bir depremin derûnundaki "ilm-i hâl"imiz Aksiyon Dergisi

04 Eylül

Siz istifa etmeyin; biz edelim!.. Zaman Gazetesi

Siz istifa etmeyin; biz edelim!..

Dünyanın en totaliter, en tektipçi, en baskıcı yönetiminde bile herhangi bir imtihanda sorulan 100 sorudan 99'unu cevaplandıran öğrenci başarılı sayılır ve başarısıyla mütenasip olarak taltif edilir: Bu evrensel bir ortak değerdir, sağduyunun temelidir ve hangi coğrafyaya, hangi kültüre, hangi eğitim sistemine tercüme edilirse edilsin anlamını koruyan bir skordur. % 99 başarıyı başarısız kabul ettiğiniz zaman, hiç kimse hangi kriteri esas aldığınıza bakmaz, sadece akli dengenizin yerinde olup olmadığı merak edilir.

Meslek lisesinden mezun öğrencilerin feryadı arşa çıkıyor; 100 yabancı dil sorusundan 99'unu doğru cevaplandıran öğrencinin durumu ise, bu yaygın ve kaba haksızlığın sembolü sadece.

Bu bir haksızlık değil, adaletsizlik de değil; bu öyle bir şey ki tarifinde diller kısır kalıyor. Olsa olsa "mengi şeylerde haddi aşmak, aşırılık" manasında kullanılan "fuhş" kelimesi bu garabete uyar. Manidar bir süreden beri maruz kaldığımız o incitici muamelenin kabalığı, evlatlarımızı üniversiteye yerleştirirken icad edilen o saçma sapan usulde de kendini hissettiriyor. İmam-hatip okullarından kaçış, adeta bir firar paniğine dönüştü. Sadece imam-hatipler değil, diğer meslek liselerinde okuyanlar da bu saçmalığın mağduru durumunda.

İnsanın, "daha ne istiyonuz?.." diye bağırası geliyor; daha ne istiyorsunuz? Belli bir yaştan sonra insanın tabiatı ve temayülleri değişmeyeceğine göre nüfusumuzun neredeyse yarıdan fazlasını gözden çıkardığınız anlamına mı geliyor bu aşırılığınız?

Hükümetin görüntüsü tam bir şaşkınlık manzarası arz ediyor; üst üste gelen hadiselerin ağırlığın altında ezilmiş, "abondone" olmuş gibi görünüyorlar. Siyasi mekanizmadan sadır olan kararlar daha mürekkebi kurumadan ya tashih ediliyor ya geri alınıyor ya da "veto"ya uğruyor. Öyle bir hale gelmişiz ki kimsenin aklına bir başka hükümet arayışı gelmiyor bile.

Demokrasileri işleten önemli müesseselerden biri de "istifa". Siz de hayret ve ibretle izliyor olmalısınız: Sorumluluğu altındaki işlerde dünyanın en açık rezaletlerine sebebiyet verenler bile istifa etmiyor. Oysa ki istifa demokrasilerde hem onurlu bir davranış olarak kabul edilir, hem de problemin tıkandığı yerde yeni çarelerin bulunabilmesine zemin hazırlar. Kızılay başkanından YÖK başkanına, ÖSYM'den depreme uğrayan illerin belediye başkanlarına, hasılı geçirdiğimiz şeametli günlerde sorumluluğu veya vebali olsun olmasın hiç kimse, "ben başaramadım, vicdanım rahat değil" diyerek istifa etmeye yeltenmiyor. Hal böyle olunca ister istemez insan, "sistem evlatlarını koruyor mu?" düşüncesine mıhlanıp kalıyor.

Demokrasilerde ne beceriksizliği hoşgörme lüksümüz var ne de kötü niyeti ödüllendirme. Eğer şu manzara içinde bir tek sorumlu ortaya çıkıp, "ben istifa ediyorum; işimi layıkıyla yapamadığım için milletimden özür diliyorum." diyebilme liyakatini gösteremiyorsa işimiz zor demektir; çünkü bu durum, vahim bir algı bozukluğunu, çok endişe verici bir zihniyet marazının varlığını gösterir ki tedavisinde tıbbın yapabileceği hiçbir şey yoktur.

MİLLET HER ŞEYİN FARKINDA; MİLLET HER ŞEYİN FARKINDA VE BİRİLERİNİ UTANDIRMASI İÇİN ELİNDEN GELSE MİLLETİN KENDİSİ İSTİFA EDECEK; AMA VEHAMET ODUR Kİ DİLEKÇESİNİ SUNABİLECEĞİ BİR MAKAM YOK!

"Pat" diye gelen bir depremin derûnundaki "ilm-i hâl"imiz

3 Temmuz 1999 tarihinde yine bu sütunlarda "Devlet ve Bilim İlişkileri tarif edilmelidir" başlığı altında ilimle devlet arasındaki mesafeyi yeniden gözden geçirmeyi teklif eden bir yazım yayınlandı;

bu yazıda "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" vecizesini dağlara taşlara yazmamıza rağmen "devlet aklı"nın siyaset üretip karar verirken kendini ilmî verilere itaat etmek zorunda hissetmediğinden bahsetmiştim. Din ve devlet ilişkileri söz konusu olduğunda devlet "dinî bilgi"yi güvenilmez buluyor, buna mukabil "ilmî bilgi"ye daha fazla itibar edilmesi gerektiğinden dem vuruyordu ama devletin nasıl düşündüğü ve nasıl karar verdiğini anlamak için kısa bir araştırma yapıldığında hemen farkediliyordu ki devlet, aslında kendini "ilmî bilgi"ye itaat etmekle mükellef saymıyor, daha doğrusu canı nasıl isterse öyle davranıyor ve işin daha vahimi "devlet aklı"nın düşünce vetirelerinin sorgulanmasından da hazetmiyordu. Bu durumda "ilmî bilgi", devletin sadece "dinî bilgi"yi yermek için kullandığı bir araç derekesine iniyor ama gariptir ki aynı devlet yeri geldiğinde "dinî bilgi"ye de siyaseten kullanışlı olduğu yerlerde sarılmaktan geri durmuyordu.

Deprem felaketi ertesinde yayınlanan gazetelere yeniden göz atarken o gün dikkatimden kaçmış ilginç bir röportajla karşılaştım: 19 Ağustos 1999 tarihli Zaman'ın 7. sayfasında yayınlanan bu sohbette gazeteci Hakan Yılmaz, Türkiye'nin sayılı deprem uzmanlarından Nusret Sancaklı ile konuşuyordu. Nusret Sancaklı ismini daha önce duymadığınızdan eminim

çünkü kendisi, depremden sonra birden bire medyatikleşiveren uzman gürûhundan sayılmıyor.

Ve esasen şu anda Ürgüp'te halıcılık ve turizm işiyle meşgul bulunuyor!

0.7'lik farkın hesabını kim verecek?

Depremin ilk iki günü boyunca Kandilli Rasathanesi'nin açıkladığı Richter ölçeğine göre 6.7 rakamı, ertesi gün 7.4 olarak düzeltilince zihnim bulanıvermişti zaten. Depremin ilk günü bir televizyon kanalı Kandilli Rasathanesi'nin başkanı Sayın Işıkara'ya bağlanarak Amerikalı deprem uzmanlarının ısrarla 7.4 rakamını telaffuz ettiklerini, aradaki 0.7'lik farkın nasıl izah edileceğini soruyordu; sayın Işıkara, şu anda ayrıntılarını tam hatırlayamadığım bir gerekçeyle Amerikalıların yüzey gerilimini ölçtüklerini, kendilerinin ise daha sağlıklı ve yakın bulgulara dayandıklarını söyleyince Işıkara'ya inanmış, hatta Amerikalı uzmanların çuvalladığını düşünerek bundan hafif bir keyif payı bile çıkarmıştım. Daha sonra neler oldu ise depremin şiddeti 7.4 olarak tescil edildi ve ilk günlerin herc ü merci içinde bu çok dikkat çekici ayrıntı unutuldu gitti. Başta siyasiler olmak üzere müteahhitlere, Kızılay'a, "yorgun" bürokratlara demediğini bırakmayan Türk basını, 0.7'lik farkın hesabını sormayı unuttu gitti. Sayın Işıkara, popülaritesinden zerre kaybetmeksizin o ekran senin, bu ekran benim halkı "bilgilendirmeye" devam etti ve hatta ben sayın Işıkara'nın öngörüsüyle 19 Ağustos'la 20 Ağustos'u birbirine bağlayan o meşhur geceyi, milyonlarca İstanbullu ile birlikte Avcılar'da bir kaldırımda geçirdim.

Richter'e göre 6.7 şiddetinin üzerine ilave edilen 0.7'lik farkın, depremin eziciliğini kaç kat artırdığını bilmiyorum ama herhalde sayın Işıkara bu ayrıntıyı hepimizden iyi bilir: Kendisine görevinde daha nice başarılar ve bu kabil başarılarla dolu daha nice uzun hizmet yılları dilerim. Biz yine dönelim şu anda halıcılıkla iştigal eden deprem uzmanı Nusret Sancaklı'ya...

Üniversitelerimiz ve mâhut "küstürülme" hikâyeleri...

Nusret Sancaklı İÜ Jeofizik bölümünü bitirdikten sonra 1981'de Japonya'ya gönderilmiş; iki yılda hem Japonca öğrenmiş, hem de deprem araştırmalarında dünyanın en muteber ilim adamı Profesör Misouye'nin yanında eğitim gördükten sonra Kandilli'de göreve başlamış. O esnada Kandilli'nin İTÜ'ye bağlı olduğu anlaşılıyor. Nusret Bayraklı diyor ki, "Ufkumuz genişlemişti, birşeyler yapmak istiyordum. İTÜ, o zaman Türkiye'nin belki de yetiştirdiği en iyi hocalara sahipti. Prof. Nezihi Canıtez, öğrencilerini dünyanın çeşitli yerlerine göndererek deprem konusunda bir çekirdek kadro oluşturmaya çalışıyordu. Bugün televizyonlara çıkanlar konunun asıl uzmanları değil onlar sadece en medyatik olanları".

Daha sonra Kandilli Rasathanesi 1985'te Boğaziçi'ne bağlanmış ve İTÜ ile Boğaziçili hocalar arasında çekişmeler yaşanmaya başlanmış. 1986'da Tokyo Teknik Üniversitesi ve Kandilli, İznik Gölü'nde ortak bir çalışma yapmaya karar vermişler. Rasathane'de o gün itibariyle

Japonca bilen tek personel sayın Sancaklı olduğu halde bu araştırma grubunda görevlendirilmemiş. Daha öncesinde kendi araştırmasını yapmak için bilgisayar kullanma iznini bile kullandırmayan yönetimin tavrını içine sindiremeyen Nusret Sancaklı 1987'de istifa etmiş: "Sadece ben değilim, Türkiye bu şekilde onlarca deprem uzmanını kaybetti. Bugün bu insanların çoğu yurt dışında akademik kariyerlerini sürdürüyorlar" diyor sayın Sancaklı. Kendisi ise halen Ürgüp'te halıcılık işiyle uğraşmakta!..

Şimdi soru şu: Sayın Sancaklı'nın iddia ettiği üzere küstürülen kişiler Kandilli bünyesinde barınabilseydi, bir gün içinde 6.7'lik deprem şiddeti 7.4'e sıçrar mıydı? Cevabını bilmiyorum ama iyi bildiğim şeyler var: Sayın Sancaklı'nın seçilmiş kelimelerle anlatmaya çalıştığı o "küstürülme", dışlanma, canı burnundan getirilme, hatta ilk fırsatta kapı önüne bırakılıverme hikâyeleri bizim Üniversitelerimizde nevi şahsına mahsus bir edebiyat oluşturacak derecede zengin hikâyelerden sadece biridir. Bu hikâyeler, mağduru 1402'liklerden değilse basına sıkça aksetmez ve bu hikâyelerin ortak teması Türkiye'yi Üçüncü Dünya ülkesi haline getiren örtülü fay hatlarından birini teşkil eder. Hangi akademisyene bu hususta birşey sorsanız, "Bir dokun bin âh işit kâse□i fağfûrdan" misâli buna mümâsil nice dramlarla karşılaşırsınız.

Öncü deprem: "Yok öyle bir şey; yok efendim yok!"

Devam edelim; Sayın Sancaklı çizdiği bu arkaplanın üstünde daha anlamlı ve önemli görünecek şeyler de söylüyor: "..Hep artçı depremlerden bahsediliyor ama ancak kimse öncü depremlerden söz açmıyor. Büyük depremlerin yüzde 80'inde öncü depremler vardır. Bu öncü depremler aletlerle saptanır. Bu bölgede tuhaf gelişmeler olduğu belirlenir (Tokyo'da kaldığı süre içindeki deprem beklentisinden söz ediyor)... Bu bölgenin güneyinde Oshima denilen yerde bir deprem fırtınası başladı. Bir hafta eve gitmedik, takib ettik. Çünkü büyük depremlerin öncesinden ciddi ölçüde saniyede bir iki küçük depremler oluşmaya başlıyor. Şüphesi bile olsaydı derhal başbakanı uyandıracaktı. Aletler var, bu öncü depremler kaydedildi mi diye sorulması lazım. Madem Türkiye çapında depremler takip ediliyor, öncü depremlerin saptanması gerekmez miydi? Böylelikle halka değil ama gerekli yerlere önlem alınması için haber verilemez miydi?"

Burada bir an durup Aktüel dergisi'nin 424. sayısının (2□8 Eylül) 14. sayfasında yer alan "2 Dakika önceki deprem nerede?" başlıklı haberin ayrıntılarına eğilmekte fayda var: Haberde Sabah gazetesi yazarı Zülfü Livaneli'nin, deprem öncesinde Prof. Işıkara tarafından öncü deprem sinyallerinin tesbit edilmesi üzerine çok yetkili bir hükümet yetkilisini uyardığı, ama sözü edilen yetkilinin bu bilgiyi hasıraltı ettiğinden söz ediliyor. Daha sonra Zaman gazetesi yazarı Ferhat Barış'ın deprem sonrasında hemen İnternet aracılığı ile Kandilli'nin web sayfasına girdiği ve sayfada büyük depremden önce vukubulmuş altı öncü depremin kayıtlarını gördüğü, ama öğle saatlerinde bu sayfadaki verilerin düzeltilerek altı depremden beşine ait kayıtların silindiği yolundaki yazısı üzerinde duruluyor. Aktüel editörleri bunun üzerine konuyu araştırmaya başlıyorlar. Araştırmaya göre öncü depremlerin Kandilli

tarafından kaydedildiği doğrulanıyor ve büyük depremden bir gün önce bölgede sekiz yer sarsıntısının vukubulduğu anlaşılıyor. 27 Ağustos'ta editörler Sayın Işıkara ile bu bilgileri tartışıyorlar. Aynen şöyle:

Soru: Gölcük depreminin bir gün öncesinde o bölgede başka deprem kaydettiniz mi?

Işıkara: Yok öyle bir şey. Bu açıklandı.

Soru: Hiçbir hareket olmadı mı bir gün, iki gün öncesinde?

Işıkara: Hayır hayır. Yok öyle birşey. Bu tarz haberlerin peşinde koşmayın. Önce diye birşey yok.

Soru: Ani bir deprem mi?

Işıkara: Pat diye geldi bu deprem...

Soru: Bir iki dakika öncesinde?..

Işıkara: Yok efendim yok.

Şimdi aynaya bakıp soralım:

Hakikate ihtiyacımız var mı?

Şimdi bu yazının başına dönüp, devlet ve ilim arasındaki ilişkiler konusunda yazılanları bir kere daha okuyabilirsiniz. Burada ana fikir sadece depremden ibaret değildir; ilmî bilgi üreten resmî kurumlarımızın ilmi bakış açısındaki optik kaymalar, hatta bilgi ve toplum arasında köprü vazifesi gören üniversitelerimizde henüz "ilim ahlâkı" namı altında bir iç disiplin geliştirilmemiş olması da değildir; ana fikir, devletin ilmî bilgiyi tasarruf tarzı üzerinde yoğunlaşmıştır ve şahsım adına gönül rahatlığı ile söylüyorum ki ilmî bilginin devlet ve onu temsil ettiği iddiasında bulunan bürokrasi katında hiçbir bağlayıcılığı yoktur.

Bu satırların yazarı ilmî bilginin mevcut paradigmalar dairesinde her zaman yanlışlanabilir bir karakter taşıdığını kabul ederek ilmî bilgiye kutsallık atfedilmemesini ama ilmî bilgiye laubâli yaklaşmanın büyük ciddiyetsizlik olduğunu kabul edenlerle beraberdir ama görünen odur ki devletimizin bırakınız bir "ilim siyaseti"ni, ilmî bilgiye nasıl yaklaşması gerektiği konusunda bir zihnî problemi bile mevcut bulunmamaktadır.

Ve bu durum, ülkemizde sadece devletin değil, sokaktaki sade vatandaşa kadar hemen herkesin "hakikat"e karşı talep derecesini ve hassasiyetini gösteren bir kriter teşkil etmektedir.

Türk halkı demokrat; ya siz?

Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un konuşması, aydınlar ve siyasi elitlerin hangi ana damara bağlı olduklarını açığa çıkarmak bakımından bir turnusol kağıdı etkisi yaptı: Katı

merkeziyetçi bürokratik devletten, devletin ideolojik katılığını sürdürmesinden ve hukuk devleti yerine "devlet için hukuk"tan yana olan tutucular ilk günün şokunu atlatınca hemen dayanışma içine girerek saf tuttular. Buna mukabil "millet"in tamamı bu konuşmayı anladı, benimsedi ve destekledi. Sayın Selçuk'un konuşmasını tezyin eden bazı teknik, hukuki ve entelektüel tabirleri tam anlamadıysa bile, eskilerin tabiriyle "siyak u sibak"ından verilen mesajı kavradı ve yanında yer aldı. Sadece millet değil, sağcısıyla, solcusuyla, 68'lisiyle, İslamcısı, sivil toplumcusuyla bütün demokratlar bu çığır açıcı konuşmayı sahiplendiler. Hakimler arasında adalet dağıtırken itibar olunan "Hakim saymalı değil tartmalı" diye bir söz vardır: Hakikati ararken parmak hesabına bakılmaz; ama iş parmak hesabına vurulduğunda bile itirazcıların vahim bir ekalliyet teşkil ettiği fark edildi; destekleyiciler ise daha demokrat, daha hukuklu, daha insanca bir Türkiye arzulayan bütün bir milletti.

İtirazcıları kınamıyorum; itiraz ve muhalefet zenginliktir; ama aslolan tartışma hukukunu sağlam esaslara bağlamaktır. Halen içinde yaşadığımız zahiri hukuk düzeni, tartışma hukukunu adalete raptedemediği için fersudeleşti. Bugüne kadar süre gelen zahiri demokratik düzenden, hukukun özünü iğfal eden alil siyasi hukuk nizamından gıdalanarak bir yerlere tutunanların itirazlarındaki ana fikir, dünya gidişatında, yani moda tabirle "çağdaş uygarlık düzeyi"ne ters düşüyor ve onları, bugüne kadar itinasızca sarf ede geldikleri "tutuculuk" kavramının kalıplarına mıhlıyor. Yargıtay Bakanı Sami Selçuk'un konuşması, sırf an'anevi zihni duruş yerlerinin gerçek koordinatlarını açığa çıkardığı için daha şimdiden önemli bir fonksiyon icra etti. Kamu düzenimizi ve devlet anlayışımızı makyajsız haliyle, adeta bir uyku mahmurluğu içindeki tabii haliyle resmeden bu fotoğrafın, sırf hakikati aksettirdiği için "sert" bir görüntü verdiği söylenebilir; ama buna ihtiyacımız olduğu tartışma götürmez.

Yargıtay Başkanı gökten zembille indirilmiş veya şahsi fikirlerinden mürekkep fikirler serdetmedi; çağdaş dünya hangi standartlara itaat ediyor ve önemsiyorsa onların Türkiye'de de vücut bulmasını dile getirdi. Söylediği şeyler Türkiye'de ilk defa seslendirilmiş şeyler değil; yıllardan beri Batılı liberal demokrasilere zemin teşkil eden, ülkemizde de nice zamandan beri seslendirilen, yazılan, konuşulan ve savunulan şeyler. İtirazcıların ilk anda "kem-küm" edip bilahire belden aşağı hamlelerle psikolojik üstünlük sağlama çabaları bu defa gerçekten dramatik kaldı. Tam bir suçüstü haleti içinde işi şahsiyata dökmeğe, tartışmayı fikir zemininden çıkarıp alışa geldikleri itham ve bastırma usulüne müracaatla sarsıntıyı atlatmaya çalışıyorlar; ama nafile ve çi faide!

Sevgili itirazcılar; hala görmüyor musunuz ki savuna geldiğiniz meşrep için deniz tükenmiştir ve Türk halkını bundan böyle pilav üstü yarım demokrasi ile yönetmeğe imkan kalmamıştır; zahiri tehlikeler icat ederek halkın hukukunu daha nereye kadar kısıtlamayı başarabileceğinizi zannediyorsunuz ve halkın siyasi hukuk ve hukuk devleti konusunda sizden daha "avantgarde", daha "Batıcı", daha "çağdaş" olduğunu ne zamana kadar görmezden gelebileceksiniz? Belki yarıda kalmış "acil" işleriniz, hayati bağlantılarınız var; ama artık

kabul etmelisiniz ki, neredeyse geçen asırda itibar edilen hukuk ve siyaset modelleriyle Türkiye yönetilemez. Acil işlerinizi bir an evvel tasfiye edip değişim rüzgarına koridor açarsanız biz bu jesti bile "memleket hizmeti" sayacağımıza söz veriyoruz.

Sami Selçuk acı konuştu; ama ilaçlar acıdır; bu münakaşanın bir kamplaşmaya dönüştürülmesi Türkiye'ye zaman kaybettirir. Kamplaşmada değil ama münakaşada taraf olacağız: Hukuk devleti, hürriyet, açıklık, yüksek insan hakları standartları, gerçek manada laiklik ve çoğulculuk taleplerinin yanında yer alacağız;

Yani Türk halkının yanında!

Cumhuriyet Altını!

Milli para birimi, milli hakimiyetin ve devletin sembollerinden biridir; bu gerekçeyle "Türk Parasını Koruma Kanunu" adı altında özel bir kanun bile var. Sade vatandaşın bu kanunla ilgili bildiği hemen tek müeyyide, özellikle kağıt paraların yırtılmaması, imha edilmemesi, üzerine yazı yazılmaması vb. gibi şeylerden ibarettir. Bu kanunda yazılı olmadığı halde Türk Lirası'nın itibarını teşkil eden asıl unsur onun değeri olsa gerektir. Belki yıllardır yüksek enflasyona tabi yaşadığımız ve bol sıfırlı banknotlara alıştığımız için durumun farkında değiliz; ama karşılaştığım iki hadise, beni acı acı gülümsetti desem yeridir.

Nadir İstanbul ziyaretlerimden birinde Sultanahmet Durağı'nda tramvay bileti almak için sıradayım. Ön sıradaki iki Japon genç kız, bilet gişesindeki memurun verdiği 250 bin liralık banknotu elinde evirip çeviriyor ve üstündeki dört sıfırı arkadaşına gösterip gülüyordu ve bu gülüşün tercümeye ihtiyacı yoktu: Türk Parasını Koruma Kanunu'nun bütün itibarının o anda yerlerde süründüğünü gördüm. İkinci hadise ise şu: Halen ABD'de ikamet etmekte olan Sivaslı Ermenilerden Terzi Sebuh Usta ile mutad memleket sohbetlerinden birindeydik. Bir ara söz, paradan açıldı; Sebuh Usta, "Sahi yahu, şu anda bir dolar kaç lira ediyor?" diye soruverdi. Alışkanlıkla hemen "400 küsur bin lira" deyince Sebuh Usta bir hayret nidası koyverdi ve o anda yeniden anladım ki ABD'nin milli para biriminin bir tek "lira"sının, bizim para ile mukayese edildiğinde tam 450 bin küsur birim ağır çekmesi, gülünecek bir hal olmaktan da çıkıp bir kara mizah unsuru haline gelmiştir.

İktisadi zaruretler, dünya piyasaları, estekköstek diye kırk dereden kırk su getirerek bahane üretmek, hatta bu esnada biraz inandırıcı olmak bile mümkün; ama bugünlerde öyle bir hadise cereyan ediyor ve biz bu garip hadiseyi o kadar "tabii" kabul ediyoruz ki şaşmamak imkansız: Bilindiği gibi muhtelif sebeplerle askerliğini yapamamış bakayaya bir af getirilerek yanılmıyorsam Hazine'ye 15 bin Alman Markı ödemeleri kaydıyla hizmetten muaf tutulmaları imkanı getirildi.

Peki, niçin Türk Lirası değil de, "Alman Markı"?

Aynı uygulama galiba seksenli yıllarda bir kere daha yapılmış ve yurt dışındaki işçilere döviz üzerinden bedel ödemeleri şartı getirilmişti. Bir devletin, vatandaşlarından devlete olan borçlarını veya sair ödemelerini bir başka ecnebi devletin para birimiyle ödemelerini istemesinin anlamı hiç akla geldi mi acaba? Bunu, her fırsatta "ulus devlet" edebiyatı yapan, hatta deprem felaketlerinde bile sıkıyönetim ilanını isteyecek kadar "üniter" hassasiyetler taşıyan az sayıdaki "Türk büyüğü"nden birinin bu gar abeti açıklamasını isterdim.

Yüksek enflasyon, paranın değer kaybı filan gibi bahaneler bu noktada bütünüyle geçersizdir. Eğer devlet, hesabını iyi yapamadığından ötürü milli para biriminin itibarını koruyamıyorsa vatandaşlarını ecnebi para üzerinden borçlandıramaz; hatta, "15 bin Alman Markı karşılığı Türk Lirası" ödenmesini bile taleb edemez. Askerlik milli ve vatani bir vazifedir; "bedel"e karşı değilim; ama bu bedel en azından kanunda "milli" değer taşıyan bir ödeme birimiyle talep edilmelidir.

Bizim "Cumhuriyet Altını" diye bir darphane mamulü meşhur bir ziynetimiz var; gazeteye baktım, şu andaki fiatı 25 milyon "TL" civarında. Bakanlar Kurulu, milli para birimimizi bu kadar güvenilmez ve itibarsız buluyorsa (toptan istifa etmeden önce), bu kabil ödemelerin en azından "Cumhuriyet Altını" birimi üzerinden yapılmasını isteyemez miydi? Hatta enflasyon sebebiyle komikleşen para (mesela trafik) cezalarının Cumhuriyet Altını karşılığı TL ile ödenmesi kanunlaştırılamaz mıydı?

Konuyu yanlış biliyorsam ilgililerin açıklamasını bu sütunda neşre hazırım; ama devletin "döviz bürosu" ağzıyla kanun çıkarması ağırıma gidiyor.

Geçmiş olsun Protestan kardeşlerimiz

Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, II. Abant Toplantısı'nın, benim de üyesi bulunduğum "Din-Toplum Komisyonu" çalışmalarında misyoner faaliyetler konusu gündeme gelmişti. Münakaşa esnasında misyoner faaliyetlere müsaade edilmemesi, en azından kontrol altında bulundurulması gibi bir fikir serdedildi. (Komisyonda görev yapan arkadaşlarımın hiçbirini görüşlerinden dolayı kınamak aklımdan geçmez; sadece bir vakıayı tespit için anlatıyorum.) Mehmet Ali Kılıçbay'ın da aralarında bulunduğu birkaç arkadaşla birlikte bu fikre karşı çıktık; temel gerekçemiz, misyonerliğin bir nevi tanıtma ve propaganda faaliyeti olduğu, fikir ve inanç hürriyeti çerçevesinde saygıyla karşılanması gerektiği merkezinde idi.

Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin polis ve devlet denetiminden uzakta serbestçe yapılabilmesini savunmak, herhalde Zaman okuyucularının ilk hamlede tepki duyacakları bir nokta-i nazardır; ama ayrıntıya inildiğinde bu nokta-i nazardaki hakkaniyetin paylaşılacağına inanıyorum. İslam adına misyoner faaliyette bulunanları destekleriz; Avrupa'da olsun Amerika kıtası veya Asya'da olsun yeni teşekkül eden İslam cemaatleri, İslam mabedleri hepimizi gururlandırıyor. Aynı eylemi farklı bir din adına Türk topraklarında tekrarlamaya

kalkışanları kovuşturmanın mantığı nedir peki? Acaba insanlarımızın misyonerlere hemen kapılıverecek kadar cahil veya küçük menfaat ve hediyeler karşılığında dinini değiştirecek kadar inanç alt yapısından mahrum oldukları karinesini mi ciddiye almaktayız; yoksa külliyetli miktarlara ulaştığında din değiştirme hadiselerinin kamu düzenini bozacağından mı endişe ediyoruz?

Din, akıl ve hürriyetle kaimdir ve yetişkin her insanın inancı hakkında bilgilenmesi, düşünmesi ve eğer fikri öyle emrediyorsa inanç istikametini değiştirmesi en tabii hakkıdır. Bu kabil liberal hürriyetler ne Türkiye'de ne de yeryüzünde Müslüman sayısını azaltmaz; aksine inananların salih bir irade ile inançlarını tanımalarını ve hatta tabir caiz görülürse -kaç yaşında olurlarsa olsunlar- dinlerini yüksek bir şuurla benimsemelerini sağlar. Misyonerlik, centilmenlik dışı metotlara başvurmadığı, hile, cebir, yalan gibi her yerde kınanan ayıplara tevessül etmediği müddetçe serbest bırakılmalıdır. Bu serbestiyet aynı zamanda kendi inanç değerlerimizin metanetine duyduğumuz güveni de aksettirir.

Bu işin misyonerlik kısmı; bir de ülkemizde yıllardan beri yaşayan, cemaati olan kiliselerce ayakta tutulan mabedlere bakışımızı gözden geçirelim: 1994'ten bu yana İzmir Valiliği'nin ve Emniyet'in bilgisi altında faaliyet gösteren İzmir İsa Mesih Topluluğu'nun ayin icra ettiği bina, resmi mercilerce mühürlenmiş. Bu mabed bir Protestan Kilisesi'dir. Haberde mühürleme kararının gerekçesi ve detayı yok. Galib ihtimal resmi prosedürdeki bir eksikliğin kamu otoritesi tarafından abartılmış olmasıdır; ama manzara gayet çirkin. İçinde, -hangi dine mensup olursa olsun- inanan insanların bir araya geldiği mabedlere karşı resmi mercilerin kapatma, mühürleme, göz altına alma gibi, XVI. yüzyılda bile pek rastlanmayan zecri tedbirlere tevessül etmesi devletimize yakışmıyor. Bu kararı kalemi titremeden imzalayan makam, değil XX. yüzyılın başlarında, ortalarında bile misak-ı milli hudutları dahilinde kaç tane Hıristiyan kilisesi olduğunu biliyor muydu acaba?

Türkiye, tarihin ve dünyanın kıyısında kalmış nevzuhur bir devlet, nevzuhur bir toplum değil; biz, -teknik tabirle- bir imparatorluk "imperium" bakayasıyız. Bu toplumun ma'şeri hafızasında farklı inanç ve kültürden gelen toplulukların bir arada yaşama tecrübesi hala dipdiri duruyor. Bizim ecdadımız tarihinin hiçbir zamanında bir "cami-kilise" gerilimi ihdas etmedi; Müslüman-Hıristiyan teba arasındaki tabii çelişkiyi abartarak bundan siyasi bir manivela icat etmeyi düşünmedi. Bırakınız İstanbul'u, Anadolu'nun ücra kasabalarında bile farklı dinlere mensup insanlar, farklı mabedlere devam ederek komşuluk, arkadaşlık, dostluk hukukunu asırlarca ayakta tuttular. Bu görgü bizde hep vardı, hala mevcuttur.

Meseleyi "Müslümanlara bunu reva gören devletçi bürokrasi, Hıristiyan'a neler reva görmez." ucuzluğuna getirmeyi düşünmüyorum. Deprem ertesi günlerinde Susurluk'un bir köyünde mevlid okuttuğu için gözaltına alınan insanları misal göstererek, "sadece Protestanlara değil, Müslümanlara da aynı kabalığı gösteriyorlar." da demeyeceğim. Kabalık, kabalıktır ve kime yönelmişse ayıplanması gerekir. Benim gibi düşündüğüne emin olduğum insanlar adına, İzmir

İsa Mesih Topluluğu mensuplarına geçmiş olsun demek istiyorum. Bu özrü devlet adına seslendirmeye mezun değilim; ama böyle bir yetkim olsaydı hiç tereddüt etmezdim.

Geçmiş olsun Protestan kardeşlerimiz; size reva görülen davranışı desteklemediğimizi bilmenizi isteriz. Sulh ve selamet üzerinize olsun!

Birkaç fotoğrafa bakarken düşündüklerim

Değişmek, mesafe almaktır; tarihle ilgilenmek, değişimi farketmenin kaçınılmaz yollarından ilki.

Ne var ki tarih bilgisi, kendi başına nötr ve olguları olduğu gibi aksettiren bir vizyon vermiyor; tarihe eğilirken hakikatle yüzyüze gelmeye ve onun bütün sonuçlarını olduğu gibi kabullenmeye hazır bir hâlete bürünmek gerek. Hakikate saygılı olmak, ideolojik düşünce kolaylıklarına alışanlar için zahmetli ve kafa konformizmini ortadan kaldıran bir tavır. "Hakikate ihtiyacımız var mı?"; "Hakikate erişmek uğruna bedel ödemeye hazır mıyız?" ve son tahlilde: "Hakikat ne işe yarar?" sorularına kendi içimizde namuslu cevaplar bulmadıkça felsefî labirentlerin serin çay bahçelerinde bir semaver sohbetinin cazibesine kapılıp nihai hedeften uzaklaşmak o kadar kışkırtıcı ki! Tarih bilgisinin tamamen kullanışsız ve yanıltıcı hale gelmesi de mümkün: Neyi görmek isterseniz ona bakarsınız. Tarih, aynı suale farklı cevaplar verebilir; tabii kendinizi aldatmaya rıza gösteriyorsanız.

Değiştik; peki hangi istikamette değiştik ve bunun anlamı ne?

"You can't buy us with your dollar!"

Bir fotoğrafa bakıyorum: Sene 1968. 6. Filo'nun İstanbul ziyaretini protesto eden solcu üniversite gençliği, bir bağımsızlık manifestosu gibi dalgalandırdıkları pankartlarla yürüyorlar. Kılık kıyafet henüz mazbut, takım elbiseliler bile mevcut. Saçlar subay traşı stilinde kesilmiş, sakallı yok, hatta bıyıksızlar ekseriyette. Önde iki kravatlı, takım elbiseli delikanlı Atatürk'ün portresini taşıyor; arkada "Türk Bayrağı". Fotoğrafın arka planında iki pankartın üzerinde yazılı olanlar güç□belâ okunabiliyor: İkisi de İngilizce (çünkü Amerikalılar İngilizce anlayabiliyorlar!): İlki, "Yankee go home!", tercümeye hâcet yok; bal gibi Türkçe. Anlıyoruz ki 6. Filo evine dönerse, antiemperyalist mücadelede çok önemli bir merhale aşılmış olacak; âlâ! İkinci pankart daha önemli (eğlenceli de diyebilirdik): "You can't buy us with your dollar!" Nasıl? Eğleniyor musunuz, yoksa benim gibi içiniz mi burkuluyor: "Bizi dolarlarınızla satın alamazsınız!" diye haykırıyor üniversite gençliği. Bu ihtarın muhteviyatından, dolarla gençliği satın almaya niyetlenen birilerinin ha bire faaliyette bulunduğu anlaşılıyor. Tepki, tam da o günlerde vizyonda bulunan yerli filmlerdeki fakir ama mağrur delikanlının, müstakbel fabrikatör kayınpederine diklenmesini andırıyor: "Aşkımı parayla satın alamazsınız", "Niçin oğlum, bak paraysa para, miktarı sen söyle ve kızımın peşini bırak!", "N'asla, aşkımın değeri sizin kirli paranızla ölçülemez!" filân.

Sahi bir toprak meselemiz vardı?

Bir başka fotoğraf: Gençler bu defa 24 Temmuz'da öldürülen Vedat Demircioğlu'nun cenaze töreni için yürüyorlar. Önce mâlum pankartlar: "6. Filo defol!", "Kahrolsun Amerika", "Vedatlar tükenmez". Resmin yan tarafında iki pankart daha okunabiliyor, diyor ki, "Köylüye toprak yok / ABD üslerine toprak çok", diğeri de anlamlı "Montaj sanayiine hayır". Unutmadan ilave edelim; göstericilerin kılık□kıyafet ve saç stilleri hâlâ mazbut. Demek ki "devrimci gençlik" o günlerde henüz uzun saç ve kirli sakal, buruşuk pantolon ve gömlek, kışın postal, palaska ve parka akımını Latin Amerika'dan ithal edememiş.

O günlerde "memleketin kurtuluşu" için sol entelijansiyanın vardığı en dâhiyâne keşif toprak reformu; ağaların elindeki toprak marabaya dağıtıldığında memleketi kurtarıyoruz. Solcu gençler, köylüye verilmeyen toprağın ABD üslerine selsebil edilmesine tepki göstermekte haklı: Türkiye bunun için bir türlü kalkınamıyor çünkü. Toprak reformunu bir yapsak iş tamam ve sosyalist iktidar çantada keklik! Nitekim o günlerin CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, 11 Ağustos 1969'da düzenlediği basın toplantısına başlamadan önce âdet olduğu üzere önündeki kristal bardaktan bir yudum su içtikten sonra, "Sayın basın mensupları, Toprak işleyenin su kullananındır" diyecek ve bu cümle Türkiye'de (mübalağa etmiyorum; gençler büyüklerine sorabilirler) tam on yıl konuşulacaktır. Kupürün kenarındaki metinde Ecevit'in şöyle konuştuğu belirtiliyor: "1969 seçimlerine iktidar umuduyla değil, bilimsel ve halkçı bir düzen değişikliği iddiasıyla girdiklerini belirten Bülent Ecevit, CHP'nin köylüyü kalkındırmayı hedefleyen toprak reformunun nasıl uygulanacağını anlattı. Toprak ağalığı ve su ağalığına son vermeyi öngören programın sonuç bölümünde..."

Ah o ideolojik sâfiyet; neredesin?

İşte o günlerde sosyalist kanaat önderleri üç aşağı□beş yukarı bu fikirleri terennüm etmekte, harıl harıl köy romanları kaleme alınmakta, köy filmleri çekilmekte, "her köye, yol, su, elektrik, sağlık ocağı" hedefi peşinde koşulmakta ve şairler ha bire "ırgat□maraba" temaları etrafında dönüp duran "dize"ler yazmaktadır.

Büyük ihtimalle o gösteri yürüyüşlerinde hâzır ve nâzır bulunan nice "68'li"nin bugünlerde öfkeyle "İstanbul'u işgal eden kıro sürüleri" edebiyatı yapmasında bence tutarsızlık yok: O günlerde toprak reformu yapılabilmiş olsaydı, köylü köyünde gül gibi geçinecek, o esnada kendiliğinden "çağdaş uygarlık düzeyi"ne vâsıl olacak, Ayşeler, Güllüler "mal"ın ahırını temizledikten sonra gübre süpürgelerini bırakıp yan flütlerini, "lir"lerini ele alacak ve Türk Beşlisi grubunun köylüler için bestelediği Çeşmebaşı operetinden mezürler terennüm edecek; genç kızların "sanatsal" eylemini farkeden köy delikanlıları derâkab sırtlarında gezdirdikleri mandolinlerini, gitarlarını çekip onlara refakat edecekler, bu cümbüşe dayanamayan köy muhtarı ise aşka gelip köy odasındaki Steinway kuyruklu piyanonun maun kapağını kaldırarak, gençlere akor tutmaya başlayacaktı!

Böylece evli evinde "köylü köyünde" kaldığı için İstanbul işgale uğramayacak ve artık nesilce çaptan düşmeye başlayan 68'liler de daha nezih ortamlarda, bu defa tahkime karşı çıkacak, üçüncü köprüyü protesto edecek ve Yargıtay Başkanı'nın konuşmasının mazmununa silah çekebileceklerdi.

Ne ararsanız onu bulursunuz

Peki, "Montaj sanayiine hayır!" sloganına ne buyrulur? Montaj nitelikli de olsa sanayi sanayidir ve o beğenilmeyen montaj sanayii sayesindedir ki 60'lı yıllarda Türk köylüsü şehirlere gelip proleterleşmeye başlayacak, sendikalist aort damarının çeperlerini dolduracaktır. Peki montaj sanayii kötü ise, "iyi sanayi" ne olsa gerek diye düşünebilirsiniz? Acaba pankartçılar "sanayi" fikrine mi karşı çıkıyorlardı, yoksa "ağır ve gerçek sanayi" kuruluşlarını mı özlüyorlardı? Hangisini temenni etmiş olurlarsa olsunlar, o protestonun 30 senelik bir zaman dilimi içinde bu kadar fersûdeleşivermesi hazindir.

Eminim ki o birkaç karelik fotoğrafa bakan sosyalist dostlarımız, benim gördüğümden daha başka şeyler göreceklerdir; tabiidir. Esasen bu satırları kaleme almaktaki maksadım 68 kuşağını "ti"ye almak değil; hatâ insânî bir şeydir. Aynı hatâyı kerrât ile tekrarlamak bence bozukluk alâmetidir. Nitekim 68'liler kuşağı içinde büyük bir fikir nâmusuyla hatâlarını itiraf edenler de var ve netice itibariyle onlar da bizden bir cüz teşkilediyorlar. Onların yanılgısında bize de bir hisse düşüyor; hattâ belki daha fazlası. 1968'lerde yüzbinlerce gencin veya onlardan sayıca daha az aydının samimiyetinden şüphe etmek gerekmez ne var ki talihe önyargısız bakmak, bundan sonrası için doğru bir orientation oluşturmak için şart ve faydalıdır.

Bu defa "sol fotoğraflar"dan bahsettik; "sağ fotoğraflar" gelecek sefere!

Tez elden devlet ıslahatı gerek

Kamu otoritesinin ete kemiğe büründüğü ve elle tutulur tarzda tecessüm ettiği en uç örnek ceza evleri olsa gerektir. Devlet, kamu adına suçu tarif etmeğe, ona ceza biçmeye, suçluları yakalayıp soruşturmaya ve gerektiğinde suçlunun temel haklarını kısıtlayarak onu dört duvar arasında hapsetmeğe, hatta halen yürürlükte olan kanunlara göre suçlu vatandaşını öldürmeye bile kendini yetkili kılmıştır; bu sürecin en çarpıcı kurumu olarak ceza evleri, kamu gücünün en muhkem tarzda tecelli ettiği yerdir. Orada kamu gücü bütün caydırıcılık ve yıldırıcılığı ile görünür. Ceza evlerimizde bir süreden beri cereyan etmekte olan olayları izleyen bir yabancı gözlemci, pekala Türkiye'de kamu otoritesinin ciddi bir zaaf içinde bunaldığı hükmünü çıkarabilir ve bu doğrudur. Kaldı ki ülkemizde kamu otoritesi, sadece ceza evlerinde değil, suçu tarif etmekte, suçun ağırlığına göre ceza biçmekte, suçluyu caydırmakta, yakalamakta ve adil bir tarzda yargılamakta da zaaf gösteriyor.Adalet Bakanı hala, Meclis'e iade edilen af kanununun, red gerekçelerine uygun tarzda düzenlenerek kanunlaştırılacağından söz ediyor.

Kanunun bahanesi, sadece çıkmış olmasından ibaret, "ok yaydan çıktı, bundan sonra ceza evlerinde disiplini sağlayamayız." gerekçesiyle bir af kanununun çıkarılması düşündürücüdür. Kaldı ki kamu otoritesinin on yıllık aralıklarla af kanunu çıkarmak ihtiyacını hissetmesi, sadece caydırıcılığını pörsütmekle kalmaz, adalet sisteminin iyi işlemediğine dair yaygın kanaatin bizzat kamu otoritesi tarafından paylaşıldığını da gösterir.

Adalet Bakanı, ceza evinde binlerce merminin yakıldığı bir kıtalden sonra ele geçirilen silah sayısının sadece altıdan ibaret olduğunu açıklarken hayretini gizleyemiyor; başsavcı ise duvardaki mermi izlerinin büyüklüğünden uzun namlulu silahların kullanılmış olabileceğini "düşündüğünü" söylüyor. Sayın Bakan niçin hayret ediyor ve sayın başsavcı niçin "düşünce" safhasıyla iktifa ediyor? Bayrampaşa denilen yer her ceza evi gibi gireniçıkanı belli, etrafında emniyet tedbirleri alınmış kapalı bir mekan değil mi? Bu kadar "düşüneceğine" varlığından şüphelendiği silahları arama yaparak ele geçirmek görevi değil midir?İnfaz görevlilerinin kurduğu örgütün başkanı, dudak uçuklatan şeyler söylüyor; "Ceza evlerindeki kanunsuzluklardan ötürü suçlanması gereken son merci infaz görevlileridir." diye haykırıyor; ama her isyandan sonra birkaç gardiyanın açığa alınmasıyla dosyalar kapatılıyor.Adalet Bakanı'nın iyi bir hukukçu olduğunu söylüyorlar; ama siyasi sorumluluk taşıyan bir bakan olarak aynı derecede başarılı olduğunu kim ileri sürebilir? Bir an şöyle düşündü mü acaba: "Benim yerimde, medyanın pek kredi açmadığı eski bakanlardan biri olsaydı, bu skandal karşısında tutunabilir miydi?" Kamu gücünü törenlerde, bayramlarda, demeçlerde hissettirmek kolay; ama mesela yollarımızdaki trafik düzenini işletirken aynı mehabet gösterisine şahit olamıyoruz. Amerikan hükümetinin kendi vatandaşlarına Türkiye'de trafiğe çıkarken dikkat etmeleri gereken hususlar konusunda yayınladığı broşür, bizim kamu nizamımız adına utanç vericidir.Kamu gücünün gündelik hayatta gözle görünür şekilde kendini belli etmesi, o ülkenin demokrasi kültüründen behresini de gösterir; garabete bakınız ki hürriyetleri savunmamız gereken yerde kamu gücünün kendini hissettirmesini ve kamunun topluma karşı verdiği taahhütleri yerine getirmesini bekliyoruz. Bu açık bir çelişkidir; izahı kolay; ama anlamı acı: Evvela müesses ve kendi ahdine sadık bir kamu otoritesi mevcut olmalı ki, onun hissedilir; ama görünmez üslubu hakkında söz söyleyebilelim.

Kamu otoritesi, hayatlarının baharındaki el kadar çocukların üniversite şanslarını körelterek, kapılarda kılık kıyafet kontrolü yaptırarak, kendince aykırı düşünceleri inceden inceye takib ederek varlık sebebine kendini inandırmaya çalışıyor; şehirler arası yollarımız salhaneye döndü, sağlıklı vergi denetimi yapılamıyor, bütçe kanunlarımız hesaptan anlayanlara ıstırap vermekte. Bu yol çıkmaza gidiyor. "Hikmeti hükümet" veya "devlet aklı" denilen şey eğer varsa bu çıkmazdan kurtulmamız kolay; ama "biz bize benzeriz" mantığının alacağı mesafe kalmadı.Yargıtay Başkanı da aynı şeyleri söyledi: Bize tez elden etraflı bir "devlet ıslahatı" lazım.

1999

30 Ekim

Sürek avı, Green Card ve 'Pax Turchia' Zaman Gazetesi

25 Ekim

Selim'in fikri değil: "Fikr-i selim" Zaman Gazetesi

23 Ekim

İtidal, aman itidal! Zaman Gazetesi

23 Ekim

Şu bizim eski kapı komşularımız Aksiyon Dergisi

18 Ekim

Safra değil, sofra! Zaman Gazetesi

16 Ekim

Çuvaldız Zaman Gazetesi

09 Ekim

Acaba? Zaman Gazetesi

09 Ekim

Âşinâ bir fotoğrafa hüzünaltı yazısı Aksiyon Dergisi

04 Ekim

"A-A Akif'e bak!.." Zaman Gazetesi

02 Ekim

Angarya kürü Zaman Gazetesi

Angarya kürü

Bugün kendimi memleket kurtarmaya hazır hissetmiyorum; aslında memleketin kurtarılmaya ihtiyacı olduğu kanaatinde bile değilim; ama bu kanaatin yaygınlaşması ne benim, ne de bu işten ekmek yiyen hayli kalabalık bir çevrenin (ki bu çevre kaba hesapla şöyle böyle nüfusumuzun onda dokuzunu kapsamaktadır) işine gelmez. Güreş, okçuluk, cirit, eskrim gibi sporların adı çıkmıştır; bizim asıl ata sporumuz memleket kurtarmaktır. Bu spor branşı için muhtaç olduğumuz kudret ve kabiliyet, genlerimizin DNA moleküllerinde esasen mebzul miktarda mevcuttur.

Bugün cumartesi; mutaassıp Museviler gibi işin tadını kaçıracak ölçüde terk-i mesai etmesek bile çoğumuz için hafta sonunun en tasasız günü. Cumartesi benim "angarya" günüm. "Hele cumartesi gelsin, icabına bakarız" diye diye savsakladığım bütün sevimsiz işlerle hesaplaşma vakti. Cumartesinin güzelliği şurada ki, bir hafta boyunca zihnimde listesini yaptığım işleri hatırlamakta güçlük çekiyorum: İyi de oluyor!

Eminim ki sizler de angarya işlerini cumartesi gamsızlığında hallediyorsunuz. "Angarya" kelimesi sevimsiz; bedava çalışmak veya çalıştırılmak anlamına geliyor. Halbuki ben angaryayı, -biraz da şahsi bir muhtevaya bürüyerek- kendime veya başkalarına iyiliği dokunan, üstelik yerine getirmekten zevk duyduğum meşgaleleri tarif etmek için kullanıyorum. Hele bu angarya, ufak-tefek tamir işleri, alış veriş veya eşe dosta akıl vermek gibi yaparken zevk aldığım işlere dairse -belki inanmayacaksınız ama- memleketi kurtarmak, "n'olacak bu memleketin hali?" diye zihin travmaları geçirmek aklıma bile gelmiyor. Pazar gazetelerini masaya serdiğimde koca memleketin bir günlüğüne nazar-ı dikkatimden uzak, adeta başıboş kaldığını hatırlıyor, "bu ne gaflettir!" diye kendimi azarlıyorsam da bir süre sonra, bir günlüğüne de olsa memleketin kendi başının çaresine bakabildiğini fark edince teselli bulabiliyorum.

Bu bana trafik kazası geçiren talihsiz adamın başına gelenleri hatırlatıyor; yoldan gelen geçen, işi olan olmayan, hekimlikten anlayan anlamayan herkes kazazedenin başına üşüşünce, zavallı adamcağız bir süre sonra ruhunu teslim ediyor. Meseleye yeni muttali olan bir diğer meraklı kalabalıktan birisini kolundan çekerek soruyor:

-Ne oldu, bana da anlatsana!

Adam üzgün bir tavırla meraklıya dönüyor:

-Adamcağızın birisi kaza geçirdi; konsültasyon heyeti anında başına toplandı; belki kurtarılabilirdi; ama rahmetliyi bu "yoğun ilgi" sebebiyle kaybettik!

"Muhabbetten maraz doğar" sözü galiba bu gibi durumlar için söylenmiştir. Memleketi kurtarma işini bu kadar ciddiye almasak belki memleket kendini daha iyi hissedecek, hatta

günün birinde belki de ciddiyet sadedinde kurtulma şansı ile karşılaşabilecektir. Bence sevgili memleketimize bu şansı tanımalıyız; en azından cumartesi gününü marangozluk, çevre temizliği, musluk tamiri, çiçek saksılarının toprağını değiştirmek veya kafa dengi bir arkadaş bulup ustalığına pişti oynamak gibi hercai işlerle değerlendirmeli ve bu arada "kamu alanları"nın dışında kalmaya dikkat etmeliyiz. O esnada memlekete herhangi bir surette hayrımızın dokunmayacağı öne sürülebilir; ama o meşguliyetlerin -ufak çapta da olsa- bize hayrının dokunacağı kesindir.

Haydi, siz de rahatlayın biraz; eminim ki nice zamandır erteleyip durduğunuz pek çok sevimli meşgale sizi bekliyor; aklınıza hiçbir şey gelmiyorsa memleket kurtarma uğruna ihmal ettiğimiz küçük şeyleri, hayatı, yaşama sevincini, sevginin doğurganlığını, güzelliğin küçük ölçeklerde gülümseyen yüzünü hatırlayabilirsiniz; araba yıkayabilir, mektup yazabilir, gayesiz yürüyüşler yapabilir, dost ziyaretlerinde bulunabilir, hasılı hayat enerjisini biriyle bir şeyle bölüşebilirsiniz. Bunu haftanın yedi gününe yayabildiğiniz gün memleket de ufak ufak kurtulmaya başlayacaktır.

Bu "yoğun ilgi" bizi de "memleketi" de hasta ediyor; fırsatını düşüren, "elim değmişken biraz da ben kurtarayım" marazıyla konsültasyona oturuyor. Halbuki biraz "angarya" kürü, herkese iyi gelecektir!

"A-A Akif'e bak!.."

Cumartesi günü bu sütunlarda yayınlanan "Angarya Kürü" başlıklı yazı içimdeki sıkıntıyı teksir etmekten başka bir işe yaradı mı bilmiyorum; doğru zamanda doğru işi yaptığından emin olamayanlar için daha basit ve faydası şüphe götürmez bir meşgaleye gömülmek pekala tedavi edici olabilir diye düşünmüştüm.

Siyasi ve idari sistemimiz makas değiştirmek üzere; mutad ray tıkırtılarının birdenbire ahenksizleşivermesi bu intibaı güçlendiriyor. Aynı sinyali devlet seçkinleri de hissediyor olmalı ki mütemadiyen araya "bom dedim de aklıma geldi.." kabilinden alakasız laflar sokuşturarak gündemi hafifletmeye çalışıyorlar. Başbakan, koca bir Airbus dolusu heyetle ABD'yi ziyaret edip döndü; bu seyahatten aklımızda kalan ne var? Kombassan yönetim kurulu başkanının "uçakta yer yok" gibi bahane bile sayılmayacak bir kabalıkla refüze edilmesi bir, Oval Ofis'te Clinton'la Ecevit'in çektirdiği "hiyerarşi" belirten fotoğraf iki. İsteniyor ki, "aynı muamele Koç Holding'in yönetim kurulu başkanına yapılabilir miydi bakalım?" teranesiyle acı acı kahırlanalım; isteniyor ki milli gurur gibi kimsenin tartışamayacağı bir motivasyonla Başbakan'ın esas duruşta, Clinton'ın ise koltuğa yan gelmiş vaziyetteki resmini dile dolayıp gündemden uzaklaşalım.

Bayram değil seyran değil, bir haftadan beri Türkiye Akif'in vatanperver olup olmadığını, "Bedr'in arslanları" ile Mehmetçiğin celadet yarışında ilk sırayı kimin alacağını konuşuyor.

Doğrusu parlak bir buluş; sert realiteyi unutturmak için ideoloji rayihalı bir tartışma ihdas etmek, aklın dalına kuş konduran bir zekavet ürünü: Mucidini tebrik ederim.

Ne var ki siyasi ve idari sistemimizi laçkalaştıran yaygın hamakat, öyle basit "cambaza bak" numaraları ile setredilecek gibi değil; bu yorgan bedene uymuyor. Geçen hafta Meksika, bizdekinden daha güçlü bir depremle sarsıldı ve çoğu panik eseri rahatsızlıklardan olmak üzere sadece on küsur can kaybıyla bu müthiş felaket atlatılabildi. Yeri gelince hepimiz Meksika'yı, "Bir Meksikalı uyur, ikisi bir araya gelince ihtilal yapar, üç kişi olunca biri uyur ikisi ihtilal yapar, dört kişi olunca pokere otururlar" diye sarakaya alırız; ama belli ki Meksikalılar "siyasi akıl" vadisinde bizden kerrat ile öndeler.

Bir felakete karşı tedbir almak, üstün zeka ve ileri görüşlülük gerektirmiyor; sadece aklın gereklerine direnmemek yeter; ama depremin ertesi ayında "nerede hata yaptık?" otokritiğini bırakıp bu milletin en az tartışma götürür aydınlarından birinin şiiri ve fikri yapısı hakkında ağız dalaşına girmek bize mahsus bir akıldanelik; bu buluşa o derece hayranlık duyuyorum ki müellifini bir kere daha tebrik etmemek elimden gelmiyor.

Üniversiteler açıldı; YÖK başkanı "Baş örtüsü diye bir mesele yoktur; bu devletin nizamına herkes uyacaktır." demiş; nizamiyeye polis dikerek problem hallediliyorsa şimdiye kadar aklımız neredeydi acaba? Kalitesiz eğitim, suiistimal, adaletsizlik gibi sair basit meselelerin niçin cümle kapıdan içeri girmesine müsaade ederiz ki; güvenlik görevlilerine emir verirsiniz o da hallolur. Devletin nizamına uymaya gelince, evvela devletin kendi nizamına uymasını beklemeye hakkımız var; Türkiye'nin gül gibi "deprem yönetmelikleri", taş gibi "olağanüstü hal uygulamaları", arslan gibi "afet işleri" yönetmelikleri var; nizamsa bunlardan ala nizam olur mu? Bu nizama devlet niçin uymadı?

Problemler, devlet elitlerini bunaltacak kadar ağırlaşınca yeni bir "Akif tartışması" ihdas eder, onu da erteleriz; nasıl olsa bizde ağzı yarım yamalak dikilip "yangında ilk kurtarılacak" dolabına kaldırdığımız daha düzinelerle tartışma konusu var: Aleviliği tartışırız, çifte vatandaşlığı tartışırız, Türkçe ibadeti tartışırız, satanizmi, ateizmi, numaralı cumhuriyetçiliği tartışırız; ne olursa olsun ideolojik bir tartışma çentiği icad ederiz; ama teknik, basit ve neticeye dönük lazımeleri tartışmayız; kim tartışmaya cür'et ederse "devlet düşmanı" yaftası yapıştırıp adamı cin çarpmışa çeviririz.

Avara kasnak boşa dönedursun biz tartışmaya devam edelim; tren makasa doğru yaklaşıyor; kompartımanda pişti oynayanlar farkında olsun veya olmasın!

Âşinâ bir fotoğrafa hüzünaltı yazısı

Ciddi de olsa "ti" miydi bilmiyorum; bundan önce "Birkaç fotoğrafa bakarken düşündüklerim" başlıklı yazıyı kapaktan tanıtmak inceliğini gösteren editör, "68'lilere ciddi ti" ibaresini uygun görmüş.

Ti değildi elbette, daha ziyade hüzün ve gençlik heyecanlarının köpüğünden arta kalan şeyin burukluğu; hepimize hisse düşüren bir dramdı o.

Sağ fotoğraflar

Bu fotoğrafların birkaç karesinde bu satırların yazarı da var; sol fotoğraflarda gördüklerimi yorumlarken, okuyucuya "ti" gibi gelen hafif müstehzî bir ifâde kullanmak kolay ama bakalım aynı istihzâ parıltılarını, birkaç karesinde benim de yer aldığım resimlere düşürebilecek miyim?

Bir gençlik neslini □sanki çok tabii bir hâlmiş gibi□ birbirine muhasım kamplarda mevzilendirenlerden bugüne kadar bir "kendini tenkid" cehdini görmedik. İşte o akşam kalabalık gruplar halinde Cebeci'den Hamamönü, Anafartalar yoluyla Ulus'taki Atatürk Spor Sarayı'na akarken, yabancı, tehlikeli ve soğuk sokaklarda birbirimizin sıcaklığına yaslanarak yürüyorduk. "Milli devlet, güçlü iktidar" diye bağırıyorduk; "Milliyetçi Türkiye", "Başbuğ Türkeş" avâzeleriyle çınlıyordu akşam telâşesini bürümüş sokaklar. Yorgun, şaşkın ve ilgisiz bakışlara aldırış etmeden "kaafilelerle" spor sarayına girdik. Her "gece"nin bir ismi olurdu ve bu isimler katiyyen mütevazı boyutlar taşımazdı: "İktidara doğru gecesi", "Zafer gecesi" vb.

Gustave Le Bon'un "Kitlelerin Rûhu"nu ne zaman karıştırsam o geceyi hatırlarım. Programın başlamasına daha saatler varken hıncahınç dolu tribünlerde karşılıklı sloganlar atarak birbirimizi şevke getirip durduk. Ara sıra, Cumhuriyet Bayramları'nda tören sunan bariton sesli spiker memur tavrıyla "şöyle yapmayın, böyle yapın" yollu komutlar duyuluyordu. Kulağımız alışkındı böyle komutlara. "Teşkilat"ın sesiydi bu; izah etmez duyurur, talep etmez emrederdi. Biz, kendimizden birkaç yaş büyük akranlarımızın, sesin tabiatını zorlarcasına kalınlaştırdığı ve erkeksi bir sertliğe bürüdüğü emirlerini mütalaa etmezdik; bu böyleydi ve böyle olurdu.

Kitle ruhu ve gözyaşları

Ve, "geliyor " haykırışları arasında salonun giriş kapısındaki hareketlenmeye mıhlandı gözlerimiz. "Lider"in etrafındaki "koruma" kalabalığı kimi, kimden koruyordu bilinmez ama korunan kişinin önemini ve karizmasını vurgulamakta işe yaradığı şüphesizdi. Hepimiz ayaktaydık ve bağırmaktan artık kısılmış seslerimizle lideri selamlıyorduk. O, yukarıya kaldırdığı iki eli ve belki de duygularını aksettirmemek için içe doğru sımsıkı kapatarak çizgi haline getirdiği ince dudağıyla selamımıza mukabele ediyordu.

Orada, o anda ağladığımı gayet iyi hatırlıyorum; sulugöz takımından sayılmam ama o esnada beni de içine katarak bir çöp parçası gibi sürükleyen kollektif duygu sağanağına teslim olmak, salonu dolduran binlerce delikanlıyla aynı kitle rûhuna karışmak güzeldi, kolayıma gelmişti. O hepimizin babasından bile ilerde birşeydi; Türklüğün mâkus talihini değiştirebilecek ve birkaç asırda bir milletine önderlik etmek üzere kendini dâvâya adamış bir önderdi;

düşünmesine ihtiyaç hissettirilmeyen bir topluluğun düşünen beyni, yöneten zekâsı ve belâdan selâmete çıkaran yolların kılavuzuydu. Bizden istenen sadece sadakat ve itaattı; hiç verilmez miydi?

Yaşamaktan düşünmeye vakit yoktu

O günler bir haftada en azından 25□30 ideolojik cinayetin işlendiği ve daha kötüsü bu haberlerin gazetelerde ancak bilmemkaçıncı sayfanın eteğinde tek sütuna sıkışabildiği günlerdi. Ölüm, pusu, silâh, şehit, intikam, cenaze, hapishane gibi kelimeler dönüp dururdu genç dimağlarımızda; yirmi yaşlarını süren bir gençlik neslinin tanımaması, tanışmaması gereken şeyler gündelik hayatın bir parçasıydı ve bu sürreel iklimi bize tabii gösteren sihirli kelime dâvâ" idi; daha doğrusu biz dâvâ diyorduk, solcu akranlarımız devrim. Solcular cinâyetlerden "karşı taraf"ı sorumlu tutuyorlardı; biz tamamen aksi kanaatte idik: Bize göre "karşı taraf" bizden değildi; Demirperde ülkelerinden yardım ve destek alıyorlar, hesapsız para harcıyorlar, toplumun inanç ve değerlerine karşı çıkıyorlar ve neticede bu topraklarda bizim varlığımıza tahammül edemiyorlardı. Halbuki "biz" ülkemizin ve halkımızın saadetinden başka birşey istemiyor ve bu uğurda icabında canımızı bile vermeye kendimizi hazır hissediyorduk.

Yönetim gaflet içindeydi, değerimizi ve misyonumuzu anlamıyor, yılların "anti—millî" birikimiyle sola destek çıkıyordu. Bu durumda bir tarafta solla mücadele ederken yönetimi millîleştirmek gibi ağır bir yük cılız omuzlarımıza biniyordu. Hepsinden önemlisi sokakta, mahallede, kantinde, fakültede saldırıya uğrayıp canından olmamak gibi yakın bir tehlike bütün bir gençlik kuşağını av veya avcı durumuna getirmişti. Düşünmek... düşünmeye vakit yoktu; büyüklerimiz düşünüyorlardı zaten. Bizim düşünceden nasibimiz, bellediğimiz söz ve fikirleri tekrarlamak, farklı biçimde ifade etmek ve daha mühim olmak üzere "zafer" e ulaştırmaktı.

Nekrofilya'da boğulmuş bir gençlik

Arkadaşlarımızın cenazesini kaldırırken dergilerimize "Gökler yıkılsa ellerimizle tutarız" diye yazıyor ve kâbus alacakaranlığında kendimize cesaret aşılıyorduk; sık sık "hesap soracağız"a gelip mıhlanıyorduk; uğradığımız haksızlık ve zulmün bir karşılığı olmalıydı. "Akan kanlar, dökülen gözyaşları yeni zaferlerin müjdecisidir" diyorduk; kanla, ölümle, cenazeyle, vuruşmayla beslenen bir gündelik hayat âhengi içinde dik durmaya ve kendi meşruiyetimizi inşâ etmeye uğraşıyorduk. "Ölümler bizi yıldıramaz"dı, "İnananlar Allah yolunda ölmeye hazır mı?" manşetleri çekiyorduk dergilerimize, "Ülkücü Gençlik ölecek ama İslam'ın güneşi sönmeyecek"ti, "İslâm'ın bayrağı kanlarımızla yükseliyor"du, "Türk insanını yalnız bırakılmışlıktan Milliyetçi kadrolar kurtaracak"tı, "Türk'ün gözyaşını dindirecektik". İftiralar bizi durduramazdı, Ülkücü Gençlik Türk devletinden yanaydı, Tarım Kentleri ile kalkınmayı köyden başlatacaktık. Bu arada "Esir Türkler"i unutmuyorduk. Türkiye dışındaki bütün

Türkler esirdi ve Sovyetler Birliği, kendi içindeki bombanın infilâkinden çekindiği için yerli maşaları aracılığı ile Türkiye'de terörü destekliyordu.

Böyle şeylerdi.

Karikatür değil, tarih

Yirmi sene sonra altalta yazıldığında bütün bunlar, şimdiki genç kuşağın dimağında bir karikatür kekreliği ile görünecektir muhtemelen; filmler hızlı oynatıldığında komedi gibi görünür; dergi ve gazete arşivleri yirmi yıllık zaman aralığının menşurunda gerçeği eğip bükmeden göz önüne seriverirler, sarsılır, yaralanırsınız. İnsanlar kendilerini ibrâ etmek isterler, "yanılmadık, doğruydu, yanlışa düşmedik" diye düşünürler, geçmişleriyle övünürler; bugünden bakılınca çocukça görünen ayrıntıları "zaman değişti, o gün öyleydi, bugün başka" diye izah etmek isterler. Doğrudur, samimiyet ödüllendirilmeyi bekler; umduğunu bulamayınca hırçınlaşır ve içine kapanır.

Elli□yüz sene sonra Türkiye'nin yaşadığı o cinnet yılları nasıl değerlendirilecektir bilinmez, tarihi hâdiseleri genellikle "günün mânâ ve ehemmiyeti"ne mütanâsip yaklaşımlarla değerlendiririz. Ne var ki bir asır sonraki genç kuşaklar da dünyayı kendi gözleriyle tanıyıp yorumlama haklarını başkalarına, yani yaşlı kuşaklara devretmemek konusunda kıskanç davranacaklardır; her kuşak kendi hatâsını işleyerek olgunlaşıyor ve o yüzden tarih "hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi" fâsit dairesinden kurtulamıyor.

Yiğid iken ölenlere...

Bir fotoğraf daha var hiç unutamadığım. Hangi yıl çekildi, kimin cenazesiydi; muhtemelen içindeki genç ölüsünü örten ve yoğun kar yağışından ötürü puslu fotoğrafta bir battaniye dokusuna dönüşmüş Türk Bayrağı'na sarılmış tabutu omuzlayanlar kimlerdi bilmiyorum.

Yer İstanbul, mevsim kış. İstanbul'un bütün şuhluğunu beyaz bir mahkumiyete dûçar eden bir tipi dökülüyor gökten yere. Bir câmi önü; arka planda görünen yarım kubbeler yoğun tipiyle beyazda donup kalmış gibi. Önde, az önce tasvir etmeğe çalıştığım kara bulanmış tabutu omuzlamış pardesülü, parkalı gençler. Hiçbirinin yüzü görünmüyor, hemen hepsinin çehresi kapüşonların gölgesinde silinip gitmiş. Yoğun tipi, siyah beyaz fotoğrafı neredeyse tam çaprazından biçmekte. Belli; bir genç ölüsü bu; Yunus Emre'nin "Şu dünyada bir tek şeye yanar özüm, göynür özüm / Yiğid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi" mısralarıyla kavurup bıraktığı o yakıcı mânânın dile geldiği yer.

Karlı tabutun içinde bir "Ülkücü" var, onu biliyorum ama bir "Devrimci" de olabilirdi ve fotoğraf mânâsından hiçbir şey kaybetmiş olmazdı. Genç ölüsü, genç ölüsüdür; bu fotoğraf şehâdet, ölüm, cenâze, intikam gibi "nekrofil" mazmunlarla beslenen bir kuşağın hikâyesini temsil etmektedir.

"68'liler"den bahseden bir önceki yazımı, hatânın insânî niteliğini hatırlatarak bitirmiş ve şöyle devam etmiştim; "Aynı hatâyı kerrât ile tekrarlamak kötüdür"

Yine aynı yerdeyim ve aynı şeyleri düşünüyorum.

Acaba?

Pozitivizm'i kutsamamış kamu yönetimlerinde de ilme itibar edildiği malum ama ilmi tek mürşid kabul eden anlayış, sanki biraz da ilmilik vasfıyla övünür bir eda içindedir. Bu safhada Pozitivizm'i tenkid etmiyorum; sadece Pozitivist esaslara dayanarak tesis edilen kamu yönetimimizin karar mekanizmalarında Pozitivist davranıp davranmadığını netleştirmek arzusundayım. "Hayatta en hakiki mürşid ilimdir" sözünü kuruluş felsefesine mesned edinen bir kamu yönetiminin, nihai karar safhasında "bilirkişi raporu" diye isimlendirdiğimiz bir ilmi heyet raporuna ihtiyaç duyacağı açıktır.

Şöyle beş-on sene geriye doğru giderek hangi bilirkişi raporlarını ne kadar ve niçin tartıştığımızı hatırlamanızı istiyorum. Hemen aklıma gelen örnekler şunlar: Çernobil nükleer felaketinden sonra özellikle Karadeniz sahillerimizin nükleer kirlenmeye maruz kalıp kalmadığını aylarca tartıştık. Sonra Susurluk meselesiyle ilgili bilirkişi raporları gündeme geldi, ardından depremle ilgili "bilirkişi" görüşü sağanağına uğradık. Şimdi de bir süt şirketinin ürünleri ile ilgili "ilmi bilirkişi rapor"unu didikliyoruz.

İlmi kutsayan bir devlet felsefesinin aydınlığında, kamu adına ilmi görüş bildiren ilim adamlarından müteşekkil heyetlerin verdiği ilmi raporlar nasıl tartışılabiliyor; bir yerde esaslı bir yanlış var; nerede? Bilirkişi raporlarının tartışıldığı, karşı raporlarla çürütüldüğü, itiraza uğradığı, kasıtlı yorumlara konu olduğu bir kamu düzeninde "ilim" gerçekten saygıdeğer bir mevkii taşımakta mıdır?

Eğer, "İlmi raporlar, bizzat ilmi usulün tabiatında mevcut relativ karakterden ötürü daima tartışılabilir; bunda hayret edilecek bir hal yoktur" deniliyorsa başka ama Marmara sularında yetişen hamsinin yenilebilirliği hakkında iki taraftar kitlesi, farklı mütalaalarda bulunabiliyorsa, "balık" bir yerlerden kokmuş demektir. Bu, toplumun Türkiye'de üretilen ilmi bilgiye güvensizliğini mi yansıtıyor, yoksa felsefi meşreb itibariyle "relativist" yaklaşımı benimsediğini mi?

Bazı ilim adamları, ilmi içtihatlarının doğruluğunu ispat için niçin şahsi garanti vermek ihtiyacı duyarak, "çayımız radyasyonlu değil; bakınız nasıl içiyorum" demek ihtiyacı hissederler, niçin deprem uzmanlarının ilmen güvenilirliği, "o da artık evinde yatıp kalkmaya başladı" türünden magazin haberleriyle tevsike çalışılır; İstanbullu balıkçıların iskelede mangal yakıp hamsi kızartarak kameralar önünde iştahla "Ben ölmek istiyorum; hamsi yiyorum ama bakın ölmüyorum" tarzında güven telkininde bulunmalarının gerisinde nasıl bir mana var?

Doktor raporu ilmi bir vesikadır; onu nasıl suiistimal ettiğimizi hepimiz biliriz; hele istemediği bir göreve atanan bir bürokratın tam da o günlerde aniden hastalanarak en az yirmi gün istirahate ihtiyaç duymasının genellikle "ilmen" isabetli bulunması gibi sık tekrarlanan olaylarda ilmi haysiyet baş aşağı edilmiş olmuyor mu? Yıllardan beri adli tıp raporları hakkında anlatılan inanılmaz şeyler, tamamen vehimden mi ibaret?

Acaba Türk ilim hayatında bir "ilim ahlakı" probleminin varlığından şüphe edilebilir mi?

Acaba aslen XIX. yüzyıla ait bir felsefi paradigmadan ibaret olan Pozitivizm'i bile, kamu gücü marifetiyle ve tamamen alaturka yaklaşımlarla, bir an bile ciddiye almaksızın şapa oturtmuş olmak ihtimalinden söz edebilir miyiz? Acaba kamu işlerinde ilme itibar etmeyen devlet, ihtiyaç duyduğunda hangi kriterlere müracaat etmektedir? Acaba devlet, kendi ilim adamları sınıfına güvenmemekte, onları ciddiye alırmış gibi göründüğü halde asla kulak asmamakta mıdır?

Türkiye'de, ilmin ahlaki konularda kullanılacak bir kritere sahip olmadığını bilen ama ilim adamlarının itaat etmesi gereken bir "ilim ahlakı" disiplininin varlığından haberdar kaç ilim adamı vardır acaba?

Acaba "ilim-siyaset" ilişkilerinde ilim adamları niçin hep "madun" rollere hevesle can atmaktadırlar?

"Bilirkişi raporları"nın itibarsızlığı ve olağanüstü derecede "su götürme" kabiliyeti, acaba bu kabil sorularla ilişkili midir?

Acaba ne dersiniz?

Çuvaldız

Deprem bir "İlahi ikaz" mıydı; şüphesiz evet, çünkü inanan insan için akasya yapraklarının sararıp kuruması da, gecenin gündüzü örtmesi de, rüzgarların bulutları sürüklemesi de aynı nitelikte bir ikazdır. Deprem, yangın, salgın hastalık veya sel gibi felaketlerden sonra "Bu bir İlahi ikazdır; derlenip toparlanalım." diyerek inanan insanın nefsini sorguya çekmesi tabiidir; ama bu ikaz yorumu inananlara mahsustur; herkesi tazammun etmez, edemeyeceğini bize bildiren yine İlahi kanundur.

Peki, deprem İlahi bir ikaz da, yemeye ekmek, içmeye su bulabilmemiz ikaz değil mi? Felaketlerden ikaz ve ibret payı çıkarmak kolay; böyle afetler inanmayanları bile sarsıyor ve düşündürüyor. Bilene variyet de ikaz, nimetlendirilmiş olmak da; evlat mürüvveti görmek, gece olunca uyuyabilmek de ikaz sayılır. Felaketten sonra uyarıldığını hissetmek sıradan bir yorum; marifet bize "sıradan" gibi görünen "ayet"lerden, yani delillerden de ikaz payı çıkarmak.

Bir kaşık suda fuzuli polemikler: Depremi kendisi için ikaz saymayana söyleyecek sözünüz yoktur ve o yorumu düzeltmeye kalkışmak göreviniz değildir; hele meseleyi siyasi süreçlere rabtetmek temelli yanlış. Fay kırığının deprenmesi politik bir intikam sebebine bağlanırsa bu mantık daha ilk basamağında yerle bir olur. "Adl ve ihsan" düşünceyi" dengelemekte de lazımdır. Değerli hukuk bilginimiz Hayrettin Karaman Bey meseleyi vukufla aydınlattı: İkaz, ceza veya imtihan; üç ihtimal de mümkün inanan için. Eğer sebepsiz yere kuş kanadını kımıldatmıyorsa elbette her hadisenin derunundaki hikmete dikkat kesilmek gerek. Bir tabii felaketin sadece filan görüş sahiplerini te'dib etmek için vuku bulduğunu ileri sürmek pek kemalat eseri sayılmasa gerek; bu ikazın aynı zamanda inananlara da yönelik olmadığını kim iddia edebilir?

"7,4 yetmedi mi?" mantığı da böyle kolaycı bir akıl yürütmeye dayanıyor; şahsen bu kanaatte olabilirsiniz; ama 7,4'ün dehşetiyle yelkenlerinizi doldurarak haklılık pozisyonu kazanamazsınız. Bu mantık aynı 7,4'ün Meksika'daki tecelli tarzını izahta güçlük çeker. Mazlumsunuz, acılısınız, yaralısınız, hiç de ilmi ve akli olmayan bir gerekçeyle okuma hakkınız engellenmiş olabilir; ama bu durum sakat muhakeme yürütmenizi mazur göstermez.

"Düğmeye basıldı" edebiyatının ardından sair zamanda polemik konusu olmaya değmez şeylerin günlerce tartışılmasında ne lezzet var? İçinde yaşadığı toplumun kültürü ve inanç değerleri hakkında tam bir cahil olduğunu kerrat ile göstermiş birtakım medya tazılarını heyecandan tir tir titretmenin manası ne? Her doğruyu söylemek zorunda değiliz; ama her söylediğimiz doğru olmalı. Bu kör dövüşünde kirlenmemek ve neticede galebe edebilmek için ilim ve vakardan başka sığınacak melce yok.

Mucizevi ceza beklentisi zayıf tabiatların eseridir; bu "mucize"yi red manasına gelmiyor. Kitap, "Bize bir mucize gösterirseniz inanacağız" va'dinde bulunan ve istenen mucize gerçekleştiği zaman bile hal ve gidişatını değiştirmeyen nice topluluğun mesellerini nakletmiyor mu?

Zaman i'tidal zamanı; i'tidal ve hep i'tidal. Susmak gerektiği yerde konuşmak ne kadar fevrilikse, konuşmak icap ettiği yerde manidar bir sükutu tercih etmek de doğru değil. Haksızlık karşısında susmamak, saçmalamaya medar olamaz. Sözün ve fiilin kudreti, çoğu kere ne söylendiğinden ziyade ne zaman ve nasıl telaffuz edildiğine de bağlı. Bu zamanlamaya dikkat kesilmek "ilm-i siyaset" eseri değil, doğrudan ilim ve vakarla ilgili.

Bir mücadelede en talihsiz durum, kendini muhasım ilan tarafın kalitesizliğidir ve bu kalitesizlik doğrudan "ilim ve vakar" eksikliğinden ibarettir. Muhasım odur ki rakibine ilim ve vakar konusunda seviye telkin etsin. Doğru yorumlandığında mücadele, seviye kazandırır, halbuki ilim ve vakarı kenarda bırakarak sırf öfkenin idare ettiği bir hırsla verilen mücadelenin neticesinden galebe ümid edilemez.

e-posta: atalkan@hotmail.com

Safra değil, sofra!

Pakistan'daki askeri darbenin, başta muhalefet olmak üzere ahalinin ekseriyetince müspet karşılanması garip görünüyor. Pakistan'ın iç dengelerini bilmiyoruz: Askerler herhalde mükemmel işleyen bir demokratik düzene çomak sokmak için harekete geçmiş olamazlar; belli ki yaygın bir memnuniyetsizlik, kitlelere mal olmuş tedirginlik söz konusu idi ki "darbe" alkışlandı.

Halbuki "demokrasi kültürü", darbelerin alkışlanmamasını gerektirir; darbe vasıtasıyla gelen otoriter yönetime alkış tutmak, son tahlilde toplumun yönetim hakkından kendi arzusuyla vazgeçmesi anlamına geliyor. Demek ki Pakistan'da demokrasi, işlerin yolunda gitmemesi halinde kolaylıkla gözden çıkarılacak bir lüks tüketim metaı gibi algılanıyor. Aile bütçesinde kısıntıya gitmek gerektiğinde kahvaltı sofrasından somon fümeyi kaldırıp pekmezle yetinmek gibi bir tasarruf refleksi söz konusu belki de. İşte "demokrasi kültürü"nün ne idüğü bu noktada devreye giriyor: Demokrasi bir lüks tüketim metaı gibi kabul edildiğinde, ilk kriz anında gözden çıkarılması da tabii görünür; oysa ki demokrasi bizzat evin düzeni, kahvaltı sofrasının bizatihi kendisi, hatta ekmek ve su gibi temel tüketim maddesi olarak kabul görmeli. Demokrasi kültürü böyle davranmayı gerektiriyor.

Rahmetli Muammer Aksoy'dan bir yıl anayasa hukuku dersi gördük; şu sözünü hiç unutmam: "Çocuklar" demişti, "İyi diktatör olabilir. Gerçekten sorumluluk duygusuna sahip, vatansever, dürüst, kanunlara saygılı bir diktatör çıkıp memleketini yozlaşmış bir yönetimin fasit dairesinden çıkararak başarı kazanabilir. Tarihte örnekleri de vardır; ama şunu unutmayın: İyi diktatörlük olamaz!"

Pakistan halkı "iyi diktatör"ünü alkışlayadursun biz kendi halimizi, Türkiye'de "demokrasi kültürü"nün yaygınlığını gözden geçirelim: Demokrasi kültürünün temel lazımesi demokrasinin gerekliliğine inanmak, onu bir lüks tüketim metaı, kriz anında gözden çıkarılacak ilk safra torbası gibi görmemek. Öyle sanıyorum ki yaşadığımız son darbeden bu yana geçen yirmi yıl zarfında bu noktada hayli mesafe aldık. Demokrasimizin saat gibi tıkır tıkır işlediğini söylemek noktasından henüz uzağız: Siyasi partilerimiz sahihlikten uzak, yolsuzluk, rüşvet, suiistimal gibi arızalar eksik olmuyor, sistemimiz "muasır" olmaktan ziyade XIX. yüzyıla ait ideolojik argümanlarla zorla ayakta tutuluyor, enflasyon yüksek vesaire; ama bugün Türkiye'de artık kimse çıkıp, "bütün suç demokrasidedir, namuslu bir diktatör bulsak cümle işlerimiz bir anda düzene girer" demek cesaretini gösteremiyor. İyimser olmamızı gerektiren bir başka işaret ise demokrasi kültürünün devletlu bürokrasi kadrolarından ziyade toplum katmanlarında yaygınlaşmış ve benimsenmiş olması. Bu noktada 28 Şubat sürecinin bile toplumda demokrasi kültürünü besleyen müspet bir etki uyandırdığından söz edilebilir. Şüphesiz ki 28 Şubat sürecine mal edilen siyasetler toplum tarafından alkışlanmıyor; ama

demokrasinin toplum hayatında niçin gerekli olduğuna dair çok etkili ve kuvvetli örnekler sunuyor; buna, olmaması gerekenden hareketle olması gerekene ulaşmak diyebiliriz pekala.

Çoğulculuk, hukukun üstünlüğünü savunmak, hukuk devletine güvenmek, farklılıkları anlayışla karşılamak, temel haklar manzumesine samimi bir saygı duymak, fikir ve inanç hürriyetinin insanları yozlaştırmayacağına inanmak demokrasi kültürünün diğer vecibeleri. Bu vecibeleri ne kadar benimsemiş olduğumuz tartışılabilir; ama her birinin değerini fark etmiş olmak noktasında son yıllarda çok mesafe aldığımız su götürmez.

Pakistan, Türk kamuoyunda peşin sevgi kredisiyle kucaklanan bir kardeş millettir; bu darbe münasebetiyle onları yargılamak veya ayıplamak aklımızdan geçmez; çünkü her toplumun tarihi ve kültürel arka planı birbirinden farklıdır. Dileriz ki Pakistan'da demokrasi, tez zamanda huzur ve istikrarı da beraberine alarak yeniden işlerlik kazanır. Bugünkü içtihadınıza karışamayız Pakistanlı dostlarımız; ama bir gün anlayacaksınız ki demokrasisiz olmuyor.

Şu bizim eski kapı komşularımız

Devlet-i Aliyye siyâseten tasfiye edilirken Osmanlı coğrafyası da sıklet merkezine doğru büzülmekten kurtulamadı.

Anadolu'yu sıklet merkezi olarak kabullenmemiz, hiç şüphesiz hepimizin rahle—i tedrisinden geçtiği Cumhuriyet eğitim ve kültürünün eseridir. 1913'te Rumeli elden çıktığında umur görmüş Osmanlılar, "Devlet□i Osmaniye'nin ciğeri söküldü" tâbirini kullanmışlardı. Onlara göre Osmanlı coğrafyasının sıklet merkezi Rumeli idi. Rumeli'nin yerine Anadolu'yu ikame edişimiz, Cumhuriyeti kuranların çok başarılı oldukları bir zihniyet inkılâbıdır ve genellikle resmî "inkılâplar" arasında zikredilmez. Rumeli coğrafyası, Osmanlıları en derin zaaf demlerinde bile bir dünya aktörü kılıyordu. Anadolu merkezli vatan anlayışımız, coğrafya şuurumuzu Lozan'da çizilen hudutlardan itibaren içine doğru kapanan ve kıvrılan bir evcilliğe (domestic) yöneltti. Cumhuriyet yılları boyunca bu şuur, siyâsî dikkatlerimizi kalıplamış ve kendi içine doğru kapatmıştır.

Birinci Cihan Harbi'nde dünya devleriyle cepheleştik: İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya, dolaylı olarak Amerika hasmımızdı, Almanya ve Avusturya—Macaristan müttefikimiz. Yenildik. Savaşı bitiren barış masasında bize lâyık görülen coğrafya Anadolu bile değil, sadece İç Anadolu dolayları idi ama bu barış, bizim için savaşın sonu anlamına gelmedi; bu defa Süveyş'te, Hicaz'da, Galiçya'da, Kafkasya'da değil Nazilli'de, Kars'ta, Bursa'da, Polatlı'da vuruşmamız gereken bir mücadele bekliyordu bizi. Birinci Cihan Harbi bitmişti ve bizim harbimiz hâlâ devam ediyordu. Bu harpte hasımlarımız ne İngiltere idi, ne Fransa veya Rusya. Tâbir caizse evimizin oturma odasında giriştiğimiz bu mücadelede rakiplerimiz eski mahalle komşularımızdı: Doğuda Ermeniler, batıda Rumlar.

Hepimiz "İstiklâl Harbi"mizle gurur duyarak büyüdük. Bu vuruşmanın dünyanın öteki mazlum ve esir toplumlarına misâl teşkil ettiğini terennüm ederek yetiştik. Bazılarımız meseleyi "anti-emperyalist karakterli bir kurtuluş mücadelesi"ne kadar götürdü. Ne var ki iki eski kapı komşumuzla tutuştuğumuz bu savaşın nasıl olup da "anti—emperyalist" karakter taşıdığını çoğu kere düşünmeden kabullendik. Dünya savaşı 1918'in sonbaharında bitmişti, bizim kurtuluş savaşımız ise 1920 yılının kışında başladı. Dünya tarihi zaviyesinden bakıldığında bu çatışmanın "lokal" niteliği ayan-beyan belliydi. Harbin ilk yıllarında İtalyanlar ve Fransızlar'la mahalli direnişler hariç tutulursa düzenli ordu çatışması bazında karşı karşıya gelmeden bu güçlerin çekildiğini gördük. İngilizler 1918 sonlarında tek kurşun atmaksızın işgal ettikleri İstanbul ve havalisinden Yunan işgaline manevi destek vermekle iktifa ediyorlardı. 1919 yılının sonunda Doğu cephemizde asayiş berkemâldi ve Rus işgalinden destek alarak bölgede taşkınlık yapan Ermeni kuvvetleri tez zamanda sindirilmişti. Böylece o günün şartlarında daha güçlü ve daha organize düşmanla, yani Rumlarla Batı cephesinde göğüsleşebilme fırsatını bulabilmiştik.

1828'de Bağımsızlığını ilan etmiş, ancak "Düvel-i Muazzama"nın müşfik himâyesiyle vücut bulabilmiş olan Rumların Devlet—i Aliyye'nin savaş meydanında ilk defa muhatap kabul edilmesi 1897 tarihine tesadüf eder. II. Abdülhamid'e ömür boyu gururla taşıdığı "El Gaazî" lakabını bahşeden bu harp neticesinde Osmanlı kuvvetleri Yunan ordusunu Dömeke'de bozmuş ve Atina da dahil olmak üzere bütün Yunan toprakları savunmasız kalmışken araya giren Düvel-i Muazzama faktörü ile iş tatlıya bağlanmıştı. Bu mağlubiyetten sadece 22 sene sonra koca Adalar Denizi'ni "amfibi" gibi kompleks bir askeri harekatla geçerek İzmir'de köprübaşı tutan, ardından Batı Anadolu'ya tâ Haymana ve Polatlı'ya kadar yayılma imkânı bulan Yunan kuvvetlerinin başarısı elbette İngiliz desteği olmaksızın tek başına izah edilemez. Yunan kuvvetleri Anadolu'da üç yıldan fazla bir süre tutunabildiler. Askerlik sanatında hiçbir kariyere sahip bulunmayan Yunan kuvvetlerinin Anadolu gibi geniş bir kıtada, üstelik ana ikmal merkezinden gittikçe uzaklaşan bir kara harekâtını yürütmesi elbette kolay olmadı. Özellikle İngilizler'in 1921 yılında istihbarat desteğini bile geri çekmesiyle âdeta TBMM orduları ile başbaşa kalan Yunan ordusu için ric'at ve hatta kahredici bir yenilgi artık bir ihtimâl olmaktan çıkmıştı. Bu esnada Yunanistan'ın iç politikada hayli sancılı dönemler geçirdiğini biliyoruz.

Bize gelince: Artık anayurttan binlerce kilometre uzaklıkta birden fazla cephede cihan devleriyle boğuşabilen bir Osmanlı ordusundan elbette bahsedilemezdi. Yorgunduk, yeni ve büyük çapta askerî harekâtı destekleyebilecek maddi ve manevi desteklerden mahrumduk ve özellikle "Mütâreke" patırdısında Yunan işgalini İzmir'de göğüsleyecek bir enerjiden mahrumduk ama anayurdumuzda çarpışmanın ve anayurdu müdafaa etmenin avantajı bizden yanaydı. Biz bekleyebilirdik; harbin soğuduğu 1921 yılında biz güçlenirken Yunan güçleri hem askeri, hem politik hem de stratejik açıdan durmaksızın zayıflıyordu. Derlendik, toparlandık ve Yunan Ordusu'nu bozup dağıttık.

Bu savaşa "İstiklâl Harbi" (*) adını vermiş olmamız aslında döğüştüğümüz Yunan güçlerini gururlandırmaktan başka anlam taşımaz. Ne var ki Anadolu'yu düşman işgalinden kurtarma başarısını göstermek, bizim için verilen mücadelenin marjinal kıymetini yükseltiyordu. Yenilseydik bizim için durum fecî olacaktı; yendik ve Anadolu'yu, yani evimizi elde tuttuk. Teknik açıdan bu savaşın adı "Yunan Harbi" olarak isimlendirilmeliydi ve biz savaşta Yunanistan'ı adeta tek elle yenmiştik. Harbin bizim açımızdan zaferle sonuçlanması elbette içerde çok önemli siyasi sonuçlar doğurdu: Osmanlı Devleti tarihe karıştı, rejimimizi değiştirdik ve yeni jeopolitik denge içinde kendi statümüzü inşa ettik. Bu önemli dönüşüme yol açan savaşın siyasi anlamda abartılmasını bir dereceye kadar anlayışla karşılamak icab eder ama şurası unutulmamalı ki Türk toplumu bağımsızlığını Yunanistan'ın elinden zorla koparararak almadı; esasen bağımsızlığımızı hiç kaybetmemiştik. Daha "kongreler" zamanından beri Türk toplumunun kendi kaderini tayin hakkı, "Heyet□i Temsiliye" tarafından titizlikle korunmuş ve fiilen kullanılmıştı. 23 Nisan 1920'de ise yeni bir devlet kurmuştuk; ordusuyla, meclisiyle, hükümetiyle, vergi memurları, mahkemeleri ve idari teşkilatıyla tam bir devlet. Bu gerçek gösterir ki istiklâlimiz bu zaman zarfında asla başka bir ele geçmiş değildi. İşgalci bir kuvveti kendi coğrafyamızdan kovmakla siyâsî mânâda istiklâl kazanmak elbette birbirinden çok farklı şeylerdir.

İngilizler 1922 yılı Ekim'inde İstanbul'u yine tek fişek yakmadan tahliye edip gittiler. Savaş esnasında TBMM Orduları'nın İngilizler'le yüzyüze geldiği tek yer, İzmir'in işgalinden sonra kuzeye yönelen kuvvetlerimizin Çanakkale'deki müstahkem mevkiilerde bulunan İngiliz güçleriyle kurduğu temastır. Bu temas esnasında ilk planda çarpışma ihtimali belirmişse de daha sonra görüşmeler yoluyla çatışma bertaraf edilmiş, bir ay sonra da İngilizler Türk topraklarından çekilmişlerdi.

Bu yakın tarih özeti, resmi versiyondan hayli farklı bir anlatım teşkil ediyor. Bazılarının pek sevdiği gibi, "Yakın tarihimizin bilinmeyen yönlerine ışık tutmak" gibi bir iddia mevzubahis değildir; yukarda kaynak göstermeksizin kullanılan bilgiler okullarda hâlâ okutulmakta olan ders kitaplarında yer almaktadır. Aynı bilgiler farklı sebep□sonuç ilişkileri kurularak tekrarlanmış ve resmi anlatımdan farklı bir manzara ortaya çıkmıştır. Bu manzaranın ana hatlarında görülen gerçek şudur: XX. Yüzyılda biz şüphesiz Anadolu'da verdiğimiz Yunan Harbi'nden daha kapsamlı, daha büyük savaşlara girdik ama Yunan Harbi'nin kazanılmasıyla ortaya çıkan siyâsi tablo, bizim açımızdan çok önemliydi. Bu savaşta doğrudan "Düvel—i Muazzama" güçleriyle değil, onların manevi ve siyasi desteğini kazanmış "eski kapı komşuları"mızla mücadele ettik: Bunlar Rumlar ve Ermenilerdi.

Lozan Sulhu'ndan sonra eski kapı komşularımıza "azınlık" statüsü verildi ama azınlık statüsü fiilen İstanbul'da câri idi. Anadolu taşrasındaki Ermeni ve Rumlar zaman içinde Anadolu'yu terkettiler: Tehcir esnasında Anadolu'daki Ermeni nüfusu zaten hayli azalmıştı. Özellikle Batı Anadolu'da meskûn Rum nüfusu ise "Mübadele" çerçevesinde Anadolu'dan çekilerek büyük

çoğunluğu Yunanistan'a muhaceret etti. İstanbullu Rum ve Ermeniler ise azınlık statüsü ile çoğunluğu İstanbul olmak üzere İzmir, Mersin, İskenderun gibi şehirlerde yaşamaktadırlar.

Belki de Milli Mücadele'de göğüs göğüse geldiğimiz başlıca iki hasmımızı teşkil etmeleri, hatta bir anlamda "Pax Ottomana" yani Osmanlı sulh ve selâmetine ettikleri sadâkat yeminini çiğnemiş olmalarının bizde uyandırdığı acı ve aldatılmışlık hissinin burukluğu yüzünden azınlık statüsünde "Türk vatandaşı" da olsalar Rumlara ve Ermeniler'e bakışımızdaki resmî kırgınlık hâlâ devam ediyor. İşin içinde o günden beri hâlâ bastırmaya muvaffak olamadığımız bir tedirginlik de yok değil; acaba yeni bir "ihanete uğrama korkusu" denilebilir mi buna?

Eski tâbirle buraya bir "mum" yapıştırmanızı rica ediyorum; Devamı, nasipse onbeş gün sonra.

(*) İstiklâl Harbi tabiri yerine benim tercih ettiğim isim "Kuvayı Milliye Harbi" veya daha yaygın ve güzel bir ifâdeyle "Milli Mücadele"dir.

İtidal, aman itidal!

Tam da "bir şeyler değişmeye başladı, ilk kıpırtılar hissediliyor" duygusuna kapılmak üzereydik; ama birkaç günlük nikbinliği olsun çok gördüler: Ahmet Taner Kışlalı'nın katli, Türkiye'nin gündemine bir bahar rüzgarı gibi esen demokratikleşme mutabakatına kasdetti.

Ahmet Taner Kışlalı ismini, Kültür Bakanlığı yaptığı yıllarda tanıdık. Hakkındaki ilk intibam, bakanlık döneminde yayınlanmasına vesile olduğu "Ulusal Kültür" dergisinin, Kültür Bakanlığı'nın daha önceden çıkarmakta olduğu "Milli Kültür" dergisinden daha dolgun ve daha hamuleli olduğu biçiminde idi. Ulusal Kültür'ün muhteviyatı, doğrusu hiç de dünya görüşümüzle uyuşmuyordu; ama kalite farkını o terör günlerinde bile hissedebilmiştik. Daha sonra Kültür Bakanlığı, Kışlalı devrinde "Çeviri" adı altında bir tercüme dergisi de yayınladı. Bugün kütüphanemde Ulusal Kültür ve Çeviri dergilerinin bulabildiğim bütün nüshaları duruyor; ama "Milli Kültür"leri elden çıkarmışım; bu şüphesiz önemli bir kriterdir. A. Taner Kışlalı, bakanlık yaptığı yıllarda bizim için "öteki uç"u temsil ediyordu; ama kendisine saygı duyulmasını başaran bir "öteki"likti bu.

Türkiye'de demokratikleşmenin ivme kazanmasından endişe duyanların ve toplumda dehşet hissini yaygınlaştırmak amacıyla bir kurban arayanların niçin A. Taner Kışlalı ismi üzerinde durdukları oldukça manidardır: A. Taner Kışlalı, ılımlı, muhaliflerinde bile saygı uyandıran ve bilindiği kadarıyla Türkiye'de kolektif bir hınca muhatap olması beklenmeyen bir isimdi. Hayat hikayesinin ayrıntıları ve ilmi kariyeri onun dikkate değer, ciddi bir aydın birikimine sahip olduğunu gösteriyor. Faili meçhul cinayetlere kurban giden diğer aydınlar da aşağı yukarı aynı nitelikleri taşıyorlardı. "O halde niçin?" sorusu geliyor akla; bu sualin şu anda tahmin edilebilecek en makul cevabı, Ahmet Taner Kışlalı'nın, aydınlar ıskalasında "Kemalist

Cumhuriyetçi" diye tabir olunabilecek bir mevkide yer alması olabilir. Nitekim, aynı koordinatlarda yer alan bir emekli kamu görevlisi, feci suikastın üzerinden henüz bir saat bile geçmeden hadise mahallinde verdiği beyanatta, "Bu cinayet, demokratikleşme ve ütopik insan hakları edebiyatının devleti ne kadar zaafa uğrattığını ve bir kısım aydınların nasıl gaflet içinde yüzdüklerini gösteriyor" derken bence oldukça manidar bir yorumda bulunuyordu.

Hafiyelik merakına yenik düşerek erken teşhislerde bulunmak yanıltıcı olabilir; ama bu menfur cinayetin Türkiye'de solculara, Kemalistlere, Cumhuriyetçilere yönelik olmaktan ziyade Türkiye'nin "demokrasi içinde demokratikleştirilmesi"ne kasdettiği çok aşikar gibi görünüyor. Dolayısıyla verilen beyanatlarda mutedil davranılması, katilin veya tetiği çektirenlerin kimliği malum imiş gibi peşin husumetlerin sağa sola boca edilmesi yanlış olacaktır. Vakıa aydınlar arasında aklıselim sahibi yorumların neredeyse ekseriyet kazandığı görülüyor; ama cinayetin ilk gününde bazı televizyon kanallarında habercilik uğruna infial halindeki acılı insanların burnuna mikrofon uzatılmasının ne kadar kışkırtıcı sonuçlar doğurabileceğini ürpererek gördük. Bu halet içindeki bir orta yaşlı hanım, kendisine uzatılan mikrofona, "Atatürkçülerin başı sağ olsun." derken belki samimi bir acı içindeydi; ama Türkiye'de Ahmet Taner Kışlalı gibi aydının katline cidden üzüntü duyan başka insanların olduğunu düşünememek korkutucuydu.

Suikast gününün geç saatlerinde cinayete duyulan tepkileri seslendiren bazı kanaat önderlerinin, hayret verici bir tarzda meseleyi "laikçi-cumhuriyetçi" dikotomisi içinde yerleştirmeye çalıştıklarına şahit olunca, suikastın ilk meyvelerini vermeye başladığını acıyla fark ettim ve üzüldüm.

Ahmet Taner Kışlalı'nın katlini nefretle kınıyor, merhuma rahmet, yakınlarına baş sağlığı diliyorum. Bu meselede kendini fikir beyan etmeye gören herkesin itidalle düşünmesi ve her sözü tartarak konuşması toplumsal barış açısından son derece önemlidir.

"Fail"in bu defa meçhul kalmaması dileğiyle bu yaşadığımız son facia olur inşaallah!

Selim'in fikri değil: "Fikr-i selim"

İtidal derken bunu kasdetmemiştik elbette; bu menfur saldırıyı tertipleyenler, cenaze töreninde sergilenen bazı aşırılıkları görünce sevinçle ellerini oğuşturup, "ha şöyle" diye zevkten dört köşe olmuşlardır. Mezarlıktan geçerken ıslık çalmanın alemi yok: Sayın Kışlalı'nın katledilmesinden dolayı -katiller hariç- Türk toplumunda kaç kara yürekli kişi yürek soğutmuş olabilir ki, neredeyse toplumun yarısından fazlası bu cinayetin asli veya fer'i iştirakçisiymiş gibi kin tevcihine kalkışılabiliyor? Ahmet Taner Kışlalı'nın kim olduğunu, ne için mücadele verdiğini, ideolojik mevkiini, siyasi kimliğini bilmese bile Türk toplumu bu cinayetten ötürü samimi bir üzüntü duymuştur. Şüphesiz ki bu üzüntü, merhumun yakınları ve sevenlerinin üzüntüsüyle denk tutulamaz; ama toplum bu karanlık cinayetin ardından hangi süreçlerin

sökün edebileceğini sezmiş ve fitnenin ayak seslerini hissetmiştir. Ülkemizde mevcut siyasi saflaşma taraflarının bu cinayetten sağlayabileceği en küçük bir menfaat yok: Daha asık suratlı bir yönetim üslubu, kişi hak ve hürriyetlerinin daha fazla baskı altında alınması, siyasi istikrarsızlık ve güvensizlik ortamını değil toplumun önemli bir bölümü, aklı başında kimse istemez. Bu basit akıl yürütme, Kışlalı cinayetinin faillerinin ve bu cinayeti destekleyenlerin miktar itibariyle "bir avuç" olduğunu anlamaya kafidir. Öyleyse katillerin safı niçin bile bile genişletilir; niçin olduğundan daha kalabalık ve güçlü imiş gibi gösterilmeye çalışılır?

"Başbuğ Ecevit" sloganındaki çifte kurnazlığa dikkat ediliyor mu? Ecevit'i eski siyasi çizgisine ihanetle ithamdan başka "başbuğ" kelimesinin zımmındaki siyasi çizgi mensupları da göz göre göre incitiliyor. Başbakan'ı müdafaa etmek bana düşmez, kendisi buna muktedirdir, bir cenaze töreninde bu kadar ustalıklı siyasi gösterilerde bulunmayı akletmek, cenazeye katılan topluluğun içindeki bir azınlığın, kederinde hiç de samimi olmadığını göstermiyor mu?

Cinayetin hedefini "Cumhuriyet" olarak tayin ve ilan yanlışlarının en büyüğü; aksi fikirdekiler devlet hiyerarşisinde ne kadar güçlü basamakları işgal etseler de bilmeliler ki, Türk toplumu içinden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne, onun ülkesi ve milletiyle birlikte bölünmez bütünlüğüne kasdeden ciddi ve organize bir itiraz yoktur, olamaz. Ama Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'in daha müreffeh, daha hür, daha çağdaş ve daha insanca bir yönetim üslubuna yükseltilmesi yolunda kuvvetli bir arzu vardır; bu arzuyu yok saymak, olur olmaz ithamlarla çarpıtmak, "fail" mevkiine düşürmek yanlıştır ve bu tutum, yanlışlığı bile bile tevessül edenleri toplum nazarında marjinalleştirmekten başka hiçbir işe yaramaz; kasden isteniyorsa o başka tabii!

Bir yakını, "Seni fikirlerin için öldürdüler." diye infial gösteriyor; ıstıraba saygı duymak insanlığın temel şartıdır. Sözlerimin yanlış anlaşılmayacağından emin olmak arzusuyla söylüyorum: Keşke Türkiye'nin fikir ikliminde "düşünce", kendisinden bu kadar korkulan, bu derece ciddiye alınan, bu derece tepkiye müstahak bulunan bir değer taşıyabilmiş olsaydı! Kitab-ı Mukaddes'teki ifadeyle "gök kubbe altında yeni hiçbir şey olmadığı" gibi, Türkiye'de de bugüne kadar seslendirilmeyen, dile getirilmeyen, dolayısıyla açıklanması halinde birilerini dehşete kapılmaya mecbur bırakan bir "fikir" kaldı mı? Düşüncenin her rengi ile tanıştık ve dağarcığımıza koyduk; ama fikre itibar nerede? Yazarken üzülüyorum; ama söyleyeceğim: Bu ülkede bundan böyle "fikir"e değil, "fikr-i selim"e şiddetle ihtiyacımız var. Bizi anarşizmden bölücülüğe, satanizmden faşizme kadar hiçbir fikir ürkütemez; çünkü bizde bir fikri teemmül alışkanlığı yok. Düşünce hürriyetine tahdit konulmamasını savunurken ben şahsen bu fikirden hareket ediyorum. Bizi fikir değil; ancak "fikr-i selim" yoksulluğu tehdit edebilir ve esasen başımızdaki en büyük bela budur.

"Aman itidal" demiştik. Görebildiğim kadarıyla Hıncal Uluç'tan başka itidalin avdeti için gayret gösteren çıkmadı cenaze töreninde. Barajın altındakiler "nekrofilik" davranmayı fırsat bildiler; merhumun tanıyanları nezdindeki mutedil hatırasına hürmetsizlik gösterdiler.

"Fikr-i selim", "Selim'in fikri" diye sadeleştirilemez beyler!

Sürek avı, Green Card ve 'Pax Turchia'

Çarşamba günü yayınlanan Zaman'ın 3. sayfasındaki 'Bunu da mı görecektik?' başlıklı haber aslında manşetlikti: Konrad Adenauer Vakfı'nın yaptırdığı araştırmaya göre, Türk gençliğinin % 40'ı yurt dışında yaşamak istediğini belirtmiş. Bu tip araştırmalarda sorunun nasıl tanzim edildiği önemlidir; çünkü sorunun şekli, verilen cevabı da önemli oranda tayin eder. Bu ihtiyat payına rağmen araştırma sonuçlarının en azından sahici bir ızdırabın altını çizdiğine eminim. Bugünlerde, Türkiye'de olup bitenlere anlam vermeye çalışan pek çok insan, bu muhasebenin yekun çizgisinde, kendisi için, kendisi gibi düşünenler için ayrılmış bir 'hayat sahası' göremeyince ızdırapla burkuluyor. Böyle bir halet içinde bir 'firar kompleksi'ne, daha yumuşatılmış bir ifadeyle 'muhaceret ihtiyacı'na kapılanların sayısı hiç de azımsanmaması gereken ölçülerde: % 40, müthiş bir rakam! İstikbalinizi emanet ettiğiniz bir nesle, 'Onlar henüz gençtir; kendileri için sağlıklı bir karar alabilecek yaşta değillerdir.' deyip geçebilir misiniz?

ABD Hükümeti'nin küçük gazete ilanları aracılığı ile Türk kamuoyuna ilettiği bir mesaj var: 2 bin civarında Türk'e 'Yeşil Kart' vereceklermiş. Önceleri muhtelif zaman aralıklarıyla tekrarlanan bu 'Green Card' imtiyazı çağrısını kimlerin ciddiye aldığını merak eder, 'bu cennet vatanı' terk etmeyi göze alarak yaban ellerde işsizlik sigortasının vereceği üç kuruşa rıza gösterebilenlerin nasıl bir tıynet olduğunu tahayyülde güçlük çekerdim. Son on yıl içinde Türkiye'de pek çok şey değişti; mesela, ideolojik bir çıkıntısı olmayan, sıradan, mutedil insanların Yeşil Kart almak için form doldurup gönderdiklerini fark ettim, 'bizim için değil' diyorlardı, 'en azından çocuklarımız belki adam gibi bir memlekette büyüme ve eğitim görme imkanı bulabilirler.'

Benim gençliğim, Türkiye sevdasının bir iman gibi dünya görüşünün orta yerine yerleştirildiği bir zihni iklimde geçti. Abartılmış Türkçülük heyecanlarımız zamanla 'Türkiye' merkezli bir enerji yoğunlaşması içinde munisleşti. Milliyetçiliğimiz, memleketçiliğe doğru meyletti. Bu dönem içinde 'Türkiye'ye iman ediyorum', 'Başka Türkiye yok', 'Önce Türkiye' muhtevalı yazılar kaleme aldım. Türkiye'de sade bir vatandaş gibi yaşarken 'dik durmanın ateşlerde yürümek kabilinden meşakkatli ve acı verici olduğu' ana fikrine dayanan yazılardı bunlar. Kimseye bir şey ispat etmek ihtiyacında değilim; ama şunu belirtmek istiyorum: İlk defa, 'yeşil kart' sahibi olmak için ümitsizce form dolduran en az benim kadar memleketsever, Türkiyeci, Türk, sade ve sıradan insanları zihnen de olsa itham etmediğimi fark ederek onları 'anladığımı' hissettim. Keşke mümkün olabilse de Amerikan Elçiliği, yeşil kart sahibi olmak

için müracaat edenlerin isim listesini, siyasi temayüllerini, sosyo-ekonomik durumlarını açıklasa; o zaman dehşetle fark edilecektir ki, ülkemizde başlatılan 'sürek avı', aslında Türkiye'nin beşeri kompozisyonunu değiştirmek maksadına yönelmiştir. Bugün, 'yaşanmaz bu memlekette' kavliyle ABD vatandaşlığı için form dolduranlar veya dünya haritasını önüne sererek, 'Türkiye yaşanmaz hale gelirse, nereye sığınabilirim?' diye kendilerine sığınacak melce arayanlar, dünün çıtkırıldım Jön Türkler'inden, İstanbul'da kalem efendisi olmaktansa Paris'te kundura boyacısı olmayı tercih eden Yeni Osmanlı züppeliğinden çok farklı bir ızdırap içindedirler.

Böyle bir arayış içinde bulunanları hala tasvib etmiyorum; ama anlıyorum. Ve anlamak affetmektir; bu nükteyi, 'sürek avı'na tazı veya at uşağı sıfatıyla iştirak edenlerin anlamasını da beklemiyorum. Bir ülkeyi -bilerek veya bilmeyerek- başkaları için yaşanmaz hale getirenlerin akıbeti, yakın dünya tarihinin henüz mürekkep kokan sayfalarında anlatılıyor. Eğer bu ülkede sıradan, dürüst, hiçbir ülkenin elçiliğine 'ben siyasi mülteciyim' diye dilekçe vermeyi kendine ar edinen memleketsever insanlar Türkiye'de yaşamak fikrini soğuk buluyorlarsa mesele vahim demektir.

Sizin bir 'Pax Turchia' fikriniz yok mu beyler? İdeolojik önyargılarla ve kabuslarla inşa ettiğiniz hayalhanenizde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları bile yer bulamıyorsa, 'Gelecekteki Türkiye vizyonu'nuzu kim ciddiye alacak? Hala bindiğiniz dalı testereleyecek misiniz? Bırakınız bu 'sürek avı'nı artık!

e-posta: atalkan@hotmail.com

1999

27 Aralık

Evet, gırtlak hala dokuz boğum! Zaman Gazetesi

25 Aralık

Halk bu yönetimin neresinde duruyor? Zaman Gazetesi

20 Aralık

Millicilik asıl şimdi! Zaman Gazetesi

18 Aralık

Hiçbir lisan kendine tercüme edilemez Aksiyon Dergisi

18 Aralık

Gündem kanaviçesi Zaman Gazetesi

11 Aralık

Adayımı açıklıyorum! Zaman Gazetesi

06 Aralık

Surlar, duvarlar ve kapılar Zaman Gazetesi

04 Aralık

Üretim zincirinden dışlanmışlığın burukluğu üzerine Aksiyon Dergisi

04 Aralık

Pehlivan, pehlivan!.. Zaman Gazetesi

Pehlivan, pehlivan!..

Kesinti haberini duyunca tecrübe ürünü bir refleksle hemen çarşıya seğirtip bir kutu mum, iki el feneri ve pil tedarik ediverdim. Şimdi işitiyoruz ki jeneratör, şarj edilebilir seyyar fener satışlarında patlama olmuş. Bütün aile reisleri galiba benim gibi düşünmeye mecal kalmadan ve elektrik kesintisinin ardındaki sebepleri irdelemeye fırsat bulamadan çarşıya üşüştüler. Çabuk davranmanın fikri kritikten daha önce geldiği ve daha değerli olduğu anlar vardır: Evvela davranır, sonra vakit bulunca düşünürsünüz. Enerji bakanının dramatik basın açıklaması, hepimizi düşünmeden önce davranmaya itti; sırf bu bakımdan bile kötüydü.

Demokrasilerin güzelliği şurada ki bazen düşünmeye de vakit bulunabiliyor: Hafta sonuna doğru elektrik kesintisinin bir tezgah olabileceği yolunda önemli haberler yayınlandı. Kesintinin, Türk kamuoyunda pek taraftar bulmayan "Mavi Akım" projesine aciliyet kazandırmak, hatta Türkiye'yi bu pahalı projeye mecbur bırakmak gibi manipülasyonlardan bahsedildi ve gariptir Ukrayna'nın çektiği gaz, üç gün içinde yeniden bollaşıverdi.

Müheykel yapılı enerji bakanının dramatik basın toplantısını canlı yayında seyrederken, halkına kesintilere alışmak gerektiğini telkin eden bir bakanın niçin istifadan bahsetmediği meselesine takıldı aklım; etrafındaki gazetecilerden hiçbiri de akledip, "Bu durumda istifa etmeyi düşünüyor musunuz sayın enerji bakanı?" diye bir soru yöneltmedi. Bir enerji bakanı hangi durumda istifa eder diye düşündüm sonra, şimdi değilse ne zaman?

Eğer kesinti meselesi gerçekten tezgah ise, sadece enerji bakanının değil bütün hükümetin istifası gerekir; ama Türk siyasi hayatında istifa, işlemeyen, işletilemeyen ve bu yüzden

demokrasiyi tıknefes hale getiren bir müessese. Siyasiler bir ara içlerinden "akıl" kişileri bir araya getirip, hangi hallerde istifa etmenin demokratik ahlaka uygun düşeceğini bildiren bir protokol hazırlasalar da öğrensek. Mesela cezaevi isyanları esnasında adalet bakanının niçin istifa etmediğini hala anlayabilmiş değilim; keza isyan gününden beri bugüne kadar cezaevi yönetimlerinde neyin değiştiği hakkında da bilgimiz yok. Halbuki istifa etmeyi gerektiren öyle haller vardır ki, şahsi kusur bulunmasa bile sorumlu kişi, ortaya çıkan skandalın tekerrürüne mani olmak maksadıyla istifa eder; yerine gelen kişi ise, aynı hatanın aynı cinsten bir keffaretinin olduğunu idrak ederek işe başlar.

Böyle vahim bir enerji krizinin tam da kesinti anında halka duyurulmasındaki garabete dikkat ediniz: "İşte yıllardır ikaz ede ede dilimizde tüy bitti de kimselere anlatamadık." diye gururlanmak kaç para? Sabah'ta Gülay Göktürk çok haklı olarak "Biz söylemiştik" zihniyetiyle dalga geçiyor: "Enerji planlaması ile koordinasyonu biz mi yapacaktık, enerji kaynakları konusunda planlama yapmak yetkisi bizde mi?" Sanki diş fırçalamak, her sabah jimnastik yapmak veya kırmızı etten uzak durmak gibi bir şahsi sorumluluk altındaymışız da bize vaktiyle bu öğütleri veren "devlet adamları"nı dinlememişiz gibi ezik, adeta bir suçluluk duygusu içinde dinliyoruz bu ucuz ahkamları. Eğer bu kesinti işi tezgah değil de hakikat ise karşılaştığımız manzaranın anlamı şu: Adam sorumluluğunun gereğini son ana kadar ihmal etmiş ve kesintiler başladıktan sonra halkın karşısına çıkıp, "E, sonu budur işte, biz söyledik ama dinlemediniz!" diye kendi pozisyonunu müdafaa etmekte. Ve biz bakkallara koşuyoruz hemen; mum, pil, gemici feneri, karpit lambası, eski araba aküsü ne bulursak saadethanelerimize taşıyoruz; düşünebildiğimiz sadece bu!

Hükümetin haleti garip; iç burkucu, hüzünlendirici, endişe verici bir tutukluk içinde görünüyorlar; iktidar sacayağının iki kıdemlisinin yaptıkları şaşırtmıyor aslında; ama üçüncü ayağın hükümet içinde çevre düzenlemesi, mıntıka temizliği ve çamaşırhaneden sorumlu birim gibi davranmayı kabullenmesi şaşırtıcı. Bir sözcü, "Apo meselesinde komplekse kapılmaya gerek yok. Türkiye'nin menfaatlerini iyi değerlendirmemiz lazım." buyurmuş, medya ise, "Aferin, bunlar milliyetçi saplantılardan kurtulmaya başladı." diye övgü düzmekte. Kimde "milliyetçi saplantılar" varsa, onlar komplekslerini terbiye edebilirler ancak!

Sahi be, n'olacak bu cumhurbaşkanlığı seçimleri şimdi?

Üretim zincirinden dışlanmışlığın burukluğu üzerine

Elmalılı Hamdi Yazır'ı çoğumuz İslâm âlimi, ondan daha azımız müfessir, daha yakından bilenler fakih olarak tanır fakat onun sağ elinin baş ve

işaret parmaklarının tırnaklarını biraz uzun tutarak zaman zaman kâğıtları, ince kartonları bu iki tırnak arasında kabartarak güzel yazılar yazdığı, küçük çiçekler yaptığı herhalde pek azımızın mâlumudur. Elmalılı "Küçük Hamdi" Efendi'nin hattatlığı da hatırı sayılır

"fenn"lerindendir. Sülüs, Nesih ve Ta'lik'de son devrin hattatları arasında yâd edilecek derecede mahâret göstermiştir.

İki tırnak arasında kâğıdı çizip bombeleştirerek nakış döktürmek şüphesiz bir hüner, hattâ eski tâbirle "sanayî□i nefîse" diye bilinen güzel sanatlardan bir şubedir fakat bu ayrıntıyı öğrenmek bende çok başka bir tesir uyandırdı. Hergün elimizin altından sayısı belirsiz kâğıt geçiyor, kimi önemli kimi değersiz, kimini ne yapacağımızı bilemediğimiz bir sürü kâğıda dokunuyor, yazıyor, buruşturup atıyor veya dosyalayıp bir rafa kaldırıyoruz. Bir madde olarak kâğıda hükümranlık derecemiz neredeyse yok mesâbesinde ama kâğıdı bir sanat nesnesi olarak değerlendiren bakış, onun dokusunu, rengini, ağırlığını, mahrecini bir başka nazarla görüyor, kâğıda bir başka türlü dokunuyor ve nihâyet hayli mümârese gerektiren bir talim devresinden sonra ona üçüncü boyutu kazandırabiliyor.

Bir sanatkârı çalışırken seyretmenin

dayanılmaz lezzeti

Mümkün olsa, Elmalılı merhumu bir kâğıt parçasını elinde evirip çevirirken, bakışları ve dokunma hissi yardımıyla onun tabiatını çözmeğe çalışırken ve sonunda onu nasıl değerlendireceğine karar verip de çalışmaya başlarken seyretmek isterdim. Dünyada işinin ehli bir sanatkârı işbaşında seyretmek kadar seyre sezâ pek az şey vardır gibime gelir hep. Bu esnada niçin heyecana kapıldığımı anlamaya çalıştığımda ve duyduğum lezzet hissinin derûnuna indiğimde farkediyorum ki bu lezzet, insanın madde ile münâsebetinin en hassas, en insaflı ve en müessir anlarının algılanmasından doğmaktadır. Eşyânın tabiatına nüfûz etmek, bilginin en vâsıtasız edinilme usûlü olarak heyecan verici bir tecrübedir. Bir başka açıdan medeniyet, insanın eşyânın tabiatına nüfûz etmekte kazandığı başarı cinsinden de değerlendirilebilir.

Yeğeni, Elmalılı Hoca'nın gençliğinde komşu hanımlarına nakış modelleri çizmek, kız kardeşine elbise dikmek, mühür kazımak gibi şaşırtıcı işlerle de meşgul olduğunu anlatıyor: Elmalılı Hamdi Efendi hariçten bakıldığında klasik bir medrese âlimi; ama o ne güzel medrese âlimidir ki eşyâ ile (ve şüphesiz insan ile) temâsını kesmemiş ve hezarfenlik geleneğine ittibâ ederek insanı ilimle hayatın ortasındaki denge noktasına yerleştirmeyi bilebilmiştir: Artık izini kaybettiğimiz ve varlığını ancak eski kitap sayfaları arasında farkedebildiğimiz ama şüphesiz kendisine büyük ihtiyaç duyduğumuz bir kaybolmuş insan tipi!

Peki, kadınlar niçin dikiş dikmiyor artık?

Eski zamanlarda bir tenekeci ustasının, ağzı itinasızca açılmış boş bir zeytinyağı tenekesine nasıl baktığını ve onda tenekenin tabiatına uygun nice farklı formlar ve şeyler gördüğünü bugün nasıl tasavvur edebiliriz? O nasırlı ve sert parmakların tenekeye, tahtaya, ham demire,

katrana ve/veya tutkala temasında hâsıl olan elektriği, evlâtlarımız ve torunları asla hissedemeyeceklerdir zirâ asrî zamanlar görünüşündeki olanca maddîliğine rağmen insanla madde arasındaki o insaf dengesini tahrip etti. Meselâ, kalem efendilerinin (yeni tabirle "beyaz yakalılar") çoğu için kâğıt bir sarf malzemesi ve evrakın nesnesinden ibarettir; âdetâ fizikî varlığı ve boyutlarını kaybetmiş gibidir. O yüzden bugünün kalem efendileri makasla kâğıt kesmenin lezzetini bile tanımamışlardır; nerede kaldı ki artık bir daha kullanılamayacak kadar kullanılmış kâğıtları kesip, katlayıp-bükerek çocuklar için oyuncak kayıklar, yeldeğirmenleri, şirin tuzluk ve biberlikler ve uçaklar yapabilsinler.

Ev hanımlarının artık dikiş dikmediğini farkediyor musunuz? Feministler, "oh olsun, asırlardır bedavaya çalışan terziler olarak sömürüldüğümüz yeter" diyerek bir "Phryyus Zaferi" daha kazandıklarını sanıp mutlu olabilirler ama bu vâkıa eğer zannettiğim kadar yaygınsa, bu, yeni tüketim üslûbunun kadın üretkenliğini nasıl dumura uğrattığını da gösterir. Bırakınız kumaşın, pâzenin veya patiskanın dokusunu, zamane kadınları belki mutfaklarımızın temel direği "un"un tabiatına bile yabancılaşmışlardır: Erişte, makarna, börek, ekmek, bisküvit, pasta, kurabiye, çörek, kuskus gibi yiyecekler artık büyük fabrikalarda erkek işçiler tarafından üretilmekte ve ambalajlanarak satılmaktadır. Bu, erkek işçilerin unun tabiatına yakınlaştığını, çalışan kadınların mutfak angaryalarının böylece daha hafiflediğini göstermiyor zirâ şimdi insanla eşyâ arasına endüstriyel üretimin yabancılaştırıcı ara teknikleri girmektedir; yâni makarna fabrikasında çalışan bir ustabaşı bile iş başa düştüğünde kendi ihtiyacı için iki kilo undan makarnalık hamur yoğurma ve kesme bilgisinin câhili durumuna gelmiştir.

Ambalajın altındaki sır!

Ara sıra atılmak üzere çöp kutularında biriken ev atıklarını gözden geçirmelisiniz: Şişeler, plastik kutular, poşetler, mukavva ambalajlar, selefonlar vesaire... Göreceksiniz ki çöplerimiz çoğu ambalaj malzemesinden ibarettir. Ambalaj, insanla eşyanın tabiatı arasına girmiş bir asrî zaman icâdıdır; ambalaja giren herşey, tüketimin son kademesine göre hazırlanmış, otomasyon katma değeriyle hemen tüketilecek safhaya kadar geliştirilmiş bir nitelik taşıyor ve ambalaja giren her nihâi üründe bizim eşyâ hakkındaki bilgimiz geri plâna itiliyor. Bu noktadan sonra bize düşen şey, ambalajlanmış tüketilecekler arasında maharetle seçim yapmak ve onların bedelini vadesi gecikmeden ödemekten ibarettir. Eksik olmasınlar, reklâm sektöründe çalışan binlerce okumuş çocuk, bizlerin neyi, niçin tercih etmemizin daha doğru olacağını hatırlatmak için var güçleriyle didinerek bizi "haberdâr" ediyorlar. Artık bize lâzım olan bilgi eşyânın tabiatına ait olan değil, paketlenmiş ürünün avantaj bilgilerinden ibarettir ve bize bu "information"u sağladıkları için reklamcılara ne kadar medyûn-ı şükrân olsak yeridir. Aslında reklâmcılar yekûn itibariyle, bizlere âhir zaman okullarında öğretilenden daha çok "bilgi" aktarıyorlar. Modern hayata intibak etmek için şimdi "reklâm bilgisi" yeterlidir; daha fazlasına ihtiyaç duymadan bir koca ömrü geçirmek bile mümkün. Bugün sanayi işkolları arasında ambalaj sanayiinin büyük bir yeri var; bir başka söyleyişle ambalaja giren her nesne,

kendi tabiatı hakkında bilgi sahibi olmamıza izin vermediği için, o nesnenin tabiatı hakındaki bilgiyi reklâm sektöründen öğrenmek zorunda kalıyoruz. Bu bilgi türünü edinmek için mektep—medrese, lise—üniversite bitirmek gerekmiyor; iyi bir televizyon seyircisi olmak yeter. Televizyonun en tahripkâr olduğu saha, yanlış veya yanlı haber dağıtmaktan çok önce eşyâ ile insan arasındaki en büyük bilgi akışını yönlendiriyor olmasındadır.

Çâresizleştirildik; öyleyse direnelim!

Eşyânın tabiatını tanımanın maddîlikle ilgisi yok; bu, doğrudan üretkenlik kabiliyetimizle ilgili bir hâssa. Ambalajlanmış tüketim ürünleri zincirinde herhangi bir aksama olduğunda ne kadar çaresiz bir acemiliğe mahkûm olabileceğimizi tasavvur edebilir misiniz? Elbette tüketimin de ahlâkı var ve bu ahlâkın ana kaidesi mümkün olduğunca tükettiğimiz nesnenin tabiatına nüfûz edebilmek. Bu kriter ışığında elli yıl öncesine nazaran daha beceriksiz, daha körelmiş ve daha çaresiz insanlar topluluğu halini aldığımızı görmezden gelemeyiz. Üzerine insafsızca abanılan "işbölümü" kavramı, zamâne insanını âcizleştirdi ve tükettiği nesneye karşı son derece yabancı bir "son tüketiciler" topluluğu haline getirdi. Modern teknoloji, bizim bütün ihtiyaçlarımızı bilen, üreten, biçimlendiren ve tüketimimize sunan bir ahir zaman putudur şimdi.

Çaresizleştirildik; öyleyse direnmeli ve kurûn□ı vustâ devirlerindeki uzak atalarımızın yaptığı gibi eşyâyı yeniden tanımayı, ona nüfûz etmeyi, onun biçimini değiştirmeyi ve onu kendi tabiatımıza itaat ettirmeyi öğrenmeliyiz. Başka yol yok!

Surlar, duvarlar ve kapılar

Azınlıklar meselesinin tartışıldığı Siyaset Meydanı'nda Mario Levi, bir sanatkar hassasiyeti ile azınlıklarla "ana kitle" arasındaki ilişkileri çözmekte kullanışlı olabilecek kavramlar üzerinde durdu: "Sur ve Duvar" kelimelerinin temsil niteliğinden bahsederken sözlerini "surların yıkılması" temennisiyle bitirdi. Surlar ve duvarlar, iç içe yaşamak durumundaki farklı toplulukların aidiyet alanlarını belirlemek için inşa ettiği yapılar. Peki, niçin yıkılmalı surlar ve duvarlar? Mario Levi'nin kastettiği manayı anlıyorum: Sadece ortak insani değerlerin mensubiyet için yeterli olduğu, sair endişe ve reflekslerle kompartmanlara bölünmemiş fazıl bir toplum hayatından bahsediyor; atmosfer basıncı altında mükemmel ve kusursuz bir metal küre yapmak kadar "fictiv" ama muhakkak ideal ve yüksek bir tasavvur.

Pratiğe, yani tarihe bakalım: Sursuz ve duvarsız toplum yok. Kategorik düşünce yalın, tabii ve kullanışlıdır. Duvarların veya surların kategorize etmediği bir toplumda yaşamak kimseye huzur vermez ve bu hükmün demokrasi, eşitlik veya adalet fikrini rencide edici bir tarafı yoktur. Sur, sadece düşmana karşı korunma fikrine hizmet etmez, içindekileri salim düşünme zamanları da bahşeder ve aslında surlar dışa açılabileceğimiz son hudutları değil, ricat edebileceğimiz son hudutları tahdid eder.

Ve surların kapıları vardır; "sur"u manidar kılan da kapılardır: Her sabah surların kapıları açılır; insanlar, emtia, fikir ve inançlar, marifet ve hırfetler, kelimeler ve kavramlar içeriye ve dışarıya doğru seyr ü sefere başlar. Gün batımına kadar muarefe ve beşeri temas devam eder. Akşam olunca kapılar kapanır; hareketlilik bu defa tersine akar ve sükunet başlar; ne var ki hiçbir şey bir önceki gibi değildir. Değişmiştir ve sur kapıları ardında kendini emniyette hissettiği için ertesi güne endişesiz, tedirginlikten uzak hazırlanan insanlar değişimi sindirecek sükunet zamanları bulabileceklerdir.

Hayır, surları ve duvarları yıkmayalım; onlar bize her zaman lazım; ama bütün dikkat ve hassasiyetimizi "kapılar"dan ayırmayalım. Her kapı, açılmak için yapılır; kapının açılması kadar kapanması da tabiidir ve bir kapının ne zaman açık, ne zaman kapalı kalacağı insanların en ciddi imtihanlarından biridir. Sur ve duvar gibi kapıların da bir işleyiş hukuku vardır. Ezcümle "sulh ve selamet" dediğimiz mevhibe, farklılıkları birbirinden ayıran ve birbiriyle buluşturan kapıların doğru işlemesiyle te'sis olunabilir. İnsanların surlarını ve duvarlarını yıkarsanız, onlar alelacele kendilerine daha muhkemini inşa etmek için panik içinde didinmeye başlarlar, yine müdahaleye uğrarlarsa bu defa zihni surlar yükseltirler ki onları yerinden kağşatmanın neredeyse imkanı yoktur. Barış, sursuz, duvarsız ve kapısız bir toplum inşa etmekten geçmiyor; barış, kapıların hukukunu doğru tedvin edebilmekle mümkün.

"Duvarları ve surları yıkalım", edebi tesiri leziz ve latif bir cümle; ama doğru değil. Bana sursuz ve duvarsız olduğu halde barışık yaşayan bir toplum örneği gösteremezsiniz; tam aksine farklılık kompartmanlarının düşüncesizce imha edildiği yerlerde fitne ve kavganın eksik olmadığına dair yığınla misal gösterebilirim.

Siyasetin gündelik lisanında "birlik ve beraberlik" terkibinin hep bir arada kullanılması, çok önemli bir vakıayı gözden nihan ediyor; birlik ve beraberlik birbirinden mahiyet itibariyle farklı kavramlar; milli devletler içte "birlik" inşa etmek maksadına yönelmişti. Sur inşa ederek veya yıkarak "birlik"e erişmek neredeyse imkansız. Halbuki "beraberlik", birliğe göre daha kolay erişilen, mutabakata açık ve çok daha sürdürülebilir bir mana kapsıyor. "Beraberlik", birlik kavramı kadar parlak görünmemekle birlikte daha doğru ve sıhhatli bir kavram ve sıhhatli bir beraberlik için "sur ve duvar" inşa etmek kaçınılmazdır. Tarihin kaydettiği en uzun ömürlü siyasi organizasyonlar, birlikten ziyade "beraberlik" fikrini esas almıştır.

Surdan, duvardan endişe etmeyelim; onlar hep vardı ve daima olacak; yeter ki "kapılar" unutulmasın!

Kapılar mühim, çok mühim!

Adayımı açıklıyorum!

Cumhuriyetin fazilet gerektirdiği doğru; demokrasi, ilaveten centilmenlik de gerektiriyor. Balıkçıların centilmenlik tarifi, "Denizden babam da çıksa yerim." şeklinde özetlenebilir.

Demokrasinin centilmenlik kaidesi, sandıktan çıkana saygıdır. Sandıktan çıkanı, "üzümün sapı, armudun çöpü" mihengine göre tiftiklemeye kalkışırsanız, oyunun adı demokrasiden başka her şey olur.

Milliyetçiyim demek kolay; milliyetçilik diskuruna dayanan temennileri kağıda geçirmek de öyle. Ne var ki "millet"ten emin olmadan milliyetçilik yapmak hiç de kolay değil. Milleti sadece partililerden ibaret sayarsanız yol biter.

"Bugün irticaya karşı, bölücülüğe karşı mücadele ediyoruz, diyoruz. Yarın o görüşleri savunan birileri aday olursa, seçilmese bile, ben halktan bu kadar oy aldım, derse, Türkiye için sıkıntılı olur." sözünün anlamı ne? Tartışmaya, ciddiye alıp üzerinde kafa yormaya hacet var mı? Milliyetçiliğin yerine zihninizde mutlak devletçiliği ikame etmişseniz endişeniz anlaşılabilir. Iğdır'ı ziyaret eden devlet başkanımızın şehit ailelerine hitaben yaptığı konuşmada -eğer bir "dil sürçmesi" mevzubahis değilse- bu endişenin arka planındaki tasavvur açık edilmiştir: "Sizleri tebrik ediyorum. Bu ülkenin hepimizin olduğunu, bizden ne istenirse, evlatlarımız dahil vereceğimizi, devletin milleti olma özelliğini yerine getirdiniz..." Bugüne kadar devleti "milletin devleti" zannedenlerimiz için ne kadar tembih edici bir ayrıntı. "Devletin milleti" olduğumuzu nice sonra öğrenmek, bütün bildiklerimizi alt üst ediyor.

Milletin bir kısmı irticacı, diğer kısmı bölücü; öyleyse demokrasiye filan gerek yok, evvela sathı ıslah etmek lazım; böyle düşünülüyor herhalde. O halde ortada, milliyetçiliğine mesnet teşkil eden bir "millet" yok; bir "cemm-i gafir", bir kalabalık insan topluluğu var. O halde milliyetçilik bir millet realitesine değil, bir temenniye, hatta bir hayırhah duaya istinat ediyor. "Sabırla koruk helva olur; dut yaprağı atlas-ı ziba." demişler. Acele etmeyeceğiz, yarının işini bugüne nakletmeyeceğiz; evvela "millet"i inşa edeceğiz ve bu inşa faaliyeti esnasında kulak aşinalığı olsun diye milliyetçi diskurlar telaffuz edeceğiz.

Milletine güvenmeyen kime güvenecek? Elbette devlete; peki devlete güvenenlerin eli boşa geldiğinde ne olur? Sorunun muhatabı, bu satırların yazarı değil, bilumum tevriyeleri ile bizatihi devletin ta kendisidir.

Türkiye Günlüğü dergisinin "Deprem" ana fikirli son sayısı, "Bir gün de gözümüz aydın olacak mı?" yakınmasını kapağına taşımış; kaderden şekva değil bu, bizim göz aydınlığımız fikir selameti. Dikensiz gül bahçesi değil muradımız, gülün gül, dikenin diken muamelesine reva görüldüğü bir sahihlik. Çok şey mi istiyoruz? Evet, çok şey istiyoruz!

Geleceğin tarihçileri, bugünlerin manşetlerini okudukça gülmekten kriz geçirecekler: Parlamenter sistemin devlet başkanını kazasız-belasız seçebilmek için daha dokuz ay evvelinden karın ağrılarına tutulduk! Öyle hesap ciddiyeti, öyle taktik derinliği ve strateji hüneri döktürülüyor ki yürek çarpıntılarına tutulmamak imkansız. Herkesin bir elinde sürgülü hesap cetveli, diğerinde sonar cihazı; gözler kısık, dudaklar gerginlikten kağıt gibi. Yarını

göremeyenler altı ay sonrasına öyle kemal-i ciddiyetle zıbın biçiyorlar ki geleceğin tarihçilerine bugünden hak vermemek mümkün değil: Ortada fikir yok ki selameti olsun!

Böyle siyaset üslubunu ciddiye almaktansa Alev Alatlı'nın, "Schrödinger'in Kedisi" isimli romanını okumanızı tavsiye ederim. Bugüne dünden bakmak kahırlandırıyor insanı, bugünü bugünün verileriyle değerlendirmek neticede cumhurbaşkanlığı seçimlerinin logaritmik hafakanlarında bunalmaya yol açıyor; Alev Alatlı kimsenin aklına gelmeyeni yapmış: Bugüne yarından bakıyor! Kitabı bitirdiğinizde, kazandığınız irtifadan ötürü ufkunuz öyle genişlemiş olacak ki, bugünün "hayati" meselelerini ihata etmek için belki incir çekirdeğine bile kıyamayacaksınız.

Hala cumhurbaşkanımız kim olsun diye merak edenlerden iseniz, benim namzedim Recai Güllapdan'dır; ama kabul eder mi bilmem.

Gündem kanaviçesi

Konuşmaması gerekenler konuştuğunda, konuşması gerekenler konuşmadığı için konuşmak ihtiyacını hisseden Hasan Celal Güzel bugün Ayaş Cezaevi'nde mukim.

Geçenlerde, esasen bildiğim; ama manasını şimdi fark ettiğim şahane bir atasözü duydum ve akıl defterime kaydettim. Diyor ki: ölürsen yer beğensin, kalırsan el beğensin! Bir baba evladına, şu sözün mazmununu ve hakikatini miras olarak bıraksa yeter de artar bile.Hasan Celal Güzel Ayaş Cezaevi'nde yalnız değil; demokrasiye, hukukun üstünlüğüne, hukuk devletine ve hakkın yerde kalmayacağına inanan herkesin bir parçası, bugün Ayaş Cezaevi'nde mukimdir.'El' beğendi Hasan ağabey!

YURTTAŞLIK BİLGİSİ YETMİYOR!

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası; Birinci Kısım; Madde 9, aynen: 'Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.' diyor.

'İade-i Mücrimin' sözleşmesi icabınca da olsa 'egemen' Türk devletinin 'yargı yetkisi'nin bir kısmını olsun kullanmaktan kendini alıkoyması ne anlama geliyor bir türlü çıkaramadım. Yurttaşlık Bilgisi dersinden öğrendiklerimiz, böyle çetrefil hukuk inceliklerini anlamaya yetmiyor. Bağımsız Türk mahkemelerinin yetki alanını idari kararla daraltan, aynı durumdaki bir başka zanlı ile mukayese edildiğinde adaletsizliği apaçık bir fiili durum ortaya çıkmasına sebep olan bu nükteyi 'egemen devlet' anlayışının neresine yerleştireceğiz?

İYİ HABER!

'Kıyak emeklilik' tasarısı bu defa direkten dönmeden kanunlaşacağa benziyor; zamanlama mükemmel, kapsama alanı çok iyi düşünülmüş, esbab-ı mucibesi nefis. 'Makam tazminatı' ona müstahak olduğu için tasarıdan istifade edecek olan bir bürokrattan edindiğimiz habere göre Hazine'ye pek öyle aman aman bir külfeti de dokunmayacakmış.

Ne kadar mutlu olduğumu anlatamam; biz de 'Kıyak emeklilik'in kötü bir şey olduğunu sanıyorduk. Bundan önceki sekiz denemede şu 'akıllar' düşünülüp de necip milletimize güzelce anlatılmış olsaydı, bugüne kadar bu problemi en az sekiz defa halletmiş olmaz mıydık?

Feda olsun: Bu millete ne zaman 'esbab-ı mucibeleri' böyle adam gibi anlattınız da biz 'hayır efendim, istemezükçülerden olduk?

Bu iyi haber, hiç değilse bundan sonra mebuslarımız ve yüksek mülki, askeri ve adli makamlarımız mağdur olmayacaklar!

BAKİ DEĞİL ABDÜLBAKİ!

Futbolda kaybetmek ihanet oldu; tavlada, satrançta, piştide kaybetmek niçin ihanet değil? Futbol bir 'oyun'. Kazanan takımlar da netice itibariyle Türkiye liginde oynayan takımlar. Fenerbahçe, Pendikspor mağlubiyeti ertesinde gösterdiği aşırı hassasiyeti, MTK Budapeşte karşısında gösterseydi bu hale gelir miydi? Beşiktaş Hapoel Hayfa karşısında kaybettiğinde kendisi ile hesaplaşmaya kalkışsaydı bu infiali yaşar mıydı?

Kendisini 'Fenerbahçeli' olarak tanıtan bir kadim futbol yazarı, 'Futbolcular geçici fakat Fenerbahçe bakidir' diyor televizyon sohbetinde; algı bozukluğunu fark edebiliyor musunuz? 'Bekaa' sıfatını taşıyan bir futbol kulübü Pendik'e nasıl yeniliyor öyleyse?

BAĞIMSIZ FIKRA

Arslanın canı sıkılmış bir gün 'Kiminle, nasıl eğlensem?' diye düşünüp dururken tilki imdadına yetişmiş, 'Haşmetmeab, çağırın tavşanı, 'Nerede senin şapkan?' diye sorun. Şapkası yoksa niçin yok, varsa niye var diye sıkıştırın; alın size eğlence!'

Arslan, 'Bak bu iyi akıl' diye denileni yapmış ve tavşanı bir güzel hırpalamış; ama ertesi gün yine can sıkıntısı. Aynı numarayı tekrarlamak da arslanlığa yakışmıyor! Tilki yine yetişmiş: 'Haşmetmeab kolayı var; çağırın tavşanı, bir sigara isteyin. Sigarası yoksa zaten döversiniz, varsa daha iyi, filtreli ikram ederse niçin filtresiz yok, filtresiz tutarsa, niye filtreli taşımıyorsun diye dayak atar eğlenirsiniz.'

Arslan hemen çağırmış tavşanı, demiş ki, 'Sigaran var mı?'

Tavşan hemen arka cebinden tabakayı çıkarmış,

-Buyrun kral hazretleri, filtreli mi istersiniz, filtresiz mi?

Arslanın kafası karışmış, ne diyeceğini şaşırmış, çaresizlik içinde gürlemiş:

-Bak şu edepsize, nerede be senin şapkan?'

....

İşbu fıkra hiçbir surette birtakım siyasi, sportif ve diplomatik gelişmelere atfolunarak yorumlanmamalıdır; ama hayalhanenize nasıl ambargo koyabilirim ki?

Hiçbir lisan kendine tercüme edilemez

"The Mıh" diye bir başlık görünce şaşırıyorsunuz; kırk yıllık Kânî'nin fötr şapka ile mescide gelmesi gibi bir şey. The Mıh, Alev Alatlı'nın son romanı "Schrödinger'in Kedisi"nden bir bölüm başlığı.

Niçin "The Mıh" başlığının seçildiğini yazar bir yerde şöyle anlatıyor: "Bir Mıh bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır, bir at bir atlı kurtarır, bir atlı bir zafer kurtarır, bir zafer bir ülke kurtarır". Sonra Kanal 7'de, o akşam neredeyse tamamımızı esir alan İskele—Sancak programında Alev Alatlı bize "Mıh"dan ne anladığını anlattı uzun uzun; bazen bir mânidar sükût, bazen bir duruş, bir tebessüm, bir ihmâl, tasdik makamında bir baş sallayışı gibi küçük şeyler... Küçük şeyler, aynı Mıh gibi.

Roman parçalanmış bir Türkiye'de geçiyor; parçalanmışlık Türk aydınının modern zamanlar kâbusu, hadım edilme kompleksi âdeta. Niçin parçalanmışız? Parçalanma sebebimiz müştereklerin anlamını ve geçerliğini kaybetmesi; hayır, etnik esasa dayalı bir parçalanma değil bu anlatılan; bir yırtılma, bir kopuş ve sökülüş değil, romancının tâbiriyle bir "ayrışma". Birbirini anlamakta güçlük çeken, ortak sembol, değer ve kavramlarını kaybeden, menfaat beraberliği anlamsız hâle gelen unsurların birbirinden ayrılması. Bu vakıayı öğrenir öğrenmez gaflet ânında böğrüne tekme yemiş birinin geçirdiği travmayı andırır bir ızdırapla okumayı sürdürüyorsunuz. Bir kâbusu önceden sezmenin, korkulu bir rüyâdan uyanmanın ferahlığını bile hissedemeden "sahi, bunları yaptık, şu akılsızlığı hep birlikte alkışladık" türünden iç ezikliği ile sürüp gidiyor sayfalar.

Celbedilmiş afazi ve bir itiraz!

"Mıh"ların birbiri ardısıra, itinasızca, savrukça elden ve gözden çıkarılmasıyla azar azar kağşayan yapının dağılması mukadder. Alev Alatlı bu sürecin neticede Türkiye'de yaşayanları afazik topluluklar haline getirdiğini öne sürüyor.

Konuşma ve haber iletebilme, gelen bir haberi anlayabilme ve ona cevap verme kabiliyetini dumura uğratan bir beyin illeti "afazi". Beyinde, kelimelerin anlamını hıfzeden kısmın boşalması. Romanda "celbedilmiş afazi" kavramına yer verilmesi daha dikkat çekici. "Celbedilmiş afazi" tabii ama istisnâi bir arıza olan afazinin bu defa sun'i bir gayretle çoğaltılması ve kitleler üzerinde yaygınlaştırılması hâli. Kim nasıl celbediyor bu pek belli değil ama niçin celbedildiği açık; bir uyurgezerler toplumu inşâ etmek için.

Muhâli konuşuyoruz; birileri çıkıp, "özlediğimiz toplumu inşâ edemedik; cahil halk kendisi için neyin iyi olduğunu bizden iyi bilirmiş gibi direndi; o halde afazi yoluyla beyinlerini

boşaltalım da köle cesetleri gibi dolaşsınlar" şeklinde düşünmüş olabilirler mi? Mümkün! Kavramların gün aşırı karşılık değiştirmesinin daha şimdiden afazik marazlara yol açtığı gerçek. Sabah gazetesinden Nuriye Akman'a verdiği mülakatta şöyle diyor Alev Alatlı: "Ben Türkiye toplumunun çok büyük bir bölümünün bu durumda olduğunu düşünüyorum. Hepimiz birden beyin travması geçirmedik hayır ama bizim kortikal lisan alanlarımız boşaldı. Bu nedenledir ki, ortak dilimizi kaybettik. Bunun böyle devam etmesinin sonucu, ülkenin ayrışmasıdır." Afaziye mâruz bir toplumu yönetmek problem teşkil etmiyor, siyâsî olmaktan çok vicdânî bir mesele!

Alatlı romanın bir yerinde dil devriminin celbedilmiş afaziye giden yolda bir dahli olup olmadığını tartışıyor ve katılmadığım bir hükümle meseleyi geçiştiriyor: Nuriye Akman soruyor:

"Buna neden olan dil devrimi olabilir mi?"

"Keşke mesele o kadarla kalsaydı. Dil devriminin düşünce melekesine büyük hasar verdiği bir gerçek. Ama sonuçta, öz□Türkçe denilen tertibi Osmanlıca denilen tertibe tercüme eder, yolumuza devam ederdik. Buradaki esas mesele birbirlerini reddeden kainat ve dünya görüşlerinin yol açtığı karmaşadır."

Sanki bir Mıh, sallanan, kopmak üzere olan bir Mıh. Alatlı'nın bütün roman boyunca o kadar önemsediği "Mıh", uydurmaca ile "Osmanlıca" arasındaki bütün mesafenin tercüme yapılarak aşılabileceği, ama meselenin aslında bir tercüme meselesinden daha vahim ve derin olduğu yolundaki ima ile sallanmaya başlıyor.

Afazi insan zihninde "hayat" kelimesinin sâbit, mânâ sahnı iyice tahdid edilmiş bir karşılığa sahip olmaması demek. Hastada "hayat" kavramı yok çünkü dünya görgüsünde hayata tekabül eden yer, mütemadiyen yer değiştirdiği ve sistematik olarak iğfâle uğradığı için boş kalıyor. Alev Alatlı'nın haklı olarak ürktüğü tablo bu. Hayat yerine "yaşam" kelimesinin ikame edilmiş olması büyük bir mahzur teşkil etmiyor yazara göre. Yaşam, "hayat"ın yerine bir kere ikame edilip, onun fonksiyonlarını yerine getirmeye başladığında problem büyük nisbette aşılmış oluyor.

Bir lisânı, yine kendine tercüme etmek ne demek? Alev Alatlı, kesif zihnî faaliyet içinde romanına kapandığı esnada belki de bu mühim ayrıntıyı ıskaladı.

Bugün "celbedilmiş afazi"ye doğru seyreden bir kollektif marazın sath□ı mailinde isek bunda tam da XX. Yüzyıl ortalarında asırlardan beri konuştuğumuz, düşündüğümüz, şiir söylediğimiz ve "haberdar" olduğumuz lisânın sûretâ "millî" kılıklı bir endişe eseriyle hepten bir başka lisan haline konulmak niyetinin vebâli var. Hayat eşittir yaşam denilmekle, lisan bütünlüğü içinde "hayat"ın bütün müştakları karşılanamıyor.

Türkçe ve Kur'an arasındaki o ünsiyet

"Türkçe'nin Kur'ânî Belkemiği" başlıklı bir yazıda meselenin görünmeyen yüzünü izaha çalıştığımı hatırlıyorum; özetle şu mantığı takib etmiştim: Galât□ı meşhûr eseri "Osmanlıca" ismini verdiğimiz Türkçe'nin tarihi ekseni, temel kavramlarını Kur'an'da gramatik yapısı ve anlamı korunmuş kilit kelimelere istinad ettirmekteydi ve bunlar "beyn'el□İslâm" râyice sahip, anlamca iyice berkitilmiş kavramlardı. Osmanlıca bu kilit kavramlardan veya sülâsî mücerred köklerinden ihtiyâca uygun onlarca kelime üretmek yoluyla zenginleştirilmiş ve böylece ilime, diplomasiye, edebiyata, şiire, tefekküre ve haberleşmeye büyük imkânlar bahşeden kendinden emin bir lisân inşâ olunmuştu. Böyle bir lisân inşâsında Kur'an, mânânın tahrifine müsamaha etmeyen bir kaamus olarak da vazife görüyordu ve anlamını Kur'an'a yaslayan temel kavramlarla bu lisânı konuşan toplumlar İslâm kültürü ile doğrudan temas etmek imkânı buluyorlardı. Mânâ derinleştirildikçe lisan zenginleşiyor, lisan fetholundukça İslâm kültürünün derin tabakaları açılıyor ve böylece lisan, şuuru tahkim ediyordu. Dil devrimi ile biz Türkçe'yi millileştirmedik; iptidaileştirdik ve onun Kur'ânî müştereklerini berhevâ ettik. Esasen Sayın Alatlı yukardaki alıntının son cümlesinde bu nükteden haberdar olduğunu telâffuz ediyor: "Buradaki esas mesele birbirlerini reddeden kainat ve dünya görüşlerinin yol açtığı karmaşadır"; işte meselenin püf noktası burada! Esas itibariyle isâbetli bir fikir, bana göre yanlış benzetme ve delillerle âlîl bırakılıyor.

Sadece bir "Mıh" değil, zafer kaybettik biz!

Türkçe, bu hesaba göre sadece bir "Mıh" değil zaferin ta kendisiydi; Kuşdiline çevrilmiş Türkçe'nin yüksek derecesi mevcut değildir bugün; onunla behîmî imâlar teşkil edip iptidâi seviyede "aganigi naganigi" sesleriyle mesaj iletebilirsiniz ama bu dilin imkânları ile (Osmanlıca'dan istimdâd etmeden) ecnebî dille yazılmış ciddî bir makaleyi Türkçe'ye tercüme edemezsiniz; tabii ortalıkta dolaşan tercüme leşlerini tercümeden sayıyorsanız başka!

Alev Alatlı dikkatle okunmaya, üzerinde teemmül edilmeye ve ciddiye alınmaya lâyık bir eser ortaya koydu; elleri dert görmesin!

Millicilik asıl şimdi!

Bu yılın bahar aylarında İtalya Apo'ya, bizim havsalamıza sığmayacak derecede anlayışlı, hatta misafirperver davranınca ucuz milliyetçilik histerilerinin İtalyan Konsolosluğu önündeki kaldırımlarda nasıl bir sebzevat gösterisine yol açtığını hatırlar mısınız? Hani kuklalar yakılıyor, bazı 'müttefik' devletlerin milli sembolleri ayaklar altında çiğneniyor, bugün millete 'itidal' tavsiye eden gazete manşetleri o gün pejmürde kışkırtıcılığın dikalasını yapıyordu. O gün akl-ı selim sahipleri halkın milliyetçilik damarının bu kadar örselenmesini doğru bulmamışlardı. Genel seçimler, Apo'nun şaşırtıcı bir süreç sonunda Türkiye'ye teslim edilmesinin yarattığı iyimserlik atmosferinde yapıldı ve Apo faktörü bugünkü siyasi yelpazenin teşkilini önemli nispette etkiledi.

Bugün farklı bir yerdeyiz. Apo'nun Suriye'den çıkarılmasıyla başlayan gelişmeler zinciri, Avrupa Birliği'ne adaylığımızın tescillenmesi noktasında bulunuyor. Apo'nun ele geçirilmesi ve yargı sürecinde evcilleşivermesi ile AB'ye 'aday' kabul edilmemiz arasında bir ilişki var mı? Şüphesiz! Nitekim bugün idam cezasının kaldırılması zımnında Apo'nun müebbed hapse mahkum edilmesini dillendirmek için kuş diliyle kekeleyenler, henüz bu yılın başlarında pek pervasız konuşuyorlardı.

O gün hamaset histerisine kapılmak yanlış ve yersizdi; ama bugün gerçekten 'millici' davranmak gereken bir şuur sahnındayız; işte tam bu noktada ne kadar hissi, hamasi ve millici tepki gösterilse yeridir. Mesele Apo'nun asılıp asılmaması noktasını çoktan geçti ve aslında hepimiz biliyorduk ki mezkur şahıs Kenya hava sahasında bir Türk uçağına bindirildiği andan itibaren idam edilmek suretiyle cezalandırılması ihtimali ebediyen ortadan kalkmıştı. Mesele başka: Mesele, Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmemiz için, Kopenhag şartları vesair gibi belgelerdeki standartlara erişmek yolunda sıcak ümitlere kapılmış olmamız. Eğer bu ülkede birileri Kopenhag kriterlerinin ve bu doğrultuda siyasi hukukun, gıda standartlarının veya sağlık altyapısının Türk insanına sadece Avrupa Birliği'ne duhul etmek için gerekli olduğunu düşünüyorlarsa (ki aşikar hakikat budur), bu yaklaşımın ardında ne kadar hakaret ve aşağılama gizlendiğini fark etmemiz gerekir.

'Hele bir Avrupa Birliği'ne girelim, böylece sair zamanda kendi halkına evrensel standartları layık görmeyen bir yönetimi de açık düşürmüş oluruz.' düşüncesi pek yaygındır ve korkarım ki aynı düşünce pek çok 'seçilmiş' tarafından bile paylaşılmaktadır. Halbuki dışardan bakıldığında Türk toplumuna Kopenhag kriterleri istikametinde liberal siyasi haklar bahşedilmesi, bir vaftiz işlemi anlamına gelmektedir. Milli hassasiyetin tavana vurması gereken nükte işte burada! Modern dünyanın standartlarına erişmek için, çok makul, hatta hayati vazgeçilmezlikte şartlardan mürekkep bir vaftiz sürecinden geçirilmeye mecbur kalmak haysiyet kırıcı. Yüzme havuzuna girmek için önceden duş yapmak gerektiğini kapıdaki görevlinin hatırlatmasına fırsat tanıdıktan sonra bir an evvel duş almak için kabinlere seğirtmekte de böyle bir haysiyet örseleyici mana yok mu?

Avrupa Birliği'ne girelim veya ebediyen dışarda kalalım; ma'şeri ve milli şuur, Türk toplumuna yaraşan siyasi hak standartlarını kendi 'kuvve'lerimizle sahiplenmemiz gerektiğini emretmelidir. İşte burada milli şuur ve vicdanın kıyamını arzuluyor gönül; aksi halde AB'ye girmek tasavvurumuz şu aşağılayıcı tespitin kapsamından kurtulamayacaktır: 'Haydi yüzme havuzuna girelim; üstelik havuza girmeden bedava duş almak keyfi de cabası!'

Bu ayrıntı kıymığının yeterince can acıttığından emin değilim. Liberal demokratik haklara ancak AB üyeliği vasıtasıyla erişebileceğimizi hesaplamak, milliyetçi tepkilerin boşanmış bir zemberek gibi harekete geçmesini doğurmalıydı. Ufukta böyle bir hassasiyet görünmüyor. Adam yerine konulmak mukabilinde vaftiz suyuyla ıslanmakta 'duş keyfi' bulmaklığımız

ürkütüyor beni. Birileri 'şart' koşmaksızın kendi irade ve kuvvelerimizle demokratik kemale erişemeyecek isek 'anlam' ortadan kaybolmuyor mu?

Biz hep 'muasır medeniyet seviyesi'ni, peronda kalkmak üzere hareketlenen bir tren, kendimizi ise trene yetişmek için didinen birisi gibi tasavvur ettik. Bu tasavvur yanlış; doğru olan kendi trenimizde yolculuk etmekti!

Halk bu yönetimin neresinde duruyor?

Merkezine "halk" kavramını titizlikle yerleştiren siyasi sistemler, halkın nasıl siyaset üretebileceği konusunda güzel temenniler geliştirmekten öteye fonksiyonel bir söz söyleyemiyorlar. Hemen Türkiye pratiğine geçebiliriz: Türk halkı, kendisine dayatılan veya dikte edilen siyasetlere ne ölçüde katılıyor veya bu siyasetlerin üretilmesinde ne derece hisse sahibi bulunuyor? Evet, bir "Meclis"imiz var; ama Meclis'imizin son zamanlarda gereğinden hızlı çalıştırılması, gecenin geç saatlerine sarkan celselerin kalabalık gündemine çok dikkat çekici tasarıların sıkıştırılması endişe verici bir tesir uyandırıyor. Yasama uzvu içinden teşkil edilen hükümet ise, Meclis'teki görüntüyü hatırlatır şekilde bir gündeme "tabi" olduğu intibaı veriyor. Meclis'in kendi içinden seçtiği devlet başkanı, halkın onaylamadığını pekala bildiği bir tasarrufta bulunurken çareyi "takdir hakkı" müessesesine sığınmakta buluyor. Teoriye göre halkın siyasi taleplerini siyasi üretime çevirmek için var olan partiler, belki de neyi ne kadar temsil ettikleri hakkında vazıh bir fikir sahibi olmadıkları için son kertede tesirsiz kalıyorlar.

Beş özel bankanın birden devlet himayesine alınmasında halkın dahli nedir? Mevduat sahipleri şüphesiz durumdan hoşnutlar; ama vergileriyle az sayıdaki "mudi"nin kazanç risklerini garanti eden vergi mükelleflerinin bu karar sürecinde esamisi yok. Bu süreç o kadar dikkat çekici ayrıntılar taşıyor ki ürpermemek imkansız. Ajans haberlerinde defalarca tekrarlandığına göre Bakanlar Kurulu üyelerine, "boş kararname"ye imza attırılmak suretiyle bankalar operasyonunda gizliliğe azami derecede riayet edildiği söylenildi. Değil milletin vekillerini, kabine üyelerini bile güvenilmez bulan bir hükümet tarzı ile karşı karşıyayız. Ama asıl endişe duymak gereken husus şu: Son banka operasyonlarında bizzat hükümetin belirleyiciliği neydi?

Sahi, Türk halkı bu yönetimin neresinde duruyor?

Atanmışların nihai planda seçilmişler üzerindeki belirleyiciliğinden haklı olarak yakınıyoruz; ama seçilmişlerin temsil anlayışı galiba mazbata tesliminden sonra radikal bir değişikliğe uğruyor ve sadece Meclis'e kadar gelip özel işlerini takip eden seçmeni ağırlamak külfetiyle sınırlı kalıyor. Bu çerçevede "kıyak emeklilik" teşebbüsü seçilmişlerin imajı üzerinde trajik bir çöküntüye yol açtı: "Bana üniversiteden aldığım profesörlük maaşını verin razıyım." diyebilen bir vekil, taşıdığı temsil vazifesinin niteliğinden habersiz gibi göründü bu yüzden. "Bir milyar küsur lira maaşla yetiştiremiyorum." diye sızlanan vekilin itibar ettiği mantık

temelsizdi. Halkın siyaset üretmesine vekalet eden kişilerin uğradığı küçük zaaf anları, halka çok pahalıya mal oluyor; kaybeden sadece vekil olmuyor, halkın siyasete katılma kanalları da işe yaramaz hale gelebiliyor.

Halkın yönetimde temsili ta kadim Yunan'dan beri "fictiv", daima "itibari" kalmaya mahkum bir mesele. Nihai siyasi kararla halkın iradesini ve taleplerini birleştiren köprüde, seçtiğimiz kişiler duruyor ve onların o mevkide "nasıl" durduğu büyük önem taşıyor.

Aydın sınıfı, hemen her yerde tabiatı icabı despot karakterli; varlık sebebini, her şeyi herkesten çok ve daha iyi bilmekte ve bildiklerinin tatbikata konulmasında bulan bir sınıf; onlardan halkın taleplerini terennüm etmelerini beklemek muhal. Bir başka "köprü" matbuat. Matbuatımız, kanunla disipline edilmek fikrinden haklı olarak huysuzlanan; ama buna mukabil kendi uzuvlarıyla kendini denetlemekte acz gösteren bir müessese ve üstelik sırtında şu veya bu şekilde "yumurta küfesi" taşımayan basın grubu yok gibi bir şey. Menfaatlerini çok yönlü iş birliği ve iyi ilişkiler aracılığı ile korumaya kilitlenmiş bir matbuatın halkın taleplerine tercüman olmak iddiası, çerçevelediği tablodan daha fiyakalı, gösterişli ve pahalı bir yaldızlı çerçeveyi andırıyor.

Öyleyse meseleyi bütün çıplaklığı ile görebilmeliyiz; yönetenlerle yönetilenler arasında bugünden yarına ıslahı pek de mümkün olmayan bir yabancılaşma vakıası var. Yaşadığımız tuhaflıklar dizisinin ardında, en azından kısa vadede değişeceğini beklemediğimiz böyle bir tablo bulunuyor.

Evet, gırtlak hala dokuz boğum!

Bu köşede kaç kere "gırtlak dokuz boğum" diye yakındığımı hatırlayanlarınız çıkacaktır. Şikayet babında değil; gırtlağın dokuz boğum olması iyidir, düşünme fırsatı verir. Fevri davranma ve konuşma lüksü olmayanlar, gırtlağın bütün boğumlarını tek tek bilirler.

Yaşar Nuri Öztürk'ün "Çıplak uyarıcı" konulu gazete yazısını o cuma sabahı okumuş ve çok garipsemiştim. İki gün sonra İSAV'ın düzenlediği "Osmanlı Devleti'nde din ve vicdan hürriyeti" toplantısının kulislerinde bu yazı kupürünün elden ele dolaştığını görünce üzüldüm. Ayaküstü ilk tespitim, "Ciddiyet atfedip bir kısır polemik doğmasına biz sebep olmamalıyız." yönünde idi.

Ne var ki herkesin gırtlağında dokuz boğum yok; mesele şüyu buldu: Avni Özgürel tenkit hakkını kullandı ve güzel bir yazı yazdı; polemik başladı, yayıldı ve nihayet ceviz kabuğuna girdi.

O metni daha gazete mürekkebi kurumadan dikkatle okumuş ve şöyle düşünmüştüm: Yaşar Nuri Bey, birkaç lisana ve hususen Kur'an üslubuna vukufuyla öyle bir metin kurmuş ki halk tabiriyle "yersen yoğurt, içersen ayran". Meseleye aşina olanlar sui-tefehhüm anında Yaşar

Nuri Bey'in hangi te'vil argümanlarını kullanacağını elbette sezerler; fakat "okuyucu" kitlesinin büyük kısmı, bu pek "hassas" kurgulanmış metinden yanlış mana çıkarabilir. İstese daha berrak bir metin yazamaz mıydı? Yazardı! Peki niçin böyle esoterik fluluklarla gölgelendirilmiş bir üslubu tercih ediyor? Niyeti kafa karıştırmak mı, yeni kitabının reklamını yapmak mı, neticede hasarı muhakkak bir münakaşalar zincirini tetiklemek mi, ne?

Nedir o, "Ben derim ki..." ifadesi; niçin o ifade daha okurken zihnime kıymık gibi batıverdi? Bu üslup hangi üslup? Uyarıcı lafzı başta çoğul, sonda tekil imiş. 21. asrın uyarıcısı vazifeye başlamışmış; "Kimdir söyle!" diyorlar, "Belki de sensin, ne bileyim ben." diye kaytarıyor. Kendisine yönelen tenkitlerdeki tutarlılığı fark edince sarsılıyor, rengi kaçıyor, notlarını karıştırıyor, sinirleniyor, hatta bir ara programın sunucusunu azarlıyor. Hulki Cevizoğlu, daha önce nahak yerine sözünü kesip azarladığı nicelerinin ahına uğruyor, o an ne yapacağını kestiremiyor; gururu o anda diklenmeyi emrediyor; ama ev sahibi mevkii alttan almayı söylüyor. Tatsız bir hal.

Yaşar Nuri Bey, "Nedir o İslamcılık, İslami kesim gibi tabirler; ben düpedüz Müslüman'ım ve Kur'an'a bağlıyım." diye celadet gösterdiği mahfillerde ne kadar hayırhah bir hizmet ifa ediyorsa, "Ne biçim sual bu, biz yazdık bunu, okumadınız mı?" diye muhataplarını azarlarken te'sirini azaltıyor. "Nefse itimat" ile böbürlenme arasındaki farkı en ince teferruatına kadar saatlerce şerhedilebilecek bir vukufa sahip bir alim iken niçin gırtlak gibi kalemin de dokuz boğumlu olduğuna dikkat etmez?

Bundan iki yıl evvel Aksiyon'a yazdığım bir değerlendirmeyi şöyle bitirmiştim: "Şahsi gözlemim itibariyle ben, Yaşar Nuri Öztürk'ün irşad faaliyetinden müşteki değilim; lakin tavrı hakkında biraz ihtiyatkarım. Bir toplumun dikkatini ve enerjisini Kur'an'a yönelten, ibadete ısındıran, kulluk borcunun ifasını teşvik ve tervic eden ve şirk hususunda uyaran her alime şükran borcumuz bulunduğunu düşünüyorum. Ümit edilir ki Sayın Öztürk, mana ve medlulünü çoğumuzdan iyi bildiğine emin olduğum 'şöhret afettir' vecizesinin akıbetinden emin kalmaya itina gösterecektir." Aradan iki yıl geçmiş ve bu tenkidin dokuz gırtlak boğumundan çekilmiş anafikri hala esprisini muhafaza etmekte. Ezeli ve ebedi hakikati terennüm ile bu hakikati "nas"a talim imkanına erişmiş kişilerin her manada büyük mes'uliyeti var. "Çıplak uyarıcı" başlıklı yazı, medlulünden inhiraf etmeksizin sayısız kere daha başka üslupta kaleme alınabilirdi; tercih olunan üslup ile "had" tahriş edilmiştir.

Geçen haftaki "Ceviz Kabuğu" programı, "Ben yirmi dört saatini bir cam fanus içinde geçirebilecek bir insanım." tespitinde bulunacak derecede nefis emniyetine sahip olduğunu ileri süren bir insanın fikri tutarlılığını sarsacak derecede zayiatla neticelendi. O güne kadar Yaşar Nuri Bey'in popülaritesine hizmet eden erkan, o gün favorisine ihanet etti.

Umulur ki hayra bais olur!